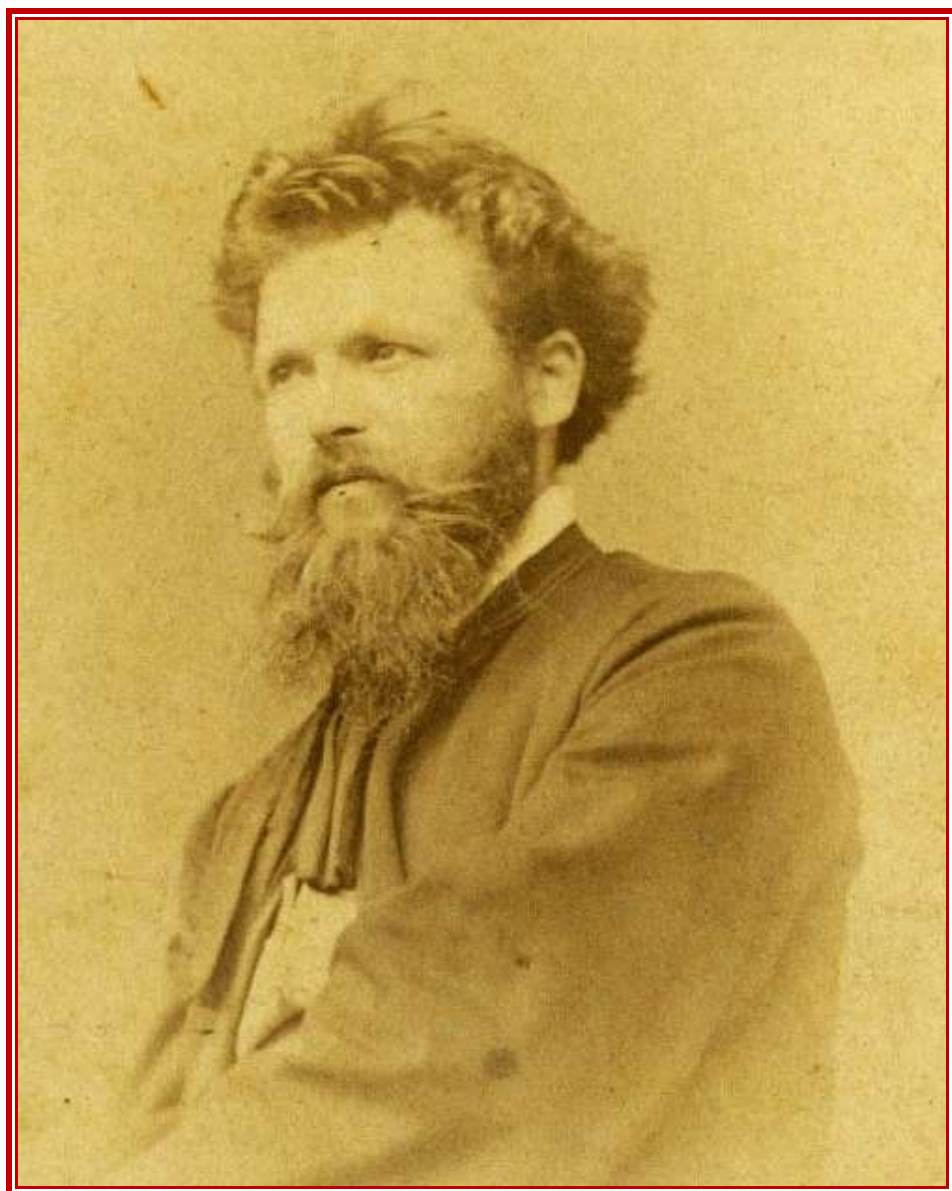

IZSÓ MIKLÓS
A KORABELI MAGYAR SAJTÓBAN
(1859 – 1876)

IZSÓFALVA
2020

IZSÓ MIKLÓS
A KORABELI MAGYAR SAJTÓBAN
(1859 – 1876)

Izsó Miklós Művelődési Ház, Könyvtár és Emlékház

I z s ó f a l v a

2020

GODA GERTRUD
művészettörténész ajánlásával

Az anyagot összegyűjtötte, szerkesztette,
a kiegészítő fejezeteket írta:

HADOBÁS SÁNDOR

A borítón:

Izsó Miklós (Barabás Miklós fényképe, 1863. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest-
gyűjtemény)

Kézirat gyanánt!

A j á n l á s

Izsófalva egy kis település a borsodi szénbányák vidékén. A régmúltba visszanyúló református falu csak 1950-től viseli ezt a nevet, amellyel utalni kívántak nagy szülöttükre: Izsó Miklós (1831-1875) szobrászművészre, a magyar nemzeti romantika megteremtőjére. A megtisztelés kimagasló formáját sok, igazán értékes megemlékezés követi azóta is. S ez a megbecsülés mára is érvényes: éltek emlékét az ismeretek átadásával, ünnepi rendezvényekkel, de a művész legszínvonalasabb alkotásainak eredeti bemutatásával is az általuk fenntartott Emlékházban.

2020-ban a kultusz ápolásának egy mai formáját választotta Hadobás Sándor művelődési ház vezető, amikor digitális formában tesz közzé egy olyan szöveggyűjteményt, amit a művésztől életében fogalmaztak meg. Több szempontból is érdekes e munka. A szemelvények hiteles képet tükröznek a kor lelkületéről, a művészek iránt tanúsított elvárásokról. Érezni lehet általa az időszak hangulatát, s a használt irodalmi stílusból visszaülthetünk az anekdotázó életképi jelenetek iránti igényre, a nemzeti romantika leegyszerűsített formájára.

De érdekfeszítő azért is, mert miközben a rövid, alig másfél évtizedes életpálya minden lényeges állomása kirajzolódik: Rimaszombattól kezdve Pesten, Bécsen keresztül Münchenig és vissza Pestre, oda, abba a városba, ahol – s erre konkrét példát olvashatunk –, hogy hazánkban a „szobrász” szó jelentésével még magas méltóság sincs tisztában.

Izsó Miklósnak alapvető dolgokat kellett meghonosítania, például a portrészobrászat iránti igényt, abban a jellem megjelenítésének fontosságát – s ezt a felfogást igyekezett kiterjeszteni a köztéri monumentumokra is. Ugyanakkor az írásokból az olvasható ki, hogy igazi igény inkább a rokokó kedveskedéssel megjelenítendő paraszti témák iránt lett volna! (Itt kell megjegyezni, hogy a verbunkot táncoló toborzó legényekből álló sorozata – amit ma legkifejezőbb alkotásának tartunk – még nem került megemlékezésre saját korában.)

Az őt Bécsben megismerő fiatal értelmiség, élén Szily Kálmánnal, minden további nélkül tőle kéri meg az elhunyt Széchenyi István carrarai márványba faragott arcképét az Akadémia számára. Ugyanakkor az épülő Akadémia palotájára illesztendő plasztikai munkákra továbbra sem kapnak megbízást magyar mesterek, így Izsót is csak némi fenntartással merték, mint hazai művészt (vagy kőfaragót) egy feladatra felkérni!

Az elnyomatás korában vagyunk, tőkeszegény, mecénásra váró időben, amikor Eötvös József kultuszminiszter csak Sina Simon bankáron keresztül tudott némi történelmi arckép-készítési megbízáshoz támogatást kieszközölni. Az átnézett húsz sajtóorgánium közül szinte valamennyi hosszú éveken keresztül foglalkozik a máig legnépszerűbb „Búsuló juhász” (MNG) művének tulajdonjogával. Elképzelhetjük, hogy a hírverésnek nem a legjobb formája volt ez!

Talán éppen e nagyon drága carrarai márvány ára okozta a bonyodalmat, ami egy hazai lelőhely felkutatásához vezette a művészt. Erdélyben tett útjairól érdekfeszítők az olvasmányok, ahol is rátalált annak a sárgás tónusú (ditrószárhegyi) mészkő bányájára, ami kiváltotta a messzi Itáliából hozatott művészi anyagot.

A híradásokból ráismerünk, hogy a köztéri emlékművek bonyodalmas, évtizedekre elhúzódó vajúdása nem korunk jellegzetessége! A többfordulós pályázatok, az egyenes megbízások, a nyertes művész visszalépése a változó történelmi helyzet miatt (kiegyezés), a bizottságok újabbnál újabb igényei, gyűjtések a költségekre, ugyanakkor harc az inflációval szemben... s folytathatnánk; de akkor csak a körülményekre figyeltünk, az alkotómunkáról még szó sem esett!

A korabeli sajtó mellett szól – s a jelen válogatás erénye is –, hogy bemutat olyan szobrokat, amelyekről csak ezúton értesülünk, sőt grafikákat készítettek azokról, és így a képét is láthatjuk. Ezekben a művészettörténet felismeri a lappangó vagy végleg eltűnt alkotásokat.

Jónak és igen érdekfeszítőnek tartható e szöveggyűjteményt már azért is, mert az az olvasó, aki először találkozik a művész munkásságával, majdnem azt a véleményt alakíthatja ki, ami a jelenkori művészettörténeti felfogásunkkal megegyezik. Bár tudható, hogy a sajtónak van egy olyan figyelemfelhívó, kissé túlzásba eső stílusa, ami tényként említ apróbb, tervszerű dolgokat is. Ezért a tudományos dolgozatok nem támaszkodhatnak egyedüli forrásként a hírlapok közlendőire, de nem is nélkülözhetik azokat! Olvasmányos előadásukkal pedig segítik a népszerűsítését, s az új technikával (cd, internet) történt közzététellel újabb esélyt ad a kiadvány az ifjú nemzedék számára a téma megismeréséhez.

A válogatás után megtalálható az az összeállítás, ami a mai megítélést is figyelembe véve tárgyalja Izsó Miklós művészetét, továbbá figyelemre érdemes a szerző tollából az a felsorolás is, ami a művész kultuszáról szól, s aminek országos életetője Izsófalva közössége.

Miskolc, 2020. július 30.

Goda Gertrud
művészettörténész

Szerkesztői előszó

Gyűjteményünk az *Izsó Miklós* életében, valamint a halálát követő esztendőben megjelent, róla szóló újsághíreket, cikkeket tartalmazza, az átnézett periodikák esetében a teljesség igényével. Az Izsóval foglalkozó első közleménytől (1859) az 1876. esztendő végéig terjedő időszakból 21 sajtótermekeket vizsgáltunk át. Ezek közül néhány (például a fontos Pesti Napló) csak hiányosan állt rendelkezésünkre, ezért azokból nem tudtunk minden ide kíváncsozó írást begyűjteni.

A sajtócikkek időrendben követik egymást. A szövegeket eredeti helyesírással közöljük, csak a nyilvánvaló hibákat vagy tévedéseket (például dátum- vagy névelírás) javítottuk ki. Ahol szükségesnek látszott, lábjegyzetben adtunk magyarázatot vagy közöltünk adatokat (például a fontosabb személyekről). Az egyes hírek, cikkek végén zárójelben megadtuk a pontos lelőhelyet.

A szemelvény-gyűjtemény után Izsó Miklós valamennyi ismert arcképét (grafika, metszet, festmény, szobor) mutatjuk be, majd a művész rövid élet- és pályarajza következik. Izsó Miklós családjának disznóshorváti emlékeire is kitérünk, végül a nagy alkotó utóéletével, hatásával kapcsolatos adatok zárják az összeállítást.

Mutatókat nem készítettünk, mivel a kiadvány csak elektronikus formában (cd-n vagy az interneten) érhető el, így a számítógépen könnyen rákereshetünk a település- és személynevekre, valamint Izsó Miklós műveire is.

Az átnézett periodikák jegyzéke

(Zárójelben a gyakrabban előfordulók rövidítései)

A Hon
Budapesti Közlöny (BK)
Divatcsarnok
Divat – Nefelejts (DN)
Figyelő
Fővárosi Lapok (FL)
Hazánk s a Külföld (HK)
Hölgyfutár
Koszoru
Kritikai Lapok
Magyarország és a Nagyvilág (MoNv)
Magyar Ujság
Nefelejts (N)
A Népbarát
Nővilág
Az Ország Tükre
Pesti Napló (PN)
Politikai Ujdonságok
Sürgöny
Szépirodalmi Figyelő
Vasárnapi Ujság (VU)

Rövidítés

o. n. = oldalszám nélkül

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

1859

(Bécsi levél, részlet) ... Láttam én Széchenyi arczképét, illetőleg életnagyságú mellszobrát, mely carrarai márványból „az első magyar ember” családja számára készül Hanns Gasser mintázata szerint. – Milly élethűek e vonások, hogy tükrözik vissza e nagy lelket! – Széchenyi vénült, nagyon sokat vénült, de e néma szemekből egy töretlen „magasra vivő” szellem örök napja világol; s míg egy részt fájó szívvel szemléljük ez aggott vonásokat, vigasztalódva nyugszik meg pillantatunk a téres magas homlokon, melyből Minervakint, a nagy eszmék vértézve szöktek ki a napvilágra, hogy hassanak és alkossanak.

A szobrot Isó Miklós hazánkfia faragja. Ismét egy jeles tehetség, egy sokra, nagyra hivatott ifjú, kinek Magyarországon tán csak most hallják először hírét. Isó már évek óta képezi magát Bécsben a hirneves Fernkorn és Gasser uraknál, kik ez ifjuember jövőjéhez a legszebb reményeket csatolják. Jelenleg szünóráiban egy „Lendvay-émlék” rajzán dolgozik, mely, ha kivitelében olly tiszta lesz, mint a millyen merész és nemes conceptiójában, ragyagóan fogná megnyitni pályáját, mint önálló művészt. Bocsásson meg Isó ur, hogy titkát elárulám, de ... idején hallgatni ezüst, idején szólni pedig arany, mondja a példaszó. Isó ur a mai időben megfoghatatlan szerénységénél fogva tán még sokára lépne fel tervrajzával ... addig pedig megint a nyakunkba katona-szobroznak egy Lendvayt ... quod Dii benigniter vertent! Bátor vagyok a tehetős magyarok hazafias figyelmét e tervrajzra felhívni, reménylem, nem vallok szégyent a talán kora lármával. – Isó, tanítványa boldogult Ferenczynknak, a nagy mester által Budán mintázott „Kazinczy-, Kölcsey- és Kisfaludy-szobrokat” Rimaszombatban faragta. (VU 6. évf. 1859. 5. sz., jan. 30., 59. old.) [Ágai Adolf.]

1860

– ...Tán emlékezik még ön Isó Miklós szobrász hazánkfiára, kit, mint dicsőült Ferenczynk néhai tanítványát s később a jeles Gasser tehetséges növendékét – ugyanazt, ki a Széchenyi-szobrot faragá a nagy hazafi-családjának számára – mutattam be e lapokban. Miután a művészet kenyér után jár, Isó, idejének s tehetségének jó részét önfentartására volt kénytelen felhasználni, s az ily esetben, mint tudja ön, nem igen lehet gyeplőt eresztetni a képzelő erőnek. – Tekintve s méltányolva e körülményeket, több bécsi magyar tanuló Isót saját költségükön küldték ki Münchenbe, további kiképzés végett. E hazafias, műpártoló gyámolítás, ha kényelmes helyzetet nem biztosít is Isó számára, de megóvjá őt a szükségtől, melylyel napjainkban, fájdalom, oly gyakran látjuk küzdeni a hivatottakat. – Lebegjen előtte szüntelenül első mesterének nagy emlékezete, s haladjon elő azon pályán, melyen Ferenczy volt az úttörő, s ki után hazánkban „nincs, ki fölemelje hősi kardját!” – Vájjon – négy szem közt kérдем önt – nem akadna a nagy magyar hazában maecenas, ki, miután meggyőződött Isó képességéről – s ez könnyű volna – oly módon segíyezhetné őt, hogy anyagi gondok nélkül élhessen hivatásának, a nagy Schwanthaler remekei s ott felhalmozott egyéb mesterművek képző s buzditó befolyása alatt ernyedetlenül törhessen azon cél felé, mely élete céljával azonos. (Négy szem közt feleljük, hogy igen ohajtanók, ha ön szavait szívökbe vennék azok, kik e részben tehetnek valamit. – Szerk.) (VU 7. évf. 1860. 3. sz., jan. 15., 35. old.) [Ágai Adolf.]

– ... Végül a bécsi műegyetemi magyar ifjak levelét olvasá föl a titoknak, melyben jelentik, hogy ők Széchenyinek Gassertől készített mellszobra párját, ugyancsak karrarai márványból, a Izsó Miklós, jelenleg Münchenben lakó szobrász hazánkfia által (ki nagyrészen a Gasserféle szobrot is dolgozta) elkészítettetik, s kéri az Akadémiát, fogadja el ezen szobrot s állíttassa föl valamelyik teremében. Az Akadémia elfogadja a lelkes ifjak ajánlatát s köszönőlevelet intéz hozzájuk. (VU 7. évf. 1860. 21. sz., máj. 21., 249. old.)

– A bécsi polytechnikum magyar növendékei, a már egyszer e rovatban dicsérettel említett Izsó Miklós ifjú magyar szobrász által, kit külföldre utaztatásra nagyrészt maguk segítettek, az akadémia

számára Széchenyi-szobrot készíttetnek karrarai márványból. (Nővilág, 4. évf., 1860. 22. sz., máj. 27., 350. old.)

– A bécsi politechnikumi magyar ifjúság megrendelésére Izsó által a magyar akadémia számára carrarai márványból készített Széchenyi-szobor már megérkezett és néhány nap alatt föl fog állíttatni az akadémia ülésterében. (N 2. évf., 1860. 36. sz., dec. 2., 434. old.)

– A napokban volt alkalmunk látni Széchenyi azon carrarai márvány mellszobrát, melyet a lelkes bécsi magyar technicus ifjúság költségén a Magyar Akadémia számára a fiatal Izsó Miklós Münchenben készített. Izsó, e műve által, maga iránt szakértőknél is a legszebb reményeket kelti. Ohajtandó, hogy sokat ígérő tehetsége kifejtésére és külföldön művelésére a nemzet áldozatkész és áldozatképes fiai segédkezet nyújtsanak. Ily kiváló művészi erő megmentése valóságos nemzeti nyereségnek lenne tekinthető, s pedig, ha e gyámolítás elmarad, Izsó, a kellő anyagi eszközök hiányában kénytelen lesz vésőjét szögletbe dobni. Mi e célra a Mátyásszobor, Megyeri-émlék-féle s több ily aprócseprő heverő pénzalap fölhasználását a legokoszerűbbnek vélnők. A még életben levő adományozók ehhez örömet fognak megegyezésüket adni. (Szépirodalmi Figyelő, 1. évf., 1860. 5. sz., dec. 5., 79. old. Szerzője valószínűleg Arany János.)

A Szépirodalmi Figyelő (Arany János hetilapja) fejléce.

1861

– (Izsó Miklós, fiatal szobrász hazánkfia) Münchenből haza rándulván azon szép ajánlatot tette, hogy a Győrött felállítandó honvédszobor talapzatánál pihenő oroszlánt márványból díjtalanul elkészítendi. (VU 8. évf. 1861. 31. sz., aug. 4., 370. old.)

– (A pesti, műegylet) f. havi kiállítása 52 művet foglal magában; köztük van a műegylet 1861. évi műlapja: rézmetszet Mayer Keresztélytől Orlai P. Samu „Zach Felicián” olajfestménye után, és egy szobormű Izsó Miklós fiatal szobráshazánkfiától... (VU 8. évf. 1861. 31. sz., aug. 4., 369. old.)

1862

Izsó szobra

A szobrásművészet eddig hazánkban csak néhány jelessel dicsekedhetik, ezek között kétségkívül első helyen áll Izsó, kinek egyik sikerült szobrát mai számunk rajzában látja az olvasó.

Mint az a hivatottnak többnyire osztályrészül jut, a sors vele is mostohául bánt, szüleit elemi csapások sanyarú sorsra juttaták, s így önerejéből volt kénytelen élni is lelke vágyától ösztönöztetve tanulni.

Külföldön időzése alatt a lelkes bécsi technikuskok is mindent elkövettek a művész segélyezésére. Dolgozott a jeles Ferenczynél s elhalt költőnk, Sárosy gyűjtése következtében Bécset is meglátogathatta, hol Fernkorn, Meixner, Gasser stb. jeles szobrász oldala mellett működött. Münchenben készített több jeles hazai tárgyú szobra közt a műtárlatba kitett juhászt. Annak idejében a Lendvay-szobrára kitűzött pályázatban ő is részt vett, jelenleg b. Sina vette pártfogása alá. Minden művén meglátszik a művészi kéz és szellem, egykor még e téren büszkének leszünk reá. (Az Ország Tükre, 1. évf., 1862. 3. sz., febr. 1., 41. old.) [Kép a következő oldalon.]

– Izsó Miklós egy remek szobra, mely egy magyar juhászt ábrázol és már több műértő tetszését nagy mér tékben kivívta magának, most indítatik el a londoni kiállításra, hol a magyar osztályban kiváló helyet fog elfoglalni. (Sürgöny, 2. évf., 1862. 138. sz., jún. 17., oldalszám nélkül.)

[Marastoni József rajza.]

(Az Ország Tükre, 1. évf., 1862. 3. sz., febr. 1., 41. old.)

Műtárlat (részletek)

A jelen műtárlat, mely június 18-tól július 15-ig tartana, több jó s már általunk megemléltett műveken kívül, egy szobrot is mutat fel Izsó Miklós hazánkfiától, mely a magyar szobrászatban valódi esemény. Midőn derék Izsónk e valóban szép szobráról, mely három lábnál valamivel magasb, szólunk, lehetetlen, mikép eszünkbe ne jusson, hogy a szobrászat szegény Ferenczy kísérletein túl nálunk semmi eredményt se mutat fel, ámbátor vigasztalhat azon tudat, hogy ha ilyen vigasztalás lehet, hogy a mai

kor kevés nagy szobrászt szült; másrésről azonban csak örvendhetünk, hogy említett művész hazánkfiá kiemelkedik a köznapiságból, s ily valóban tökéletes és tisztán nemzeti tárgyat vett remek vésője alá...

...Izsó Miklós hazánkfiáé a dicsőség, hogy mészáros juhászával teszi le a nemzeti szobrászat alapkövét. Mily kár, hogy e szobormű magántulajdon, ennek helye a múzeumban volna. A juhász botjára támaszkodva néz a távolba. Fején árvaéanyhajas szabolcsi kalap, haja dús fürtökben nil vörllaira; kialudt pipáját markába szorítja, míg ugyanazon kéz egyszersmind a gondolkodó fejnek támasza; dobányzacskója derekához van tűzve, felékitve lelógó sallanggal, szintén a juhászok készítménye, a zacskó pedig a redőzet alatt gömbölyödik; bal lába előre áll, a jobb a test súlyát tartja a hántott haju Csáti bot segítségével. A szobor magasabb 3 lábna. A felfogás és kivitel mind művészi és tökéletes. A magyar juhász egész heteket egyedül töltve a pusztán, sajátja a búskomolyság, mely e szobron oly felséges magasztossággal van kifejezve mind az arczon, mind a levente-termetben és állásban, mikép lélektanilag meglepő és szebbet rég nem láttam. Az alakban oly nemes nyugodtság van s mégis oly sokat mondó bánat, hogy az ember egy egész élet fájdalmát érzi átrezgeni szíven, ha e szoborra tekintés Petőfi gyönyörű pusztai dala jut eszébe. Ez a juhász valóságos magyar, minden izmában, ízében. A melléktárgyak is szabatosan vannak elrendezve, mi pedig a technikát illeti, tökéletesebbet, részleteiben gyengédebb véső példáját márványban hazai szobrászatnak még nem adott. (Sürgöny, 2. évf., 1862. 149. sz., júl. 1., oldalszám nélkül.)

– A magyar akadémia palotájának építése gyorsan halad előre, őszig legalább öt lábnnyira ki kell a falaknak emelkedni. Az épület homlokzatán álló szobrok és domborművek elkészítésével Münchenből fővárosunkba érkezett fiatal szobrászunk Izsó Miklós bizatott meg. Ezt még csak „hírszerint” mondhatjuk, meglehet erre is külföldről hozatnak. (Divatcsarnok, 10. évf., 1862. 27. sz., júl. 8., 430. old.)

– Mindenesetre az örvendetesb újdonságok sorába tartozik, ha arról írhatunk, hogy a magyar művészeknek is akad moecenása. Azért sietünk följegyezni, hogy a nem épen fényes viszonyok közt élő jeles magyar szobrász, Izsó Miklós egypár lelkesebb pártfogóra talált. (Sürgöny, 2. évf., 1862. 156. sz., júl. 9., oldalszám nélkül. – A „Napi újdonságok” rovatban, amelynek szerzője Dr. Rómer Flóris.)

– (Az Akadémia palotájához szükséges szobrokat,) mint halljuk, Izsó Miklós, fiatal szobrász hazánkfiá fogja készíteni. (VU 9. évf., 1862. 28. sz., júl. 13., 333. old.)

– (Izsó Miklós jeles szoborművét,) mely a műtárlatban van kiállítva, Reményi eszkölése folytán, Almásy Pál vette meg 2500 ftért. (U. o.)

– (Arany János mellszobra Izsó Miklóstól.) Olvasóink előtt ismeretes, hogy szép tehetségű fiatal szobrászunk, Izsó Miklós, a külföldön tett hosszabb tanulmányai bevégezte után nem régen haza tért. A Vasárnapi Ujság a fiatal művészt legelső föltünése óta figyelemmel kíséré s többször fej ezé ki azon óhaját, bár az iránta táplált szép remények teljesedésbe menjenek, s ha majdan tanulmányai végeztével, hatáskört keresendő, ismét itt lesz közöttünk, bár soha ne hiányozzék irányában a részvét s a művészeti érdekltség. Izsó Miklós az iránta kifejezett várakozásokra több jeles művel felelt már, melyek átalános elismerést vívtak ki számára s minélfogva teljes joggal várhatja a számára megnyilando hatáskört is. Örömmel jelenthetjük, hogy ez utóbbira is van már némi kilátás. Egyebeket nem említve, azon legújabb vállalatra hívjuk fel most a közönség figyelmét, mely legközelebb b. Eötvös József kezdeményezése folytán jó létre, s melynek célja nem egyéb, mint az, hogy a nemzet most élő legjelesb költőjének, Arany J.-nak életnagyságu, művészi becsü és hü mellszobrát birja. E vállalat úgy van rendezve, hogy egyesek és testületek számára is a hozzájárulás lehetővé tétessék. Izsó Miklós a természet utáni mintázást e napokban a legszebb sikerrel már meg is kezdé s mihelyt bevégi, azonnal a mellszobrok sokszorozása is végbe fog mehetni. Midőn e fontos művészeti újdonságot olvasóinkkal tudatjuk, egyszersmind jelenthetjük, hogy Heckenast Gusztáv kiadó-hivatala Arany Jánosnak Izsó Miklós mintája szerinti életnagyságu, gipszöntetű mellszobrára előfizetéseket elfogadni kész. Egy példány előfizetési ára 20 ft. Reméljük, vagyonosabb hazánkfiái s egyes közintézetek meg fogják ragadni a kínálkozó alkalmat, mely egy költő dicsőítésére s egy fiatal művész pályájának megalapítására egyaránt nagy befolyással lehetend. (VU 9. évf., 1862. 29. sz., júl. 20., 346. old.)

Heti szemle (részlet)

Az elmúlt hét hősének bátran a jelen havi műtárlatot mondhatjuk; f. hó 17-kén nyílt meg és aug. 15-ig fog tartani s egyike a leggazdagabbaknak, milyen már régen nem volt kiállítva.

A legelső, mi a belépő figyelmét a képek közepette magára vonja, a fiatal Izsó Miklós „magyar pásztor” szoborműve. Művészetünk egyik paragon heverő ága, a szobrászat – igazán meglepő jelensége ez. A szobor 4 láb magas s fehér márványból faragott, búslakodoó pásztort tüntet föl, a mint baljárt botjára támasztva, fejét úgy ereszti kezére, hogy egyszersmind szájában levő pipáját is tartja. A karjáról letüremlett ingujj és alsó öltönyredői szépek és természetesek. A fiatal szobrász teremtő képességére mutat, hogy a hideg kövön annyira tudott vésőjével uralkodni, hogy az öltönyön keresztül mintegy áttetszenek a testnek körvonalai.

Lapjaink a múlt hetekben azt írták, hogy Izsó e jeles szobrát megvették; azonban ez még mindeddig nem történt. Pedig kíváncsú volna, hogy szép tehetségű mestere minél nagyobb pártolásban részesüljön, mert csak így nyílik tér előtte.

Heckenast Arany Janos mellszobrát rendelte meg nála, mely ha elkészül, gipszöntetekben is megszereshető lesz 20 forintjával. Mint halljuk, Izsó jelenleg egy fonóka-házi jeleneten dolgozik, mikor a leány elejti orsóját s egy legény fölveszi és a szokásos csókot kéri váltságdíjúl... (Divatcsarnok, 10. évf., 1862. 30. sz., júl. 29., 477. old.)

Izsó Miklós „magyar juhásza”

Hazai művészetünk terén ritka jelenség, hogy valamely mű oly általános tetszésben részesüljön, mint ifjú hazai művésznünk Izsó Miklós legújabb szoborművé, a „magyar juhász.” Hol a műízlés oly kevésbé van valamely országban kifejlődve, mint nálunk, hol a többi világtól hosszasan elzárkozottság s a világ-művészet remekeinek teljes nem ismerése ennek kívülről behatását lehetetlenné tette: ott valóban csodálatos, hogy bármily jeles műtárgy nem csak a kevés műértő és műbarát, hanem mondhatni az összes közönség tetszését is kinyerje. A hazai művészet új, jobb korszakát vélhetnőke jelenségben üdvözölhetni, ha nem tudnók, hogy pl. a képzőművészeti társulat, mely keletkeztekor a legszebb eredményekre jogosított föl, teljes részvét hiánya miatt és a mindent már csirájában elfojtó közönyösség következtében még ma is a kezdet legkezdetlegesebb nehézségeivel kénytelen küzdeni. Így tehát kénytelenek vagyunk azon sikert, melyet a „magyar juhász” aratott, nem a tárgy művészi kezelésének, nem a mű belbecsének, hanem magának a tárgy miségónek tulajdonítani; a nyilatkozó tetszést nem a műízlés emelkedéséből, hanem kizárólag csak a hazai tárgy iránti érdekből kimagyarázni. Szomorító tapasztalásaink vannak e tekintetben. Vagy ki nézheti pirulás nélkül a múzeum-kertben fölállított két mellszobornak csúfolt szörnyszülöttére a pöffeszkedő kontárságnak; ki ne óhajtaná nemzeti becsületünk tekintetéből, hogy azok mielőbb eltávolíttassanak, eltéessenek oly helyre, hol azokat soha emberi szem ne lássa, mely a művészet e kiáltó satyrizálása fölött csak megbotránkozhatnak. S miként nyilatkozott róluk a közvélemény s ennek közlöneyei? – Megfeledezve minden egyéb tekintetről, csak Kazinczyt és Berzsenyit látták bennük, s túlbuzgó lelkesedésükben minden hiányokat mellőzve vagy észre sem véve, dicsérrettel halmozták el a nagyreményű ifjú művész aristokratát; s ha találkoztak is egyesek, kik a művészet e lábbaltapodása ellen tiltakoztak, szavuk, mint nálunk rendszeren, ekkor is elhangzott a pusztában s a két madárijesztőnek beillő „mellszobor” a jóízű kerek tagadásaként és csúfjára még ma is ott „díszlik” egyik nemzeti büszkeségünk legközelebbi környezetében. Hozzunk-e föl több példát is? Említsük-e a műtárlatot, hová belépven, sokszor alig hihetjük el, hogy nem valami kapualatti vagy ponyvasátor alatt tanyát ütött képkereskedésben vagyunk, oly valóban irtózatoss „műtárgyakat” kell szemlélnünk. S ha már a műtárlatot, melynek főczélja tiszta és jó ízlés terjesztése s melé Ivnék élén épen e rendeltetésénél fogva műértőknek kellene állani, illy állapotban találjuk, mit tartunk azokról, kiknek nem szoros föladatuk és kötelességük, műízléssel birni? – De hagyjuk most e szomorú képeket, s térjünk vissza Izsó „juhász”-ához.

A művészetnek föladata a külvilág tárgyait a teremtő szellemtől áthatott s ezáltal megneemesített s tisztább életet nyújtó alakban állítani elébünk; megszüntetni, eltávolítani mind azt, mi a természetben a véletlen, az esetlegesség rovására tapad a szép tárgyhöz s általában mindig lényegesen mást adni át a közönségnek, mint a mi a természetben, a valódiságban, honnét eszményeit merítette, létezik. A művészetnek e föladata azon kölcsönviszonyból következik, melyben a művész, mint a különös és a

közönség, mint az általános képzelemmel bírók, egymáshoz állanak. Mert a művésznak kötelezettsége a közönség irányában épen abban áll, hogy ennek azt nyújtsa, a mivel ez nem bír: a külvilág tárgyai-
nak lelkében élő eszményített képét. A természet nemkor a legszebb reményekre jogosított föl, teljes részvét hiánya miatt és a mindent már csirájában elfojtó közönyösség következtében még ma is a kezdet legkezdetlegesebb nehézségeivel kénytelen küzdeni. Így tehát kénytelenek vagyunk azon sikert, melyet a „magyar juhász” aratott, nem a tárgy művészi kezelésének, nem a mű belbecsének, hanem magának a tárgy miségének tulajdonítani; a nyilatkozó tetszést nem a múízlés emelkedéséből, hanem kizárólag csak a hazai tárgy iránti érdekből kimagyarázni. Szomorító tapasztalásaink vannak e tekintetben. A művészetnek földadata a külvilág tárgyait a teremő szellemtől áthatott s ezáltal megne-
mesített s tisztább élvét nyújtó alakban állítani elébünk; megszüntetni, eltávolítani mind azt, mi a természetben a véletlen, az esetlegesség rovására tapad a szép tárgyhoz s általában mindig lényegesen más adni át a közönségnek, mint a mi a természetben, a valódiságban, honnét eszményeit merítette, létezik. A művészetnek e földadata azon kölcsönviszonyból következik, melyben a művész, mint a különös és a közönség, mint az általános képzelemmel bírók, egymáshoz állanak. Mert a művésznak kötelezettsége a közönség irányában épen abban áll, hogy ennek azt nyújtsa, a mivel ez nem bír: a külvilág tárgyai-
nak lelkében élő eszményített képét. A természet nem nyújt méltóbb anyagot ez eszményítésre, mint folytonos tökéletesedésének legutolsó és legszebb eredményét, a szép embert. Izsó fölfogta a művészetnek e földadatát s művészi kötelezettségét a közönség irányában; s juhászában a modern művészet sikerült productumát állította elébünk, mely mind conceptióra, mind kivitelre nézve minden jogos kívánalmaknak megfelel. Nélkülözi ugyan a classicus plasticának egyes előnyeit, a mennyiben az öltözék az emberi test legszebb formáit elfödi, s a művészt mintegy kényszeríti a redőzetek művészi kezelése által pótolni azt, mit az emberi test szépségeinek szükségképi, önkénytelen mellőzésével tárgya szépségéből fölhasználatlanul kelle hagynia; Izsó azonban ebből is megmentette, mi az adott körülmények közt megmenthető volt, s helyes tapintattal igyekezett elérni azt, hogy a test nemesebb és szebb formái az öltöny redőzete alól előcsillogjanak, melyeknek lágy hullámvonalain örömmel pihen meg a szem. Csak az egyes, mellékes részletek alárendelése nem egészen kielégítő s e tekintetben épen nem oszthatjuk Balogh Z. elragadtatását, ki minden aesthetikai elvek ellenére épen e mellékes részletek kicsinyes pontossággal történt kezelésében akar előnyöket látni, melyeket ez soha sem nyújthat. Mellékes dolgok mindig csak mint mellékesek s a főeszmével, itt az egyes alaknál a főalak-
kal, soha egyenlően nem kezelendők. Különösen föltűnt nekünk a fű a juhász lábainál, mely olly szorgalommal és részletességgel van kidolgozva, mint tán a főalaknak bármely része. Erre csak annyiban véltük kötelességünknek ifjú művészüket figyelmeztetni, mert az így kezelt mellékrészletek a figyelmet magukra vonják, holott az mindig s kívált magánosan álló alaknál, csak ezt illetheti meg.

– gy – [Riedl Frigyes]

(Kritikai Lapok, 1. évf., 1862. 11. sz., aug. 1., 275-277. old.)

– Mint a „M. O.” írja, Izsó Miklós szép szoborművét, a „magyar pásztort” Gschwindt gyártulajdonos megvette. (Divatcsarnok, 10. évf. 1862. 32. sz., aug. 12., 511. old.)

– Biztos kézből a következő sorok közlésére kértünk meg: „Folyó hó 13-án fővárosunkban érdekes per tárgyalatott a főbíró előtt. Ugyanis Izsó Miklós kitűnő szobrász hazánkfiát megidéztette valami Gschwindt nevű szeszgyáros remek szobrát, a „mélázó juhászt”, mit állítólag sajátjának vall. A dolog, mint biztosan állíthatjuk, annyiban áll, hogy Gschwindt 500 ftot küldött Izsó Miklósnak ilyenmű szobor készítésére, mire Izsó eleve megírta volt neki Münchenből, hogy a juhászt annyiért el nem készítheti. Feleletet nem kapott. Hozzálatott azután a juhász faragásához, hogy azt elkészítvén, saját javára eladhassa, de fenntartotta Gschwindt jogát egy másik, 500 ftot érő szoborhoz, mit beismer. Most azonban előáll Gschwindt és azon szobrot, melynek csupán anyagi része, leszámítván minden munkát, magának Izsónak 1500 ftjába van, s mely szobrot a müncheni szobrászok legalsóbb áron 6-6 ezer forintba becsültek, s melyért Almásy Pál ur is késznek nyilatkozott 3000 forintot adni, mondjuk, e szobrot Gschwindt most 500 forintért akarja elpörölni Izsótól. E szobor nyolcz hüvelylyel nagyobb is mint azon mérték, mely Izsónak küldetett a megrendeléskor. Tehát a gazdag gyáros ajándékot akar elfogadni a szegény művésztől?

Ily műértőktől és moecenásoktól azután őrizze meg az Isten a hazát és a művészetet. Nagy érdekléssel várjuk a bíróság ítéletét.” (Sürgöny, 2. évf., 1862. 187. sz., aug. 14., oldalszám nélkül.)

– Közzétetik velünk, hogy f. hó 13-kán fővárosunkban egy sajátszerű per tárgyalatott a főbíró előtt. Ugyanis Izsó Miklós kitűnő szobrász hazánkfiát megidézttette Gschwindt nevű szeszgyáros remek szobrát, a „mélázó juhászt”, mit állítólag sajátjának vall. A dolog, mint biztosan állíthatjuk, anyiban áll, hogy Gschwindt 500 forintot küldött Izsó Miklósnak ilyenmő szobor készítésére, mire Izsó eleve megírta volt neki Münchenből, hogy a juhászt anyiért el nem készítheti. Feleletet nem kapott. Hozzá látott azután a juhász faragásához, hogy azt elkészítvén, saját javára eladhassa; de fentartotta Gschwindt jogát egy másik 500 forintot érő szoborhoz, mit beismer. Most azonban eléáll Gschwindt, és azon szobrot, melynek csupán anyagi része, leszámítván minden munkát, magának Izsónak 1500 forintjába van, s mely szobrot a müncheni szobrászok legalsóbb áron 5-6 ezer forintra becsültek, s melyért Almásy Pál ur is késznek nyilatkozott 3000 forintot adni, mondjuk, e szobrot Gschwindt most 500 forintért akarja elpörölni Izsótól. E szobor nyolc hüvelylyel nagyobb is, mint azon mérték, mely Izsónak küldetett a megrendeléskor. Tehát a gazdag gyáros ajándékot akar elfogadni a szegény művésztől? (Hölgyfutár, 13. évf., 1862. 98. sz., aug. 16., 780. old.)

– (Izsó Miklós „Magyar juhászt” ábrázoló szobrát) Gschwindt gyártulajdonos vette meg. Azonban ezen megvétel még per alatt van. (VU 9. évf. 1862. 33. sz., aug. 17., 393. old.)

– Az Izsó-féle ügyben következő sorok közlésére szólíttattunk fel, s az „audiatur et altera pars” méltányosságánál fogva fölkérjük a lapokat, melyek az előbbi közlést utányomták, ez ellenszózatot is fölvenni:

„A „Sürgöny” ez évi 187. száma anapi újdonságok között egy cikket közöl, melyet mint biztos kézből vettet mutat be olvasóinak.

E cikk szerint valami Gschwindt nevű szeszgyáros a közönségnek denunciáltatik, hogy ő Izsó Miklós szobrát, a „mélázó juhászt” sajátjának állítja, hogy ő ezen 5-6000 forintot érő szobrot, melynek anyaga a művésznak 1500 ftjában van, tőle 500 ftért el akarja perelni, s mondatik, hogy a művész Münchenben megrendelést s 500 ftot kapván a szoborra, onnan megírta, hogy azt annyiért el nem készítheti s feleletet nem kapott. Ezután faragta a kérdéses szobrot, és Gschwindtnek csak egy 500 ftos és nem a meglevő szoborhozi jogát ismeri el.

A cikk azon kívánsággal végződik, hogy ily moecenásoktól őrizze Isten a hazát és művészetet.

Ezen cikk írója azonban egészen elferdíté a tényállást, mit legjobban mutat magának a művésznak következő – kezei közt lévő – levele:

„München, oct. 26. 1861. Mélyen tisztelt Gschwindt ur 1 Nagy örömmel vettem t. D-né asszony becses levelét, miben is tudósít, hogy azon magyar pásztorféle szobrocskát, mit ezelőtt három hóval t. D. urnál állítottam ki, ön nálam carrarai márványból megrendelni méltóztatott. Szivem repes, hogy valahára mutathatok fel hazámnak valamit, hogy a kor szelleméhez illőleg haladva, hazánkban vannak műszerető egyének, kik a most éledő művészetet törekszenek előbb előbb segíteni.

Azon bizodalomnak, mit Ön bennem mint ismeretlenben helyezett, tehetségem szerint kívánok megfelelni, azaz, hogy a pásztor féle szobrot a kívánt mérték szerint, a kitett határidőre, t. i. mártius végére, a kitett 400 ősz trák forintért tőlem telhetőleg végzendem be. Álljon itt egyúttal e sorok között, úgy mint nyugta, hogy én azon 400 ftból 150 et minden hiány nélkül köszönettel föl vettem. Miként t. D-né asszony levelében írja, hogy minden hónapban 50 ftot fog küldeni, erre én is kérem önt, a márvány felette drága, a most küldött pénzösszezen meg nem vehetem a hozzá illő durva darabot.

Kérem önt, hogy ha netalán valami észrevétele volna, pár sort részemre írni.

Isten önnel s a szeretett hazával. Öszinte tisztelője: Izsó Miklós s. k. szobrász.”

Megjegyzem még, hogy Izsó urtól csupán ezen egyetlen levelet kaptam, hogy a 400 ft megrendelési áron felül I. M. urnák az anyag árának pótlása fejében még 100 ftot önként küldöttem, továbbá, hogy I. M. ur az ide szállított szobrot e honbóli távollétemben nem mint saját ját, hanem mint magántulajdont állította ki a műtárlatban, – visszajöveletem után engem erről értesített, és még az idézett cikk említette tárgyaláskor is ismételve elismerte, hogy a szobrot a feljebb közlött levél szerinti megrendelés folytán alulírt számára készítette, – s az ahhoz szükséges anyag árát a főbíró ur előtt 225 frtra vallotta.

Nem elpörölni akarja tehát alulírt a szobrot, hanem csak jogos tulajdonát oltalmazza, melytől semmiféle manoeuvre által megfosztatni nem akar. – A tisztelt szerkesztőséget kérem az olvasó közönség tájékozása végett jelen soraim közlésére. Pesten, 1862. auguszt. 16.

(Sürgöny, 2. évf. 1862. 189. sz., aug. 17., o. n.)

Gschwindt Mihály.”

– Mult számunkban említettük, hogy Izsó Miklós szép szoborművét Gschwindt gyártulajdonos megvette. E hirt most meg kell czáfolnunk, mert még mindeddig magány tulajdon. A „M. O.” következőleg világosit föl az elterjedt hír forrásáról: „E sokat emlegetett szép szobor most egy sajátszerű pör tárgya. Gschwindt kereskedő úr egy időben megbizta Izsót, hogy kertjébe egy magyar tárgyú szobrot készítsen, s erre három, némelyek szerint ötszáz forintot ajánlt. Izsó elfogadta a megbizást, de nem sokára egy pompás darab carrarai márványhoz jutván, elhatározá, hogy abból előbb egy más nagyobb értékű szobrot készít, s azután teljesíti az említett megbizást, mely úgy sem volt időhöz kötve. Erről értesíté is Gschwindt urat, ki most, hallván a „Magyar juhász” jó hírét, előállt követelésével, s azt vitatá, hogy ez azon szobormű, melyre ő néhány száz forintot adott. Hiába mondták neki, hogy e szobrot Münchenben ötezer forintra becsülték, hogy Almássy Pál ur 3000 ft. ígért érte s maga az anyag négy annyit ér, mint mennyit ő Izsónak adott; ő törvény elé vitte a dolgot, s a „Magyar juhászt” szép szerivel lefoglaltatá. A tárgyalás e napokban volt. Izsó ígérte, hogy vagy visszafizeti a neki előlegezett összeget, kamatostól együtt, vagy pedig arra is rá áll, hogy a „Magyar juhászt” átengedi Gschwindt-nek, ha a szobor műértők által megbecsültetvén, annak értékösszegét a követelőtől egészen megkaphatja. De Gschwindt úrnak nem tetszett e becsületes ajánlat. Ő potom összegért minden áron e becses művet kívánja. Azonban semmi kétség sincs benne, hogy az igazság emberei előtt ez indokolatlan szobor-szomj méltó kudarczot fog vallani.” (Divatcsarnok, 10. évf., 1862. 33. sz., aug. 19., 528. old.)

– Izsó Miklós már elkészítette Arany János mellszobrát, kik látták, sikerültnek, s a „magyar juhász” után hozzá kötött remények iránt megfelelőnek mondják. (Divatcsarnok, 10. évf., 1862. 33. sz., aug. 19., 528. old.)

– Válasz Gschwindt M. urnak. Gschwindt ur a „Sürgöny” 189-ik számában megjelent nyilatkozatára a mélyen tisztelt közönség tájékozásául kötelességemnek tartom, a köztünk fenforgó viszony részleteit hűn előadva felelni.

Igaz, hogy én megrendelést kaptam D. asszonyságnál kiállított „Magyar pásztor” czimű vázlat után készítendő szoborra, melynek magassága, mint az alább olvasható levél sorai tanúsítják, a fennemlített, eredetben meg levő szalagmérték szerint 2 láb és 6 hüvelyre volt határozva. Méltánytalanság volna tagadnom, hogy e megrendelés ébresztőleg hatott rám, mert méltó elismeréssel vettem azon részvétet, hogy hazám polgárai közt találkoznak olyanok, kik a művészetet gyámolítani és pártolni képesek. Ime a megrendelés sorai, miket hozzám D. asszonyság intézett G. ur nevében, mert én G. urat egész mostanig nem ismertem:

...Es ist Herr Gschwindt, Fabrikant aus Pest. Dieser wird Ihnen für jene Figur, die ich Ihnen bei der Behandlung des Preises in meinem Zimmer zeigte und die Grösse sammt Fusablatten von beiliegenden Band hat, 400 fl. und zwar in Ratten sat. bezahlen.

Erre pótlólag még 100 ftot kaptam.

Én jól lehet nem tagadom, hogy a G. ur nyilatkozatában közlött levelet Írtam; de tagadom azt, hogy a megrendelés carrarai márványból történt volna, mint ez állításomat a fent iktatott megrendelő sorok is mutatják. – Mi több, a megrendelésnél határidő sem köttetett ki, s mindazt, mit én egyetlen levelemben G. urnak írtam, saját jószántomból ígértem, remélvén, hogy a tett figyelmeztetés az anyagra nézve arra indítandja G. urat, miszerint jó indulatomat kellőleg méltányolja s utánpótoland a nekem az árkülönbséget. – Elégé ildomos levelemre azonban választ sem nyervén – tudósítottam D. asszonyságot, hogy számot vetvén magammal a munka és anyag iránt, legszükségesebb kiadásaimat sem fedezhettem. Művészi állásom és hazám iránti tiszteletem önérzetét szem előtt tartva, határozott czélomul tűztem ki, egy közép minőségű carrarai márványból a kívánt mérték szerint G. urnak bár vesztességgel is a megrendelt szobrot elkészíteni; 1 és 1/i hónapi fáradalmas tudakozódás és utánjárásom azonban sikertelen volt. A véletlen által birtokomba került egy 3 láb és 6 hüvelyknyi legfinomabb carrarai márvány, melyből művészi ösztönöm szorgalmának legnagyobb kifejtésével kezdém pásztoromat készíteni, s ki nem fejezhető nélkülözések közt bevégeztem azt nyolcz hó alatt, még pedig hét egész hüvelylyel nagyobbra hagyva, csak azért, hogy valahogy G. úr a magáénak ne ismerje. Mindamellettt fenntartottam az ő jogát, levelem szerint neki carrarai márványból más szobrot készíteni; ennek eleget tenni kész is vagyok.

Nem állhattam meg azonban, hogy szobromat, midőn az véletlenül sikerült, G. urnak meg ne mutassam, s így elsőséget adtam neki többi vevőim felett, gondolván, hogy a szobor meg fog neki tetszeni. S ime, mivel lep meg G. ur?

Midőn szobromat meglátja a pesti műtárban, hol mint magán tulajdonomat állítottam ki, a redőket műértő kifejezéssel helyteleneknek állítja (melyekre pedig különösen nagy gondot fordítottam) s midőn illendő árért vele megkínálnám, még jól le is hordott, sőt szobromat sajátjának állította. Én felajánlottam neki vagy pénze visszafizetését kamatostól, vagy egy más szobrot, vagy márványból faragott saját arcképét. Mind nem használt. És most tegyünk egy kis számadást, bár vele nem tartoznám. A durva kő került magamnak 225 bajor ftba, (a mi pénzünk szerint akkori agióval körülbelül 300 ft). A pontozás s egyéb technikai kézi munka, ha egy napszámot a márvány-dolgozatnál csak 6 ftra tesz is, 8 hó alatt 1440 ft (ily napszámot bármely mesternél kap a dolgozó.) Ide nem számítom a Schweiczba tett utat a kőért, a kő Münchenbe hozatalát, a szerszámok árát, a mintázatot, hozzá az anyagot, az élő mintáérti napidíjt, a pásztorélet tanulmányáért tett utamat Kecskemét tájára, jelmez hozatalt. Pestre szállítását a kész szobornak sat. már 1700 fton fölül van a technikai rész!

Hol van még itt megfizetve az eszme, a compositio? És mégis e szobrot akarja G. ur tőlem 500 forintért el perelni!

Pedig én eladhattam volna művemet Münchenben, hol a műértők 5000 ftra becsülték, de hazámba hoztam, csak azért, hogy bemutassam törekvésem sikerét. – Azt azonban korántsem gondoltam, hogy jószántomból irt levelemet itthon G. ur ellenem fegyverül felhasználja a közvélemény s törvény előtt.

Később sikerült neki akaratom és beleegyezésem nélkül a műegylet által szobrom letartóztatására nézve határ-hosszabbítás ürügye alatt oly értelmű végzést érvényesíttetni, melyszerint a műegylet választmánya nekem a szobor kiadatását folyó hó 15-ik helyett 18-ig elhalasztotta, azaz megtagadta; minő jog és igazságnál fogva, nem tudom, annyit azonban állíthatok, hogy G. ur ügyvéde a műegylet választmányi tagjainak ülésében részt vett, én pedig abból kizárattam; ez szobrom történetének hü vázlata.

És bár szivem mélyéből sajnálom, hogy jóhiszeműségem rovására hazámba jöveletem után, békét szerető indulatom daczára is kellemetlen helyzetbe sodort a véletlen, miután azonban G. ur magához illőnek tartja, törvény útján érvényesíteni személyem elleni követeléseit és a szóban levő szobrot bírósággal lefoglaltatván követeli tőlem, ám teljék kedve és öröme benne, én részemről hazám alkotmányos törvényei és igazságszerető biráim ítéletétől várom ügyem eldöntését.

Izsó Miklós, szobrász. *)

*) Kéretnek a lapok t. szerkesztői, kik szobrom ügyében eddig támogatni szíveskedtek, jelen nyilatkozatomat is közölni becses lapjaikban.

(Sürgöny, 2. évf., 1862. 200. sz., aug. 31., o. n.)

– Jeles szobrászunk, Izsó Miklós stearin agyagból remek szobrocskákat készít. Megérdemli, hogy fölhívjuk rá a közönség figyelmét és – tárczáját. (Divatcsarnok, 10. évf., 1862. 36. sz., szept. 9.)

– (Izsó Miklós, fiatal szobrász hazánkfia,) mint már említők, Arany János és Egressy Gábor életnagyságú szobrai mintázta, s hogy e szobrok külön-külön 20 ftért megrendelhetők. E tárgyban aláírási iverk is bocsáttattak ki, de az eddigi eredmény nagyon elszomorító, mert eddigelé csupán egyetlenegy aláíró találkozott! Nem szeretnők, ha e sajnos jelenség oka az irodalom és művészet iránti közönyösségben gyökereznék. (VU 9. évf. 1862. 38. sz., szept. 21., 455. old.)

– Izsó Miklós legközelebb jeles veterán írónkat Fáy Andrást és derék művészünket Tóth Józsefet modellirozta. Mindkettő a leghivebben el van találva. (N 4. évf., 1862-63. 30. sz., okt. 26., 362. old.)

– Figyelmeztetjük a közönséget s különösen a kaszinókat s olvasóegyleteket, hogy Izsó Miklós jeles szobrászunknál (kórház utca 3. sz.) Arany János s Egressy Gábor természeti nagyságú szobrai gipszöntvényben 20 ftért megrendelhetők. E szobrokat élethűségük s a leggondosabb kidolgozás egyaránt ajánlják. (N 4. évf., 1862-63. 34. sz., nov. 23., 411. old.)

– Izsó Miklós jelenleg egy domborművű szoborcsoportozaton dolgozik a magyar akadémiai palota számára. E szoborcsoportozat az országos adakozást ábrázolja. (N 4. évf., 1862-63. 47. sz., febr. 2., 604. old.)

– A ravatalon fekvő Liszniai arczáról Izsó Miklós, tehetséges fiatal szobrász, gipsz-lenyomatot vett, az elhunyt költő mellszobrát elkészítendő. (PN 14. évf., 1863. 3902. sz., febr. 15., o. n.)

– (Izsó Miklós szobor-pöre) még most sem dőlt el. Három műértő: Alexi szobrász, Skálniczky építész és Telepi festész, 2000 forintra becsülte a „Juhászt”, – az ellenfél ügyvéde azonban hallomás szerint újabb becslés nyomán be akarja bizonyítani, hogy az csak 600 forintot ér. Természetes, hogy még annyi értéke sincs oly ember előtt, a ki benne csak a ködarabot látja! de ki rajta a művészetet, s mi több, a magyar művészetet tiszteli: az előtt e szobor nagy értékű. (VU 10. évf. 1863. 9. sz., márc. 1., 83. old.)

– Izsó Miklós jelenleg Liszniai Kálmán életnagyságu mellszobrán dolgozik. Ugyan ő készíti az akadémia palotájának homlokzatát diszitendő szoborcsoportozat mintázatát. A részben elkészült terv közepén Pannoniát ábrázolja, a mint kiterjesztett szárnnal adakozó fiait fogadja. Körötte az adakozók. A férfi kardját, az anya gyermekét, a dús kincseit, a gazda búzáját, s a költő – lantját nyújtja áldozatul. Az egész, Izsó művészi felfogásáról tanúskodik. Egyszersmind örömmel tudathatjuk olvasóinkkal, hogy az ismert szobor-pör a napokban dőlt el, a művész javára. (Koszoru, 1. évf., 1863. 10. sz., márc. 8., 238. old.)

– Pest városa törvényszéke az Izsó Gschwindt-féle perben f. hó 4-kén hozott ítéletet, az alperes szobrász javára. Fölperes Gschwindt keresetétől elmozdított; az Ítélet következőleg indokoltatott : „Felperes tulajdoni keresettel azért igényli a „magyar pásztor“ című szobrot, mert állítólag a kérdéses szobrot alperes a müegylet tárlatába, mint felperesnek magán-tulajdonát adta be, és mert alperes később a városi főbíró előtt is elismerte, hogy a műtárlatba közszemlére kitett szobor felperesnek magán-tulajdona; – fölperes tehát tulajdoni keresetét egy bíróságon kívüli alperesi beismerésre fekteti, és erre a bizonyítékot megkísérté, de a megajánlott bizonyíték felperesnek nem sikerült. – Ugyanis gr. Festetics Béla és Ritter Sándor vallomásaikból csak az tűnik ki, hogy azon kifejezés: „magán-tulajdon” azt jelenti, miszerint a műtárlatba beadott mű nem a művészé, hanem más tulajdona; de ebből még nem következik, és a tanuknak arról tudomásuk nincs, hogy a kérdéses szobor felperesnek tulajdona. Makovetz Ede, volt főbíró pedig arra, hogy alperes beismerte volna felperesnek tulajdoni jogát, – nem emlékezik. Felperesnek többi bizonyítékai a tulajdoni kereset megalapítására épen nem alkalmasok, mert ha csakugyan a felhozott bizonylatok szerint kétséget nem szenved, hogy felperes és alperes között Discher Jánosné közbenjárása folytán, egy szobornak elkészítése végett megrendelési szerződés jött létre, mégis ezen szerződésből felperes több jogot nem nyert, mint alperestől követelni, hogy a megrendelt szobrot a megrendeléshez képest elkészítse, de tulajdoni keresettel egy nagysága tekintetében a megrendelésnek meg sem felelő és felperesnek még át nem adott szobrot annál kevésbé igényelhet, minthogy ingó dolgok tulajdoni joga csak tetteles birtokbavétel által szerzhető meg; ennél fogva felperes nem igazolt tulajdoni igény-keresetétől elmozdítandó vala.” (PN 14. évf., 1863. 3918. sz., márc. 6., o. n.)

– (A Megyeri-émlék ügyében) mult hó 16-án gyűlést tartottak, Radnótfáy S. elnökle alatt. Abban állapodtak meg, hogy öt tagu albizottmány választassék, melynek teendői lesznek: a pénzállás biztos kitudása, az adakozók neveinek közzététele, s végül az emlék fölállítása. Milyen lesz az emlék: mellszobor-e vagy álló? márvány-e vagy érez? az összeg ereje szerint fogják elhatározni. A mű kivitelével Izsó Miklós lesz megbízva. Az albizottmány tagjai lettek, az igazgatón kívül Egressy, Szigligeti, Tóth és Feleki. Az emlékre 17 évvel ezelőtt 436 ft. gyűlt össze. Ez összeg, azóta folyvást járó kamataival körülbelől 1000 fira szaporodott. (VU 10. évf. 1863. 15. sz., ápr. 12., 135. old.)

– A Megyeri-émlék vagyona körülbelől 1,000 ftot tesz – s a szobor készítésével Izsó Miklós bízott meg. Ideje is volt, hogy jeles tehetségű művésznk valami megbízást kapjon. (Koszoru, 1. évf., 1863. 15. sz., ápr. 12., 358. old.)

– (Megyeri szobra.) E szobor elkészítését 1,100 forint tiszteletdíjért Izsó Miklós vállalta el. Az életnagyságu mellszobor a színház csarnokában fog felállíttatni. (A Népközlöny, 3. évf., 1863. 17. sz., ápr. 26., 134. old.)

– Az Izsó-Gschwindt-féle szobor-perben a kir. kúria május 20-án a városi törvényszék által f. é. március 4-én hozott bírói végzést, mely a szobor tulajdonjogát Izsó Miklósnak ítélte, egész terjedelmében helybenhagyta. Izsó ügyét Gyöngyösi Imre, fővárosunk egyik jelesebb ügyvéde vitte. (Sürgöny, 3. évf., 1863. 120. sz., máj. 28., o. n.)

– Almásy Pál ur, kinek áldozatkészségét ismeri a közönség minden téren, hol hazai ügy bőkezűségét igénybe veszi, megígérte volt Izsó Miklósnak, hogy a busuló juhászt ábrázoló szobrot, mielőtt a Gschwindt elleni pert megnyerte, megveszi. Ez idő bekövetkezvén, miután Izsó a szobornak kisorsolása által azon helyzetbe kíván jönni, hogy művészi vésője első nagyobb művének jövedelméből jótékony célokra, jelesen az írói segély egyletre is áldozhasson, Almásy Pál ur szívesen lemondott igényéről a szoborra, de hogy a művészt továbbá gondoktól is megmentse, azonnal más szobrot rendelt meg nála 1500 forint értékben, a tárgy megválasztását Izsóra bízta. A Juhászra négyezer sorsjegy fog kibocsáttatni egy forintjával s miután a begyülemelő összeg egy része jótékony célokra fordítatik, a másik Izsónak további műképzését mozdítandja elő, nem lehet kételkedni, hogy legrövidebb idő alatt elkelnék a sorsjegyek. Almásy Pál ur nemes áldozatkészsége e szerint kétfelé tett jót egy időben. (Hölgyfutár, 14. évf., 1863. 68. sz., jún. 9., 542. old.)

– Az „Ung. Nachr.” szerint Izsó Miklós a per útján neki visszatért juhász-szobrot kisorsolni szándékozik. 4000 darab sorsjegy fog kiadni 1 forintjával, s a jövedelem egy része az írói segélyegylet és más része jótékony célokra fordítatik. (Sürgöny, 3. évf., 1863. 130. sz., jún. 10., o. n.)

– Almásy Pál ur, a nagylelkű műbarát, annak idejében megígérte vala Izsónak, hogy ha Gschwindt ellenében a szobor-pört megnyeri, a Busuló juhászt meg fogja venni. A pör meg lön nyerve, mivel azonban Izsó ki szeretné a szobrot sorsolni, hogy az így bejövendő tetemesebb összegből jótékony célokra – különösen az írói segélyegyletre is áldozhasson: Almásy Pál ur szíves készséggel mondott le igényéről a szoborhoz, de egyszersmind egy más szobrot rendelt meg nála, 1500 forint értékig. E szoborhoz a tárgyat maga a művész választhatja tetszése szerint. A „juhász”-ra 4000 sorsjegy lesz kibocsátva egy forintjával 8 mivel e kisorsolással nemcsak jótékony célok, hanem a művészet méltánylása és pártolása is összeköttetésben áll: nincs legkisebb kétségünk, hogy a lelkes közönség sietni fog e kicsinség által is a hazai művészet iránti érdekét kimutatni. (Koszoru, 1. évf., 1863. 1. félév, 24. sz., jún. 14. 575. old.)

– Izsó Miklós felkéri mindazokat, kik netán Megyeri arczképének birtokában vannak, hogy azt neki rövid ideig használatra beküldeni szíveskedjenek, minél tökéletesben akarván a Megyeriszobrot elkészíteni. (Koszoru, 1. évf., 1863. 1. félév, 25. sz., jún. 21., 599. old.)

– Az új képzőművészeti társulat legnevezetesebb művei lesznek: „Báthori Erzsébet”, Madarász Viktortól. (Ez azon történeti kép, melyet gr. Andrássy Gyula Parisban vett meg a művésztől 1200 forint.) Továbbá: „Báthori Izabella”, Wagner Sándor Münchenben élő jeles művésztől képe. Végre Izsó Miklós „Juhász”-a is ki lesz állítva. (N 5. évf., 1863-64. 16. sz., júl. 19., 192. old.)

– (A m. képzőművészeti társulat) igazgatóválasztmányának e hó 9-én tartott ülésében hirdették ki a közgyűlésen beadott szavazatok eredményét, melyek nyomán választmányi tagokká lőnek: Arányi Lajos, Orlay Sámuel, Than Mór, Feszli Frigyes, Barabás Miklós, gróf Festetics Béla, Izsó Miklós, Heckenast Gusztáv, Marasztóni József, Ebner Ede, Grimm Rezső, Harsányi Pál, Jankó János, Székely Bertalan, Rosty Pál, Molnár József, Simonyi Antal, Nagy Iván, Frey Lajos, gróf Keglevits Béla, Ujházy Ferencz, Pecz Henrik, Liptay Kornél, Kendefy Árpád, Csillagi Lajos, Erdő Károly, Jármay Gusztáv, Dux Zsigmond, Lakner János, Ligeti Antal. Elnök gróf Andrássy Gyula, alelnök Almásy Pál, titkár Telepy Károly, pénztárnok Pietsch Gyula, ellenőr Nádosy György, szerkesztő Maszák Hugó, ügyvéd Perlaky Kálmán. A műcsarnok felügyelőjeül Klimkovics Ferenczet választották meg; s egyszersmind elhatározták, hogy a tehetséges fiatal művészek a műcsarnok látogatására szabad bemeneti jegyet kapjanak. (VU 10. évf. 1863. 30. sz., júl. 26., 267. old.)

– A pesti müegylet új tárlata a múlt héten nyílt meg, 72 műdarabbal. Eszmerokonságnál fogva megemlítjük, hogy a m. képzőművészeti társulat csarnokában Székely Bertalan „II. Lajos”-a is ki van állítva, és hogy Izsó „Juhásza” még csak pár napig látható, ugyanott. (Koszoru, 1. évf., 1863. 2. félév, 9. sz., aug. 30., 215. old.)

– A m. képzőművészeti társulat figyelmezteti a közönséget, hogy Izsó „Juhásza” és a Massjon-féle billikom csak e héten lesznek még láthatók a műcsarnokban. Egyszersmind mi is figyelmeztetjük olvasóinkat Borsos közelebb beküldött „Katonák a harcz után” című igen szép képére. (Koszoru, 1. évf., 1863. 2. félév, 12. sz., szept. 20., 287. old.)

A Magyar Képzőművészeti Társulat műcsarnoka (részlet)

...Izsó Miklós visszaszegődött „Juhásza” is ott diszlik, de legtöbbször becsüljük a „fonóházi jelenetet” ugyancsak Izsótól, mely helyes, élénk szerkezetű csoportozat annál inkább érdemel dicséretet, minthogy a művész, elhagyva a régiek utánzásában eltaposott ösvényt, a magyar népeletből választá tárgyát, és, mint a Juhászszal is megmutatá, új irányban indult meg művészetével. (Koszoru, 1. évf., 1863. 2. félév, 13. z., szept. 27., 306. old. Az írás alatt K-i. névjegy szerepel, ami Keleti Gusztáv szerzőségére utal.)

1864

– (Megyeri mellszobra.) Izsó Miklós nagytehetségű szobrászunk, Megyerinek carrarai márványból készült mellszobrát már bevégezte, s azt e hó közepe táján fogják fölállítani a nemz. színház előcsarnokában. Ugyancsak Izsó Fáy András és Lisznyai Kálmán gipszöntetű mellszobraikat is elkészíté, Tóth József mellszobrát pedig, szintén gyp8zból, a megszólalásig hiven állította elő. (VU 11. évf. 1864. 1. sz., jan. 3., 10. old.)

Egy magyar szobrász műterme

Valamelyik nap a Dunaparton sétálva, megemlítettük a colossalis Redout-épület két készen levő dom-bormű-csoportozatát, melyek közül az egyiket akkor takarták ki és nagy tömeg nézte. Az egész mo-numentális épület hazai mesterek műve. Látva az épület faragványait, önkénytelen hazai szobrásza-tunkra kellett gondolnunk. Magyar szobrászat? Nehány tehetséges szobrászunk van eddig, de szobrá-szatunk még nincs. E százazrekbe került épület is, mely Pest egyik kiváló disze, eléggé meggyőző erről akárkit. Faragványai nagyon a kezdetlegességnél állanak. A két táncoló csoportozat, mely a lánchíd felé néző két oszlop derekát övezi, legfigyelemreméltóbb faragványai az épületnek. Táncoló női ala-kok. Ha ez alakok megelevenednének, soha sem hihetnők el róluk, hogy képesek táncolni. Milyen herkulesi karok, izmos lábak, vastag bokák! Táncoló nőket bizonyára nem ilyen plastica illet meg.

Valaki jutott eszünkbe, a ki e faragványokat alkalmasint több ízléssel tudta volna elkészíteni, s a ki legelső fölléptével is fényesen bebizonyította, hogy nem mindennapi tehetség, s ezt azóta is több ízben igazolta, Izsó Miklóstra gondoltunk, kiről a közönség mitsem hallott, mióta „Búsuló juhászanak” vi-szontagsága megszűnt. Nekünk magyaroknak pedig az a gyöngénk van, hogy csak akkor nem fele-dünk valamit, ha sokat hallunk róla.

A fiatal művész folyvást szorgalmasan dolgozik. Mikor újvilág-utcai műtermében meglátogattuk, éppen Megyeri szobrával volt elfoglalva.

A közönség emlékezni fog, hogy Izsó a Nemzeti Színház részéről kapott megbízást elhunyt kitűnő komikusunk mellszobrának elkészítésére, mely a színház előcsarnokában lesz felállítva, hol bár mie-lőbb találkozhatnánk e nemzeti intézet többi jeleseinek emlékével is!

A szobor most már készen van, s a bizottmány, mely Izsót választotta ki, bizonyára meg is lesz elégedve a szép művel. Kiknek a Muzeum-parkban fölállított Berzsenyi- és Kazinczy-féle emlék elvette

kedvét a mellszobroktól, Izsó legújabb műve meggyőzheti őket néhány nap múlva, hogy a jó mellszobrok is lehetnek szép emlékek.

Megyeri mellszobra gyönyörű carrarai márványból készült. A művész nem a legkényelmesebb helyzetben volt a mintázás alkalmával. Egy gyalgó rézmetszésű arckép után kellett dolgozni. Azonban az arckép és a boldogult egykori társainak utasítása nyomán, a szobor most már készen van, s a ki Megyerit ismerte, rá fog ismerni. Izsó a hideg kővel mindent elkövetett, mit művészi kéz elkövethet. Szép szobrot készített, melynek nemcsak azért örülhetünk, hogy egyik kitűnő színeszűnket örökíti, hanem hogy kevés szobrászati munkánk számát is növeli. A mellszobor állványa szürke istriai márvány faragványokkal van ékítve. A faragványok: nevető álarc, könyvek, papírtokercs, melyeket babérokoszorú köt össze. Az egész szép emlék nem sokára már föl lesz állítva a Nemzeti Színház előcsarnokában, s a közönség maga ítélheti meg.

A művész dolgozó termében lévén, mindenütt munkásságának és szorgalmának jeleivel találkozunk. Bajos lenne azon apró agyag-vázlatokat mind elősorolni, melyekben Izsó gondolatait testesíti meg, hogy később kidolgozza. E pongyola vázlatok alig egy lábnyi magasságúak s arra szolgálnak, mire közönséges embereknel a jegyzőkönyvek jegyzetei. Páncélos, zord alakok, táncoló parasztok és leányok stb. a magyar történetből, és népeletből véve, melyeket ha Izsó kőben is kidolgoz, szerfölött érdekes és jellemző műveket nyerünk bennök. Megemlíthjük e vázlatok közül egy részeg kortes alakját, ki kulacscsal kezében, düledezve áll, egész testtartásán látszik a mámor súlya; egy táncoló legényt, s egy furulyázó juhászt.

A vázlatok közé tartozik a „Fonóházi jelenet” is, melyet a fővárosi közönség a műtárlat és képzőművészeti társulat kiállításából ismerhet, csak hogy e gipszöntvény már az a vázlat, melyet művésznünk a faragáshoz készített mintának, így tehát kidolgozott a legapróbb részletig. Egy fonó leány elejti orsó-ját, s egy legény fölkapván, átöleli derekát, és a szokásos váltságdíjat, csókot kér érte. Ez a két alakból álló mű eszméje. Különösen sikerült a leány arca, a mint mosolyogva szabadkozik s karjával védi magát.

A teremben van a „Búsuló juhász” is. A lapok közölték, hogy Izsó e szép szobrot ki fogja sorsolni. Az engedély meg is jött a sorsolásra, azonban a művész nem találta a mostani Ínséges időt kedvezőnek, mikor a közönség részvéte mindenfelől igénybe van véve. (Valamelyik four megvehetné. Szer k.)

Közölték a lapok azt is, hogy több jelesünk mellszobrát elkészítette, és pedig sikerültén, azonban úgy látszik, a közönség közönyösen olvasta s csak nagyon kevesen tettek megrendelést. Pedig e szobrok szépek, sikerültek, úgy hogy minden teremnek díszére válnék. Ott van Arany, Lisznyai, Fáy András, Tóth József, Egressy mellszobra gipszöntetekben; egynek ára 25 ft. A tehetősök, nagyobb könyvtárak, közintézetek márványban is megrendelhetnék, – ez által még jobban buzdítva a szorgalmas művészt, ki előttünk kedvetlenül úgy nyilatkozott, hogy ilyféle mellszobrokat nem fog többé gipszbe önteni, mert hálátlan munka.

Fáy András mellszobrát csak most készítette el, s leginkább takarékpénztáraink figyelmébe ajánljuk. Ki ne tudná, mit tett Fáy A. az első takarékpénztár létesüléseért? A nagyobb forgalmú takarékpénztárak márványban is megvehetnék mellszobrát. Meg vagyunk győződve, hogy a pesti takarékpénztár nem is fog késni alapítójának élethű mellszobrát mielőbb megrendelni.

Egy szép magyar parasztleány-főt is láttunk. Mosolygó, életteli arc, és oly eleven, hogy csak a hús színe hiányzik. Valódi typicus magyar vonások.

Izsó legörömelebb veszi alakjait a magyar népeletből, és saját szerű új irányba indult, melyen hogy haladhasson, pártolásra, buzdításra van szüksége.*)

K. E.

*) Mire nézve közintézeteink és hatóságaink mehetnének elő jó példával. Már miért kellett a Redout faragványait is Izsónál gyengébb külföldiekre bízni? ! Szerk.

(FL, 1. évf., 1864. 3. sz., jan. 5., 10. old.)

Megyeri szobra

– Ismertetés Balogh Zoltántól. –

Bizonyosan tudni fogják a vidéki olvasók is, hogy Megyeri több tisztelője adakozott az egykori jeles művész majdan felállítandó szobrára. E szép eszme valósággá lön. A szobor faragásával Izsó Mik-

lós bízott meg, ki azt már annyira elkészíté, hogy néhány nap múlva lehetséges lesz a nemzeti színház előcsarnokának egyik fülkéjében fölállítani, vagy műnyelven mondvá - - leleplezni.

Sok mindent beszéltek és írtak már nálunk efféle emlékszobrok felállításáról, de az eredmény mindig nagyon csekély volt.

A Katona-szobor, mely legkevésbé vala sikerült, díszes helyéről elmozdított, s helyébe Lendvay szobra állíttatott.

E szobor mindenesetre jobb valamivel elődénél, de kielégítőnek ez sem mondható.

Az érezőntésre szánt szobroknál leginkább kell vigyázni a művésznak arra, hogy az alakot bizonyos gra[^]e lengje körül, mert az érez a nélkül is durván és élesen adja a formákat, s mivel hogy fényes anyag, a világosság és árnyék sokkal határozottabban, úgy szólván egyes foltokban tűnik rajta elő. Ha tehát a karok, lábak, testtörzs, nem elég precise vannak idomítva, az érez által az egész alak nehézkesé (plump) válik.

A fehérmárvány ellenkezőleg, átlátszóságánál fogva, annyira puhán és gömbölyűn ad vissza minden hajlást, hogy itt sokkal élesebben kell a körrajzot kezelni, ha azt akarjuk, hogy a szobornak hatása legyen.

Nagy az ellentét az érezőntvény és márványszobor között, s ehhez képest kell a technikai kivitel is alkalmazni; mind a kettőnél a legnagyobb óvatosságra van szükség.

Van azonban még más is, mi kiváló befolyást gyakorol a szobor hatására: az elhelyezés. Csupán egész alakok állhatnak szabadon, teszem valami téren, de a mellképeket fülkébe kell helyezni. A muzeum kertjében felállított két érezőntetű mellszobornak egyéb hiánya mellett még az is igen sokat árt, hogy szabadon áll. Igen helyesen határozzák tehát az illetők, hogy Megyeri szobrát ily fülkébe állítják — ott van annak helye.

E szobor, kolossz melkép-alakban, a legszebb s legtisztább carrarai márványból készült. A talpazat istriai (roppant kemény) kő, szinte márvány, azonban szürkés színezetű, s így némileg elütő a mellszobortól, de annál inkább kiemeli ez által a fejet.

A fej, kissé félre fordítva, oly jó humoros arczkifejezéssel néz föl, mintha most is valamelyik kedves szerepében látnánk Megyerit. Arczképe régi, s elég hibás rajzu metszvény után készült, mindamellett találva van a metszvényen, melyről a szobrász, helyreigazítva a helyreigazítandókat, eléggé tökéletes képét nyújtá elünkbe.

Kár, hogy régibb jeleseink arczképei, melyekről valaha szobrot lehetne készíteni, nagyobbbrészt silányak.

Petőfinek sincs egy teljesen sikerült arczképe sem, úgy az aczélmetszetűek, mint a lithographirozottak között, pedig ez utóbbiakat legjelesebb körrajzolónk készíté. Még legjobb ifjúkori képe, hátra tett kezekkel. A férfikorabelieket, melyek a szobrásznak jövőre alapul szolgálhatnának, mind bizonyos határozatlanság bélyegzi, a formák, kifejezés, jellemző vonások az arezon, minden tanulmány és mélyebb figyelem nélkül, csak nagyjában hasonlítanak valamit, de részletekben nem.

Ismertem Petőfit személyesen, azért mondhatom ezt, — meglehet, más nem veszi ily szigorúan.

Térjünk vissza Megyerihez. Mi az idomitást (modellirozás) illeti, többször elmondtam volt már nézetemet, hogy a húst Izsó igen ügyesen tudja visszaadni szobrain, Nem sima, esztergályozott arezokat készít ő, mint más faragványokon látható, hanem a bőr felszínének legcsekélyebb hajlásait híven utánozza. Ez ad a bőrnek ruganyosságot, mozgékonytságot, szóval életet.

A pupilla nélküli szemekbe szinte életet tud önteni. Megyeri szeme mosolyog, pedig antique modorban, simára van vésve a szemhéj alatti rész.

A közelmúltban és az ujabbkorban többször ismét divatba jött a szobrok szeméin kívágni a szemgolyót és apupillát. Ez nagyon visszataszítóvá teszi az arezokat. Érti a néző, hogy ez természetellenes, s nem a plastika körébe tartozik. Nagyon jól tadták ezt a régi görögök is, «szoraikon azért vajmi ritkán látható a szemgolyó kívág va.

Ki magának bővebb tanúságot kíván szerezni, nézze meg Megyeri szobrát, s érezni fogja a nagy művész szellemét, a nélkül, hogy a szemgolyó hiánya föltűnjék neki. A mellszobor vállára bársony galléru köpeny van vetve, dicséretes tanulmánnyal előadva a bársony sajátsága.

Különös gondot fordított Izsó az apróságokra is, milyen a gomb, zsinór stb., s bár ezek nem tartoznak szorosan a művészet körébe, mégis jó hatást gyakorolnak, mert a szobor nem lesz magas helyre állítva, s így minden része tisztán látható leendő. A talpazaton, mely egyiptomi ízlésű pyramis-féle vonalakban emelkedik, festői halmazban jelvények vannak (egy derült arczu lárva, könyv, papírtekercs, borostyánkoszoruk), mind kellemesen hatnak a szemre egyszerűségüknél fogva.

Bátran elmondhatjuk, hogy a szobor egészben sikerült, mi új tanúbizonyságul szolgál arra, hogy ha ily dolgok adják elő magukat, nem kell a külföldre fordulnunk, midőn hazánkban is vannak művészek, kik elég tehetséggel és tanulmánnyal bírnak.

Valóban sajnálatos, hogy egy most épülő középületünkre a homokkőből készítendő durva cirádaszobrokat Berlinben rendelték meg, holott ily puha kőből mégis csak könnyebb faragni, mint márványból.

Hiszem azonban, hogy a Reményi által indítványozott Petőfi-szobor nem fog ily sorsra jutni. Sokkal inkább meg vagyunk győződve mindnyájan Reményi hazafiasságáról és műizléséről, semhogy ne várhatnánk tőle, miszerint fel fogja használni minden befolyását a megbízott kezelőknél e szobor itthon készíttetése ügyében.

Lehet azonban a külföldicskedésen kívül más oka is annak, hogy nem itthon készülnek az említett szobrok, t. i. az olcsóbbság.

Valóban, egy nagy szobrász-műhelyben, hol minden úgyszólván gyárilag készíttetik, olcsóbban lehet kiállítani azokat, mint ha egy hazai művész készítené, ki úgyszólván minden mellékes kelléket fáradságosan kifürkészni, utazni kénytelen, s legfeljebb a maga saját két kezében bizhatik, mert segédet nincs módjában tartani.

Mennyire lehet érvényes ez ok, ítéljék meg az olvasók.

Csak annyit említek meg itt, hogy a Megyeri szoborért adott tiszteletdíj, számba véve az anyag drágaságát és hozatalát, korántsem fizethette ki a művész szorgalmát, de kérdés: vajjon nem fizetett-e rá ő maga?

Hogy mégis ily szép sikerrel fejezte be, mindenesetre csupa becsületből tévé.

Ki tehet róla, hogy ily mostoha viszonyok közt vagyunk? Művészeink általán tengenek.

Irodalmunkban egyik lap a másikat elnyeléssel fenyegeti. Társadalmunk zilált. Vagyoni állapotunk minden kritikán alóli. Valóban jól fog tehát esni oly nap, minő az lesz, midőn a nemzeti művelődés és haladás egy kis életjelt fog adni, midőn a nyomasztó körülmények közt létrejött Megyeri-szobor a nagy közönségnek be fog mutatni. (PN 15. évf., 1864. 4169. sz. (jan. 9.), o. n.)

– (*Kegyelet ünnepe a nemzeti színháznál.*) Ma, vagyis e hó 13-an este 7 órakor leplezi le a nemzeti színpadon Izsó Miklós szobrász Megyeri Karolynak, általa készített mellszobrát. A mű legtisztább carrarai márványból van vésve, s a felejthetetlen nagy művészt hiven ábrázolja. Jókai Mór ez ünnepélyre alkalmi költeményt írt, melyet Egressy Gábor fog felolvasni. Az esti előadás Fáy Andras „A régi pénzek” című vigjátéka lesz. (Politikai Ujdonságok, 10. évf., 1864. 2. sz., jan. 13., 19. old.)

Megyeri szobrának leleplezése a nemzeti színpadon, január 13-kán.

Izsó Miklós tehetséges szobrászunk műve, melyről nemrég „Tárczánk” tüzetesen szólott, teljes ünnepélyességgel lepleztették le a nemzeti színpadon. A díszruhába öltözött, s egy részben a szobor körül allegoricus csoportozatot képezett személyzet a Hymnus éneklésével nyitá meg az ünnepélyt. A szép és kifejezésteljes mellszobor leleplezése egy, Jókai Mór szerzetté, s Egressy Gábor veteran színészünk által elszavalt következő költemény végén történt.

Megyeri szobrának leleplezésekor.

Mi a művész? – Ki alkot és teremti.
– Isten-gyönyörnek földi részese,
Ki éltet ujdonoj lényeknek ad,
Miket csak Isten s ember egyesülten
Alkothatott; de egyik sem külön!
– S a képzett mű túléli alkotóját:
Az ember m eghal; és az Isten él!

A költő hamvát őrzik művei:
Egy század másnak adja át nevét;
Kerek világnak ő nem idegenje:
Mi benne szellem, más földön is él;

Más nyelven is megértik titkait.
– A nép, melynek nyelvét beszélte egykor,
Elmúlhat; – ő még akkor sem vesz el;
Holt népe is ő benne él tovább
S a távolságban nő alakja még.
– Festő, szobrásza hir Olymp hegyén,
A mely magas helyt elfoglalhatott,
Azon magas helyre temetkezik.
Az évek jönnek, – mennek: – összerágják,
Mi porból készült; – harcos nagy királyok
Országaikkal válnak múlt regévé.
S fölöttük – a művész remekje él.
Csupán a sírkő – az lett halhatatlan,
Es a művész neve, ki alkotá azt.

– Csak a színész hal meg művével együtt,
Mit alkotott? miket teremte egykor?
A z isten-ihlet fennkölt percziben,
Milyen magasra bírta homlokát
Emelni napfényes felhők közé?
Mi volt a büv, mely bírta nemzetének
Szívét örömré, – búra költeni?
Majd a haragnak gerjedt mámorával,
Majd ismerős önszülte hü kedélylyel
Tükrözve ember indulatjait?

Mosolyt ki birt előidézni akkor?
Midőn egy jó mosoly egy kincset ért.
Mi volt a bűbáj? Mennyi őseről
Alkotta – és mi óriásokat?
Ki tudja azt? ha ő elhallgatott.
– Bűbáj, – dicsőség, – alkotott remek
Az alkotóval együtt sírba száll
S a hir, a mely utána fönnmarad,
Nem az öröklét, csak kísértet az,
A mely koronkint újra megjelen.
H alványan, némán, ismeretlenül. –
– De hisz jutalmát élve megtalálta!
Volt élte, hogy ha nem lett halhatatlan;
Költő volt, aki élő szóval ír;
Szobrász volt, a ki élő képet alkot.
S ha a jövő századra nincs hatása,
De a jelennek ő volt mestere.
Tapsolták, koszorúzták, ünnepelték,
Jutalma megvolt: – élt és élvezett;

Ne lebbenjél meg rózsaszínű fátyol,
Mely a színésznek életét feded!
Ma ünnep – nem panasznak napja van,
És kell, hogy higyük pályánk fényiben!

Im egy az elmúlt hősök szelleméből,
Kit egykor annyin hirre emlegettek,
– S kinek hírét megannyin elfeledték,
Most újra megjelent e kis világban,

S üres helyét most újra visszakéri
Az emberek múltó emlékéiben.

– Egykor, ha jött, a népnek riadalma
Zengett elé, virágeső fogadta:
– Most – megzilált kortársak gyöngye hangja
Regél felőle régi ó-csodákat,
Miket felében hisznek is, nem is. –
– Minő erő, varázs lakott e főben,
Mely most e márvány-arczczal néz le ránk?
Egész világ volt, a mit képviselt!
A nép kedélye, vidor ősi kedve,
A mely, úgy látszik, véle sírba szállt,
S mióta a magyar jó kedvű képét
Nem hordja Megyeri a színpadon,
Az élő nép közül is elveszett az. –
----- Adná az ég, hogy újra visszatérne,
az elmúltjobb időknek emberére
Emlékeztetne jobb jövő idő!

Im a művésznak megdicsőültére
A társművészek egyesültének;
A szobrász egy követ, – a költő egy szót,
A pályatárs egy könnyet áldozik.
– Mely érez, – és a forró könnynek
Titkos értelme van: – megértik azt,
Kik a szíveknek rejtekébe látnak!
S a kő, – a szó, – a könny – megáldva lesz.
A művész hamva nem lesz semmivé:
Egy nemzet újra éledt kedve őrzi azt.

Jókai Mór.

Ezt követte Fáy András „Régi pénzek”ezimű vigiátékának előadása, melyben hajdan a dicsőített művésznak egyik legkedvenczebb szerepe volt a fukar uzsorásban. Az előadás végeztével a márvány szobor, melyet Izsó hazai művészünk meglepő sikerrel állított elő pusztá arczkép után, a színház előcsarnokában, e célra alakított fülkében volt felállítva. (PN 15. évf., 1864. 4174. sz. (jan. 15.), o. n.

– A nemzeti színház múlt szerdán kegyeletes ünnepélyt ült, egyik elhunyt jeles tagjának, Megyeri Károlynak emlékünnepe. Ez estve lepleztetett le ugyanis a jeles comikus, a rendkívüli alakító tehetséggel megáldott kitűnő színésznek Izsó által faragott szobra. Megyeri 1789-iki január 24-én Nyitramegyében született, hol atyja gazdasági tiszt volt. Színi előadást először 1811-ben Holdmezővásárhelyen, Csongrádban látott, s ez lelkét annyira megragadta, hogy atyját rávette, miszerint a színészek közé állhasson. Atyja beleegyezett, azt híván, hogy a sanyarú nélkülözés és gúny, melylyel akkor a színészetnek még küzdenie kellett, fiát más pályára téríti. Csalatkozott. Fia 1817-ben lett színész, s 1820-ban már ama kéressel látogatta meg atyját, hogy eszközölné ki, miszerint a Debreczen és Nagyváradon működő társaság tagja lehessen, mely akkoriban a legjobbnak tartott. Atyja azonban irnoki hivatalba ültetetté, honnan Megyeri 8 havi gyötrődés után csakhamar ismét a színészet zászlójához állt. Itt kezdődik cselekvőbb korszaka. Több hazai nagyobb városban lépett fel, tagja lett 1829-ben az abauj-megyei rendek által pártolt társaságnak, s midőn ez feloszlott, 1833-ban Kántorné, Bartha, Pály, Telepy stb.-vel egyesülve a budai várbeli színházat foglalá el, míg 1837-diki augusztus 22-dikén a pesti nemzeti színház megnyitott, és Megyeri ennek tagja lett. – Közszeretet és elismerés kísérte itteni működését, midőn az 1842-diki december 13-kán a halál elragadta körünkből. Temetése másnap tartott, a fővárosi közönség tömeges részvéte mellett, a sírnál Fánicsy búcsúzott el tőle pályatársai nevében. Emléke folyton közöltünk él s a szerdai ünnepélyen a fővárosi közönség sietett ez emlék adóját leróni. Az ünnepély Kölcsey himnusával nyitott meg, melyet a nemz. színház összes sze-

mélyzete énekelt. Ezután Egressy szavalta Jókainak ez alkalomra irt szép költeményét. – Ezt követte Fáy András „Régi pénzek” című vígjátékának előadása. (N 5. évf., 1863-64. 42. sz., jan. 17., 503-504. old.)

– A berlini tud. akadémia – írják a „Fővárosi Lapok” – elhatározta, hogy az európai többi 71 nyelvészek sorában, termét Révaink szobrával is földiszíti. A mellkép gipsz-mintájának elkészítésével Izsó Miklós van megbízva. Magát a szobrot berlini művész készitendi, Révain kívül Gyarmati Sámuel – finnista – szobra is képviselni fogja a porosz akadémia szoborgyűjteményében a magyar irodalom férfiai. A külföld tútesz rajtunk. (Koszoru, 2. évf., 1864. 1. félév, 3. sz., jan. 17., 70-71. old.)

– Izsó Miklós szoborperében, melyet a városi törvényszék s a királyi curia a szobrász javára döntött el, a hétszemélyes tábla ellenkező ítéletet hozott. A vesztés fél – mint a „H.”-ban olvassuk – norizálni szándékozik. (Sürgöny, 4. évf., 1864. 24. sz., jan. 30., o. n.)

– (*Izsó Miklós szoborperében*) melyet a városi törvényszék és a kir. kuria a szobrász javára döntött el, a hétszemélyes tábla ellenkező ítéletet hozott. E szerint Gschwindt urnak joga volna az előlegezett 500 frtért oly szoborhoz, mely szakértők szerint 2000 ft. értékű lenne. Izsó ügyvéde támaszkodván azon elvre, hogy a megrendelt ingatlan jószág csak birtokbavétel által válik tulajdonná, a pört megújítja. (Politikai Ujdonságok, 10. évf. 1864. 5. sz., febr. 3. 55. old.)

– Izsó Miklós szoborperében, melyet a városi törvényszék és a kir. kúria a szobrász javára döntött el, a hétszemélyes tábla ellenkező ítéletet hozott. Izsó ügyvéde támaszkodván azon elvre, hogy a megrendelt ingatlan jószág csak birtokbavétel által válik tulajdonná, a pert megújítja. (N 5. évf., 1863-64. 45. sz., febr. 7., 539. old.)

– (Magyar szobor története.) Izsó Miklós „Magyar juhászat” f. hó 8-kán délutáni 3 órákor fogják a k. váltótörvényszéknél, Gyöngyösi Horváth Imre úr javára, 745 ft. váltókövetelésben elárverezni. Így írják ezt lelkünk gyönyörűségére a lapok. (FL 1. évf., 1864. 49. sz., márc. 1., 203. old.)

– A Gschwindt Mihály és Izsó Miklós szobor-perben előttünk fekszik a királyi hétszemélyes táblának 1864 január 26-kán hozott ítélete, mely szerint az alsó bírósági egybehangzó ítéletek megváltoztatásával a perköltségek kölcsönös megszüntetése mellett Izsó Miklós alperes a „magyar pásztort” ábrázoló kérdéses szobornak felperes tulajdonába leendő átadására bíróilag köteleztetik, és a per további intézkedés végett illetőségéhez visszaküldetik. Az ekkép alakult ítéletre nézve a kir. hétszemélyes tábla indokolása következőképp hangzik: Hogy alperes a „magyar pásztort” ábrázoló szobornak a meglévő minta s meghatározott mérték szerint felperes részére carrarai márványból leendő elkészítését 400 ft árért, 150 ft előleg fölvétele mellett felvállalta legyen, okmányilag bizonyítva van, és hogy akkoron is, midőn alperes a kérdéses szobrot munkába vévé, tudomására volt, hogy az a márvány-anyag nagyobb voltánál fogva a megrendelt mértéket fél lábbal meghaladja, annak árát a felperestől, ki azt 100 fttal önként nagyobbbitá, részletekben fölvette, saját beismerésével igazolta, sőt alperes saját írott szavai szerint azt is nyilvánítá: „nem bántam meg azért legkevésbé sem, sőt inkább még örülök, – fellépésem előttem a főczél, – jutalmazva leszek, ha elismerendi a közönség törekvésemet”; továbbá alperes levél útján a mű befejezését jelentve fölperesnek, a szükséges szállítási költség küldését szorgalmazta s azt Pestre hozván, már mint magán-tulajdont adta be a műtárlatba, minélfogva ismételt kötelezései folytán a kereseti szobornak az eredetileg tervezett mértéktől különböző és innen következtethető értékesbsége őt a felvállalt és a fentebbiek szerint egyedül a felperes részére elkészített műnek ide leendő átadásától törvényesen föl nem mentheti. (Sürgöny, 4. évf., 1864. 52. sz., márc. 4., o. n.)

[Izsó Miklós]

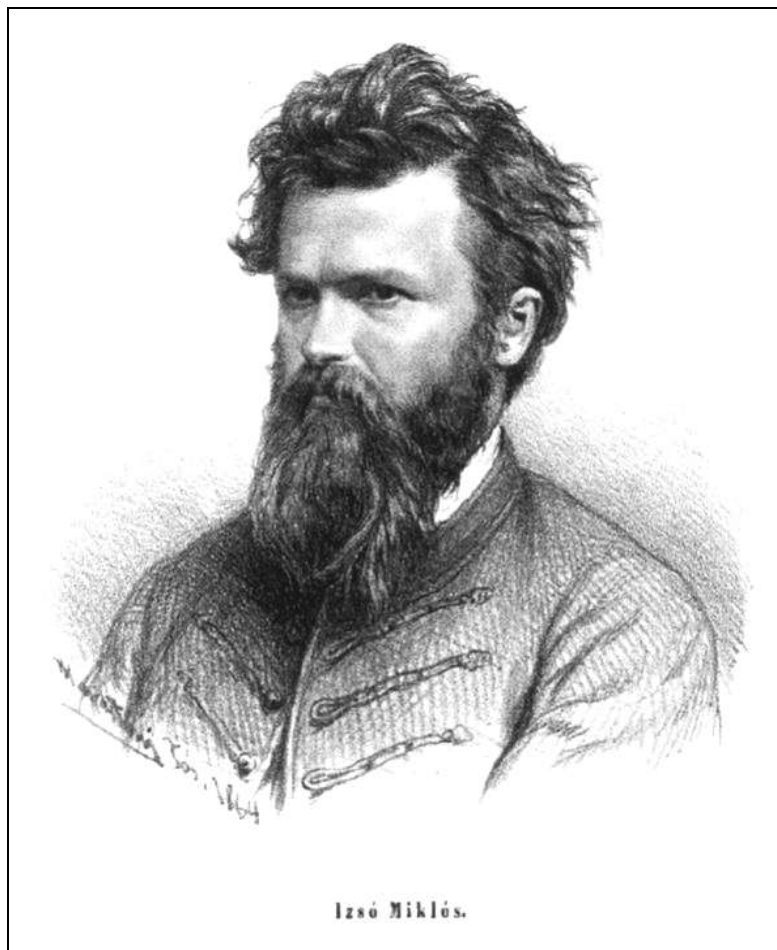
Még oly nemzeteknél is, melyek keblében a képzőművészetek hatalmasan ki vannak fejlődve: élénk figyelmet gerjesztene oly kiváló tehetség, minővel Izsó Miklós, e szép szellemű fiatal szobrász bir.

Az ő pályája már eddig is oly érdekes, hogy bennünk egyszerre örömet és fájdalmat költ. Örömet, ha rágondolunk, hogyan küzdő föl magát, vigasztaló tanulságot nyújtva, hogy a valódi hivatás – még rossz anyagi és közéleti körülmények közt is – utat tör azon fokig, melyen erejét érvényesítheti. Fáj-

dalmat pedig, midőn látjuk, hogy nálunk ily szép tehetségnek is mennyi hányatáson és rontó foglalkozáson kell átmennie, ha élni és előre jutni kivan. Őt sem buzdítá egyéb, mint keble istene. Ez az, mi művészsze tette.

1831-ben született Borsodmegyében, D. Horvát, egy ronda kis faluban, szegény szülőktől, kik valami sokat nem tehettek értté. Azonban mégis a s.-pataki nagy iskolába jutott, hol csakhamar kitűnt a hivatás, mely életének irányt adand. Rajzolni tanulván, csakhamar faragványokba kezdett. Tollkészséggel oly csinos apróságokat és emlékköveket faragott puha kőből, melyek mindenkit megleptek.

Már ekkor vágya támadt fölkeresni Ferenczyt, kit a művészet iránti közöny a magányba űzött. Rimaszombatba vonult vissza, a vésűt ott sem dobva el. Izsó fölkereste, s a mester örömet fogadta el a becsvágyó és szerény tanítványt. Mellette dolgozott hat évig. (1850-56.) Mellszobrokat csináltak, s a tanítvány ügyessége meglepte mesterét. Jövőt jósolt neki.

(Az Ország Tükre, 3. évf., 1864. 9. sz., márc. 21., [97.] old. Marastoni József rajza, 1864.)

A mester halálával Izsó Pestre jött. Szomorú éve volt ez: 1856. Hogy fentarthassa magát: kőfaragó műhelyekben kellett dolgoznia: s kezét, melybe a vésű oly szépen illik, nehéz és közönséges szerszámokkal kellett sokszor féltőmre. Mily szomorú adat ez arra nézve: hogy nálunk a képzőművészet hívatottjai mily kevés segélynek örvendhetnek pályájuk kezdetén.

Egy fiatal író (Balogh Z.) ekkor ismerkedett meg vele, s föl hívá társait, hogy nyújtsanak segédkezet a derék ifjúnak, hogy magát külföldön képezhesse. Ép Sárosy.Gyulánál egy kis írói társaság volt együtt. Ez adott annyit, a mennyi tőle telt, s a csekély összeg Izsónak épen elég volt. hogy Bécsig juthatott. Tanult és szerényen élt. Egy hóig kijött annyiból, a mennyit mások egy estebédre elköltenek. Vigasztalé az, hogy kitűnő szobrászok: Gasser, Meixner sat. műtermében képezheté magát. Körülbelül negyedfél évet töltött Bécsben.

Végre a magyar technikus ifjakban talált pártfogókra. Ezek segélypénzével ment a müncheni akadémiába, hol Widtmann plastikai tanár képezé. Itt csinálta a „Búsuló juhászt,” e gyönyörű életképi

szobrot, melynek rajzát harmadéve adtuk, s mely egy szomorú, s a művészre nézve igen lehangoló pör tárgya lett.

Izsó önálló és eredeti genret képvisel. A népiesség friss szépségei iránt ép oly élénk érzéke van, mint költészetünkben Petőfinek. Ezt tanúsítja „Fonóházi jelenete” is, melyet a képzőművészek csarnokában láttunk, s egy gyönyörűen vésett parasztlány mosolygó mellszobra is, mely a nemz. kaszinóban egy darabig ki volt állítva, a nélkül, hogy az ott megforduló nagyurak közt vevőre talált volna. Sajnos, hogy a Mecénásság becsvágya oly kevés gazdagot lelkesít. Izsó sem találkozott egygyel sem. Őt szegény írók s tanuló ifjak segítők, s jelenleg egy pár közintézet pártfogolja.

Pedig műterme (Újvilág utca 16. sz. a.) teli van szép mintákkal, vázlatokkal és becses vésetekkel. Mellszobrai: Arany J. Egressy G. Fáy András, Tóth József és Lisznyai Kálmáné, nagy élethűséggel bírnak, s finoman vannak kidolgozva.

Megyeri mellszobra a nemzeti színház csarnokában ezeket figyelmeztet művészi tehetségére. De az ezerek – fájdalom, – nem veszik észre.

Jelenleg az akadémiai palota számára dolgozik szép domborműveket, s Révay – a tudós nyelvész – álló szobrát.

E mellett a pápai ref. iskola számára készíti (a jelesen sikerült minta már megvan) Márton István egykori híres pápai tanár nagy mellszobrát. Bárha az iskolák, közintézetek, egyházi testületek mind hozzá folyamodnának, hogy jeleseit kőben és vésűvel örökítse meg. Nem mindig fognak találni ily művészt, kivált nálunk, hol a szobrászat oly kevés figyelemben részesül.

E szerény és a lármát nem szerető művész, tehetségével sosem kíván zajt ütni. Kell, hogy mások keressék föl magányában, hol egész csöndben és szorgalommal dolgozik, legtöbbször – önmagának.

Úgy halljuk, hogy (miben eddig is csak szoborpöre gátolá) külföldre készül újólág. Tartunk tőle, hogy el fogjuk veszteni. S ki lesz az oka? Ő, aki oly örömet maradt volna, vagy a vagyonosak, kik nem törődtek vele? (Az Ország Tükre, 3. évf., 1864. 9. sz., márc. 21., [97]-98. old.)

– Izsó Miklós műtermében két kis szobrászati mű látható, melyeket egy 16 éves fiatal lány faragott, csupán természeti hajlamból. Az egyik Minervát ábrázolja, érem alakban, domborműben, a másik egy ritka finomsággal és gonddal készített kis kosár szalonnaköböl, fölötté a legtekélyesebb nefelejts koszorú. A naturalista művésznő – neve még titok – Olaszországba utazik szüleivel, hogy magát a művészet hazájában képezze ki. Mosolygjon rá a derült ég és a Múza. (Koszorú, 2. évf., 1864. 1. félév, 19. sz., 455. old.)

– Izsó Miklós közelebből a dunántúli helv. hitv. egyházkerület megbízásából néhai Márton Istvának, a pápai ref. collegium híres tanárának szépen sikerült carrarai márvány mellszobrát készíté el. E szobor a pápai collegium könyvtárában fog felállíttatni. Nehány napig még szemlélhető szobrászának műtermében újvilág utca 16. sz. a. (Sürgöny, 4. évf., 1864. 152. sz., júl. 6., o. n.)

– (Fáy András mellszobrát,) mint hallani, a helybeli h. h. egyház föl akarja állíttatni a sírbolt fölött, hol az elhunyt hamvai nyugszanak. A mellszobor, melyet Izsó Miklós szobrászunk harmadéve készített, meglepő hasonlatossággal tünteti föl Fáy Andras arcát, s a művésznél gipszből is megrendelhető. (Politikai Ujdonságok, 10. évf., 1864. 31. sz., aug. 3., 376. old.)

– Izsó Miklós szobrászunk „Szép juhászat” Gschwindt Mihály a nemzeti muzeumnak ajándékozta. A közönség alkalmasint emlékezik még azon perre, mely a megrendelő s a szobrász között folyt e szobor miatt, s minek az lett a vége, hogy a legfelsőbb fórumon a szobrot a megrendelőnek, Gschwindt Mihály urnak ítélték oda. Gschwindt ur, midőn e szobrot nemz. muzeumunknak ajándékozta, ez ügyben, mely a lapokban is több oldalról vitatva volt, nemes önzetelenségét bizonyította be. (FL 1. évf., 1864. 177. sz., aug. 4., 741. old.)

– A helybeli helv. hitv. egyház Fáy András szobrát sirja fölé határozta állíttatni. E szobrot pár évvel ezelőtt készíté jeles fiatal szobrászunk, Izsó Miklós, és gipsz öntetben is megrendelhető nála. (Koszorú, 2. évf., 1864. 6. sz., aug. 7., 142. old.)

– Fáy András mellszobrát a helybeli h. h. egyház föl akarja állíttatni a sírbolt fölé, hol az elhunyt hamvai nyugsznak. A mellszobor, melyet fiatal szobrászunk Izsó Miklós harmadéve készített, mint

állítják, meglepő hasonlatossággal bír, s a művésznél gipszből is megrendelhető. (N 5. évf., 1864. 19. sz., aug. 7., 203. old.)

– Izsó Miklósról jut eszünkbe, hogy ennek gyönyörű „Juhász”-át, mely a m. képzőművészeti társulat bírálata szerint „hazánk művészetének eddigelé egyik legszebb terméke, sőt a külföld jeleseivel is kiállja a versenyt”, – Gschwindt úr, ki pörben megnyeré, közelebb a nemzeti múzeumnak ajándékozta. „Éljen a derék adományozó!” kiáltanak föl lapjaink, éljen! kiáltunk velők mi is, hisz’ értékes művet adott a hazai intézetnek, s az aztán nem tartozik reánk, ha vajon a törvényszékieleg eldöntött s így kétségbe s bírálat alá nem vonható jogon felül, nem lett volna-e méltányos, önkint némi kárpótlást nyújtania még az ifjú művésznak, kinek két évi munkája fáradságos eredménye, s büszkesége volt e szobor. (Koszoru, 2. évf., 1864. 2. félév, 6. sz., aug. 7., 142. old.)

– (*Izsó jeles szobra,*) mely a busuló juhászt ábrázolja, a muzeum tulajdonává lett. E szobor sokáig pör tárgya volt, míg végre a törvény azt a megrendelőnek, Gschwindt Mihálynak ítélte oda. Ez a szobrot most a nemzeti múzeumnak ajándékozta, bebizonyítván, hogy midőn érette pört folytatott, nem magánérdekből s nyereszkesedési vágyból lépett a törvény útjára. A szép szobor most disze a muzeum szobortárának. (VU 11. évf., 1864. 32. sz., aug. 7., 324. old.)

– (Az akadémiái palota szobrai.) Az akadémia palotájának külsejére vonatkozó közleményünket, mely egyik közelebbi számunkban volt olvasható, bővebb értesülés után, következőleg igazíthatjuk ki. Azon diszitmények sorában, melyek szembe a Lloyd épülettel a palota főhomlokzatán lesznek alkalmazva, a nagy terem fölött, az Izsó által faragott országczimeren és a hasonlókép általa készült, azzal egy sorban látható 8 génuszon kívül, az akadémiái hat tudományi osztályt, – a történelmi, törvény, nyelv, természet, matematikai és bölcsészeti tudományokat, – a híres Rauchnak egy igen jeles utóda, berlini Wolf szobrász és tanár mintája után készült hat alak allegorikailag fogja ábrázolni. Ugyan így, a Dunára szolgáló homlokzaton, a kis terem fölött, négy alak a költészetet, államtudományokat, archaeológiát és földtant. A fő- és a Dunára, meg az akadémiái utcára szolgáló homlokzatok szegletein, és illetőleg végein, színvonalban a második emelettel, a tudományok fejlődésére hatalmasan behatott, és a képzőművészetben kulmináló férfiak alakjait fogjuk látni: Révaynkát, Izsó által készült minta után, – Newtonét, Leibnitzét, Des Cartesét, Galileiét, és a nagy Rafaelét, ez utóbbiakat is mind jeles művészek mintája után készítve, azon öltözék és viseletben, mely azon koré vala, melyben éltek. Végre az akadémia palotájának belsejében számos fülke (Nischen) alkalmaztatott a földszinti, első és második emeleti tornácok hosszában oly célból, hogy jeles íróink és tudósaink szobraikat befogadják. Higgyük és reményijük, hogy nincs távol azon kor, midőn ezeket is be fogja tudni tölteni a hazafiúi kegyelet. (VU 11. évf. 1864. 35. sz., aug. 28., 360. old.)

Izsó Miklós egy szoborműve

Részeg ember

Talán a Vasárnapi Ujság volt az első magyar lap, mely több évvel ezelőtt „bécsi levelei”-ben ismételve figyelmeztette a hazai közönséget az akkor Bécsben tanult fiatal magyar szobrászra, Izsó Miklósról. Azóta a legezsebb sikerrel végezte be Izsó Bécsben és Münchenben szobrászati tanulmányait, s a nélkülözéssel s küzdelemteljes tanévek elmúltával Pesten telepedett meg. Örömmel mondhatjuk, s néhány év óta teremtett művei tanúsítják, hogy iránta táplált reményeinkben nem csalatkoztunk; bár hasonlót mondhatna ő is, a magyar közönség, különösen tehetségszeink művészet iránti szeretetéről, hogy végre e szép tehetségnek se kelljen ismét a részvétlenség sivatagjában látható nyomok nélkül elenyészni!

Izsó Miklós (ki 1831-ben Borsodmegyében D.-Horváton született) eddigi rövid pályája alatt is kitűnő bizonyítványait adta művészi hivatottságának, akár a szellemi alkotást és költői képzeletet, akár a szabályszerű technikai kiviteltek tekintetében szoborműveiben. Nem szándékunk ezekről most részletesen szólni. Állításunk némi bizonyosságául ezúttal csupán egy a magyar népéletből merített sikerült szoborművének rajzát közöljük, mely egy széles jó kedvében tántorgó parasztot ábrázol. Nem éppen tökéletes rajzunk után is fel kell ismernünk e művön az éles felfogást, mely a magyar ember ittas állapotának legfinomabb árnyalatait is el tudta lesni, s a képzeletében alkotott vonásokat a keze alatt levő

anyagban nemcsak élethiven, de genialis merészséggel és humorral vissza is tudta adni. Bizonyára becses diszitményeül szolgálnának lakszobáinknak ily szellemű magyar szoboralakok kisebb utánzatai, bronz-öntvényei, melyek sok tekintetben felülmúlnák értékben s érdeken ama sereg idegen bronz-alakokat, melyeket diszműúrusaink drága pénzünkön hozatnak be számunkra a külföldről.

Tudva van egyébiránt, hogy Izsónak több ily, a magyar életből merített jeles szoborműve van. Ilyen a gyönyörű „Busuló juhász” (most a nemz. muzeum tulajdona); ilyen a fonóházi jelenet, a mosolygó parasztleány stb. Hasonlóul az ő műtermében készültek több hazai jelesünk igen sikerült mellszobrai, mint Arany, Egressy, Fáy András, Lisznyay, Megyeri (ez utóbbi a nemzeti színház csarnokában). A pápai ref. főiskola számára szintén ő készíté Márton István egykori híres pápai tanár nagy mellsobrát. Az akadémiai palota számára is több dombormű elkészítésével bízott meg (így tőle van az ország czimere) s a palota homlokzatán felállítandó tudósok nagy szobrai közül az ő mintázata után készül Révay Miklós szobra. Mint halljuk, a hazafias érzületéről ismeretes pesti takarékpénztár körében most arról van szó, hogy a hazai takarékpénztárak alapítójának, Fáy Andrásnak mellszobra maradandó emlékül márványba vésetteessék a e munkával Izsó bizassék be. Óhajtjuk, e hír igaz legyen, s bár minél többször lenne alkalmunk, derék fiatal művésznk új meg új megbízatásairól s újabb műveiről szólni.

Részeg ember. Izsó Miklós szobra után.*

*) Girókuti „Remény” című 1865. évi naptárából.

(VU 11. évf. 1864. 36. sz., szept. 4., 368-369. old.)

– Mint az „I. T.” írja, Izsó Miklós szobrászunk egyelőre Bécsbe utazott, onnan Münchenbe és Rómába megy, hol tehetségének tágasb munkakört remél kivívhatni. (Sürgöny, 4. évf., 1864. 205. sz., szept. 8., o. n.)

– Volt alkalmunk a napokban látni Izsó Miklós szobrász hazánkfia dolgozó szobáját. Nehány író és színész (Egressy, Megyeri, Tóth J., Fáy András, Arany J.) mellszobrain kívül, különösen a magyar népből vett egyes alakok ragadják magukra figyelmünket. Izsó volt az első szobrász, ki a magyar parasztruhák – különösen a férfiak lobogó inge, gatyája – plasztikai szépségét tanulmánya tárgyává tévé, s vésőjével utánozni méltónak tartá. E tanulmányok következtében készült még Münchenben lakta

alatt az annyi viszontagságon átment „Busuló juhász”, s e tanulmányok közben ötlött eszméknek *ske-tchei* a jelenleg nála látható, sárból nagyolt alakok: tánczoló, részeg pórok, ételtvivő menyecske, ázó koldusnő stb. melyekhez csak megrendelés kellene, hogy a legszebb márványszobrokká váljanak a művész keze alatt. De éppen a megrendelés nem jön sehonnan. Az ifjú szobrász heteken át fekvő beteg volt, csak pár napja hagyta el ágyát, s alig várja teljes felüdültét, hogy külföldre menjen, mert ha még soká itthon marad, attól kell félnie, hogy anyagi körülményei miatt az eltávozásra sem lesz képes. (Koszoru, 2. évf., 1864. 2. félév, 13. sz., szept. 25., 1864. 310-311. old.)

– Izsó Miklós kitűnő szobrászunk munka nélkül van. Nekünk nem kellene a carrarai szobrok, – ha valaki szalonnából metszene egyet, azt már csak megvennénk, mert mi mindent úgy szoktunk dicsérni, ha – *megennivaló!* (A Népbarát, 4. évf., 1864. 40. sz., okt. 2., 479. old.)

– Izsó Miklós alighogy fölüdült: a művészet érdekében már is nehéz utat tőn. A kies Erdély ha vasai közé utazott, alabastromot keresni. Fáradozását fényes siker követé. Fővárosunkba tegnapelőtt tért vissza, s mint tőle hallók, a nevezett havasok közt oly kitűnő, tiszta, fehér alabastromot kutatott fel, s oly nagy példányokat talált, minőket Európában sehol másutt nem találhatni. Kolozsváron Izsót gr. Mikó Imre ö excja hívá meg vendégül és kitüntetésekben részesíté. (FL 1. évf., 1864. 237. sz., okt. 16., 993. old.)

– (Izsó Miklós) genialis szobrász visszaérkezett erdélyi kirándulásából, melyet avégre tőn, hogy az ottani hegységekben alabastromot kutasson. Mint beszéli: fáradalmait a legfényesebb siker jutalmazá, amennyiben nemcsak talált, hanem a lehető legkitűnőbb minőségű alabastromot sikerült felfödőznie. Az anyag hát nem hiányzik; nagy tervek s a megfelelő kiviteli erő szintén megvan Izsóban, csak Maecenas is. akadna már egyszer, ki e lángeszű művészünket magához méltólag foglalkoztatná. (Hölgyfűtár, 15. évf., 1864. 32. sz., okt. 16., 367. old.)

– Izsó Miklós a művészet érdekében nemrég a kies Erdély havasai közé utazott, alabastromot keresni. Fáradozását fényes siker követé. Fővárosunkba e napokban tért vissza, s mint beszéli, a nevezett havasok közt oly kitűnő, tiszta fehér alabastromot kutatott fel, s oly nagy példányokat talált, minőket Európában sehol másutt nem találhatni. Kolozsvárott Izsót gr. Mikó Imre ö excja hívá meg vendégül és kitüntetésekben részesítő. (N 6. évf., 1864. 30. sz., okt. 23., 295. old.)

– Izsó Miklós ifjú szobrászunknál a múlt napokban készült el Bernáth Gáspár, az ország régi humoristájának gypszöntetű szobra, oly hiven találva, hogy alig várjuk szájából a költői hyperbolával fűszerezett élczet. (Koszoru, 2. évf. 1864. 2. félév, 24. sz., dec. 11., 575. old.)

– Mult számunk azon hírére vonatkozólag, melyben irtuk, hogy az Izsó M. által készített Bernáth G.-szobor megszólalásig hű, egy névtelen levél érkezett hozzánk, melyet azonban *ex ungve*, azaz a verébtojásnyi nagyságú betűkből, már meszszirol megismertünk, hogy honnan jó. Tartalma ez: „Bernát Gazsától magától hallottuk, miszerint Izsó Miklós által baráti emlékül készített mellszobra oly élet-hiven van találva, hogy ha hozzá szólnak, visszafelel, a váltókat széltire prolongálja, sőt ha meg nem volna kötözve, el is szaladna. – Ebből az a tanulság, hogy ily kitűnő hazai művész mellőztetését semmiféle pénzügyi, gazdasági és politikai időjárással való takaródzás se mentheti.” (Koszoru, 2. évf., 1864. 2. félév, 25. sz., dec. 18., 599. old.)

– Izsó Miklós a „F. L.” szerint öt hó óta nem kapott megrendelést. Azonban mégis csak dolgozik szenvedélyből, s e napokban egy „szegény anyát” készített. Ugyan ő az öröklélező Bernáth Gazsáról is oly élethű gypszszobort csinált, hogy majd megszólal. (N 6. évf., 1864. 38. sz., dec. 18., 360. old.)

– Izsó Miklós jeles szobrászunk keresetbiány miatt külföldre távozott. *Kőhiány* miatt bizonyosan nem távozott el, mert keményebbet nem találhatott, mint a milyen keményet itt honn talált nagy uraink részvétlenségében. (A Népbarát, 4. évf., 1864. 52. sz., dec. 25., 623. old.)

1865

– (Főrangú művész). Ifjabb báró Vay Miklós – olvassuk a „Pol. Hetilapban” – ki néhány év óta teljes odaadással gyakorolja Bécsben a szobrászat művészetét, rendkívüli tevékenységet fejt ki új pályáján. Vörösmarty életnagyságu ércszobrát immár elkészíté s az igen jól sikerült öntvény készen várja elszállíttatását a császári öntöde egyik műtermében. E nagyszerű műtelep bonyolódott és kényes ügyvezetésében Fernkorn igazgatót megbetegedése óta egész a legutóbbi hetekig a báró egymaga helyettesíté, s az ő vezetése alatt ott legújabbán egy nagymérvű lovagszobor öntetett, a legkielégítőbb sikerrel. Azon három magyar tábornok életnagyságu márványszobra közül pedig, melyekre ő Felségétől egyenes megrendelést vett az arsenál diszcsarnoka számára, Zrinyi Miklósé a napokban készült el teljesen, Pálffy gipszmintája szintén be van végezve, Krayé munka alatt. E márványszobrok technikai kivitelében Izsó Miklós nyújt segédkezet a szobrász-bárónak. (Az Ország Tükre, 4. évf., 1865. 28. sz., júl. 13., 315. old.)

– A magyar tud. akadémia az akadémia palotája építőjének Stühler porosz építésznek mellszobrát Izsó magyar szobrász által szándékozik elkészíttetni. (Sürgöny, 5. évf., 1865. 164. sz., júl. 20., o. n.)

– Izsó Miklós nagy tehetségű szobrászunk Pesten időzik, s szíve en maradna itthon állandóan, ha volna egy kis kilátása rá, hogy munkát kap. Ennek hiányában azonban néhány nap múlva visszatér Bécsbe. Elég szomorú biz a ! (Az Ország Tükre, 4. évf., 1865. 29. sz., júl. 20., 328. old.)

– (*Izsó Miklóst,*) a ki Bécsből jelenleg ismét Pestre tért vissza, az akadémia elnöksége Stüler¹ szobrának készítésével szándékozik megbízni. (VU 12. évf., 1865. 30. sz., júl. 23., 376. old.)

Friedrich August Stüler arcképe. (Forrás: Wikipédia.)

– Izsó Miklós egy Halason építendő sirkápolnába szánt, több alakból álló szép domborművel van elfoglalva, s egyéb megrendelései között Demidoff-Ruprechtne asszonyság mellszobrát is említik. (Sürgöny, 5. évf., 1865. 191. sz., aug. 22., o. n.)

– Izsó Miklós mégis nyert a hazában némi foglalkozást. Jelenleg ugyanis Demidoff-Ruprechtne asszonyság mellszobrát faragja s utána azonnal egy több alakból álló szép domborműhez fog, mely a

¹ Stüler, Friedrich August (1800-1865): német (porosz) építész, a Magyar Tudományos Akadémia épületének tervezője. Legfontosabb alkotása a berlini Neue Museum épülete.

Halason építendő egyik sirkápolna számára van megrendelve. (N 7. évf., 1865. 35. sz., aug. 27., 316. old.)

– Izsó Miklós mégis nyert a hazában némi foglalkozást. Jelenleg ugyanis Demidoff-Ruprechtné asszonyság mellszobrát faragja s utána azonnal egy több alakból álló szép domborműhez fog, mely a Halason építendő egyik sirkápolna számára van megrendelve. (N 7. évf., 1865. 35. sz., aug. 27., 316. old.)

– Izsó Miklós szépen halad Stüler márvány mellszobrával, melyet, mint tudva van, az akadémia számára rendelték meg. Izsó műterme, (az újvilág utca 16. szám alatt földszint) érdekes látványt nyújt. Irodalmunk és színészetünk jeleseinek arcmásán kívül több szépen sikerült népeletképet látunk, mely nemnek Izsó a szobrászat terén kitűnő sikerrel működő úttörője. (PN 16. évf., 1865. 4626. sz., szept. 20., o. n.)

– Izsó Miklós szépen halad Stühler márvány mellszobrával, melyet, mint tudva van, az akadémia számára rendelték meg. Izsó műterme (az újvilág utca 16. szám alatt földszint) érdekes látványt nyújt. Irodalmunk és színészetünk jeleseinek arcmásán kívül több szépen sikerült népeletképet látunk, mely nemnek Izsó a szobrászat terén kitűnő sikerrel működő úttörője. (Sürgöny, 5. évf., 1865. 216. sz., szept. 21., o. n.)

– IZSÓ Miklós már elkészítette az elhunyt Stüllernek, az akadémia palotája tervezőjének, mellszobrát. E szobor a palota nagytermének bejáratánál lesz fölállítva, s díszére válik a fényes épületnek. A legtisztább karrarai márványból van vésve, mely igen jól kitünteti a művészi véső nyomait. Az éles arcvonások nagyon alkalmasak voltak kimutatni, menyi puhasággal tudja Izsó visszaadni az arc minden legkisebb domborulatát és mélyedését. Semmi meredség sincs azon. Ismét egy szép mű ez Izsótól, – vajha a fölébredő pártolás folytán többeket is készíthetne. (FL 2. évf., 1865. 227. sz., okt. 4., 899. old.)

– (Stüler mellszobrát) a magyar akadémia számára Izsó Miklós jeles művészünk már elkészítette. A szobor fehér karrarai márványból van, s a palota nagytermének bejáratánál lesz fölállítva. (VU 12. évf., 1865. 41. sz., okt. 8., 520. old.)

– Izsó Miklós már elkészítette az elhunyt Stüllernek karrarai márványbóli mellszobrát; e szép szobor az akadémia-palota nagy termének bejáratánál lesz fölállítva. (N 7. évf., 1865. 41. sz., okt. 8., 387.)

(VU 12. évf., 1865. 50. sz., dec. 10., [629.] old. →

1866

– Izsó Miklós a debreczeni emlékkert-társulat részéről a Csokonai szobor elkészítésével lőn megbízva. E célból lerándult Debreczenbe, hogy a leendő szobor környezetével megismerkedjék, s a szerződést megkösse. A szobor ércből lesz öntve, valószínűleg a müncheni állami öntödében. (P. H. –p.) (Sürgöny, 6. évf., 1866. 41. sz., febr. 21., o. n.)

– A debreczeni emlék-kert társulat Csokonai szobrának elkészítésével Izsó Miklós derék művészünket bizta meg. Jobb választást nem is tehetett volna. (N 8. évf., 1866. 8. sz., febr. 25., 94. old.)

– (*Csokonai emlékszobrát*), melyet a költő nek a debreczeni emlékkert-társulat készített, *Izsó Miklós* jeles szobrász hazánkfia fogja készíteni, kivel a szerződés már meg is kötött, oly föltétel alatt, hogy a készítendő kis szobormintát, elfogadás és teljes jóváhagyás esetében Izsó egészen a társulat tulajdonába bocsátja, úgy, hogy ezt a társulat a szoboröntéshez szükséges nagymintának bárki által készíttetéséhez tetszése szerint fölhasználhatja. Debreczen jobb választást alig tehetett, mint hogy a kiváló magyar költő szobrának készítését e kiválólag magyar szobrászra bizta. Izsó e napokban Debreczenben járt, hogy megtekintse és tanulmányozza a helyet, hová a szobor fölállítása szánva van, hogy alkotandó művét a környezettel minél illőbb összhangzásba hozhassa. (VU 13. évf., 1866. 8. sz., febr. 25., 93. old.)

(Magyarország és a Nagyvilág, 2. évf., 1866. 15. sz., ápr. 15., 228. old.)

Izsó minta-szobra

(Képpel).

A Széchenyi-szobor ügye azon ritkán fölmerülő művészeti kérdések egyike, melyek országosak a mennyiben egész Magyarország kiváló érdekeltségével találkoznak.

Nem csak mert ez ügy Széchenyi nevével függ össze, kinek érdemei iránt a közelismerés e szobor emelésében akar kifejezést nyerni, hanem azért is, mert a költség közadakozás útján gyűlt össze.

Hozzászólása van tehát az egész nemzetnek, mert ez emléket' a nemzet állítja.

A rendelkezhető tőke, ha nem csalódunk – közel 100,000 forint.

Nem sok egy országos emléknek, mely Pest egyik kiváló terének földszete legyen.

Nagyon pompás és nagyszerű tehát nem lehet. – Annnyival kívánatosabb tehát, hogy lehetőleg díszes legyen.

Azzá a fölállítandó szobrot csupán művészeti belbecse teheti. Fennáll egy bizottság, mely az ügyet kezeli. Élén volt, míg élt, Dessewffy Emil, ki már az akadémia palotájának építését sikeresen vezette véghez.

De a mi akkoron fájt a nemzetnek: hogy e palotát külföldi építette, attól most is tart a Széchenyi emléket illetőleg. Innen a bizalmatlanság jelenleg, mint a keserűség akkor.

A pályázat pedig – egyelőre – csak magyar művészek számára íratott ki.

A bizottságban néhány főúron kívül magyar művészek is helyt nyertek. Kidolgoztak egy programot, mely zsinórmértékül tartatván a pályázó művészek által, a tervezetek jelentékenyen szét nem ágazhattak.

E tervezet lényege így hangzott: Széchenyi, álló alakban, férfikora délpontján, sziklából emelkedő talapzaton. A szobor helye a lánczid- tér. Homlokzat a lánczid felé. Magassága a Nákó-ház tetejével azonos. A szobor anyaga érez, a talapzat kő.

A bizottság nem kötelezte magát a legjobb mintának kivitelére, csak díjazására.

Ezek a pályázat előzményei, feltételei. – A pályázat határideje márczius végével lejárt.

Pályáztak 12-en. E n ge L. (Rómából), Faragó (Lőcséről), Izsó, Dunaiszky, Marsalkó, Szandház, Kugler József (Pestről), Kugler János (Kőszegről), B. Vay, Benk, Benda, Schaffer Bécsből, (mind magyar).

E szobor-minták az akadémia palotájában fölállítvák; nyilvános szemlére kiállítva nincsenek.

A pályázat eredménye örömdetes.

Egynémelyik szobrász, mint Szandház és Marsalkó, kúttal kötötték össze az emléket. Mások nagy jelvényes alakzattal környezték a talapzatot; így Dunaiszky, Faragó, ifj. B. Vay Miklós 4 mintával pályázott, melyek egyikén a talapzatul szolgáló kerek oszlop körül domborművek alkalmazvák.

Legtöbben a feladathoz tartván magukat egyszerűen adják az álló alakot egyszerű talapzaton.

Így tett Izsó Miklós is, csak hogy kiváló ízléssel és nagy stílus művésszettel.

Az ő pályaműve legjobbnak van elismerve, közöljük azért rajzát, de csak a szoborét, mint leglényegesebb részét, hogy nagyobb alakban mutathassuk be.

E szobor-minta előnye a többi fölött a helyes plasztikai felfogásban nyilvánul, mely méltóságosan nyugodt gesztust tesz az emléksobrászat feladatává. Izsó elérte e czélt; a mellett mégis az alak élettelen és hasonló, és minthogy Széchenyi ruhájában inkább az ősmagyar szabáshoz közeledett, a művész valóban monumentális hatást ért el művében, mely bármi felől tekintsük, mindenütt szép és gazdag körrajzokat ad.

E nagy előnyöket nem találjuk oly mértékben képviselve a többi pályaművekben. Még Engelében sem, kinek Rómából beküldött mintája ugyan teljes elismerésre méltó plasztikai mű, de hiányzik belőle a historicus érzés, a magyar típus s az a büszke férfias jellem, mely Izsóéban oly szerencsés kifejezést nyert.

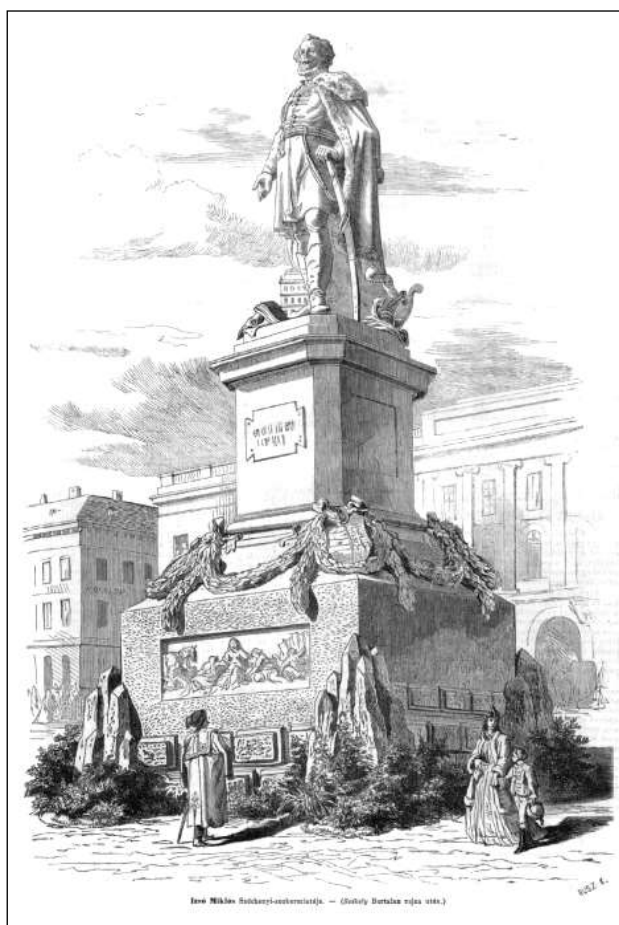
Örvendenünk kell, hogy a tények igazolják a kedvező véleményt, mely Izsó kiváló tehetségéről országszerte el van terjedve; s örvendenünk kell, hogy a jeles mintában oly pályaművet nyertünk, mely kielégítheti a még oly kényes Ízlésű bizottságot is, melytől a szoborügy eldöntése függ, – mert most már, ha csakugyan szándéka lett volna is külföldön készíttetni e szobrot, s a magyar művészek számára kizárólagosan – de – „egyelőre” – kiírt pályázatot csak a közvélemény megnyugtatóra szükséges előzménynek tekintő, Izsó szobor-mintájával szemben e további lépések nem csak indokolatlanok lennének, de fölöslegesek is, mert e szobor-minta kielégítő, nagybani kivitelre alkalmas, rendeltetéséhez és a nemzethez méltó, azonfelül pedig óhajtjuk mindannyian, hogy „a legnagyobb magyar” emléksoborát a haza szívében – magyar művész keze alkossa meg. (Magyarország és a Nagyvilág, 2. évf., 1866. 15. sz., ápr. 15., 234. old.)

Izsó Miklós Széchenyi-szobormintája.

Az akadémia palotájának egyik kisebb terében együtt láthatók jelenleg mindazon szobor-minták, melyek a Széchenyi-szoborra kitűzött pályázat leteltével (márcz. 31-ig), részint itthon, részint a külföldön tartózkodó magyar szobrászoktól beküldettek.

Mindössze 17 pályamű. Szerzőik neveit ismerjük, mert az irodalmi pályázatok névtelenségét a képzőművészet körében hirdetett pályázatokra átültetni lehetetlen. Pályáztak pedig: *Benda, Benk, Dunaiszky, Ennél, Faragó, Izsó, Kugler János, Kugler József, Marsalkó, Schäffer, Szandház* és ifj. b. *Vay Miklós*. Az utóbbi 4, Dunaiszky és Marsalkó 2 mintával. Egy-két jó nevű szobrászunk hallomás szerint azért tartózkodott volna a pályázattól, mert hire járt, hogy a szobor-bizottság már előre el volna tökéltve a Széchenyi-szobrot külföldi művész által készíttetni, miután nem bízik abban, hogy ily nagyszerű feladat sikeres megoldására alkalmas hazai művész találkozzék.

A bizottság e szándékáról szállongó hirt eddig semmiféle tény nem igazolja; keletkezését pedig legfőlebb az akadémia palotájának építési történetéből magyarázhatná valaki, a mikor az ugyanily nemii aggodalmakat, a magyar művész-körök keserűségére a reá következő tények csak ugyan igazolták. Most is oly emlék felállításáról van szó, mely az összes nemzet adakozásából létesül, s midőn újra nyilvánul a közóhajtás, hogy ez országos emlék vajha ne ismét idegen, hanem hazai művész teremő tehetségének köszönhesse létesülését, annyival kevésbbé tarthatunk e méltányos remény meghiusításától, mert a pályázat, mely egyelőre csak magyarországi művészek számára lett kihirdetve, minden várakozáson fölül jól ütött ki.

VU 13. évf., 1866. 15. sz., 177. old.)

Legsikerültebb mű valamennyi között *Izsó Miklós* szobormintája, melyet mai számunkban *Székely Bertalan*, jeles történelmi festészünk hű rajza szerint mutatunk be olvasóinknak úgy, a mint az szemébe tűnnék annak, a ki a hídő tájáról, a Nákó-házzal szemben tekintené a felállítandó emlékszobrot. Széchenyinek férfiasan büszke alakja, fedetlen fővel, méltóságos magatartással áll gránit talapzaton. Tagjait ősmagyar szabású, hosszú attila és prémes kaczagány fedi, bal keze a kard markolatján nyugszik, jobb keze szabadon áll és fesztelen mozdulattal mutat áldásos munkásságának jelvényeire, melyek a talapzatot plastikai csoportozatban összekötik a szoborral. Az élethű, szellemes fő, nyugodt komolysággal áll vállain, nemes arczkifejezése és taglejtése mintha azt mondaná: „Im itt műveim! Ilyen voltam, ezt tettem!”

A talapzat lefelé szélesedő négy oldalát, bekeretezve az ország 4 czimerét, cserfalombok övezik; alul pedig 4 sarkát termésszíkla támogatja, összekötve a lánczhidoszlopok aljával öszhangzó „rustico” által. Az emlékmű körvonalai igen kellemesek, a szobor jó arányban áll a talapzattal; amannak nyugodalmas méltósága, öszhangzik emennek izlésteljes egyszerűségével. Az egész műalkotmányt eredeti magyar szellem lengi át és komoly emelkedett hangulatot ébreszt, minőt a többi pályaművek közül egyetlen egy sem bír kelteni a szemlélőben.

Izsó, ki eddig főleg jeles mellszobrai által tűnt ki, és a népéletből merített néhány fölötté becses plastikai művel mutatta be kiváló tehetségét, a hazai közönség előtt Széchenyi-szobormintájával most fényesen bizonyítja be, hogy a szoborművészet magasabb rendű feladatainak is megfelelni képes, hogy benne oly művészt birunk, kinek vésőjére bátran bízhatjuk az országos erővel létrehozandó Széchenyi-emlék elkészítését. (VU 13. évf., 1866. 15. sz., ápr. 15., 177-178. old., kép a 177. old.-on.)

Széchenyi István szoborterve Izsó Miklóstól.

Már régen közóhajtás volt hazánkban méltó emlékszobrot emelni országunk fővárosában annak számára, kit a „legnagyobb magyarnak” nevezünk, mert ő végső leheletéig fajunk szellemi és anyagi fölvirágoztatásán munkált, buzgott mindazért, a mi emelkedésünkre eszközül szolgálhatott, s önmagában a legnagyobb példát állította elénk, hogyan kelljen az igaz honfinak hazája javáért működni.

A nemes szándék lassanként közeledni kezdett megtestesüléséhez, mert egy szoborbizottmány alakult, mely az eszme kivitele körül erélyesen mozgott. A nyilvános felszólításoknak, tekintve szerencsétlen politikai helyzetünket, tekintve az országot egymásután több éven keresztül sújtott csapásokat, s azt, hogy a nemzet csak nemrég rakta le áldozatfílléit az akadémia palotája építése számára, – mondjuk, hogy tekintve ezen körülményeket, a felszólítások eredménye tán a reményt is túlhaladta, mert múlt év végén már 84,000 fttal rendelkezett a szobor-alap, mely azóta még kamataival is növekszik.

Tekintélyes összeg ez, igaz, de még sem oly nagy, hogy azon a külföldi hirneves szobrokhoz hasonlót lehessen emelni, melyek százezerekbe kerülnek s kerültek. Mi azonban szegénységünk mellett már hozzá szoktunk, hogy a mit pénzzel nem hozhatunk létre, azon lelkesedéssel segítünk. Tekintsünk csak vissza azon esetekre, midőn a nemzeti óhajtás valóztatására a pénztelen kézmíves vagy napszámos két keze munkájával sietett áldozni.

Múlt év vége felé tehát pályázatot hirdetett ki a szoborbizottság, melyben részt vehetett minden, a magyar korona országaiban született, itthon lakó, vagy külföldön működő, vagy nem Magyarországon született, de itt már megtelepedett külföldi szobrász. A művészeknek mintázataikat ez évi márc. 31-éig kelle beküldeniök, s mind tudjuk, eddigelé már a néhány még útban levőn kívül mintegy 5 db. mintázat érkezett be, melyek közül mai számunkban Izsó Miklós valóban nemes izléssel átgondolt és kivitt mintázatát mutatjuk be olvasóinknak.

Mivel a szobrot a láncid-tér közepén fogják felállítani, annak magassága a talapzattal együtt mintegy 11 öl lesz, hogy a tér mélyebb lejtőjére állított szobor alakj a a domború lánc hídon át tekintve is, egész nagyságában lássék. A pályázati föltételek azt kívánták, hogy Széchenyi erőteljes férfikorában, egyszerű nemes magatartással, magyar disz-öltözetben legyen ábrázolva, s teremtményeire, a lánc-hidra, a kereskedelemnek megnyílt Dunára, az alagutra, a nyüzsgő gőzhajókra tekintsen. Jobb keze felől azon intézet, az akadémia esik, melyet egy szavával s nagy áldozataival ő hozott létre.

A pályázati hirdetés azt is óhajtotta, hogy a szobor talapzata sziklatömböt képezzen, részben talán azért, hogy ez a tér lejtősségét nem tenné oly feltűnővé, részben meg talán mintegy jelképezni akarva ezzel a dicsőített férfi erélyét, mely mintegy szikla, rendületlenül megállóit küzdelmei közt; vagy talán, hogy ezzel Széchenyi működését allegorice fejezze ki, a ki a nemzetet durva elhanyagoltságából a szellemi s anyagi műveltségre igyekvők fölemelni. Akármilyen legyen azonban a szándék, szobrászunk a házcsoportozatok közt s ily kisebbmértvű alkotásnál szírttömböt sehogy sem vélt talapzattal alkalmazni célszerűnek, azonban mégis, hogy a pályázathirdetők célzatainak is eleget tegyen – akár a tér lejtősségének maszkírozását, akár a művelődésnek a durvaságból kiemelkedését tekintsük, – ő a talapzat négy szögletére alkalmazott kisebb szindarabokat, melyek köré még bokrokat is ültethetni, s a durvaságból a pallérozottságba átmeneteit fokozatosan eszközöl, úgy hogy haladó korunk legszebb vívmányainak jelvényei már a talapzat tetején, a szobor lábainál hevernek.

Honi művészetünk érdekében szívünkéből óhajtjuk, hogy legyen a pályázó minták között az Izsóé-nál is tökéletesebb, de ha ilyes nem találkoznék, akkor is megnyugodnánk a megelégedéssel tekinthet-

nénk legárvább, legelhagyottabb, eddig senki által nem gyámolt hazai szobrászatunknak ezen genialis művére.

Báró Eötvös lapja, mely szakavatottsággal szokott művészi kérdések és tárgyakhoz hozzászólni, azt írja, hogy az eddig beérkezett tizenegy pályaművet illetőleg „legvigasztalóbb az, hogy van mégis egy oly pályamű, mely megüti a mértéket s a külföld hasonnemű újabb műveinek java részével egy színvonalon áll. Egyéni hasonlatosság, nemzeti jelleg, öszhangos alakítás és monumentális méltóság és nyugalom jellemzik ezen igensikerült szobormintát, melynek talapzatán Izsó Miklós neve olvasható. A tervezett nagyságban való kivitelre e mű kiválólag alkalmas, és méltó volna mind a dicsőült férfiúhoz, kinek emlékét meg akarjuk örökíteni, mind pedig a nemzethez, mely nehéz időkben gyűjté össze a filléreket, hogy a szobor-émlék felállítására szükséges összeget előteremtse.” (Hazánk s a Külföld, 2. évf., 1866.15. sz., ápr. 15., 234-235. old., kép a 233. old.-on.)

Hazánk s a Külföld, 2. évf., 1866.15. sz., ápr. 15., 233. old.)

– (A Széchenyi szobor-pályázat eredményéről.) A „Pol. Het.” írja: A Széchenyi szobor-pályázat eredményéről ma már némileg tájékozó tudósítással szolgálhatunk olvasóinknak. Eddig 11 pályázó részéről beadott 16 pályamű, melyek az akadémia palotájában, a természettani kísérletekre szánt mellékteremben fnállítvák. Ifj. b. Vay Miklós, Dunayszky és Marsalkó két-két, Izsó, Szandház helyben, Kugler József Rómából, Kugler János Kőszegről, Benk, Ben da és Schaffer Bécsből, Faragó József Eperjesről beküldött egyegy szobormintával pályáztak. Engel József Rómában még a múlt hó elsején indította útnak pályaművét, mely máig sem érkezett m eg, vagy legalább felállítva nincs még, úgyszintén érkezhetik még, noha bizonyost e részben nem tudni, Brüsszelből és Milánóból egy-egy pályamű. Számszerint tehát elég tekintélyesnek mondható a pályázat eredménye, habár hivatottabb szobrászaink közül is egy kettő, névszerint Alexi, nem vett részt a versenyben. De öröndetes úgy is, ha csupán a

művészi siker szempontjából tekintjük az eredményt. Kém értjük ezt úgy, mintha a beküldött művek között több volna olyan, mely a választást fölötté nehézé tenné, vagy a kölcsönös mérlegelésben valami különös subtilitást igényelne. Gondolható volt, hogy néhány sikerültebb mellett több lesz aczélját határozottan eltévesztő pályamű. Hazai szobrászatunk zsenge korában ez másképp nem lehet. De találkozunk egy kettő, mely legalább az anyag kérdésében, a könnyed alakításban figyelemreméltó haladást mutat, s a mi fő és legvigasztalóbb az, hogy van mégis egy oly pályamű, mely megüti a mértéket s a külföld hasonnemű újabb műveinek java részével egy színvonalon áll. Egyéni hasonlatosság, nemzeti jelleg, öszhangos alakítás és monumentális méltóság és nyugalom jellemzik ezen igen sikerült szobormintát, melynek talapzatán Izsó Miklós neve olvasható. A tervezet nagyságban való kivitelre e mű kiválólag alkalmas, és méltó volna mind a dicsőült férfiúhoz, kinek emlékét meg akarjuk örökíteni, mind pedig a nemzethez, mely nehéz időkben gyűjté össze a filléreket, hogy a szobor emlék felállítására szükséges összeget előteremtse. Csak egyéni véleményt mondunk ki, de miután művészeti ügyekben mindenki csak egyéni benyomások és meggyőződés után mondhat őszinte ítéletet, e Szempontból lehetetlen nem óhajtánunk és nem reménylenünk, hogy az illetékes bizottság ítélete, valamint a közvélemény ajánló szavazata is majd azon szoborminta elfogadása mellett nyilatkozzék, melylyel, ha nagyban felállítatnék, bizonyára nemcsak szégyent nem vallanánk a külföld előtt, de avval szemközt tősgyökeres eredetiséggel érzett és alakított szoborral dicsekedhetnénk; mert ily zamatos, a nemzet legmelegebb kedélyéből felmerült plastikai művet, más mint magyar művész nem képes teremteni. – Mindazonáltal Engel pályaműve, mint mondók, még nincs kiállítva, s mindaddig Izsó győzelme függőben marad. (A Népbarát, 6. évf., 1866. 15. sz., ápr. 15., 878. old.)

– A Széchenyi-szobor pályázatra Engel Romában időző szobrász hazánkfia is küldött pályaművet. Szép, plastikus mű, de az arcz élethűsége nélkül. Izsóét a műértők még eddig minden beérkezett mű fölé helyezik. (N 8. évf., 1866. 16. sz., ápr. 22., 191. old.)

A Széchenyi-émlékre beadott pályaművek (részlet)

...Izsó Széchenyijében igazi magyar, férfias, nemes, szép magatartásu alakot látunk magunk előtt, méltósággal emelt fővel, melyből a hasonlat sem hiányzik, egész lénye erőly, élet, élénkség, balkezével kardját markolja, mi itt nemcsak szükségben segítő mozdulat, hanem az egykori katonánál helyén is van, jobb kezével a lábához kiegészítőül összpontosított jelképekre, teremtményeire mutat. Talapzata a nem egészen szabályos egyenességű tér igényeire alkalmazott sziklázon kezdődik, a tulajdonképi talap szegleteinek alján a hármass halom emelkedik.

Ime, itt az eszme, lássuk most a mű végrehajtását.

Először in hibásnak tartjuk, hogy az alak kelletén túl testes, vaskos, nehézkes körvonalai vannak, és nehézkességét a kissé túlságosan hoszsú attilla alja növeli, redői szintén nehézkesek, b az egész ruházaton bizonyos pongyolaság vonul át. Helytelen és kissé kihívó, hogy szerénytelennek ne nevezzük, azon mozdulat, melylyel a lábaihoz alkalmazott akadémia palotájára, lánchíd és hajózás jelképeire mutat, s határozottan helytelennek tartjuk azt, hogy ezeket ide alkalmazta, holott e jelképeknek a talapon van helyük, itt ezenkívül még idomtalan nehézkes csomóját képezik a köpeny összefolyásának, s a távolból hibás hatású tömeget mutatnak, mint a köpeny hátulsó redőzete is általában nehézkes és nem korszerű. Az akadémia palotája ezen kívül itt nincs helyén, itt a tudományos akadémiának csak jelképe állhat, a palota Dessewöy Emil szobrára való. – Óhajtandó, sőt szükséges volna tudnunk továbbá, mit akar ábrázolni a talapon kezdett, de alakatlanul nagyolt féldombormű... (PN 17. évf., 1866. 118. – 4828. sz., máj. 25., 1-2. old.)

– A „P. N.” bírálati cikket közöl a Széchenyi emlékre beadott pályaművek felett. A bíráló, miután az első szobor kiállításról hazánkban a nyert kedvező benyomást elmondta, eszményi mértéket állít fel, hogy milyennek szeretné általában a babért nyerendő pályaművet. Itt azon meggyőződésre jut, hogy ilyen, fájdalom! a beadott pályaművek közt nincs; de van olyan, mely a kellő igényeket jóformán megközelíti. És ez Izsó Miklós műve. Elősorolván e szobor előnyeit, árnyoldalai előtt se huny szemet és jobbára azon hiányokat találja, miket e helyütt már említettünk. Bírálati szemléje végül oda megy ki, hogy az első díj Izsónak adandó, a második Engelt, a harmadik Faragót illeti; szerinte világos az is, hogy van tehetség hazánkban és nem kell külföldre szorulnunk. (Sürgöny, 6. évf., 1866. 119. sz., máj. 26., o. n.)

– A Széchenyi-szobor-vázlatok ügyében f. hó 5-kén határozatot hozott a nagy bizottság, még pedig úgy, hogy az első díjat, mely 800 forintból áll, Engelnek, a másodikat, a 400 frtból állót Izsónak, a harmadikat, a 200 ftot, Vay Miklós bárónak adta, s Faragónak is szavazott 200 ftot kárpótlás fejében. (Sürgöny, 6. évf., 1866. 129. sz., jún. 8., o. n.)

– A Széchenyi-szobor ügyében az akadémiai nagy bizottság az első, 800 ftos díjat Engel, a második, 400 ftosat Izsó, a harmadik, 200 ftnyit pedig ifj. b. Vay Miklós szobor-vázlatáért határozta kiadni. Ezenkívül Faragónak is megszavazott 200 ftot, kárpótlás fejében. A szobor-vázlatokat most már közszemlére is ki fogják állítani. Hogy mint gazdálkodott e nagy bizottság a nemzet adakozásából összegyűlt tőkével, kitetszik abból is, hogy nemcsak az összes journalistica, de a műértők egyhangú nyilatkozata is föltétlenül Izsó Miklós szép vázlatának ítélte az elsőséget. Reméljük, lesznek a bizottságnak nyomós okai, melyeknél fogva a közvélemény ellenében jónak látta a keztyűt odadobni. (N 8. évf., 1866. 23. sz., jún. 10., 279. old.)

– Egressy Gábor halála alkalmából a fotografusok sok példányt adtak el arczképéből. Úgy tudjuk, hogy Izsó Miklós a boldogultnak egy kitűnő mellszobrát készíté el, melynek gipsz másolataiból alig kelt el egy-két darab. Mi szép lenne, ha a nagy művész tehetős tisztelői most ezzel ékitnék szobájukat, s míg így egyfelől köteles tisztelet adóját róják le, másfelől egy fényes hivatásu hazai tehetség lelkes fáradozását is méltólag jutalmazták. (Pesti Napló, 17. évf., 1866. 4889. sz., aug. 5., o. n.)

– Figyelmeztetjük a közönséget, ne szaladjon el figyelem nélkül, midőn az Eszterházy képtárba megy, azon szép márvány mellszobor mellett, mely a lépcső felső fordulóján áll, s melyet Izsó készített. A szép mellszobor már hosszabb idő óta fel van állítva, s az akadémia palotájának tervezőjét, Stülert ábrázolja. (Pesti Napló, 17. évf., 1866. 4922. sz., szept. 16., o. n.)

– Izsó Miklós, jeles szobrászunk — írja a „Hortobágy” — már bevégezé a Csokonai szobor kis mintáját, melynek készítésével néhány hó előtt az emlékkert-társulattól megbízott. E szoborminta a kaszinó nagy teremében van közszemlére kiállítva, hol azt minden műbarát megtekintheti. A művész a költőt úgy állítja elénk, mint ki költői első lelkesedésében borággal körített fatörzsre akasztott lantját felvenni, s jobb kezével pengetni készül. Arczárói s szeméből ihlettség sugárzik alá, s a gondolat és érzelm, mely Csokonai lényén átvonulhatott, megtestesülve áll előttünk. Említett fatörzset körül folyó venyige szépen előtűntetett jelvénye a bornak, mely a költőt annyiszor lelkesítő dalra s szerelemre, és mely borús napjaiban oly gyakran nyujta neki vigasztalást. (Pesti Napló, 17. évf., 1866. 4954. sz., okt. 24., o. n.)

– Izsó Miklós egy debreczeni egylet megbízásából Csokonay szobrának mintáját elkészítvén, az jelenleg, mint a „Hort.” jelenti, Debreczenben közszemlére van kitéve. (Sürgöny, 6. évf., 1866. 244. sz., okt. 25., o. n.)

– (*Izsó Miklós jeles szobrászunk*) bevégezte a Csokonai-szobor mintáját, melynek készítése néhányszor hó előtt a debreczeni emlékkert-társulat bízta meg. E szoborminta a debreczeni kaszinó nagytermében közszemlére van kiállítva. A művész a költőt úgy állítja elő, mint ki költői első lelkesedésben borággal körített fatörzsre akasztott lantját fölvenni s jobb kezével pengetni ké szül; arczárói s szeméből ihlettség sugárzik. (VU 13. évf., 1866. 43. sz., okt. 28., 524.)

– A Csokonai-szobor ügyét illetőleg írja a „Hortob.” : A költő iránt tanúsított kegyelet már tényleg is szépen nyilatkozván egyeseknek az említett szobor létesítése végetti adakozásaiban, hála a körülményeknek, immár oda jutánk, hogy a szobor emelésére az első kezdeményezés meg van téve, a mennyiben az Izsó Miklós jeles szobrász hazánkfia által készült szoborminta az emlékkerttársulat f. hó 22-dikén tartott bizottmányi ülésében, az öltönyök némi csekély módosításával elfogadtatott, nemcsak, de sőt fentebb említett művész hazánkfia a szobor nagy mintájának készítésével is megbízott, ki e munkálataival a közelgő év derekán kész is leend. A 8 láb magas szobor bronzból lesz öntve. Az eddig a szoborra gyűlt adományok még ugyan távolról sem elegendők arra, hogy abból a nagy költőhöz méltó szobor em ellessék; de meg vagyunk győződve, hogy városunk e halhatlan szülöttének em lékszob-

rára Debreczen derék polgárai tehetségük szerint a legnagyobb készséggel adakozni fog, nak. Csokonai neve a két magyar hazában, ma is közkedvességben levő népdalaiban újra meg újra él. Ki ne ismerné csikóbőrös kulacsához irt dalát s a „Földiekkel játszó égi tünemény”-t, melyek öreget ifjat egyaránt és oly gyakran lelkesítenek. (Pesti Napló, 17. évf., 1866. 4960. sz., okt. 31., o. n.)

– (A Csokonai-szobor) ügyét illetőleg azt írják Debreczenből, hogy az emlékkert-társulat bizottmánya elfogadta az Izsó Miklós által készített szobor-mintát, sőt e művész hazánkfiát a szobor nagy mintájának készítésével is megbízta, s Izsó a jövő év tavaszáig elkészíti e munkát. A 8 láb magas szobor bronzból lesz öntve. Az eddig a szoborra gyűlt adományok ugyan még épen nem elegendők arra, hogy Csokonainak méltó szobrot lehessen emelni, de bizton hiszik, hogy Debreczen polgárai városuk halhatlan szülöttének emléksobrára tehetségük szerint a legnagyobb készséggel fognak adakozni. (VU 13. évf., 1866. 44. sz., nov. 4., 536. old.)

– A Csokonai-szobor ügyét illetőleg írja a „Hortob.”, miszerint az Izsó Miklós jeles szobrász hazánkfia által készített szoborminta az emlékkerttársulat oct. 22-dikén tartott bizottmányi ülésében, az öltönyök némi csekély módosításával elfogadtatott, nemcsak, de sőt fentebb említett művész hazánkfia a szobor nagy mintájának elkészítésével is megbízott, ki e munkálataival a közelgő év derekán kész is leend. A 8 láb magas szobor bronzból lesz öntve. Az eddig a szoborra gyűlt adományok még ugyan távolról sem elegendők arra, hogy abból a nagy költőhöz méltó szobor emeltessék; de a H. meg van győződve, hogy városuk e halhatlan szülöttének emléksobrára Debreczen derék polgárai tehetségük szerint a legnagyobb készséggel adakozni fognak. (Sürgöny, 6. évf., 1866. 252. sz., nov. 4., o. n.)

– A Csokonai szobor ügyét illetőleg a „V. U.”-nak azt írják Debreczenből, hogy az emlékkert társulat bizottsága elfogadta az Izsó Miklós által készített szobor-mintát, sőt e művész hazánkfia a szobor nagy mintájának készítésével is megbízta, s Izsó a jövő év tavaszáig elkészíti e munkát. A nyolcz láb magas szobrot bronzból öntik. A szoborra gyűlt adományok ugyan még épen nem elegendők arra, hogy Csokonainak méltó szobrot lehessen emelni, de bizton hiszik, hogy; Debreczen polgárai, kik előtt méltó példa áll az emlékkert megalapítására 14,000 íntot adott Csanak József és Szabó Lajos urakban, városuk halhatlan szülöttének emléksobrára, tehetségük szerint, a legnagyobb készséggel fognak adakozni. (Pesti Napló, 17. évf., 1866. 4968. sz., nov. 10., o. n.)

– Izsó Miklós, ki jelenleg fővárosunkban időz, írja a „Föv. L.” nem sokára Debreczenben fog letelepülni. Ott a Csokonai szobrot fogja készíteni, s később — mivel valószínűleg rá bizzák — az erdélyi kenyérmezei emlékoszlopot Elég fájdalom, hogy ily jeles tehetség a fővárosián megrendeléseket nem kap. (Pesti Napló, 17. évf., 1866. 4968. sz., nov. 10., o. n.)

– Izsó Miklós Debreczenben állandóan letelepedett szobrászunk jelenleg Fáy András mellszobrán dolgozik. (N 8. évf., 1866. 50. sz., dec. 16., 603. old.)

– (Izsó Miklós Debreczenben) Fáy András mellszobrán dolgozik. A nagy műgonddal készülő szobor karrarai márványból lesz. (VU 13. évf., 1866. 51. sz., dec. 23., 625. old.)

Csokonai szobormintája, Izsó Miklóstól

Melyik várost illetné meg nagy Magyarországon méltóbban Csokonai Vitéz Mihály emlékszobra, mint Debreczent, a költő leg-állandóbb lakó- s végre temetkezési helyét? életének és hatásának sokáig élő tanuját, hol emléke még ma is számtalan hagyományos adomában elenyészhetlenül él és firól fira száll ?

A nagy Debreczen, mely a népszerű költőnek eddigelé csak egy egyszerű vaspyramisból álló sír-emlékét bírja egyik temetőjében, lelkesen fel is karolta ez eszmét s ez évben már közel hozta a megvalósulás felé. Csokonai emlékszobra a jövő évben már diszíteni fogja Debreczen egyik legszebb terét.

Hadd mondjuk el krónikai hűséggel a készülő Csokonai-szobor történetét.

A ki a régiebb időkben Debreczenben megfordult, emlékezni fog, hogy a ref. nagy templom és a kollégium között egy dísztelen, nagy tér terült el, mely kietlen pusztaságnál egyéb nem volt. Néhány

évvel ezelőtt Debreczen számos lelkes polgára társulatot alakított, mely e dísztelen térnek csinos parkká idomítását tűzte ki céljaul. E tér eleinte csekély adakozások útján kezdett százados rondaságából kibontakozni. A csinosodás lassan haladt előre, míg Debreczen két lelkes fia, Csanak József és Szabó Lajos, gőzmalmi volt igazgatók, egy fél évi, 14,000 ftnyi jutalékaikat egészen a tervezett kert céljaira adományozták. Azóta már egy testvérkert is keletkezett mellette a mult év tavaszán. E kertek *emlék-kert* nevet nyertek, oly célból, hogy időről időre azokba elhunyt jeleseink emlékszoalai helyeztesse-nek el.

Közmegállapodás szerint a mult évben az újabb kertnek egyik pontjára, mely a kollégiumra s azon utcára néz, a hol Csokonai Vitéz Mihály lakott és meghalt, e jeles költőnk álló szobrának felállítása határozottatott el mindenek előtt. Több ezer forintnyi tőke már készen állott e célra már akkor; a mi még netalán hiányzik, azt további nemes adakozások útján reményitette a társulat megszerezhetni.

Több kül- és belföldi szakértő megkérdezése s általában a tárgy kellő megvitatása után, abban állapodott meg az emlékkerti társulat e célra kinevezett választmánya, hogy miután Csokonai szobrát nem csarnokban vagy teremben, hanem az idő viszontagságainak kitett szabad téren akarják felállítani: e szobor nem lehet – a mi különben legszebb volna – márványból faragva, hanem bronz-öntvénynek kell lennie. Minthogy pedig hazánkban ily öntőde, fájdalom, még nincs, oly módszerhez kellett folyamodni a választmánynak, hogy egy gipszmintát készíttessen, melyen maga a szobor – talapzat nélkül – legalább is 2 láb magas legyen, 8 melyről aztán valamelyik külföldi öntőde számára a 7-8 lábnyi magas szobor-öntvényhez hasonló nagyságú, tökéletesen kivitt, agyag- vagy gipsz nagy minta készülhes-sen.

Némi meghiusult másnemű kísérletek után a jelen év elején a debreczeni emlék-kerti választmány szép tehetségű, fiatal magyar szobrászunkra, *Izsó Miklósr*a vetette figyelmét, meghívta Debreczenbe s ott a legvendégszeretőbb fogadtatás mellett fiatal szobrászunk csakhamar megköté az alkut, s a kis mintának elkészítésére kitűzetett a határidő; s annak el vagy el nem fogadásától függött azután a nagy mintának kivitele is

Izsó Miklós, a ki kapva az alkalmon, hogy dolgozhassék, s művészetének eredményeit bemutathassa, alig hogy elvégez Pesten nagy elismerésben és másod jutalomdíjban is részesült Széchenyi-szobormintáját (mely tagadhatlanul legjobb volt a kiállított minták között, de melynek sorsa felett eddig érthetetlen balcsillagzatok uralkodnak), tüstént vidéki magányába vonult, hogy Csokonai szobrához a szükséges tanulmányokat zavartalanul megtehesse. Végre ez évi október elején a két lábnyi magas kész gipszmintával megjelent Debreczenben s a minta – melynek fényképi rajzát mellékelt képünk adja – a kaszinó teremében közszemlére és bírálatra kiállítottatott. Tömegesen látogatták a debreczeniek; avatott és avatatlan megtette észrevételeit, mi azonban csak azon általános érdekeltséget tanúsította, melylyel a debreczeniek kedvencz költőjök s bizonyosan a magyar szobrász műve iránt is tanúsítottak. Lehetett itt százféle, jó és rossz megjegyzést hallani. „Hosszú a láb a testhez! – Erős a lábikra a czombhoz képest! – A homlok nem domború, lapos a koponya! – A csizma nem magyar szabású; a nadrág és mente nagyon sok ránczot vet! – Meglátszik, hogy Csokonai maga varrta zsinórját nadrágjára, mert a jobb czombján le is feslett! – Nagyon meszsze áll a jobb kéz a lanthoz, nem adja ki a „Stellung”, hogy pengetni akarja! – Nem hordott ily rojtos nyakravalót Csokonai, haja nem volt ily fürtös! – Hát a csikóbőrös kulacs hol maradt?” – stb. stb. Még százféle variációban nyilatkozott a bíráló közvélemény, melynek némely részét bizonyosan hasznára is fordítja a művész, ha majd a nagy minta elkészítésére kerül a dolog.

Az emlékkerti választmánynak, miután az avatottabb közönség nézetét is meghallgatá, teljes tetszését nyerte meg a szobor s csupán néhány kisebb észrevétel tétetett a minta nagyban kivitele esetére. S ha a minta rajzát vizsgáljuk, ítéletében mi is osztozunk. Izsó a szoborban azon pillanatot állandósítá, midőn a költőnek egy lelkesítő gondolat villan meg agyában s borágra akasztott lantját baljába véve, jobb kezével azt pengetni készül. A költői lelkesültség s eszrnevillanás a kis mintán kevésbbé tűnik ki, s azért Izsó igen okosan cselekedett, midőn a kis mintán kívül Csokonai életnagyságú mellszobrát is készíté; mely ugyanakkor szintén ki volt állítva, s melynek fényképét szintén láttuk. E fő valóban gyönyörű s ezt fogja majd a nagy mintán felhasználni.

Akadnak még öreg urak Debreczenben, kik Csokonait személyesen ismerték, s ezek azt állították a nagyban vésett főről, hogy a hasonlatosság igen jó, csak hogy Csokonai nem úgy hordta haját, mint e szobor, hanem olykor olykor görbe fésűjével hátra fésülte haját. Azonban Csokonainak minden eddig ismeretes arczképe, még a Márton József-fék kiadás rézmetszése is (mely leghűbb arczképnek mondatik) Csokonait homlokára eső hajzattal ábrázolja: e részlet megváltoztatása tehát nem látszott szükség

snek. Izsó annyiban idealizálta kissé a homlokra lelógó haját, hogy nem simán fésülte azt le, hanem a plasztika kíváncsiak szerint kissé elváló fürtökbe szedte, a mi az arcnak költőibb kifejezést ad.

A kis mintát e szerint elfogadván a debreczeni emlékkerti társulat, most a nagy minta elkészítését is Izsó Miklósról bizta, a ki néhány hét óta Debreczenben már erősen is hozzá látott annak javított s némi részben módosított kiviteléhez – Azután következik majd a szobor bronzba öntése, a mi valószínűleg valamely müncheni öntödében fog véghezmenni, szintén Izsó személyes felügyelete mellett, hol ő különben is hosszabb ideig foglalkozott néhány évvel ezelőtt.

Csokonai szobra, ha elkészül, a terv szerint, 12-14 lábnyi talapzaton 8 láb magas lesz. Szívünkben óhajtjuk, hogy az mind Debreczen városának díszére, mind a magyar művészek becsületére szolgáljon.

Még csak annyit tartozunk megemlíteni, hogy a szobor létesítése körül legtöbb érdeme van az emlékkerti társulat elnökének, az áldozatkész Csanak Józsefnek, és Debreczen egyik legbuzgóbb s legértelmesebb polgárának, Komlóssy Imrének, kiknek önzetlen, lelkes törekvéseivel Debreczen városának minden közügyeinél találkozunk. (VU 13. évf., 1866. 52. sz., dec. 30., [633]-634. old.)

Csokonai szobra, Izsó Miklótól. – (VU 13. évf., 1866. 52. sz., dec. 30., 634. old. Fénykép után Székely Bertalan.)

1867

– (*Izsó Miklós újabb művei.*) Debreczenből értesülünk, hogy az ott tartózkodó Izsó Miklós a Csokonai-szobron kívül egyéb művekkel is el van foglalva. Legközelebb elkészíté Fáy András márvány mellszobrát, melyet még elhunyt nagy érdemű hazánkfia életében, természet után mintázott. E műnek még eddig vevője nincs, de nem kételkedünk rajta, hogy az a pesti takarékpénztár most épülő nagy

házában a nagy terem egyik kitűnő disze fog lehetni. Fáy András volt a pesti s általában a magyarországi takarékpénztárak megalapítója, s e virágzó intézeteink részvényesei között van annyi kegyelet, művészet iránti érzék és a mi fődolog, annyi – pénz, mely az ilyen mű emlékművek megszerzését lehetővé és kívánatosá teszi. Reméljük, hogy e szavaink méltánylását több hazai takarékpénztár részéről fogjuk jelenthetni. Mint halljuk, Izsó ezen szobra is igen sikerült. Fáy András szobrát bevégezvén, Izsó most Egressy Gábor mellszobrához fogott, azon remek gipsz mellkép után, melyet Izsó néhány évvel ezelőtt szintén természet után mintázott, s mely azóta általános elismerésben részesült, itt még tökéletesb művet várhatunk tőle. Már előre is felhívjuk reá az Egressy-szobor-bizottmány tagjait. (VU 14. évf., 1867. 4. sz., jan. 27., 44. old.)

– [Izsó Miklós] Debreczenben elkészíté Fáy András márvány mellszobrát, melyet azok, kik látták, igen sikerültnek mondanak. Reméljük, a pesti takarékpénztár meg fogja szerezni, hogy új palotájának termét díszítse vele. (N 9. évf., 1867. 7. sz., febr. 17., 86. old.)

– Izsó Miklós, mint Debreczenből írják, Csokonai szobra mintájával teljesen elkészült az illető bizottság azt változatlanul elfogadta. A szobrot Münchenben fogják önteni a művész sa ját felügyelete alatt. – Fáy jeles márvány mell szobra, ugyanazon művéstől, mint értesülünk még mindig csak a képzőművészeti társulat helyiségeiben áll; hiszszük azonban, hogy a takarékpénztár lelkes igazgatósága és választmánya, miután a legsürgösb megyei s városi ügyek lassanként befejezvék, nem fognak késni a szobrot hivatalosan megvizsgáltatni, a mit ezzel bizonyára egyértelműnek kell tekintenünk, azt meg is vásárolni s a takarékpénztárba felállíttatni. (Pesti Napló, 18. évf., 1868. 5129. sz., máj. 25., o. n.)

– Izsó Miklós Csokonai szobra mintájával teljesen elkészült s az illető bizottság azt változatlanul elfogadta. A szobrot Münchenben fogják önteni a művész saját feügyelete alatt. (BK 1. évf., 1867. 64. sz., máj. 26., 677. old.)

– [A Csokonai-szobor] mintáját Izsó Miklós derék szobrászunk már teljesen elkészítvén, a szobor-bizottmány minden változtatás nélkül, elfogadta, E minta után fogják a szobrot Münchenben a művész személyes felügyelete alatt bronzba önteni. (N 9. évf., 1867. 21. sz., máj. 26., 256. old.)

– A pesti takarékpénztár megvásárolta Fáy Andrásnak azt a szobrát, melyet Izsó Miklós készített. (BK 1. évf., 1867. 81. sz., jún. 18., 854. old.)

– Csokonai V. Mihály emléksobrának gipsz mintázata nagy részben már elkészült. Izsó Miklós jeles szobrászunk, ki Debreczenben készíti a mintát, a lehető leggyorsabban iparkodik befejezni feladatát. (BK 1. évf., 1867. 91. sz., júl. 2., 970. old.)

– (Izsó Miklós,) e jeles szobrászunk jelenleg Debreczenben van, hol Csokonai-szobrán dolgozik. Több havi munka után már elkészíté a gipsz-mintát, még pedig oly szépen, hogy mindenki a legnagyobb elégteliséggel szól felőle. A „búslakodó juhászt,” azt a szép szobrot, mely hosszas pör után most a nemzeti muzeumban van, Izsó gipszből szintén elkészíté, s így bárki megszerezheti, a ki kedveli a szép szobrokat. Tökéletesen hű másolat az eredeti után, s ára 40 frt. (VU 14. évf., 1867. 27. sz., júl. 7., 340. old.)

– [Izsó Miklós] kitűnő szobrászunk már nagyrészen elkészült Csokonai emléksobrának gipsz-mintájával. A debreczeni lap nagy elismeréssel szól mind a szobor művészi kiviteléről, mind a művész ernyedetlen szorgalmáról és türelméről, melylyel e nagy munkát alig pár hó alatt végeze. – Megemlítjük egyúttal, hogy Fáy Andrásnak ugyancsak Izsó által készített igen sikerült szobrát a pesti takarékpénztár tette sajátjává. (N 9. évf., 1867. 27. sz., júl. 7., 334. old.)

– [A művészek részére] közelebb tett utalványozások illetékes körökben rász hatást tettek. Különösen föltűnt, hogy a genialis Izsó Miklósról egészen megfedekeztek. Ha e szép tehetséget a kultuszminiszter is mintegy szándékosan mellőzi, – jegyzi meg a „F. L.” igen helyesen – akkor nem tudjuk, mire való nekünk egy szobrászati szép talentum. (N 9. évf., 1867. 32. sz., aug. 11., 393. old.)

– Izsó Miklós e napokban végezte be Debreczenben a Csokonai-szobor nagy mintáját. A mű, mielőtt öntés végett külföldre szállíttatnék, pár napon át közszemlére leendő kitéve. E szobor-minta valódi remekmű – s teremője büszke lehet nagy művére. (BK 1. évf., 1867. 164. sz., szept. 27., [1865.] old.)

– [Izsó Miklós] e napokban végezte be Debreczenben a Csokonai-szobor nagymintáját. A mű, mielőtt öntés végett külföldre szállíttatnék, pár napon át közszemlére leendő kitéve. E szoborminta valódi remekmű – s teremője büszke lehet nagy művére. (N 9. évf., 1867. 39. sz., szept. 29., 477. old.)

– (*Izsó Miklós*) e napokban végezte be Debreczenben a Csokonai-szobor nagy mintáját. A mű, mielőtt öntés végett külföldre szállíttatnék, pár napon át közszemlére volt kitéve. E szobor-minta, mint Debreczenből írják, valódi remekmű, s teremője büszke lehet nagy művére. (VU 14. évf., 1867. 40. sz., okt. 6., 496. old.)

– Gondy és Egey debreczeni fényirodájából bárom fénykép három különböző oldalról mutatja be Izsó Miklósnak Debreczenben bevégzett Csokonai-szobrát. s mindenképen igazolja a dicsőő híreket, melyeket Debreczenből e szobormű kitűnően sikerült befejezéséről hallottunk. A mű legfényesebb oldalát Csokonai magában véve nem igen hálás alakjának és arczkifejezésének rendkívül sikerült eszményítésében találjuk. Így, a mint Izsó mintázta, az alak valóban költőé és költő, nekünk pedig kíválóan vonzó és rokonszenves azon tősgyökeres magyarsága által, mely Izsó minden művének el nem vitázható érdeme. E művével újra bebizonyítja, hogy hazánkban jelenleg legtehetségesebb szobrásza, s Debreczené az érdem, hogy nagyobbbszerű feladat által e tehetség nyilvánítására alkalmat szolgáltatott. (Budapesti Közlöny, 1. évf., 1867. 194. sz., nov. 1., 2246. old.)

– [Izsó Miklós] genialis szobrászunk, ki néhány nap óta ismét Pesten tartózkodik, Pákh Albert sikerült mellszobrának mintáját több műbarátnak bemutatta. Műve mind hasonlatosság, mind kivitel tekintetében meglepő. Ugyancsak tőle láttuk közelebb Csokonai emlékszobrának költő fölfogásról tanús-kodó mintáját is föltűnőleg szép fényképekben. E fényképek Gondy és Egey debreczeni fényképészek jó hírben álló műterméből valók, s csin és tisztaság tekintetében bármely európai főváros enemű ké-szitményeivel versenyezhetnek. Izsó nemsokára Bécsbe megy – foglalkozást keresni, mert itthon ez idő szerint nincs kilátása munkára. Szomorú dolog, hogy e kitűnő tehetségnek a haza határain túl kell pártfogást keresni. (N 9. évf., 1867. 44. sz., nov. 3., 537. old.)

Izsó Miklós

Athénnek van miben büszkélkedni, s évezredek múlva is még mindig ideálja lesz azoknak, kik a szabadságot műveltséggel) a harci dicsőséget költő, művészi glóriával párosítva szeretik, azoknak, kik lelkesülni tudnak a szépért, magasztosért s kik mint örökké élő példára utalhatnak e teljesen demokratikus köztársaságra: ime az egyenlőség nem gátja a művészetek virágzásának s a legmagasb cultura a republikánus formák közt, a nép uralkodása alatt fejlett ki.

Nálunk egykét Maecenás változó kegyéből függ a művészek sorsa s nagyúri ajtókon kell pártfogásért kopogtatni a művészetnek. Szomorúan jut eszünkbe ez, midőn itt egy oly férfi arczképét mutatjuk be, ki önmagának, önerejének, szorgalmának s küzdelmeinek – terhes, nehéz küzdelmeknek – köszönheti, a mivé lett. Ezer más visszariadt volna talán, ő bátran haladott elő a tövises utón, csüggedve bár néha, de soha meg nem feledkezve magas hivatásáról.

Már a gyermek lelkesedéssel ábrándozott azon pályáról, melyet az ifjú később választott. Sárospataki diák korában tollkással faragsált mindenféle apróságokat fából, kőből. A szobrászat volt eszményképe. Mintha szegény, földhöz ragadt embereknek oly könnyű volna eszményképeiket követni!

Előtte állt a megdöbbenő példa: egy tehetséges magyar szobrász, kit a részvétlenség, a közöny férfi korának virágjában megtört s búskomor magányba űzött, a genialis Ferenczy életének szomorú története. Egy testben, lélekben megtört ember ki félrevonult egy kis vidéki városba, Rimaszombatba, az élet komor gondjai s egy paralyzált tehetség önkínzó föl-föllobbanása s elcsüggedései közt tengetve életét. S az ifjú Izsó, a helyett hogy visszariadt volna, fölkereste a mestert rimaszombati magányában.

Hat évig dolgozott mellette 1850-től 1856-ig, s mindig gyöngéden emlékezett vissza ez időszakra. Mellszobrokat csináltak együtt s mindenféle apróságokat. A nagy tervek már szunnyadoztak Ferenczy lelkében. Nem Magyarország volt az a föld, hol ezek életre ébredhettek volna.

Ferenczy halála után Pestre jött az ifjú. Senkitől nem ismerve, elhagyatva, kőfaragó műhelyekben kellett dolgoznia, hogy mindennapi kenyerét megkeresse. Az ut, melynek a művészet magaslatára kellett volna vezetnie, napszámos munkára vezette. S még most sem tagadta meg lelkének ideálját. Tisztelve hajlunk meg az erős jellemek előtt, kik a kitűzött pályán elesnek vagy – célhoz jutnak.

Alig annyi pénzzel, mint a mennyivel az utazás költségeit s az első pár hetet fedezhette, ment föl Bécsbe, hogy tovább képezze magát. E néhány forintot is, ha nem csalódunk Balogh Zoltán indítványára egy kis írói társaság tette össze. Harmadfél évig tanult aztán Bécsben Izsó a legjelesb szobrászok: Gasser, Meixner stb. műtermeiben.

Innen a bécsi magyar technikus ifjak segélyével (nagy uraink nem értek rá észrevenni a nagyratörő fiatal tehetséget) a müncheni akadémiába ment, hol Widtmann tanár oktatásai adták meg kiképeztetésének a szilárd alapot.

(Magyarország és a Nagyvilág, 3. évf., 1867. 45. sz., nov. 9., [579.] old. Marastoni József rajza.)

Itt készítette első jelentékenyebb művét: a „búsuló juhász” szobrát, mely később kellemetlen pör tárgyává vált. Ez első műve azonnal fölébreszté a műértők figyelmét s megállapítá az ifjú szobrász hírnevét, melyet későbbi művei: „a fonóházi jelenet” stb. folyvást fokoztak. Legújabb munkája, melyet éppen most mintázott, a debreczeni Csokonay szobor. Rajzát lapunk mai száma hozza. (Magyarország és a Nagyvilág, 3. évf., 1867. 45. sz., nov. 9., [579]-580. old.)

– A Pákh síremléke ügyében alakult bizottság szintén tegnap tanácskozott, sa tanácskozás eredményéről egyelőre annyit mondhatunk, hogy az emléket sírbolt fölé hatál ózta állíttatni, e végből sírbolt fog vásároltatni és építtetni. Az emlék kápolnaszerű lesz, fülkével, melyben fog állni Pákh Albert márvány mellszobra. Ennek elkészítésével Izsó Miklós lesz megbízva. A mellszobor alatt fekete márvány tábla arany betűkkel, oldalvást egy-egy szürke márvány-oszlop fehér márványtalppal és tetővel. (PN 18. évf., 1867. 5289. sz., dec. 10., o. n.)

Izsó Miklós és szobrai

Ha a szobrászat is azon ágaihoz tartozik a művészetnek, melyek a nemzet műveltsége, szellemi emelkedettsége állapotát visszatükrözik, akkor el kellene szomorkodnunk: mert habár van is egykét

tehetséges szobrászunk, kik kedvezőbb viszonyok közt talán nagyszabású műveket is készítenének, de szobrászatunk – általán véve – nincs. Ennek oka múltunk viszonyaiban, különösen nemzeti vagyontalanságunkban rejlik; azonban haladásnak indult anyagi és szellemi művelődésünk e tekintetben is fog magának tért foglalni, minek az utóbbi évek kedvező előjeleit tüntetik föl.

Az úttörőké a leghálátlanabb munka, mert ezer akadályal kellvén megküzdeniök, csak lépve, lassan haladhatnak, míg az utánok jövők a már kiegyengetett pályán egyenesebben siethetnek a céljuk felé. Úgy van ez a művészetben mint a közéletben, s azért, ha az úttörők nem is teremtenek nagyszerűt, de hálánkat, elismerésünket mindenesetre megérdemlik.

Hazai szobrászaink ilyen úttörője Ferenci. Utána e nemben több tehetséges magyar művész lépett föl, kik közt teremtető erejének legszembeszökőbb jeleit Izsó Miklós adta.

Izsóról már volt alkalmunk tavaly szólni, midőn lapunk múlt évi folyama 233-dik lapján a Pesten felállítandó Széchenyi-szobornak általa készített mintázatát rajzban bemutattuk, mely kiválóbb műtetszeink egyhangú nézete szerint minden más versenytársát maga mögött hagyta. Hogy ez országos adakozásokból felállítandó szobor kivitelét eddig mégsem bízták rá, azt művésznk tulsze- rény kedésének s nak tulajdonítjuk, hogy a befolyásos egyéniségek közt nem tud magának pártfogókat szerezni. Sőt a másodsor ki hirdetett pályázattól már egészen vissza is vo nuit s így nem az ő mintája után fogjuk bírni Széchényi szobrát.

Ez úttal Izsónak két más művével ismertetjük meg az olvasót. Mai számunk ezen oldalán látható „Juhász” a múzeumunk szoborgyűjteményének minden látogató által gyönyörrel szemlélt egyik tárgya, Izsónak első önállóbb, karrárai márványból készült műve. Ugyanezen számunk 8-dik oldalán pedig legújabb alkotását, a Debrecenben felállítandó „Csokonai Vitéz Mihály” nagy állószobrát mutatjuk be, melylyel e nagy magyar város a falai közt élt zseniális költő emlékét óhajtja megtisztelni.

Rajzunk most csak a mintázat után készült, mert maga a teljesen kivitt szobor még nincsen készen, nem lévén Debrecennek erre a jelen viszonyok közt még elégséges pénze. Maga a szobor, bronzból öntve, mintegy 8 láb magas leendő, 12 lábnyi alapzaton, úgy hogy az egész három ölnél, nagyobb magasságot érjend el. Felállításának helye a kollégium előtti tér s kivitelének költségén, mintegy 12-14000 forint.

Hazánk földje nem nyújthatván e nagytehetségű művésznknak kellő, sőt csak annyi foglalkozást sem, hogy mindennapi kenyerét megkereshesse, kénytelen volt ismét – most már harmadizban – külföldre menni. Jelenleg Bécsben van, hol az osztrák kormány megbízta őt az arzenál számára a magyar születésű b. Kray tábornagy karrárai szobra elkészítésével, mit Izsó annál készségesebben vállalt el, mert e tábornagy magyar történetünkben is szerepelt, mennyiben ő volt az, ki a József császár alatt osztrák részről gyámolított Hórakloskaféle erdélyi lázadást elfojtotta s a vérszopó főcinkosokat kézrekerítette. (Hazánk s a Külföld, 3. évf., 1867. 51. sz., dec. 19., 804-805. old.)

(Hazánk s a Külföld, 3. évf., 1867. 51. sz., dec. 19., 805. old.) →

Izsó „A juhász” című szobra.

– Kisfaludy Sándor eddig pusztán maradt sirjára emléksobrot állítani, a sümeghi kaszinó vállalkozott. Úgy tudjuk, hogy e célra eddigelé 3 ezer s néhány száz forint gyűlt össze. Az emlékszobor elkészítésével, mint értesülünk, jeles szobrászunkat, Izsó Miklóst készülnek megbizni, ki is legközelebb Sümeghre fog utazni a helyszínét megtekintendő. (PN 19. évf., 1868. 5319. sz., jan. 18., o. n.)

– Izsó Miklós szobrász hazánkfia lakását Bécsből Pestre teszi át. (Politikai Ujdonságok, 14. évf., 1868. 4. sz., jan. 22., 44. old.)

– A Kisfaludy Sándor sírszobrát, melyet a sümegi kaszinó emeltet, Izsó Miklós fogja készíteni. (FL 5. évf., 1868. 22. sz., jan. 28., 87. old.)

– [Izsó Miklós] már elkészítette Pákh Albert kis mellszobrát, s e meglepő hűségű műből gipszöntvények kaphatók Eggenberger könyvkereskedésében. Mint halljuk, a miskolczi Palóczy-emléket szintén Izsóra bizzák. (N 10. évf., 1868. 5. sz., febr. 2., 47. old.)

– (*Miskolczon márvány obeliszket emelnek*) Palóczy László emlékére. Ezt Gerendav készítendi, s rá a mellszobrot Izsó Miklós, ki Borsod-megyéből való. Továbbá a megyeházi gyűlésterem számára az elhunyt nagy olajfestésű arczképét készítették el Barabással. A tervezett „Palóczy-Album” helyett az erre gyűlt összegből „Palóczy-alapítványt” létesítenek az ottani ref. iskolában. (VU 15. évf., 1868. 7. sz., febr. 16., 81. old.)

– (*Pákh Albert mellszobrának,*) mely sírkövét fogja ékitni, – nagy mintája is elkészült már, jeles szobrászunk Izsó Miklós műtermében. E nagy minta, mely az agyagmintáról már gipszbe van öntve, még sikerültebb, mint a kis minta volt; mind hűség, mind művészeti fölfogás tekintetében olyan, hogy semmi kívánni valót nem hagy fönn. Izsó most már a márványon dolgozik, s azzal két-három hó alatt el is készül, mikor a diszes síremlék föl fog állíttatni. Kétségkívül egyik legsikerültebb műve lesz Izsónak; méltó az olvasók kegyeletéhez, kik a síremlék költségeit fedezték. (VU 15. évf., 1868. 12. sz., márc. 22., 140. old.)

– Izsó Miklós márványban vési Pákh Albert sírkői mellszobrát, s három hó alatt elkészül vele. (FL 5. évf., 1868. 72. sz., márc. 27., 287. old.)

– (*Pákh Albert eméke ügyében*) a „Vasárnapi Ujság” legutóbbi számában jelentettük, hogy Izsó Miklós jeles szobrászunk carrarai fehér márványból már elkészítette az üdvözlőnek mellszobrát, oly kitünően, hogy legsikerültebb szoborműveink közt foglal elsőrendű helyet. A boldogult barátaiból alakult emlék-bizottság abban állapodott meg, hogy e művészi becsű szobrot a nemzeti múzeumban helyezi el; a sir fölé pedig diszes emlék-oszlop fog emeltetni. A mellszobor egyelőre a kepzőművészeti társulat csarnokában állíttatott ki. (Politikai Ujdonságok, 14. évf., 1868. 22. sz., máj. 27., 264. old.)

– Pákh mellszobrát, melyet Izsó oly művészileg készített el, nem a sir fölött, hanem a múzeumban fogják elhelyezni, hol nem leendő kegyeletlen kezek bántalmazásainak kitéve, a sir fölé egy megfelelő emlék állíttatik az elegendő pénzalapból. (MoNv 4. évf., 1868. 22. sz., máj. 31., 263. old.)

– [Pákh Albert mellszobrát] Izsó Miklós jeles szobrászunk már elkészítette még pedig oly kitünően, hogy az legsikerültebb művei közt foglalhat helyet. A boldogult barátaiból alakult emlékbizottság abban állapodott meg, hogy e művészi becsű szobrot nem a temetőben, hanem a múzeumban helyezi el, hol a közönség könnyebben jut megtekintéséhez s nem is lesz kegyeletlen kezek bántalmának kitéve, mint a temetőben, hová az elegendő pénzalapból külön, megfelelő síremlék állíttatik. (N 10. évf., 1868. 22. sz., máj. 31., 262. old.)

– (*Izsó Miklós*) Egressy mellszobrát márványból elkészíté. E szobor újabb bizonyága Izsó nem mindennapi tehetségének; élethűség és művészi kivitel jellemzik azt. Mint halljuk, Izsó is folyamodott államsegélyért azon összegből, mely tehetséges művészek segélyezésére van szánva. Azt hiszszük, hogy nem fognak sokat habozni e legtehetségesebb fiatal szobrászunk segélyezésében, s módot nyúj-

tanak arra, hogy természettől nyert gazdag adományait külföldön, névszerint Rómában, kellőleg kifejthesse. (VU 18. évf., 1868. 42. sz., okt. 18., 504. old.)

– A nemzeti muzeum számára ajándékozott tárgyak utolsó kimutatásában találjuk egyebek közt Pákh Albertnek Izsó Miklós által carrarai márványból készített mellszobrát, melyet sz. elhunytak több barátja ajándékozott. (Pesti Napló, 19. évf., 1868. 5462. du., okt. 28., o. n.)

– [Izsó Miklós] geniális szobrászunk kormány-segélyért folyamodott, hogy Rómában kiképezhesse magát. (N 10. évf., 1868. 44. sz., nov. 1., 527. old.)

– Várady Gábor képviselő és P. Szathmáry Károly azon nemes ügyben fáradoznak, hogy Egressy Gábornak Izsó Miklós által készített mellszobrát a képviselők közt aláírás útján vétessék meg a muzeum vagy az akadémia számára. (A színház elé más álló szobrot terveznek, melyre a bizottsághoz, mint tudjuk, szép összeg gyűlt be.) – Azt is biztos kézből vettük, hogy közoktatásügyi miniszterünk közelebb Izsót kihallgatáson fogadta, s a kért államsegély érdekében a legjobb reményt nyújtá emez eddig zöld ágra nem jutható művésznünknek. (FL 5. évf., 1868. 254. sz., nov. 4., 1013. old.)

– Izsó Miklós carrarai márványból elkészíté Egressy Gábor mellszobrát. E műkincs ára 1000 ft. Mint a „Hazánk“ hallja, az nemsokára a nemzeti muzeum tulajdonává lesz. Ugyanis a szobor árát Várady Gábor az ország. képviselők és műbarátok között aláírás útján akarja összeszerezni. Miután Várady Gábor lépett az ügy élére, bizton hiszszük, sőt tudjuk, hogy fölhívásának sikere lesz, és Izsó műve elfoglalja méltó helyét a nemzeti muzeumban. (BK 2. évf., 1868. 255. sz., nov. 5., 2300. old.)

Izsó Miklós

A hazai képzőművészet terén a legismertebb és legnépszerűbb nevek egyike.

Sűrűn találkozunk nevével a napi irodalomban, midőn egy-egy újabb szoborművét osztatlan dicséret hangján emlegetik; még sűrűbben azonban panasz és sérelemként hangoztatva, az uralkodó közönnnyel szemben, mely kiváló tehetségét kelletténél hosszabb időközökön át parlagon heverteti.

Mennyiben igazságos a dicséret s mennyiben jogosult a panasz, mely Izsó nevével már-már megszokott kapcsolatban nyilatkozik, e kérdés földelítésére szolgáljon némi adalékul a művésznak, habár csak főbb vonásaiban vázolt rövid életrajza.

Izsó Miklós 1830-ban szüle-tett, Borsodmegye D.-Horváti nevű kis helységében. Iskoláit a sárospataki kollégiumban végzé s 18 éves koráig a benne szunynyadó művészi tehetségnek csak apróbb kísérletekben adá jeleit, melyeknek hire az ifjú közelebbi ismerői szűk körén túl nem szivárgott. A pályaválasztás kételyei alól a közbejött forradalom menté föl, s mihelyt alkalma nyílt, egy önkénytes vadász-zászlóalj soraiba lépett. E percztől fogva előőrsi szolgálatban és folytonos csaták alatt folyt élete. A hadjárat változó esélyeiben bő része volt; magára vette a sebek vérkereszttségét is, s a világosi gyásznapi után bujdosott, mint annyi más, az ország felsőbb részeiben. Darab ideig mint uradalmi erdész-segéd kerülte a besoroztatás keserűségét, de miután e sors új környezetében is fenyegeté, ismét menekült s ezúttal gyermekkori hajlamát követve, betért a rima-szombati magányába visszavonult *Ferenczy*-hez, ki akkoriban egyedüli, s mint ilyen is foglalkozás nélkül tengődő szobrásza volt Magyarországnak. – Izsó itt barátságos menhelyre talált, s már most életpályául kitűzött művészeti törekvéseiben rendszeres utasítást nyert, mire leginkább volt szüksége, miután addigi kísérleteiben egyedül természeti ösztönére taníthatá: a szobrászat külső közegeinek helyes alkalmazására; megtanítá a mintázás mesterségére. Tápot nyújtott az ifjú lelkének, habár maga is szárnyaszegett művész lévén, a tanítvány szellemét magasabb repülésre nem sarkalhatta.

1856-ban, a megkedvelt mester halála után, Izsó Pestre költözött, hol fejlettebb tehetségéhez mért megbízások hiányában egy álló esztendeig napi bérért dolgozott egy kőfaragó műhelyben. Ez alárendelt helyzetben legfájóbb érzése volt: hogy nem haladhat. Érezte, hogy művészeti látkörét tágítnia kellene, s néhány barátja áldozatkészsége módot is nyújtott neki hogy leg-alább Bécsig eljusson. Itt Gasser jóhírű műhelyében majd negyedfél esztendeig sikeresen működött, miről többek között Széchenyi Istvánnak márványból faragott két mellszobra tesz tanúságot. Egyik a Széchenyi család, másik a m. akadémia tulajdona.

Bécsből Münchenbe kíváncszott; az újkori Athén s virágzó akadémiaja kiképződés után sóvárgó lelkére hatalmas vonzerőt gyakorolt. E vágya teljesedését Izsó az akkor Bécsben tanuló magyar technikus ifjúság lelkes pártfogásának köszöni. A derék ifjak egymás között csinos összeget gyűjtöttek számára, melylyel a fiatal művész, szerény igényei mellett egy évet tölthetett Münchenben. Itt készült egyik legszebb márvány-szobra a „*Búsuló juhász,*” melyet tulajdonosa a nemzeti muzeumnak ajándékozott.

E szobor forduló pontot képez művészi fejlődésében, a mennyiben a népies tárgyaknak plastikai megalakítását ő kísérlette meg legelőször, még pedig oly szerencsével, hogy széptani jogosultsága ez irányban többé kérdés alá nem jöhet. E sikeresen elfoglalt új téren Izsó mind-eddig vetélytárs nélkül áll. „*Fonóházi jelenete,*” a „*Részeg pór*” s a magyar népeletből merített egyéb ilyenmű mintázatai oly ép és üde kedély szülöttei, oly anynyira magukon viselik a tősgyökeres magyarság bélyegét, hogy habozás nélkül üdvözölhetjük bennök a magyar *nemzeti* művészetnek e nembeli első zsenéjét.

Mindazáltal a kivívott siker ezúttal nem szolgálhatott ösztönül arra, hogy a művész tovább mivelje azt az irányt, melyben eredetisége s önálló tehetsége leginkább kitűnt. Nem akadt megrendelő. Már pedig anyagi segély nélkül, az élet gondjaival való folytonos küzdelem alatt a teremtő képzelet tüze is lelohad, a tehetség leggazdagabb ere is bedugul.

Egy más, még lehangolóbb csalódás a Széchenyi-szoboremlék ismert ügyében érte művésznket. Pályázatra hivatván fel a hazai szobrászok, ő is egész lélekkel hozzálatott egy emlékminta készítéséhez, mely bár nem felelt teljesen meg a kívánalmaknak, de annyit bátran állíthatunk, hogy az összes beérkezett minták között legtöbb életképes és jóváfejleszhető elem az ő pályaművében volt. A bíráló bizottság azonban, mely néhány főúrból s nem egészen elfogulatlan szakértükből állott, Izsó pályaművének csak a második díjat ítélte oda, a közadakozás útján létesítendő emlék kivitelével pedig egy oly hazai művészt bizott meg, kinek más irányban szerzett érdemeit ugyan nem akarjuk kétségbe vonni, a ki azonban, mint azt a jövő kétségkívül ki fogja deríteni, a kérdésben forgó nagy feladat sikeres megoldására nem bir hivatással.

Ily körülmények közt némi vigaszul szolgálhatott Izsónak, hogy a debreczeni emlék kert nagyerdemű alapítói az oda tervezett Csokonai-szoboremlék mintájának elkészítésével őt bizták meg. E szoboremlék keletkezésének története olvasóink előtt ismeretes, minélfogva nem látjuk szükségesnek részleteire itt kiterjeszkedni; elégnek tartván csupán újra főlemlíteni azt, hogy Izsó a Csokonai-emlékszobor köztetszéssel és helyesléssel fogadott mintáját elkészítvén, a benne helyezett bizalomnak fényesen felelt meg.

Ez volt az első s mai napig utolsó nagyobb szerű megbízás, mely által alkalma nyílt a nagyobb alkotásokra való képességét is kimutatni. Hogy mellszobrokban valódi kitűnő műveket készített, átalánosán el van ismervé. Mellszobrai mind a technikai kivitel, mind a hasonlatosság és kifejezés tekintetében rendkívül jelesek. Némelyek csak gipsz-mintázatban készültek, mint *Arany* János, *Tóth* József, *Lisznyay* Kálmán, gróf *Kornis* Ádám, *Bemáth* Gáspár mellszobrai; másokat márványból is kifaragott, s ezek közül, mint kiválóan sikerült műveket említhetjük: *Megyeri* Károly mellszobrát, melyet a magyar nemzeti színház, *Márton* Istvánét, melyet a pápai kollégium, *Fáy* Andrásét, melyet a pesti első takarékpénztár számára készített. Legjelesebb ilyenmű műve a *Pákh* Albert márvány mellszobra, mely olvasóink kegyeletes adakozásai folytán immár a nemzeti muzeumban foglal helyet. Ezeken kívül minden megrendelés nélkül elkészítette *Egressy* Gábor márvány mellszobrát, melyet, mint örömmel halljuk, képviselői s műbaráti körökben, a nemzeti muzeum számára tervelnek megvásárolni.

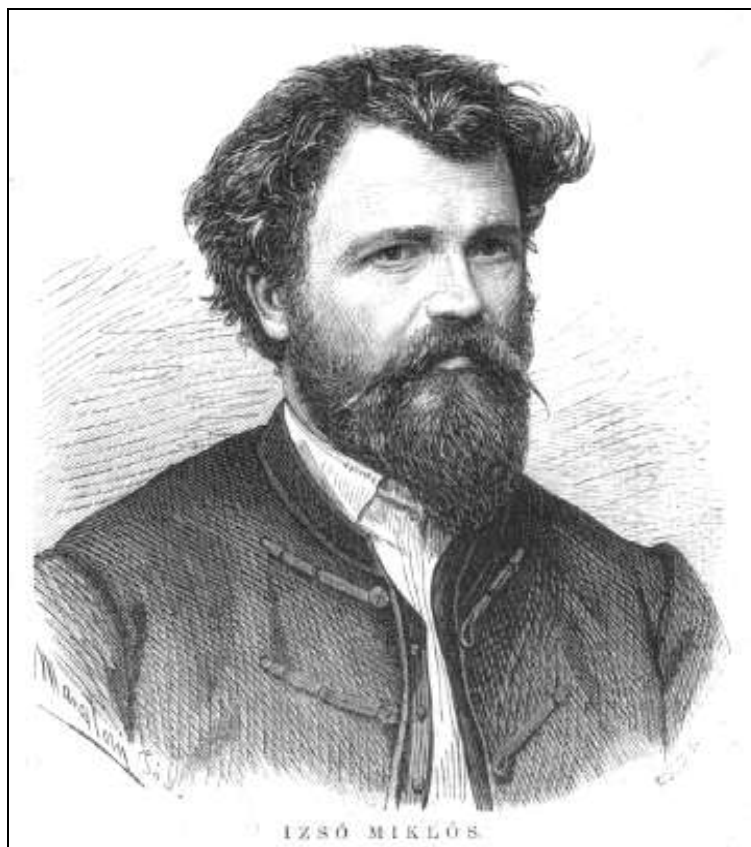
Azóta épen nem irigyelhető idylli csendben, ráér szünetelni és pihenni s a hazai művészet elhanyagolt helyzetéről gondolkodni. E kényszerű nyugalom, mely az ország e kitűnő szobrászának vésőjét pihenteti, s maholnap ismét kezébe nyomja a vándorbotot, felettébb meglepő ma, midőn szabadságharczunk hősei s más jeleseink emlékére az ország több részében szobrok terveztetnek, s e célra az adakozások már is befejezvék, vagy a legjobb eredmény kilátása mellett egyre folynak. – Az illető bizottmányoknak meg kellene gondolniok, hogy hazai művészetünk jelen állásában az egyenes megbízás biztosabban vezet célhoz, mint a pályázat nehézkes és kétes sikerű eljárása, mely a pályázóktól gyakran ki nem telhető áldozatokat igényel időben és pénzben, s hogy átalában nálunk, hol a szobrászok alig vagy csak igen kis többes számban vannak, a pályázat szoborművekre nézve nem igen alkalmazható.

Izsó Miklós egyébiránt, mint lapjaink is említették, művészi tanulmányai folytatása végett uti segélyért folyamodott a magyar kormányhoz Óhajtuk, hogy kérvényének kívánt eredménye legyen, már

csak azért is, hogy munka nélkül, üres kézzel itthon léte nyilvános szemrehányásképen ne terhelje lelkiismeretünket. (VU 15. évf. 1868. 45. sz. nov. 8. [533]-534. old.)

– [Várady Gábor] és P. Szathmáry Károly azon nemes ügyben fáradoznak, hogy Egressy Gábornak carrarai márványból készített mellszobrát a nemzeti muzeum számára aláírás útján megszerezzék. E mellszobor a genialis Izsó Miklós vésője alól került ki, s a maga nemében valóságos mestermű. (N 10. évf., 1868. 45. sz., nov. 8., 539. old.)

– Izsó Miklóstól az Egressy Gábor mellszobor a képzőműv. tárlatban látható. (FL 5. évf., 1868. 261. sz., nov. 12., 1041. old.)

(VU 15. évf. 1868. 45. sz. nov. 8. [533.] old. Marastoni József rajza.)

– [Izsó Miklósnak] a közoktatási miniszter – hir szerint – államsegélyt adand a művészetekre szánt összegből, hogy magát a külföldön tovább is képezhesse. Végre valahára tehát a kormány is kiterjeszti figyelmét e genialis magyar művészre. (N 10. évf., 1868. 46. sz., nov. 15., 550. old.)

– [Izsó Miklós] derék szobrászunk a kormánytól ezer forintnyi ösztöndíjat nyert, hogy szép tehetségét külföldön képezhesse. Előbb Berlinbe, később Rómába megy tanulmányai folytatása végett. (N 10. évf., 1868. 48. sz., nov. 29., 574. old.)

– [Izsó Miklós] a kormánytól nyert segélyt művészeti tanulmányaira fogja fordítani; már el is utazott Rómába, hol fél évig szándékozik maradni. (N 10. évf., 1868. 50. sz., dec. 13., 599. old.)

– (*Izsó Miklós*) Rómába utazott; fél évig szándékozik ott maradni. (VU 15. évf., 1868. 50. sz., dec. 13., 610. old.)

– Izsó Miklós Miután Rómában és Nápolyban néhány havig tanulmányozta a szobrászat remekeit, fővárosunkba ismét visszaérkezett. (FL 6. évf., 1869. 44. sz., febr. 24., 175. old.)

– Izsó MIKLÓS szobrász hazánkfia, kitől máris annyi szép művet tudunk felm utatni, s kit a cultusminister országos segélylyel látott el, hogy Olaszországot megtekinthesse – mintegy négy hónapig tartó utazásából, m ialatt Flórenczben, Rómában és Nápolyban hosszasabban tartózkodott, haza érkezett: az antik örökszép minták után gazdag tanulmányokat és eszméket hozva magával haza. (BK 3. évf., 1869. 44. sz., febr. 24., 551. old.)

– (*Izsó Miklós*) most érkezett vissza olaszországi műútjából; kivált Nápolyban és Rómában tanulmányozta hónapokon át az ó-kori szobrászatot. (VU 16. évf., 1869. 9. sz., febr. 28., 122. old.)

— A közoktatási minisztérium Izsónál megrendelte Verbőczy, Istvánffy, Zrínyi a költő, és Pázmány Péter szobrait a nemz. muzeum számára. (PN 20. évf., 1869. 5677. sz., márc. 17., o. n.)

– Izsó Miklós közelébb Felekiné asszonyról készite mellszobrot, s most a Verbőczy szobrán dolgozik a muzeum számára. (FL 6. évf., 1869. 80. sz., ápr. 9., 320. old.)

– (*Izsó Miklós*) közelébb Felekiné asszony igen szép mellszobrát készit é. Jelenleg pedig Verbőczy mellszobrán dolgozik, melyet a közoktatási miniszter rendelt meg a nemzeti muzeum számára. (VU 16. évf., 1869. 15. sz., ápr. 11., 205. old.)

– Izsó Miklós, ki nem rég tért meg olaszországi útjából, ismét két mellszobron dolgozik. Az egyik hazánk egyik legnagyobb emberét: Verbőczy Istvánt, Magyarország törvénytudó nádorát, a másik Zrínyi a költőt ábrázolja. Mindkét alakon szembeötlőleg észrevehető az újabb tanulmány, melyet a művész Olaszországban szerzett. Zrínyi Miklós nemes vonásai, melyekből annyi élet sugárzik, mintha a nemes költőt látnók magunk előtt, s Verbőczy István magas, nyílt homloka, értelmet kifejező arca elárulják azonnal a sokat haladt szobrászt. Mint már irtuk: mind a két szobor a múzeum számára készül. (FL 6. évf., 1869. 88. sz., ápr. 18., 352. old.)

– Izsó Miklós, ki nem rég tért vissza Olaszországból, ismét két mellszobron, Verbőczyén és a költő Zrínyién dolgozik. (MoNv 5. évf., 1869. 17. sz., ápr. 25., 203. old.)

– Izsó MIKLÓS két szobrát: Zrínyit és Verbőczyt a napokban a cultusminister meg fogja tekinteni. Ezek gipszből már elkészülve a művész műhelyében ki vannak téve. Gyönyörű munka van rajtuk s a hasonlat – a két nagy ember legjobb képeivel összevetve – meglepő. Valóban nagybecsű darabok. A márvány a múzeumé lesz; de bronz-öntvényt is tiz-tiz darabot rendelt meg a minister, melyek valószínűleg egyes intézeteknek lesznek szánva. (BK 3. évf., 1869. 103. sz., máj. 6., 1374. old.)

– A kultuszminiszter Izsó Miklós Zrínyi és Verbőczy-szobrairól, melyek márványból készültek, tiz-tiz darab bronz öntvényt is rendelt meg. Ezeket bizonyosan egyes intézeteknek fogja küldeni. (FL 6. évf., 1869. 104. sz., máj. 8., 415. old.)

– (*Izsó Miklós*) jelenleg apróbb szoborműveket készit. Többi közt van egy szép honvéd-émlék mintája, melyre az „Ellenőr” föl hívja a honvédegyletek figyelmét. Egy haldokló harczost ábrázol az, ki a földön fekvé, lobogóját szorítja magához. Izsó több genre-alakot is készített, melyek igen eredetiek. Például az „ittas paraszt”, ki a kerítésben leli támasztát, de azért még mindig kulacsát emelgeti; a „házaló zsidó”, stb. Van egy sebesült harczosa is, ki szomorún viszi a zászlót. Mily kár, hogy oz eredeti és szép műveket nem rendelik meg nála márványban. Igen érdekes teremdiszek lennének, s nagy kár, hogy nagy uraink nem üzik az izlés és szellem ama nemes fényűzését, moly a képzőművészetek pártolásában áll. (VU 16. évf., 1869. 25. sz., jún. 20., 345. old.)

– [*Izsó Miklós*] jelenleg apróbb alakzatokat készit. Így egy szép mintát láthatni nála honvédémlékhez. Ez egy haldokló harczost ábrázol, ki a földön elterülve a lobogót szorítja magához. Uj és költői

gondolat ez, s a kivitel is jól sikerült. A félig fekvő, félig ülő helyzetben levő harcos szabatos, szép előállítás, a mozdulatok könnyedsége és kifejező volta, már e kisebb mintázatban is tisztán kitűnik. Készített ezen kívül Izsó agyagból – kis formákban – több genre-alakot, melyek mindenike élénk bizonyosságát nyújtja annak, mennyire ki tudja tüntetni Izsó a népies jelleget, s mily helyes érzékkel adja vissza az eredetiséget. Több, munka alatt levő alak közül a már kész ittas parasztot említjük meg, ki egy kerítésben leli végső gyámolát. E minden tagjában föld felé kívánczó alakban, – a mint két karjával az alacsony kerítésben tartja föl magát, s még akkor is kulacsát emeli, – sok komikum van kifejezve, s mosolyognunk kell fölötte. Igen eredeti a „házaló zsidó,” és csinos mintázat a „sebesült harcos”, ki szomorún viszi a század zászlóját. (N 11. évf., 1869. 25. sz., jún. 20., 299. old.)

– (Zrínyi Miklós mellszobrát) márványban megrendelte a kultuszminisztérium Izsó Miklósnál, a nemzeti muzeum részére. (VU 16. évf., 1869. 25. sz., jún. 20., 345. old)

– B. Orbán Balázs és Izsó Miklós szobrász a székelyföldre utaztak. (FL 6. évf., 1869. 188. sz., aug. 8., 752. old.)

– (Izsó Miklós) jeles szobrászunk, b. Orbán Balázs a Székelyföld leírója társaságában, Erdélybe, jelesen a székely földre rándult le. Izsó utóbbi időben kisebb népéleti szoborműveken dolgozott, s ilyennemű művekhez a „vadregényes fenyvesek” honában is érdekes tanulmányokat fog gyűjthetni. (VU 16. évf., 1869. 34. sz., aug. 22., 469. old.)

– Szabó Károly és Izsó Miklós e napokban utaztak át Marosvásárhelyen és pedig az első Kelemen-telkére a b. Henter-féle könyv-, mű- és régészeti gyűjteménynek, melyet a boldogult báró az erdélyi múzeumnak hagyományozott, átvételére; a második Szárhegyre s onnan Hunyadmegyébe, szobrászathoz alkalmas márvány keresésére; megtekintették a Teleki-könyvtárt, s Izsó nyilatkozata szerint a bronzmű szobrászat egész Magyarországon nincs oly kitűnőleg képviselve, mint e könyvtárban, Teleki Sámuel – az alapító – és neje mellszobrai által. (Budapesti Közlöny, 3. évf., 1869. 192. sz., aug. 24., 2725. old.)

– Izsó Miklós visszatért Erdélyből, s most Zrínyi a költő szobrán dolgozik muzeumunk számára. Mint mondja: a székely földön gyönyörű fehér márványt talált, de a bánya kezdete sok költséggel járna. (FL 6. évf., 1869. 218. sz., szept. 24., 871. old.)

– (Izsó Miklós) visszajött Erdélyből, hova Orbán Balázs társaságában rándult le szobrokhoz alkalmazható márvány keresése végett. Talált is a székely földön igen gyönyörű fehér márványt, de a bánya megkezdése igen nagy költséggel járna. Izsó most Zrínyi Miklós a költő szobrát készíti a nemzeti muzeum számára carrarai márványból. (VU 16. évf., 1869. 39. sz., szept. 26., 538. old.)

– Az Izsó Miklós erdélyi utazása alkalmával nagybecsű építészeti és szobrászati anyagok egyike – írják a Sz-knak – azon óriás alabastrom-telep, mely Tordától Bánffy-Hunyadig terjed, és így értékesítése könnyen eszközölhető. A másik nagybecsű találmány azon fehér márványkészlet, mely a székelyföldön Csik-Szereda és Gyergyó-Szt.-Miklós közt az Olt völgyén nyúlik el, de a mely egyszersmind a Marosnak is szintén közelében fekvő, szállítása ez után még könnyebben eszközölhető. Alkalmunk volt e márványokból – írják – néhány példányt Izsónál carraraiakkal összehasonlítani, s valóban nemcsak finomságban s kedveltebb sárgás fehér színben felülmúlják az erdélyi márványok közül pl. a szárhegyit, a hófehér carrarait, hanem keménységöket is próbálván, míg a szárhegyivel egyenlő keménységű carrarai márvány a Mohs-féle scala szerint 3-5 keménységi fokot mutat, addig az erdélyiek közül t vaslábi egész 4 fokra emelkedik fel. Oly anyagok tehát ezek, melyek méltán hivatva vannak az eddig drágán szállított külföldi árukat pótolni, s egyszersmind azon vidékek iparának s hazánkban a művészetnek nem kevés lendületet adni. (A Hon, 7. évf., 1869. 224. sz., szept. 30.)

– Izsó Miklós legközelebbi utazása alkalmával nagybecsű építészeti és szobrászati anyagokra talált Erdélyben. Az egyike azon óriás alabastrom-telep, mely Tordától Bánffihunyadig terjed, s mely tehát mostanában már vasúthoz is közel jut, és így értékesítése könnyen eszközölhető. A másik nagybecsű

találmány azon fehér márványkészlet, mely a székely-földön Csik-Szereda és Gyergyó-Szt. Miklós közt az Olt völgyén nyúlik el, de a mely egyszersmind a Marosnak is szintén közelében fekvő, szállítása ez után még könnyebben eszközölhető. Alkalmunk volt e márványokból – írják nekünk – néhány példányt Izsónál carraraiakkal összehasonlítani, s valóban nemcsak finomságban s kedveltebb sárgás fehér színben felülmulják az erdélyi márványok közül pl. a szárhegyi, a hófehér carrarait, hanem keménységeket is próbálván, míg a szárhegyivel egyenlő keménységű carrarai márvány a Mohs-féle scala szerint 3'5 keménységű fokot mutat, addig az erdélyiek közül a vaslábi egész 4 fokra emelkedik fel. Oly anyagok tehát ezek, melyek méltán hivatva vannak az eddig drágán szállított külföldi árukat pótolni, s egyszersmind azon vidékek iparának s hazánkban a művészetnek nem kevés lendületet adni. (Sz-k.) (BK 3. évf., 1869. 224. sz., okt. 1., melléklet, 3259. old.)

– (Izsó Miklós), kitűnő szobrászunk legközelebbi utazása alkalmával nagybecsű építészeti és szobrászati anyagokra talált Erdélyben. Egyik óriás alabastrom telep, mely Tordától Bánffy-Hunyadig terjed, s mely tehát mostanában már vasúthoz is közel jut, és így értékesítése könnyen eszközölhető. A másik nagybecsű találmány azon *fehér márványkészlet*, mely a székely földön Csik-Szerda és Gyergyó-Szt.-Miklós közt az Olt völgyén nyúlik el, de a mely egyszersmind a Marosnak is szintén közelében fekvő, szállítása az után még könnyebben eszközölhető. E márványok úgy finomság és szín, mint keménység tekintetében a carraraival vetekednek; oly anyagok tehát, melyek méltán hivatva vannak az eddig drágán szállított külföldi árukat pótolni, a egyszersmind azon vidékek iparának s hazánkban a művészetnek nem kevés lendületet adni. (VU 16. évf., 1869. 40. sz., okt. 3., 549-550. old.)

– Izsó Miklós – írja a „Föv. L.” – bevezése a költő Zrínyi szobrát, s most megint nincs munkája. Nálunk a kőművesnek százszor jobb dolga van, mint egy szobrásznak. Egymásután építik most az egyetlen nagy bérházakat; de még a társulatok építkezéseinél sem jut senkinek eszébe, hogy az építéseknek a valódi művészek munkásságát is igénybe vegyék. (A Hon, 7. évf., 1869. 271. sz., nov. 24.)

– [Izsó Miklós] jeles szobrászunk bevezése a költő Zrínyi szobrát s most megint nincs munkája. He-lyesen jegyzi meg a „Föv. Lap.”, hogy nálunk a kőművesnek százszor jobb dolga van, mint egy szobrásznak. Egymásután építik most az egyetlen nagy bérházakat, de még a társulatok építkezéseinél sem jut senkinek eszébe, hogy az elütéseknél a valódi művészek munkásságát is igénybe vegyék. (N 11. évf., 1869. 48. sz., nov. 28., 597-596. old.)

– Izsó Miklós első hazai szobrászunk, a hét elején adta át Zrínyi a költőnek carrarai márványba vésett szobrát a kultuszminisztériumnak, mely azt a múlt évben a magyar nemzeti muzeum számára megrendelte. E szobor mint szemtanuk állíták újabb fényes tanúsága Izsó nagy tehetségének, s a nemzeti művészet érdekében óhajtott volna, ha e derék hazánkfia, kinek művészeténél csak szerénysége nagyobb, ugyanazon arányban pótolhatnák. (A Hon, 7. évf., 1869. 290. sz., dec. 17.)

– Izsó Miklós már átadta „Zrínyi a költő” márványszobrát a közoktatási minisztériumnak. (FL 6. évf., 1869. 289. sz., dec. 18., 1168. old.)

– Izsó Miklós „Haldokló honvéd” szobrát, hír szerint, Erdély számára akarják megvenni, hogy az elesett háromszéki honvédek emlékére állítsák föl, Szepsi-Szent-Györgyön. (FL 6. évf., 1869. 296. sz., dec. 28., 1199. old.)

1870

– [Izsó Miklós] „Haldokló honvéd” szobrát hír szerint Erdély számára akarják megvenni, hogy az elesett honvédek emlékére állítsák föl, Szepsi-Szent-Györgyön. (N 12. évf., 1870. 1. sz., jan. 2., 10. old.)

A haldokló honvéd

– Izsó Miklós szoborműve –

Vannak tárgyak, melyek soha sem avulnak el; melyeknek emlegetése s a reájok való visszaemlékezés mindig ébren találja a közérdekeltséget.

Mennyit irtak a honvédről, hányszor ábrázolták őket rajzban, képben, mennyi lelkesült dal, hány románcz, elbeszélés, színmű tárgyai voltak már! A költő hevülete, a szónok lelkesedése hányszor csattogtatta szárnyait, hogy felemelkedjék a hősökhez s körüllegje őket a dicskoszoruzott magaslaton, melyet verők s az ellenség vére árán viltak ki magoknak!

Miért van mégis, hogy még sem félünk leírni az 1848–9-diki szabadság hőseinek nevét, s nem tartunk a honvéd-név kiejtésénél attól, hogy valaki unatkozva dobja le a lapot s azzal forduljon el tőle: „eleget hallottam már e tárgyról”?

A honvéd-névhez egy dicső korszak emléke van kötve, oly korszaké, melynek lelkesedésében az egész nemzet osztozott, s melynek eszméiért milliók szíve dobbant hőbben és magasabban. Mind a mi a magyarnak szent: haza, szabadság, jog, a történelmi mult s ősi vitézség, a becsület és a jövő reményei; mind a miért a tudós és a katona, a nemes és a polgár, a dús és a pór lelkesülni, küzdeni és áldozni volt kész: mind az megtámadva s koczán volt, mind azt védte a honvéd, mellével, karjával, vérével.

S nemcsak épen a dicsőség azon éve, melyre a harczi küzdelem esett, a nemzet politikai s nemzeti ébredésének egész korszaka, sőt a háromszázados nemzeti törekvések hosszú sora, el-elbukva, s mint Antaeus az anyaföld érintésétől mindig új erőben kelve föl, – mind ez a honvéd nevében és eszméjében leli meg a leghivebb kifejezést: utolsó forradalmunk, a honvéd-harcz, összes alkotmányküzdelmeink méltó betetőzése; s a cél, melyért még küzdünk, nem lehet más, sem több, mint a miért a honvéd is küzdött, azon nemzeti lét s állami függetlenség, melynek chartája a 48-diki törvényekben van befoglalva.

A honvéd összes ezredéves történetünk legszebb s egyszersmind legnépszerűbb alak-jai közé tartozik. Az ifjúság tüzlángja a férfi kitartó erejével, a honfi elvhűsége a katona veszélyt megvető vakmerőségével párosul benne. Hős, nagyra termett, diadalmas, s mégis igénytelen mint egy gyermek. Kitüntetésért, tisztí bojtért, aranygallérért, zsoldért nem harczolt. A dicsőség is csak csemege-itala volt lelkének a véres lakomán; ha elmaradt az, ha névtelenül kellett is ledülnie jeltelen s hir nem őrizte sirjába a harczmező holtjainak ezerei közt, ő azért nem kevesebb lelkesedéssel, kitartással és hűséggel harczolt. Csak a hazáért harczolt, s csak az szabad és védve legyen: magával keveset gondolt ő. Mint Napoleon katonáit, őt is egy név vitte a tűzbe, a halálba; csak hogy azoknak e név a vezér neve volt, ezeknek a hazáé.

A honvédharcz egy különös, ritka jelenetet nyújtott a világnak: egy kilencztized-résztében ujonczokból álló s mégis diadalmas hadsereg képét. Rendesen az ellenkező aránynak kell lenni ujonczok és veteránok közt. Itt az ujonczok lelkesedése ragadta magával a veteránok harczedzett bátorságát, előre s a diadalba vagy a halálba. Soha egy hadseregben sem volt annyi bajusz- és szakáltalan suhancz; soha annyi ruhátlan és félig fegyverzett csapat; soha oly rendetlen élelmezés; soha az elemekkel, a kemény téllal (s milyen tél volt!) dacolni oly kevés készület és ellátás; soha annyi rögtöni hevenyészett, vezérletben, csapatokban, ütközetekben. S mégis mennyi diadal s mily diadalok! Hányszor a túlnyomó szám, erő, fegyverzet ellenében!

A ki a móri csata után látta visszavonuló seregünket, azt hitte, soha sem fogja kiépülni a csapást, soha sem fogja összeszedni magát. E rongyos, éhes, hidegtől és fáradságtól elkényszeredett csapatok, e műveit s jóhából való, kényelemhez és bőséghez szokott, s most ételt, ruhát, álmot, mindent nélkülöző fiuk; s nyomukban egy jól készült, nyakig fegyverzett, kellőleg táplált, kevély hadsereg, érczsalakjai ragyogva a téli napfényben, büszkén léptető hatalmas lovakon, kétszerte nagyobb számban: s mégis, néhány hét – s fordult a koczka. Az üzők futókká váltak. Egy eszme: a haza szabadsága, egy szó: előre! egy jel: a nemzeti zászló, egy érdemjel: a vörös sipka, – s a honvéd Kápolnától Komáromig kergette az ellenséget.

Mátyás fekete serege, Rákóczi kuruczai, – s az 1849-diki honvéd: melyik a legdicsőbb közöttük?

Oh, hogy ennyi dicsőség diadalmas époszának oly gyászos tragédiában kellett végződnie! De a honvéd estében is dicső s bukása nem mocskolja be nagyságát!

Izsó Miklós szép szobor műve az elesett s haldokló honvédet ábrázolja.

Mint minden valódi művészi alkotás, nemcsak az egyes s talán esetleges alakot ábrázolja, hanem az általánost, az eszmét is fejezi ki. Eszményít az egyénben. Nemcsak egy honvéd, hanem a honvédség s egész önvédelmi harcunk van ábrázolva e meg-tört s mégis oly magasztos alakban. A hősi küzdelem, mely csak akkor bukhatik el, ha kardjának markolata kezébe törött, s zászlaját, melyért küzdött, tört nyelével, tépett szárnyával még akkor is kebléhez szorítja: ez honvédelmi küzdelmünk jellege s egész története. Sebekkel rakva rogytunk le; tört fegyvereink heverték a földön, hova leborulunk; de a szemfedő, mely lehunyó szemeinket takarta: a haza s szabadság szent zászlója volt.

Ez az a halál, melyből bizonyos a feltámadás; mert az egyes küzdők estek el csak, de a név, mely a haldoklók ajkán lebegett, az eszme, melyért örömmel vértettek el: írva maradt a zászlón, melyet az utód kiragad őse lecsuklott kezéből, s újra fölemeli s újra küzd és győz vele.

–á–r– [Szász Károly]

(VU 17. évf., 1870. 1. sz., jan. 2., [1]-2. old.)

(VU 17. évf., 1870. 1. sz., jan. 2., [1.] old.)

– Izsó Miklós a muzeumban lakik, mit egy hozzánk intézett kérdésre jegyzünk ide. (FL 7. évf., 1870. 6. sz., jan. 9., melléklet.)

– (*Izso Miklos*) derék szobrászunk jan. 4-en éjjel egy bérkocsiban Budára hajtattott s a kapucinusok terén leszállván, fizetés végett elővette pénztárcáját. Az ismeretlen kocsis azonban a tárczát 221 frtnyi tartalmával kezéből kiragadta s lovai közé vágva elhajtattott. Izsó a lovak kantárszárát ugyan megfogta, azonban a kocsis lovai közé vágott s több lépésnyi vonszolás után végre is kénytelen volt eleresztetni. Rendőrségünknek sikerült f. hó 5-en a tettes Poloni nevű bérkocsist elfogni. (Politikai Ujdonságok, 16. évf., 1870. 2. sz., jan. 12., 20. old.)

– Izsó Miklós jelenleg egy magyar huszár szobrát készíti. (FL 7. évf., 1870. 17. sz., jan. 22., 74. old.)

– Izsó Miklós jelenleg egy magyar huszár szobrát készíti. (MoNv 6. évf., 1870. 5. sz., jan. 30., 59. old.)

– Izsó Miklós szobrászunk jelenleg Pyrker érsek mellszobrán dolgozik, s ezután Verbőczyét készíti el. (FL 7. évf., 1870. 46. sz., márc. 6., 192. old.)

– Izsó Miklós Verbőczy általa készített életnagysága mellszobrából gipsz öntvényeket készít. A kik ezt bírni akarják, megrendelhetik nála a nemz. muzeumban. Egy példány ára 10 ft vidékre becsomagolva 14 ft. (A Hon, 8. évf., 1870. 54. sz., 1870. márc. 8.)

– Izsó Miklós gipszöntvényeket készít Verbőczy mellszobráról; egy példány ára 10 ft., vidékre becsomagolva 14 ft. (FL 7. évf., 1870. 48. sz., márc. 9., 202. old.)

– IZSÓ MIKLÓS szobrász hazánkfia Verbőczynek általa készített életnagyságu mellszobrából több gyps öntvényt készített, melyek nála megrendelhetők. A kik e nagybecsű szobor öntvényeit bírni óhajtják, egyenesen a művészhez, a nemzeti muzeumba intézzék megrendeléseiket. Egy példány ára 10 ft, becsomagolva és vidékre küldve 14 ft. (BK 4. évf., 1870. 55. sz., márc. 9., 930. old.)

– [Izsó Miklós] Verbőczy általa készített életnagyságu mellszobrából gipsz öntvényeket készít. A kik ez bírni akarják, megrendelhetik nála a nemzeti muzeumban. Egy példány ára 10 ft vidékre becsomagolva 14 ft. (N 12. évf., 1870. 11. sz., márc. 13., 126. old.)

– Izsó Miklósnál elkészült Pyrker érsek márványszobra, melyet a kultuszminiszter rendelt meg nála. (A Hon, 8. évf., 1870. 75. sz., ápr. 2.)

– (*Izsó Miklós*) derék szobrászunk Pyrker érsek márványból faragott mellszobrát a muzeum számára már elkészítette. E szobrot a kultuszminiszter rendelte meg nála. (VU 17. évf., 1870. 14. sz., ápr. 10., 174. old.)

– Izsó Miklós elkészítő Pyrker érsek márványszobrát, melyet a kultuszminiszter rendelt meg. (MoNv 6. évf., 1870. 15. sz., ápr. 10., 179. old.)

– (*A Csokonai-szobor*) választmánya Debreczenben elhatározta, hogy a szobor még ez évben fel fog állíttatni, a keleti vagy kis emlékkertben. A felállítási költségek fedezésére augusztusban műkedvelői előadás rendeztetik, s 40 arany pálya-díj tüzetett ki a szobor leleplezési ünnepélyén szavalandó költeményre. A pályaművek augusztus 15-éig küldendők az emlék-társulati elnök, Zsombory Imréhez Debreczenbe. A Münchenben készen levő szoborról nagy elismeréssel szólnak azok, kik látták, s egyaránt dicsérik benne Izsó művészetét s a müncheni öntöde ügyességét. (VU 17. évf., 1870. 15. sz., ápr. 10., 185-186. old.)

– A vallás és közok. minisztérium ifj. gróf Zrínyi Miklós költő és hadvezérnek, a m. n. muzeum számára Izsó Miklós hazai szobrásznál országos költségen megrendelt, és általa művészi tökélyvel kidolgozott mellszobra gipszöntvényeinek egyikét, az eperjesi evang. collegiumnak ajándékozta. A collegium szíves köszönetét mond eme becses küldeményért. (A Hon, 8. évf., 1870. 92. sz., ápr. 23.)

Zrínyi a költő szobra, Izsótól (részlet)

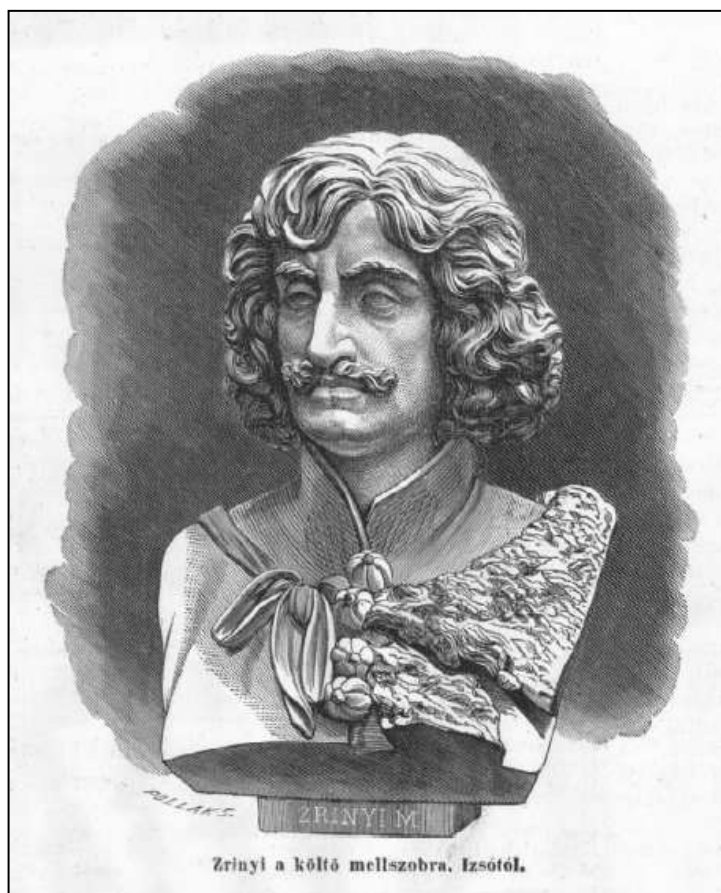
Tudva van olvasóink előtt, hogy a köz-oktatási miniszter, pár éve már, két hazai szobrászunkat, Izsót és Engelt két-két mell-szobor készítésével bizta meg, melyeket a nemzeti muzeum műcsarnokában szándékozott fölállíttatni; jelesen Izsót Zrínyi a költő s Verbőczy István, Engelt pedig Istvánffy Miklós és Pázmány Péter mellszobrai elkészítésével. A mintákkal mind a két művész elkészülvén, azokat a miniszternek bemutatták, ki mindkettőnél, egyelőre egyik-egyiknek márványban való kivitelét rendelte meg, u. m. Zrínyiét és Pázmányét.

Ez az Izsó Zrínyi-szobrának rövid története. S most, midőn a mű, karrarai márványban, készen van, s a művésze által fölfedezett szép erdélyi márványból készült piedestálján áll, elmondhatjuk róla, hogy a legszebb s legművészebb szobormű, mely eddigelő magyar véső alól kikerült.

Zrínyi a költőnek két vagy három, egymástól lényegesen különböző arczképe maradt fenn; ezek közül kettő a költő életében s természet után véve. A közönségesen ismertebb és elterjedtebb, mely Marsalko által mellszoborban is kidolgozva s gipszöntvényekben ismeretes, fiatalabb kori; a másik,

melyet először Arany János Koszorúja adott volt műmellékletül 1863-ban, későbbi. Ez utóbbi, nagy lélek és nagy s viharos küzdelmek s szenvedélyek tüköre az, mely a szobrász művének alapul szolgált, bár a többi képekkel való összevetésben s a legjellemzőbb arckép előállításában a lehető leg-lelkiismeretesb volt.

S valóban, Zrinyi a költő egészen képzeletünk előtt áll e szoborban, melyet a miniszter a márványról sikerült gipsz-öntvényekben is sokasított, hogy vele több közintézetet megajándékozhasson, s melynek rajzát ma mi is bemutatjuk olvasóinknak: kettős czéllal, – hogy a szoborra, művészetünk e legújabb kitűnő termékére fordítsuk a figyelmet, s hogy a nagy költő, hadvezér és államférfi emlékét is felujtsuk... (VU 17. évf., 1870. 18. sz., máj. 1., [213.] old.

(VU 17. évf., 1870. 18. sz., máj. 1., [213.] old.

– [Zalamegye] közgyűlése elhatározta, hogy Izsó Miklóssal megkészítteti Zrinyi a költő márvány mellsobrát. (N 12. évf., 1870. 20. sz., máj. 15., 235. old.)

– A vallás és közoktatási miniszter elhatározta, hogy Izsó Miklós, hazai szobrász számára az egyetem épület kertjében egy műterem állíttassék fel, mely az elkészített költségvetés szerint 3500 forintba kerül és még e tavasz folytán el kell készülnie. (A Hon, 8. évf., 1870. 117. sz., máj. 22.)

– A közoktatási miniszter – mint halljuk – 3500 forintot rendelt arra, hogy Izsó Miklós számára az egyetem régi fűveskertjében műtermet építsenek. E műteremnek még e tavaszon el kell készülnie. Valószínű, hogy a kormány a jelebb művészek ily műtermeiben fogja képeztetni a támadó jelentéke-nyebb tehetségeket, a mint ezt Keleti Gusztáv ajánlá. (FL 7. évf., 1870. 111. sz., máj. 24., 476. old.)

– [A vallás- és közoktatási] miniszter elhatározta, hogy Izsó Miklós, hazai szobrász, számára az egyetemi épület kertjében műterem állíttassák fel, mely az elkészített költségvetés szerint 3500 forintba kerül és még e tavasz folytán el kell készülnie. (N 12. évf., 1870. 22. sz., máj. 29., 258. old.)

– A Csokonai szobornak útközben Pesten kiállítását indítványoztuk. Erre nézve ezt írja a „Debr.”
Mi azt hisszük, hogy a kérdés óhajtott eredménye nem jönne összeütközésbe a szoborbizottság tervével, sőt egész készséggel fog az a felhívásnak eleget tenni; hiszen nem is volna értelme a tagadó válasznak oly tény mellett mely által azonkívül, hogy a szobor kiállításával hazai képzőművészetünkre is szélesebb körben hintetnék, dicssugár, egyszersmind városunk érdeme is népszerűsítették, ha a világ, Izsó remék alkotásában oly fényes bizonyítékát látná, áldozatkészsége és szellemi tevékenységének. De míg egy részről ily melegen karolnánk fel ez eszmét, nem hallgathatjuk el, hogy e kiállítás nehézséggel járna, amennyiben, ha Pesten, a bizottság akaratából a szobor kibontatik, igen természetes, hogy e perctől szenved a szállítási felelőség is. És ez volna a legnagyobb baj, mert azt nem is vehetjük annak, midőn t. i. a bizottság fe rándul a fővárosba, hogy átvegye a drága kincset, miután azon urak, kik e hivatalos kör tagjai – bizonyára szívesen eltűrik az utazás fáradságait, a kilátás fentebb jelzett kettős előnyéért; babár a Pesten való kipakolás és ismét becsomagolás sok időbe és költségbe kerülne is. (A Hon, 8. évf., 1870. 136. sz., jún. 17.)

– A müncheni ércöntödében már ki van téve közszemlére Csokonainak Izsó Miklós remekelte bronz szobra, melyet a debreceni „emlékkert”-ben nem sokára egész ünnepélyességgel állítanak föl. (FL 7. évf., 1870. 126. sz., jún. 12., melléklet.)

– (A Csokonai-szobor) Izsó mintája után a müncheni öntödében már elkészült, s most köz-szemlére van kitéve Münchenben. A minta Münchenben marad, miután hazaszállítása nagyon sokba kerülne. Az ércszobrot Debreczenben még ez évben le fogják leplezni. (VU 17. évf., 1870. 25. sz., jún. 19., 313. old.)

– (A Csokonai-szobor), melyet Izsó mintája után Münchenben öntöttek ércbe, már megérkezett Debreczenbe. Az emlékkertben már a helyet is kijelölték, hova állíttatni fog e szobor, a kertnek a piacz felé néző részén, hogy a nagy templom felől a piaczról látható legyen; talpzata márvány lesz. Mivel azonban szakértők véleménye szerint a téglalapnak, mely mintegy 30,000 téglát vesz igénybe, mintegy félévig ülededni kell, hogy a terhet megbirja, maga a szobor felállítása a jövő évre marad. (VU 17. évf., 1870. 27. sz., júl. 3., 342. old.)

– [Izsó Miklós], ki darab idő óta vidéken tartózkodott, a napokban visszajött Pestre, megfelelő a minisztérium megbízásainak. (N 12. évf., 1870. 39. sz., szept. 25., 465. old.)

– Izsó Miklósnál csak a jövő évre rendelt meg a kormány szoborműveket, s műtermet is csak akkor állítnak föl számára. Tehát legjobb korában ismét egy évi tétlenség várhat rá. (FL 7. évf., 1870. 214. sz., szept. 29., 929. old.)

– Izsó Miklósnál csak a jövő évre rendelt meg a kormány szoborműveket, s műtermet is csak akkor állítnak föl számára. Tehát legjobb korában ismét egy évi tétlenség várhat rá. (MoNv 6. évf., 1870. 40. sz., okt. 2., 479. old.)

– Izsó Miklós, jeles szobrászunk állandóan Pesten marad, s műtermet nyit. Oka ennek, hogy múlt szombaton vezeté oltárhoz Szerdahelyi Jozefin kisasszonyt, Simonyi Antal fogadott leányát. Isten áldása kísérje ez új ösvényen! (BK 4. évf., 1870. 255. sz., nov. 9., 7788. old.)

– Hymen. Izsó Miklós, szobrász, szombaton kelt össze Szerdahelyi Jozefin kisasszonnyal, Simonyi Antal fényképész fogadott leányával, a ref. templomban. Násznagyok Vidacs János és Janitsek városi tanácsnok voltak. A jeles szobrász műtermet fog fölállítani, miután ezentúl fővárosunk állandó lakosa lesz. (MoNv 6. évf., 1870. 46. sz., nov. 13., 551. old.)

– [Izsó Miklós] szobrász f. hó 7-én vezette oltárhoz Szerdahelyi Jozefina kisasszonyt, Simonyi Antal pesti fényképész gyámleányát. Násznagyok voltak: Vidacs János képviselő és Janitsek tanácsos. (N 12. évf., 1870. 46. sz., nov. 13., 550. old.)

– Izsó Miklós jelenleg II. Rákóczi Ferenc mellszobrát készíti a muzeum számára. (MoNv 6. évf., 1870. 46. sz., nov. 13., 551. old.)

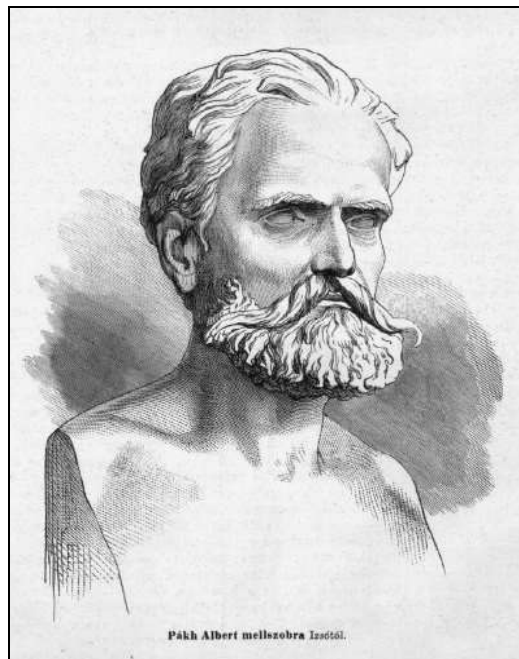
– [Izsó Miklós] legutóbb Ghyczy Kálmán mellszobrának mintázatát fejezte be. Akik látták a művet, igen sikerültnek mondják azt. (N 12. évf., 1870. 49. sz., dec. 4., 584. old.)

Pákh Albert síremléke (részletek)

...Izsó Miklós, ki éppen akkor Debreczenben tartózkodott s Csokonay szobrának mintázásával volt elfoglalva, maga is barátja s közel ismerőse az elhunynak, bízott meg a mellszobor elkészítésével. Ő már előbb, Pákh halála hírére Pestre sietett volt, s a halott arczárói gipszöntvényt vett le; most pedig, de még Debreczenben elkészítette s az ősz folytán Pestre visszatérvén, magával hozta a mellszobor kis mintáját, mely hasonlóság és kifejezés tekintetében egyaránt kitűnően sikerült, s a művészi kivitel illetőleg is a legjobbat reméltette. Még teljesebben sikerült az életnagyságú nagy minta, melylyel Izsó 1868. márczius elejére elkészülvén, azonnal hozzá kezdhett a márványban való dolgozáshoz....

...Május közepén a fehér karrarai márványból művészileg faragott, s a reménynek nemcsak megfelelő, de azt felül is muló mellszobor elkészült. Az kétségkívül legszebb, legsikerültebb szoborművek között foglal első rendű helyet.

Az emlékbizottság e szobor kitűnő sikerültét látva, nem vélt ellenkezni az adakozó olvasók célzatával, midőn elhatározta, hogy e művészi becsii szobrot, eltérőleg előbbi szándékától, nem teszi ki a temetőben az idő viszontagságainak s egyéb eshetőségeknek, hanem azt, ily műtárgy legilletékes helyén, a nemzeti muzeumban állíttatja fel. Ehhez képest e nemzeti intézet szobor-csarnokában foglalt helyet a becses műdarab, talapzatán a szobor készítettőiül szintén „a Vasárnapi Ujság olvasói” levén megjelölve... (VU 17. évf., 1870. 46. sz., nov. 13., 585-586. old.)

Balra: Simonyi Antal (1821-1892) festő, neves fényképész, Izsó Miklós feleségének gyámapja. (Önarckép, Marastoni József körrajza.) – Jobbra: Pákh Albert mellszobra Izsótól. (VU 17. évf., 1870. 46. sz., nov. 13., 585. old.)

– Izsó Miklósnak e napokban készen lesz Ghyczy Kálmán mellszobra, melyet barátai mintáztatnak, Azok, kik a mintázatot látták, azt állítják, hogy a mellszobor méltó társa lesz derék szobrászunk többi műveinek. (A Hon, 8. évf., 1870. 284. sz., nov. 25.)

– Izsó Miklós e napokban készíti el Ghyczy Kálmán mellszobrát, melyet barátai mintáztatnak. (FL 7. évf., 1870. 263. sz., nov. 26., 1171. old.)

– (Izsó Miklós) e napokban készül el Ghyczy Kálmán mellszobrával, a mélyít barátai mintáztatnak; továbbá II. Rákóczi Ferencz fejedelem mellszobrán dolgozik, melyet a muzeum számára a

kultuszminisztérium rendelt meg nála. Izsó megnősülvén, állandólag Budán telepedett meg, s ott van műterme is a császárfürdő közelében, fő-ut 7. sz. (VU 17. évf., 1870. 50. sz., dec. 11., 646. old.)

– Izsó Miklós jelenleg II. Rákóczi Ferenc mellszobrát készíti a muzeum számára. (FL 7. évf., 1870. 276. sz., dec. 13., 1230. old.)

1871

– Izsó Miklós derék szobrászunk jelenleg Zrínyi Ilona és II. Rákóczy Ferencz mellszobrait készíti. Nem régiben végezte be Ghyczy Kálmán szép mellszobrát is, melyet a baloldali kör rendelt meg nála, s melyről már több gipszöntvény készült. A kör eredeti célja az volt, hogy a szobor a klub helyiségében állíttassák föl, de ez ellen Ghyczy határozottan tiltakozott. A kör küldött egy példányt a komáromi választókerületnek is. (A Hon, 9. évf., 1871. 82. sz., ápr. 8.)

– Izsó Miklós jelenleg Zrínyi Ilona és II. Rákóczy Ferenc mellszobrait készíti. Nem régiben végezte be Ghyczy Kálmán mellszobrát is, melyet a „baloldalikor” rendelt meg nála, s melyről már több gipszöntvény készült. E szobrot a klub helyiségében akarták fölállítani, de Ghyczy K. határozottan tiltakozott ellene. A „kör” küldött egy példányt a komáromi választókerületnek is. (FL 8. évf., 1871. 82. sz., ápr. 9., 371. old.)

– (*Izsó Miklós*) jeles szobrászunk jelenleg Zrínyi Ilona és II. Rákóczi Ferencz mellszobrait készíti. Nem régiben végezte be Ghyczy Kálmán szép mellszobrát is, melyet a baloldali kör rendelt meg nála, s melyről már több gipsz-öntvény készült. A kör eredeti célja az volt, hogy a szobor a klub helyiségében állíttassék föl, de ez ellen Ghyczy határozottan tiltakozott. A kör küldött egy példányt a komáromi választókerületnek is. (VU 18. évf., 1871. 16. sz., ápr. 16., 261. old.)

– [Izsó Miklós] jelenleg Zrínyi Ilona és II-ik Rákóczy Ferencz mellszobrait készíti. Nem rég végezte be Ghyczy Kálmán mellszobrát, melyet a baloldali kör rendelt meg. (N 13. évf., 1871. 16. sz., ápr. 16., 190. old.)

– Izsó Miklós már egy pár hét előtt elkészíté II. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona mellszobor-mintáit, melyek jelenleg a közoktatási miniszternél vannak megsejmlélés végett, miután a kormány rendelte meg a múzeum számára. Vajha e szobrok ne csak a lapok híreit, hanem mielőbb a múzeum látványait is képeznék! (FL 8. évf., 1871. 174. sz., aug. 1., 809. old.)

– Izsó Miklós már elkészítette II. Rákóczy Ferencz és Zrínyi Ilona mellszobor-mintáit, melyeket a kormány rendelt meg a muzeum részére. Most a közoktatási miniszternél vannak megsejmlélés végett. (A Hon, 9. évf., 1871. 176. sz., aug. 2.)

– Izsó Miklós Pázmán Péter és Árpád mellszobrai készítéséhez fogott; ez utóbbi eszményített lesz. (FL 8. évf., 1871. 178. sz., aug. 5., 826. old.)

– Izsó Miklós már elkészíté II. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona mellszobor-mintáit, melyeket a kormány rendelt meg a muzeum számára. A minták, megsejmlélés végett, jelenleg a közoktatásügyi miniszternél vannak kiállítva. (Figyelő, 1. évf., 1871. 30. sz., aug. 8., 360. old.)

– Képzőművészet. Izsó Miklós, mint halljuk, egy nagyobb szoborcsoporthozatol dolgozik, melynek tárgyát a népéletből merhetle. Művét, melynek elkészítése hosszabb időt vesz igénybe, a legközelebbi bécsi világtárlaton szándékozik kiállítani. (FL 8. évf., 1871. 181. sz., aug. 9., 840. old.)

– Izsó Miklós, egy nagyobb szoborcsoporthozatol dolgozik, melynek tárgyát a népéletből mentette. Művét, melynek elkészítése hosszabb időt vesz igénybe, a legközelebbi bécsi világtárlaton szándékozik kiállítani. (A Hon, 9. évf., 1871. 182. sz., aug. 9.)

– (Izsó Miklós) egy nagyobb szobor-csoportozaton dolgozik, melynek tárgyát a népéletből merítette. Művét, melynek elkészítése hosszabb időt vesz igénybe, a legközelebbi bécsi világtárlaton szándékozik kiállítani. (VU 18. évf., 1871. 33. sz., aug. 13., 421. old.)

– [Izsó Miklós] egy érdekes csoportozaton dolgozik, melynek alakjai a népből vannak választva, ezenfelül pedig egy czigánydadét is farag. (N 13. évf., 1871. 33. sz., aug. 13., 396. old.)

– Debrecenben a Csokonai emléksobrát már fölállították, s ünnepélyes leleplezése jövő hó 11-kén délelőtt megy végbe. Á szoborbizottság – mint halljuk – az akadémiát, Kisfaludy-Társaságot, a nemzeti színházat s néhány fővárosi lap szerkesztőségét külön fogja meghívni, s emlékbeszédet Imre Sándor debreceni tanár és akadémiai tag tart. Magánosok közül csak Izsó Miklós, a szobor készítője, lesz hivatalos. E napon fog megjelenni a „Csokonai-émlény” is, melyet többek közreműködése mellett Hamar László szerkesztett. (FL 8. évf., 1871. 216. sz., szept. 21., 992. old.)

– A vallás- és közoktatási m. kir. miniszter ... megrendelte Izsó Miklós szobrásznál néhai b. Eötvös József márvány mellszobrát az egyetemi vegyművelde, és Petőfi Sándor márvány mellszobrát a magyar nemzeti muzeum számára. (MoNv 7. évf., 1871. 35. sz., aug. 27., 472. old.)

– Az orsz. mintarajztanodához kinevezettek: Székely Bertalan a történelmi rajz és festészet, Izsó Miklós a szobrászat, Schulek Frigyes pedig az építészeti és ékitményi rajz tanárainak. Greguss János rajztanár tanársegéd lett. Két növendék egyenkint háromszáz forint ösztöndíjat kapott. (FL 8. évf., 1871. 221. sz., szept. 27., 1013. old.)

– Izsó Miklós a Csokonai-Ünnepélyt rendező bizottság meghívására azt felelte, hogy az ünnepélytől távol fog maradni. A „szobormintázás körüli bajok miatt neheztel. Ő szerződésileg 800 forint munkadíjat kötött ki, s a munka magának 1484 forintjába került. Természetes, hogy joga követelni nincs, miután a vele kötött szerződést teljesíték; de méltányosságtól meg lehetett volna neki téríteni legalább ama műterem költségét, melyet e szobor készítése végett építtetett. Teljességgel nem kívánunk – mondja a „Főv. L.” – egy szép ünnepély örömébe keserű hangot vegyíteni; sőt az egészet csakis azért hozzuk szőnyegre, mivel még van idő e dolgot kiegyenlíteni, s elhárítani azt a mindenesetre feltűnő körülményt, hogy egy ily örvendetes szobor-ünnepélyen épp maga a szobrász ne legyen jelen. (A Hon, 9. évf., 1871. 230. sz., okt. 6.)

– Izsó Miklós a Csokonai-ünnepélyt rendező bizottság meghívására azt felelte, hogy az ünnepélytől távol fog maradni. Úgy halljuk, hogy a szobormintázás körüli bajok miatt neheztel. Ő szerződésileg 11800 forint munkadíjat kötött ki, s a munka magának 1484 forintjába került. Természetes, hogy joga követelni nincs, miután a vele kötött szerződést teljesíték; de méltányosságból meg lehetett volna neki téríteni, legalább ama műterem költségét, melyet e szobor készítése végett építtetett. Teljességgel nem kívánunk egy szép ünnepély örömébe keserű hangot vegyíteni; sőt az egészet csakis azért hozzuk szőnyegre, mivel még van idő e dolgot kiegyenlíteni, s elhárítani azt a mindenesetre feltűnő körülményt, hogy egy ily örvendetes szobor-ünnepélyen épp maga a szobrász ne legyen jelen. S hiszszük, hogy Izsó maga is figyelembe veszi ez ünnepély közfontosságát, belátva azt, hogy ha e szobor készítésénél rövidebbé volt, azt első sorban magának tulajdoníthatja, miután nem kellő számítás mellett kötö a szerződést. (FL 8. évf., 1871. 229. sz., okt. 6., 1049. old.)

– A Csokonai-szobor leleplezési ünnepélyének sorrendje ez lesz: összegyülekezés a városház nagytermében október 11-kén délelőtt fél tíz órára, s elindulás onnan a kis-émlékkertbe háromnegyed tízkor; a bevonulás alatt a harangok meghuzatnak; templomias nyitány a színházi zenekar által; „Isten áldd meg a magyart,” a kollégium énekkara által; emlékbeszéd, Imre Sándor tanártól; ének Csokonai-tól: „Udvöz légy áldás forrása” a kollégium énekkara által; ez ének alatt leplezik le a szobrot; a pályadíjat nyert dícsköltemény elszavalása, Könyves Tóth Mihály által; „Hazádnak rendületlenül,” az énekar által; zene a színház zenekara által. Kedvezőtlen idő esetében az egész ünnepélyt a nagytemplomban tartják meg. A pályaudvarban a főkapitány várja a meghívottakat. Délután két órakor társas díszebéd a polgári kaszinó nagytermében. Este hét órakor díszelőadás a színházban. (FL 8. évf., 1871. 229. sz., okt. 6., 1050. old.)

A Csokonai-ünnepély.

Debreczen, okt. 11.

(sz. t.) [Szana Tamás ?] Csokonai szelleme meg lehet elégedve az áldozat füzével, melyet honfitársai a kegyelet oltárán gyűjtottak.

A költő, ki fiatalságában átélte egy hosszú élet viharát, kit félreértettek, üldöztek s kinek gyakran a „kegyelem ajtaján” kopogtatva kellett megszereznie mindennapiját, ma diszfényben tűnik föl az utókor előtt, mely sírjához kegyelettel zárandokol. Csokonainak nem kell várakoznia a XX-dik vagy XXI-dik századra, melytől borús pillanataiban érdemeinek elismerését remélte; művei a nemzet közkinccsivé váltak, dalai élnek a nép ajkán s a hatás, melyet irodalmunk fejlődésére gyakorolt, örök életet kölcsönöz a költő nevének és emlékének.

Csokonai Debreczen szülötte; e városban ringott bölcsője, itt élte át gondtalan gyermekéveit, itt szenvedé át a mellőztetésnek és csalódásoknak ezer kinját, s e város temetője fedi hamvait, melyekről a szülőváros és nemzet oly soká megfeledkezett. De a közöny évei nem tarthattak örökké. Az alföld híres városa, a tiszta, romlatlan magyarság fő-székhelye nem feledheté el a költőt, ki legtöbbet tett arra, hogy költészetünk az utánzás terhes békóiból kiszabadulva igazán magyar legyen, s emlékét föllálítva, az utódok tették jóvá a mulasztás bűnét, melyet elődeik elkövettek.

A tegnapi nap a költészet örömnépe volt Debreczenben. A város fellobogózott utczái ünnepi színt öltöttek s már kora reggel tarackok durrogása hirdeté, hogy a város derék lakossága nagy fiának emlékét fogja ünnepelni.

A reggeli órákban komor, terhes fellegek úszkáltak az égen s attól lehetett tartani, hogy az ünnepély szabad ég alatt nem mehet végbe, de midőn a menet a városház kis tanácsterméből harangok zúgása közben megindult, a felhők lassankint oszlani kezdtek s olykor-olykor a nap egy-egy sugára is lemosolygott az utcákat ellepő néptömegre. A kis emlékkert előtt honvédek képeztek sorfalat, s magában a kertben igen válogatott közönség gyűlt össze. A szobor háta megett tágas állványon a színház zenészei s a főiskolai énekhar tagjai foglaltak helyet, míg a szobor közvetlen közelében a szónokok számára díszes emelvény emelkedett.

A beburkolt szobort ülőpadok vették körül félkör alakjában s az első sorban az akadémia, Kisfaludy társaság és a hírlapok képviselői foglaltak helyet.

Az ünnepélyt templomias nyitány, majd Kölcsey himnusának eléneklése nyitotta meg; ennek végével Búzás Pál főiskolai jogtanár lépett az emelvényre s tiszta érczes hangon olvasta föl Imre Sándor akadémiai tag emlékbeszédét, mely emelkedett és magas nyelven méltatta Csokonay érdemeit, kinek fején a költő babérkoszorúja mellett – mint mondá – a szenvedések töviskoronáját is hordoznia kellett. A rövid irodalom történeti rajz, melyet több ízben megszakított a tetszés nyilvánulása, beható fölfogással s költői emelkedettséggel színezte ama hatást, melyet a nemzeti költészet a honfűi érzelmek élesztésére a haza jó és rossz napjaiban gyakorolt, s kiemelte különöbben. Csokonai nemes küzdelmeit, ki üldöztetve és félreértetve, a legterhesebb időkben buzgólkodott nyelvünk és irodalmunk érdekei mellett.

Imre Sándor emlékbeszédét Csokonai „Üdvözlégy áldás forrása” című éneke követte, s ennek hangjai közben hullott le a szobrot elfedő lepel, s előttünk állt az Izsó Miklós által mintázott mű, melynek párja nincsen hazánkban: E szobor a költőt lanttal kezében ábrázolja, a mint arcával a kollégium s a darabos utcái „egyszerű nádfödeles hajlék” felé fordul. Magasztos kifejezés ül a költő arcán s a szobor minden részecskéje elárulja, hogy a művészet költészettel egyesülve alkotá.

A közönség alig telt be a díszes mti szemlélésével, midőn Szász Károly lépett az emelvényre, elszavalva pályadíjat nyert dicskölteményét.

A költőt műveiben tünteti elő a sok helyt fenn szárnyaló költemény, melynek utolsó versszaka egész alkalomszerűleg így végződik:

Ió Paeánt² nevednek is, nagy költő!
Kit sors nem tört meg, sir nem földhet el.
Hantod taposta már két-három öltő,
A jelen, im, dicsőítve ünnepel.
Nagy sokaság gyűl városod piaczn,

² Io Paeon: himnusz, győzelmi himnusz, dicsőítő költemény (görög).

Sírhelyeden mozdul a néma rög.
Ki győztél sors, idő, ítélet harcán:
Im szobrod áll, és koszorúd örök.

Zajos éljen követte a költő fölolvását s végül a „Szózat” eléneklése s egy zenemű előadása rekeszté be a valóban lélekemelő ünnepélyt.

A leleplezés végével többen fölkeresték Csokonai sírját, melyről az ünnepély zajában és vigalmában egészen megfeledkeztek. Koszorú nélkül maradt az, ha csak a délutáni órákban föl nem kereste egyesek megkésített kegyelele.

Az ünnepély hullámai Debreczen város díszes színházába is elhatottak. Tegnap este ünnepélyes előadást rendeztek a Csokonai szobor javára, előadva Hegyesi karmester nyitányát a Csokonai költeményeire szerzett dallamokból, s két kis vígjáték közt és után alkalmi képleteket Csokonaira vonatkozólag. E képletek utósója, mely a költő megdicsőülését jelképezte, a tömött házban zajos tetszést idézett elő.

Ez előadás volt a Csokonai-ünnepély utósó mozzanata, s végével szívélyes bucsuzás után váltunk meg a derék alföldi várostól.

Debreczen megérdemli az irodalom teljes elismerését, mert Csokonai ünnepelésével az egész hazának oly példát nyújtott, melyet vajha más városok is követnének!

Éljenek sokáig derék polgárai! (A Hon, 9. évf., 1871. 235. sz., okt. 12.)

– A Csokonai-szobor leleplezése tegnap kedvező idő mellett, roppant közönség jelenlétében ment véghez. Mozsárdörgés hirdette az ünnep kezdetét, a míg az impozáns menet tartott: a harangok egyre zúgtak. A színházi zenekar s a főiskolai kar előadásai után Imre Sándor tanár jeles emlékbeszédét Búzás Pál tanár nagy hatással olvasta föl. Az énekkar második előadása közben leplezték le a szobrot, melynek művészi kivitele mindenkit örömmel töltött el. Szász Károly valódi lelkesedés közt olvasá föl pályanyertes költeményét, mely mai számunkban olvasható. Két órákor volt a kaszinói diszebéd, este a színházi előadás. Mindezekről holnap bővebben. Most csak annyit, hogy az egész város csupa öröm és vendégszeretet volt. Már kedden d. u. nagy tömeg várta a Pestről érkező vendégeket, s a Kisfaludy-Társaság képviselőit: Toldy Ferencet és Greguss Ágostot, az akadémia küldöttait: Szász Károlyt, Gyulai Pált, Szigligetit s a többi hivatalos vendéget Simonffy Imre városi főkapitány s Jeney István fogadták. A vendégekre díszes magánfogatok vártak. Sokan azonnal megnézték az emlékkerttet, hol a szobor még fasátorba rejtve, de a kert már csinosan földiszítve és lobogózva volt. Csokonai lakházát és sírját is igen sokan keresték föl. (FL 8. évf., 1871. 234. sz., okt. 12., 1072. old.)

– Debreczenből e cikket kaptuk: „A számok beszélnek. Az emlékkert-társulat 1871. szeptember 21-kén Izsó Miklós szobrászt a Csokonai-szobor leleplezési ünnepélyére a legnagyobb szívélyességgel meghívta, gyöngéden megemlítvén, hogy mivel lejövetele örömrünk kiegészítésére fog szolgálni, összes útiköltségei megtérítetnek. A szobrász úr azonban szeptember 25-kén e szívélyes meghívásra kemény kifejezéssel irt levelében azt válaszolta, hogy nem jön, mert a szobor-bizottmány iránta méltánytalan s hálátlan volt. A társulat e levelet a művész iránti gyöngédségből nyilvánosságra nem hozza, mivel azonban ez ügy hirlapi térre ment át és épp számok szerepelnek, a közönség tudomására szintén számokkal ke 1 a társulatnak válaszolnia. Az emlékkert-társulat 1866. február 15-kén Izsó Miklós úrral akképp szerződött, hogy a művész által tett kívánatokat elfogadja, nevezetesen a kis mintáért ötszáz, a nagy mintáért pedig nyolcszáz forintot fizet. Ha azonban a kis mintával megelégedve nem lenne, s ennek folytán a nagy mintát mással kellene készíttetnie, ez esetben Izsó M. úr fölügyneli tartozik; s ezért kétszáz irttal fog díjaztatni, beértetvén ez összegbe a műhely, anyagok s becsomago-lás. Ezen szerződés folytán fölvett: 1866 október 22-kén a kis mintáért ötszáz forintot, 1867 március 5-kén s május 21-kén a nagy mintáért nyolcszáz forintot; szerződésen kívül: a műhely költségei megtérítéséül száz forintot; 1867 szeptember 27-kén a csomagolásért maga a társulat fizetett 186 frt 28 krt; ezeken kívül 1866 febr. 15-kén útiköltségére negyven forintot, 1867 szeptember 27- kén külön jutalmul kétszáz frtot, vagyis összesen 186 frt 28 krt. Ezek szerint téves a művésznek a lapok szerinti ama számolása, „hogy ő munkadíjúl nyolcszáz forintot kötött ki szerződésileg” mi hallgatag azt teszi, hogy csak ennyit vett föl, „holott a munka neki 1484 forintba került.” A számok beszélnek. Végre Izsó Miklós úr a föntirt összegeken kívül sem személyesen, sem írásban, sem közvetve, sem közvetlenül soha

többet a társulattól nem követelt. Ennélfogva e mostani föllépés, maga ezen ok miatt rí, helyen kívül van. Kelt az emlékkert-társulat választmányának 1871. október 8-kán tartott üléséből. Tóth Antal, titkár.” (FL 8. évf., 1871. 234. sz., okt. 12., 1072. old.)

A Csokonai-ünnepély

(Debrecen, október 11-kén).

(Sz.) A mit a költő remélt és megjósolt, beteljesült. A „boldogabb idők”-ben, melyekről mindig oly tántoríthatlan reménynyel irt, csakugyan föllelték sírhelyét s az utókor ma már osztatlan kegyelettel zarándokol ama költő nyughelyéhez, ki félreértés, küzdelmek és szenvedések árán az újabb nemzedéknek ösvényt egyengetett.

Debrecen, a költő szülővárosa, mely látta szenvedéseit, csüggedését s korai elhúnytát, most dicsőségét hirdeti a két haza színe előtt, s oly fényes ünnepélyt rendezett emlékére, mely nem csak a költőt, de magát a tiszta magyarság ősi fészket is dicsőíti.

E város lelkes lakossága egyik legszebb terén emelte föl az ő emléksobrát, nagy ünnepélylyel, diszszel és oly vendégszeretettel, minőt csak a magyarság őshelyein találhatunk. A város hosszú és széles főutcáját, mely különben is oly tiszta, nyílt és ünnepélyes jelleget kölcsönöz a kálmánisták Rómájának, már korán reggel nemzeti szín lobogók díszítették; különben lobogó lengett csaknem minden házról, hangosan hirdetve, hogy e polgárság osztatlanul tiszteli és méltányolja jobb sorsra érdemes nagy költőjének érdemeit.

A darabos-utcához, hol a költő sokszor megénekelt egyszerű háza áll, sűrűn ültetett zászlók jelöltek utat, s magán a „csöndes, nádfödelű hajlékon” díszes koszorú figyelmezteté az idegent, hogy Csokonai ez egyszerű egy-ablakos házban írta legszebb szerelmi dalait, s onnan küldözé szét a „jobbakhhoz” közöny és méltatlanság miatt panaszkodó sorait.

Az ünnepély délelőtt tíz órakor harangok zúgása mellett kezdődött, s már ekkor tarka tömeg foglalta el a kis-emlékkertet, hol Csokonai emléksoborra áll.

A szobor egyik oldalán a zenészek és énekesek számára állvány, közvetlen közelében pedig a föl-olvasóknak díszes emelvény volt fölállítva. Ünnepélyes zenei nyitány s Kölcsey himnuszának elénekölése előzte meg Imre Sándor magvas emlékbeszédét, melyet Búzás Pál tanár tiszta, érces hangon olvasott föl. Az emlékbeszéd Írója gondos irodalomtörténeti háttér közepében vezeté elénk a költő nemes alakját, kit kora nem értett meg, s az utódok sokáig elfeledtek méltányolni.

Majd a főiskola jeles énekkara Csokonai egyik dallamát éneklé, s ennek hangjainál eltűnt a vastag lepel, mely földve tartotta az Izsó által mintázott szép szobrot. Ihlettségről tanúskodó művet teremtett ő e szoborban, s csak az a sajnálatos, hogy ő maga nem emelte jelenlétével az ünnepély díszét.

Ezután Szász Károly lépett az emelvényre, fölolvassa eszmedús pályakölteményét, melyet viharos tapsok követtek.

A tulajdonképpeni ünnepélyt a „Szózat” s egy zenemű előadása rekeszté be.

Délután két órakor a polgári kaszinó nagytermében diszeget rendeztek, zenével és pohárköszöntésekkel. Voltak vagy kétszázan. Patay András városi főispán a királyi párt élteté, Révész Bálint superintendens Csokonai emlékének örök-életeért emelt poharat, dr. Kátay Gábor Toldy Ferencet, s ez Debrecen várost éltető, mint a magyar nemzet jövőjének fontos tényezőjét. Szólották ezenkívül még Szász Károly, Gyulai Pál s Greguss Ágost, ez utóbbi Debrecen lelkes hölgyeit éltetve.

A távollevő Izsó Miklósról sem feledkeztek meg, kit Illyés Bálint viharos tetszés mellett éltetett.

Este díszelőadás volt a városi színházban, Csokonaira vonatkozó képletekkel.

(FL 8. évf., 1871. 235. sz., okt. 13., 1074. old.)

– A Csokonai-szobor és Izsó Miklós. A debreczeni emlékkert-társulat titkára, Tóth Antal azon általunk is említett hírré, hogy a bizottmány Izsó Miklóssal méltánytalanul bánt volna, „a számok beszélnek” cím alatt czáfolatot tesz közzé. E szerint Izsó két szobormintát készített s szerződése értelmében fölvetett 1866. oct. 22-én a kis mintáért 500 frtot; 1867. mart. 5. és május 21-én a nagy mintáért 800 frtot; szerződésen kívül: a műhely költségei megtérítéséül 100 frtot, 1867. sept. 27 én a csomagolásért a társulat fizetett 186 frt 28 krt; ezen kívül 1868. febr. 15-én úti költségül 40 frtot; 1867. sept. 27-én külön jutalmul 200 frtot vagyis összesen 1826 frt 29 kit. Izsó azon állítása: „hogy ő munkabérül csak

800 forintot kötött ki, holott a munka neki magának 1484 írtjába került”, nem képezheti tehát panasz okát, mert az utóbbi öszszegnél is jelentékenyen többet kapott a társulattól. Különben Izsó maga sem kért többet s így mostani panasza egyáltalán indokolva nincsen. (A Hon, 9. évf., 1871. 236. sz., okt. 13.)

A Csokonai-szobor leleplezése

Debreczen, okt. 11. A „magyarság székvárosának nagy napja”, mely hazafias buzgalmának diadalát látta, ma virradt meg kissé hideg, de különben csendes, kedvező idővel. A város maga már tegnap öltött ünnepi színt s a mindenünnen érkező vendégek lobogókkal díszített házsorokon át vonultak szállásaikra, melyekről a rendező bizottmány gondosdott, a pesti vonatot, melyen az akadémia, a Kisfaludy-társaság és a képzőművészeti társulat képviselőin kívül számos író és művész jött, az kndóháznál nagy sokaság és városi küldöttség várta. Estig még pár óra volt hátra, s ezeket a vendégek közül azok, kik először jártak az alföld nagy városában, Debreczen nevezetességeinek s az utolsó napjait élő országos vásárnak megtekintésével töltötték. Kisebb csoportokban fölkeresték Csokonai emléktáblával jelölt házát és sírját is, este nagyjából együtt voltak a színházban, hol „Kékszakáll” egyöntetű előadása nyújtott szórakozást. Hírlapírót aligha látott Debreczen városa annyit egyszerre, mint most. A legtöbb pesti lap képviselőin kívül a nagyváradi, nemkülönben az erdélyi lapok munkatársai is itt vannak, s az idegenek lajstromának jócska kontingensét képezik. Többnyire ott sűrögtek a „Debreczen” vendégszerető szerkesztőségében, mely ma és tegnap valóságos sürgöny és levélgárhoz hasonlít. Ma reggel taraczkölvések jelentették az ünnepélyes perez közeledtét és mire fél fiz órákor a templomok harangjai is megkondultak, a városház nagy termében összegyűlt vendégek hosszú sorban vonultak a féllobogózott főpiacson át a templom téren fekvő úgynevezett „kis emlékkert”-be, hol az ünnepelt költő szobra áll. Közéleiben honvédőrség volt, körötte pedig ülőhelyeket készítettek a vendégek számára, míg a szemtanuk nagyobb része a kert körüli nagy tért özönlötte el. A leleplezés ünnepélye a megállapított sorrend szerint folyt le. Első pontját a színházi zenekar által előadott templomias nyitány képezte, melyet a főispáni kartól összevágóan énekelt „Hymnus” követett, mire Búzás Pál olvasta fel az Imre Sándor által írt emlékbeszédet, mely az ünnepély jelentőségének kiemelése után, tömören és híven ismertette Csokonai életrajzát, küzdelmeit és irodalmi értéket s végül a költészet iránt őseinktől ránk származó forró szeretet megerősítésére hívta fel a jelenvoltakat. Nemes hangulattal vitt és tetzésnyilatkozatoktól ismételve félbeszakított beszédét azzal fejezte be, hogy vajba ne némuljon el a dal köztünk, soha a magyar nép ne vonja meg rokonszenvét költőitől és a főiskolák ifjai közül minél többen jöjjenek ki, a kik a város, egyházak, és hazájok felvirágoztatására sikeresen közreműködnek. Majd a főiskolai kar énekelt Csokonai „Üdvöz légy áldás forrása”-t, mi közben a szoborról lehull a lepel, s a szép mű látható lett és lelkesedéssel fogadtatott. Az Izsó által mintázott emlékmű szürke márvány talapzatával együtt 21 láb magas. Arczczal a főiskolára néz, balkeze művészi könnyedséggel érinti ruháját, míg a jobbik a fontoló mozdulatához híven szabadon függ. Az arcz hűsége meglepő, s nem kevésbé a múlt századbeli magyar ruha és redőzetének gyönyörű kivitele is. Maga az érekszobor a müncheni királyi öntödében készült 4500 írtón. Talapzata, mely 900 mázsányi nehéz Wasenburger bécsi kőfaragó műhelyéből került ki, s ára 5500 fit volt. A talapzat homlokzatán „Csokonai 1773–1805” szavak vannak bevésve. A talapzat harmadik lépcsőjén szép nemzeti színű koszorú díszelgett, melyet nemes buzgalommal Küzdi Luiza urhölgy küldött Pestről a bizottmánynak. A karének után Szász Károly lépett az emelvényre, és szavalt el pályanyertes költeményét, melynek minden versszakát tapssal és éljenzéssel fogadták. Szép, melegehangú, formatökéletes költemény ez, s végszavai: „Ki győztél sors, idők, ítélet harczán, – im szobrod áll, koszorúd örök,” – hoszantartó éljenzést keltettek. Pedig Szász Károly nem jól olvas fel, s költeményének nagyobb hatása lett volna, ha más szavalja, mint eleinte tervezve is volt.

Míg a közönség szemei folyvást a leplétől menten, a kibukkant nap fényében ragyogó szép emlékművön csüngtek, az énekkar még a „Szózat”-ot adta elő, s befejezésül a színházi zenekar játszott indulót. Az utolsó hangok ellebenésével a jelenvoltak oszladozni kezdtek és a közeli téreket előzőnölve széledtek el a lelket emelő ünnepélyről. Még két szép mozzanata volt az ünnepélynek, t. i. a délutáni díszebéd s az esti díszelőadás a színházban. A díszebédet a város rendezte a polgári kaszinó tág és díszes helyiségeiben, s mintegy kétszázan vettek részt benne. Kell-e mondanunk, hogy a felköszöntések hosszú sora élénkítette, s hogy Balázs Kálmán zamatos magyar dalai kitűnően fűszerezték? Első Patay András, városi főispán emelt poharat az uralkodó házért. – Utána Révész Bálint Csokonai emlékeztére s a magyar költőkre, Hóry Farkas Révész Bálintra, Kátay Gábor Toldi Ferenczre, ki Atlaskép

horda vállain egymaga a magyar irodalom történetét, Toldy a Csokonai szobor előmozdítóira, Révész Szász Károlyra s ez viszont Debreczen városára mondott felköszöntést. Éltették még a nőket, a magyar viseletét, a napisajtót; Arany Jánost, Szigligetit, Gyulait, az „emlékkert társulat”-ot stb. úgy, hogy az alkonyat még együtt találta a vidám társaságot. Ebéd közben több üdvözlő távirat érkezett Pestről s Erdélyből, Oláh Károly, a „Debreczen” derék szerkesztője pedig díszpéldányokat osztatott ki lapjának mai számából, melynek homlokán a lant díszlett. Ugyancsak a mai nap alkalmából jelent meg a Hamar László által szerkesztett „Csokonai emlény”, jeles tartalommal és Csokonai emlékszoberának, lakházának és sírkövének díszes könyomatu képeivel. Ebéd után többen még a most épülő új főiskola helyiségeit nézték meg, a mikor is az ifjúsági énekkar azzal lepte meg őket, hogy Csokonai dalaiból adott elő néhányat, rögtönözve bár, de szabatosan. Esti hét órakor vette kezdetét a színházi díszelőadás, mely a nézőtér minden zugát ünnepi közönséggel töltötte meg. Kisfaludi „Hűség próbájá”-t s „A toll hatalmá”-t mutatták be allegóriái képek mellett. Az ünnepély e záradékáról azonban csak holnap, Pestre vissza tértem után fogok bővebben írni, mert a pósta, a lelketlen zsarnok, a kinek ünnepnap hétköznapi mindegy, s nem tesz kivételt sem a kegyelet sem a tudósító kedvéért, sieteti soraim befejezését. A szívélyes fogadtatás s a valóban ősi vendégszeretet, melyben részesültünk, különben is jó kezes arra nézve, hogy az itt töltött napok emléke a főváros zajában sem fog egy könnyen halványodni.

M.

(Magyar Ujság, 5. évf., 1871. 235. sz., október 13.)

Csokonai szobra. Izsótól. (VU 18. évf., 1871. 42. sz., okt. 15., [521.] old.)

A Csokonai-szobor leleplezése

Tegnap közlött távirati tudósításaink a Csokonai-szobor leleplezésének ünnepélyét csak vázlatban adák. A nagyszerű ünnepélyt ma a „Debreczen” következő tudósításával egészítjük ki: Debreczen – mondja nevezett lap – e szép nap reggelén valóban ünnepies színt öltött. Zászlók, hazánk szép három színében lengettek nem csak a fő-, hanem a mellék-utczák házain is, s reggel 8 órakor ágyudörgések hirdették azt, hogy ma Debreczen s vele az egész Magyarország ünnepel.

Kilencz óra után a meghívott kedves vendégek, u. m. az akadémia, Kisfaludy-társaság képviselői, a lapok tudósítói, aztán az egyházi, és városi tisztviselőség, a tanári kar, s a honoratiorok a városháza kis tanácstermében gyűltek össze, s onnan ½ 10 órakor indultak meg.

A meginduláskor az ágyuk ismét megdördültek, s az összes harangok Ünnepies kongása mellett haladt az imposans látványt nyújtó menet, melynek élén a városi hajdúk diszruhájokban lépdeltek. Utánok mint vezető a derék főkapitány Simonffy Imre, – aztán az akadémia, a Kisfaludy-társaság képviselői, a városi tisztviselők stb.

A mint a Gordonhoz érkezett a menet, a rop pant számban összesereglett néptömeg által harsány éljenzéssel fogadtattak. Ez éljenzés a kis emlékkert bejáratánál, hol a vendégeket az emlékkert-társulat nevében Tóth Antal, annak a szobor felállítása ügyében oly rendkívüli buzgalmat kifejtett titkára üdvözölte, ismétlődött.

A szobor négy magas póznára alkalmazott lepel által volt köröskörül elburkolva, a póznák tetején mindeniken négy nemzeti szín zászlócska lengett.

Az ülőhelyeken diszes közönség foglalt helyet, az álló helyen is nagy számmal voltak, a kerten kívül pedig beláthatóan néptömeg.

A szobortól dél felé emelvény volt a szónokok számára, s Szász Károly, ki koszoruzott dicsköltéményét, s Búzás Pál, ki Imre Sándor emlékbeszédét volt felolvasandó, a szószék mellé helyezett két külön tamlásszéken foglaltak helyet.

A háttéren két emelvény volt felállítva, az egyik jobb felől a főiskolai énekkar, a másik bal felől a színházi zenekar számára.

A zene- és énekkar előtt teljes díszben kis honvédeink képeztek csinos körfalat.

Pont tíz órakor kezdődött a tulajdonképm programmszerű ünnepély.

A színházi zenekar igen nagy hatással játszott egy templomias nyitányt, melynek végeztével a főiskolai jeles énekkar a Hymnus két versét énekelte el.

Ekkor Búzás Pál lépett a szószékre s harsány hangon kezdé felolvasni jeles tudósunk Imre Sándor kitűnő emlékbeszédét. A remek beszéd felolvasása után úgy a felolvasó, mint a szerző zajosan éljeneztek.

Ezután a főiskolai énekkar Csokonai „A nap ünnepe” című költeményének következő első versét énekelte el:

Idvez légy áldás forrása,
Világosság tengere,
Munkás halandók lámpása,
Életünk rugó ere. . . .

S ez alatt ágyudörgések közt egy pillanat alatt lehullt a lepel.

S ott állott szemünk előtt nagy költőnk remek szobra, melynek látása az öröm általános felkiáltását csalta a közönség ajkaira. A mint az első ámulatból a közönség magához tért, egetverő éljenzés harsant fel, mely alig akart megszűnni.

Valóban nagyszerű azon benyomás, mit e monumentális emlékszobor a szemlélőre tesz, s általános volt a sajnálkozás, hogy annak jeles mintázóját, Izsó Miklóst nem szemlélhettük körünkben ez alkalommal. De azon elismerés, melyben a szobor művészeti kivitele a közönség általános, egy hangú tetszésnyilvánításaiban részesült, talán majd csak eljut a művészhez is a hír szárnyain, s egy fénypontot fog az képezni tövises pályáján.

Az éljenzés csillapultával Szász Károly, a pályanyertes költemény szerzője lépett a szószékre. És lön ünnepélyes csend. Mintha csak előérzetével birt volna a közönség annak, mi jönni fog, minden szem áhítattal fordult a koszorús költő felé, s ezúttal az egyház felkent bajnokának ajkáról az egyetlen általános, az egyetlen igaz vallásnak ígéit, a valódi szépnek a valódi költészetnek a ve lökig, a szív elrejtettebb kamrácskájáig ható, az érzelem minden húrjait érintő ígéit hallottuk ihletett hangon elre-pülni.

A mint a koszorús költő, ki átérzetten szónokolta el költeményét, lelépett a szószékről, az éljenzés alig akart véget érni, s a meghatott tisztelők és barátok az elérzékenyült s könybelábadt szemekkel a szoborra tekintő költőnek egy-egy sokat mondó kézszorításban adták át üdvözlétüket.

Majd felzendült a főiskola énekkara által énekelt Szózat, s az ünnepélyt a közönség harsány éljenzése közt a színházi zenekar által játszott Rákóczi induló méltóan fejezte be.

Eddig a „Debreczen” tudósítása.

A nap egy másik ünnepélyéről, a bankettől következő leírást vettünk:

Két órákor már összegyűlt a bankettben résztvenni akaró diszes közönség a polgári kaszinóban. A teríték a nagyteremben volt s mintegy 200 személy ült asztalhoz. Asztalfőn ültek az akadémia képviselője Gyulai, a Kisfaludy-társaság é Toldy és Greguss, Patay a főispán, és a képviselő s Révész Bálint. Balázs Kálmán zenekara játszott. Sok és szép beszédek tartattak, melyeknek sorát a főispán kezdette meg s éltette Ő Felségét a királyt, erre Révész emelt poharat Csokonai költői emlékének s az elhalt és élő költőknek üdvözölvén egyszersmind a vendégeket; Hóry Farkas Révészt köszöntötte fel.

Szász Károly Debreczen városért ivott és lelkes beszédben kiemelte Debreczen érdemeit, melyeket a műveltség terjesztése körül vívott ki.

A pohárköszöntők többi sorában megemlékezés történt Imre Sándorra, Izsó Miklósrá, Tóth Antalra az emlékkert titkárára, Toldy Ferenczre, Szász Károlyra, Jókaira, Gyulaira, Oláhra stb., és szebbnél szebb beszédek harsogtak a lelkes vendégek vidám sorai között, mintha csak Csokonai szelleme is közöttük megjelent volna.

Az iskolai ifjúság a főiskolában megjelenteket harmóniával üdvözölte, s este díszelőadás volt a színházban, mely zsúfolásig megtelt. (Budapesti Közlöny, 5. évf., 1873. 235. sz., okt. 13., 5196. old.)

Csokonai Vitéz Mihály szobra Debreczenben. (Lelepleztetett 1871. október 11-én.)
(MoNv 7. évf., 1871. 42. sz., okt. 15., 548. old.)

– Vidéki rövid hírek. Pápán e hó 17-kén leplezik le Márton István egykori jeles tanár mellszobrát (Izsó Miklós művét carrarai márványból) Körösi Sándor jogtanár jeles beszéde mellett ünnepélyesen; az akkor tartott ref. egyházkerületi gyűlésen pedig Beöthy Zsigmond legfőbb ítélőszéki bírónak, mint egyházker. főjegyzőnek, jegyzőkönyvileg mondtak hálás köszönetét, mivel ez év folytán tölté be egyházi hivataloskodásának negyedszázadát. (FL 8. évf., 1871. 245. sz., okt. 25., 1120. old.)

– A Petőfi szobor bizottsága egy idő óta dicséretre méltó nagy tevékenységet fejt ki. Tegnap tartott ülésén határozott lépést tőn a foganatosítás felé, a mennyiben nézetkülömbőség nélkül elhatározd, hogy a szobrot egyenes megrendelés mellett Izsó Miklóssal fogja készíttetni. És valóban művészi viszonyaink között, okulva a Széchenyi szobor pályázat szerencsétlenségein, a föntebbi eljárás mondható legcélszerűbbnek; idő és pénzkitnélél van azzal összekötve. Izsónak pedig, kit eddigi műalkotásai után méltán megillet a bizalom, sikert és szerencsét kívánunk Petőfiéhez. – Hogy a szobor Pest melyik terén fog állni, az iránt még nincs megállapodás, előbb tekintetbe kell venni az újabb szabályozási terveket, melyek a főváros minden részére kiterjednek. A szobor, mint értesülünk, talapzatával együtt 30–35 láb magas lesz s finom bronzból fog készíttetni. (A Hon, 9. évf., 1871. 273. sz., nov. 26.)

– A Petőfi-szobor hatos bizottsága tegnap tartott ülésében, Greguss Ágost indítványára, egyhangúlag elhatározá, hogy a szobort egyenes megbízásban Izsó Miklós által fogja készíttetni. Ez valóban a legrövidebb és legcélravezetőbb mód, s hiszszük, miszerint Izsó elismert művészete s a szobor-bizottság gondossága e nemzeti szép föladatot közmegelegedéssel fogják megoldani. A szobor helye végett Reményi Ede elnököt bízták meg, hogy a fővárosi közmunkatanácshoz fölterjesztést intézzon. (FL 8. évf., 1871. 272. sz., nov. 26., 1238. old.)

– Örvendetes hír. A Petőfi szobor e célból kiküldött bizottsága tegnap végleg elhatározá, hogy a szobort – minden külbeavatkozás s műkedvelői experimentáció mellőzésével, legkitűnőbb hazai szobrászunk Izsó Miklós által fogja készíttetni. Alapos tehát a remény, hogy világraszóló költőnk méltó szobrának leleplezését ötvenedik születési évében megünnepelehetjük. A bizottság, élén Reményi Edével, nem kimél semmi fáradságot, hogy a még hiányzó összegeket összeteremtse, s hogy így az aesthetikai igényű kivitelben anyagi hiány ne legyen gátló. A szobor Pest valamelyik szembeötlő alkalmas helyén – alapzatával együtt legkevesebb 30 láb magas lesz. (Magyar Ujság, 5. évf., 1871. 272. sz., nov. 26.)

– Izsó Miklós tanulmányozás végett több hetet szándékozik külföldön tölteni. (FL 8. évf., 1871. 276. sz., dec. 1., 1256. old.)

– (*Petőfi szobrát*) Izsó fogja készíteni, a bizottság egyhangú határozata folytán. Ekkép alapos reménységünk lehet, hogy a főváros egy diszes szoborművel fog gyarapodni. Örülünk, hogy a bizottság magyar művészi erőt vesz igénybe, s alkalmat nyújt annak, hogy tehetségét érvényesíthesse. A debreczeni Csokonai-szobor oly mű, mely után bátran lehet appellálni Izsóra, kinek tehetségét –fájdajom – korántsem veszik oly igénybe, mint megérdemelné. (VU 18. évf., 1871. 49. sz., dec. 3., 618. old.)

– [A Petőfi-szobor] bizottsága legközelebbi ülésén határozott lépést tőn a foganatosítás felé, amennyiben nézetkülömbőség nélkül ehatározá, hogy a szobrot egyenes megrendelés mellett Izsó Miklóssal fogja készíttetni. És valóban, művészi viszonyaink között, a föntebbi eljárás mondható legcélszerűbbnek; idő- és pénzzel kimélés van azzal összekötve. Izsónak, kit eddigi műalkotásai után méltán megillet a bizalom, sikert és szerencsét kívánunk Petőfiéhez. – Hogy a szobor Pest melyik terén fog állni, az iránt S még nincs megállapodás, előbb tekintetbe kell venni az újabb szabályozási terveket, melyek a főváros minden részére kiterjednek. A szobor, mint értesülünk, talapzatával együtt 30–35 láb magas lesz, s finom bronzból fog készíttetni. Valaki összeolvasta azon megyék és városok számát, melyek Pest város felhívására gyűjtéseket eszközöltek a Petőfi-szoborra és ime kitűnik, hogy Magyarország 52 megyéje és 103 sz. k. városa és 660 mezővárosából csupán 38 megye (köztük a dúsgazdag Csongrád 1 frt. 46 krt!) t és 20 város gyűjtött, a többi megye és város pedig hagyta Petőfit) Petőfinek. – Ilyen közszellemmel uraim, semmire sem megyünk. (N 13. évf., 1871. 49. sz., dec. 3., 585. old.)

– Képzőművészet. A Petőfi-szobor hatos bizottsága Greguss Ágost indítványára, egyhangúlag elhatározá, hogy a szobrot egyenes megbízásban Izsó Miklós által fogja készíttetni. Ez valóban a legrövidebb és legcélravezetőbb mód, s hisszük, miszerint Izsó elismert művészete s a szobor-bizottság gondossága e nemzeti szép föladatot közmegelegedéssel fogják megoldani. A szobor helye végett Reményi Ede elnököt bízták meg, hogy a fővárosi közmunka-tanácshoz fölterjesztést intézzon. (Figyelő, 1. évf., 1871. 45. sz., dec. 5., 539. old.)

– Tisza Kálmánnak elvtársai és barátai márvány-mellszobrát készíttetik Izsó Miklósnál. A szobor hasonló nagyságú és kiállítású lesz, mint Ghyczy Kálmánnak szinte Izsó által készített mellszobra. (A Hon, 9. évf., 1871. 288. sz., dec. 15.)

– Izsó Miklósnál Tisza Kálmán márvány mellszobrát rendelték meg elvtársai. (FL 8. évf. 1871. 288. sz., dec. 16., 1312. old.)

– [Tisza Kálmánnak] elvtársai és barátai márványmellszobrát készíttetik Izsó Miklósnál. A szobor hasonló nagyságú és kiállítású lesz, mint Ghyczy Kálmánnak szinte Izsó által készített mellszobra. (N 13. évf., 1871. 52. sz., dec. 24., 622. old.)

1872

– Izsó Miklós most a Mátyás király mellszobrát készíti a múzeum számára. (FL 9. évf., 1872. 82. sz., ápr. 11., 355. old.)

– Izsó Miklós már elkészíté a Petőfi-szobor fe jét mintában. Mondják, hogy igen sikerült, s e munka legjobban fog a mellett szólni, hogy a felállítandó szobor mintázatát egészen rája bizzák. (FL 9. évf., 1872. 124. sz., jún. 2., melléklet.)

– A főváros egyik legtevékenyebb polgára: Gschwindt Mihály magyar nemességet kapott az ipar terén szerzett érdemeiért. Ez okmány különben neki fölösleges volt, miután e nélkül is nemes embernek tartotta mindenki, tevékenysége és jó tulajdonaimért. Valaha a dohány, újabban pedig a szeszgyártás körül szerzett érdemeket. Igen műveit ember, kedvelője az irodalomnak és művészetnek. (Ő rendelte meg Izsónál „A busongó juhász” szobrát, melyből évek előtt egy pörkereső prókátor sajnos port csinált. E szobrot Gschwindt megnyerte és aztán – a muzeumnak ajándékozta.) (FL 9. évf., 1872. 124. sz., jún. 2., melléklet.)

– (*Petőfi szobra.*) Izsó Miklós, jeles szobrászunk közelébb fejezte be a Petőfi-szobor fejét mintában, mely a lehető legjobban sikerült. E munka leginkább fog a mellett szólni, hogy a felállítandó szobor mintázatát egészen rá bizzák. (VU 19. évf., 1872. 23. sz., jún. 9., 285. old.)

– [Izsó Miklós,] jeles szobrászunk közelébb fejezte be a Petőfi-szobor fejét mintában, mely a lehető legjobban sikerült. E munka leginkább fog a mellett szólni, hogy a felállítandó szobor mintázatát egészen rá bizzák. (N 14. évf., 1872. 23. sz., jún. 9., 278. old.)

– Izsó Miklós két Petőfi-mellszobor-mintát készített, mind a kettő igen szép. Egyik az ábrándok, másik a lelkesedés költőjét ábrázolja. E jeles szobrász műtermében jelenleg más érdekes művek is láthatók, többi közt Egrcssy Gábor, Zrínyi Ilona, b. Eötvös szobor mintái, II. Rákóczi Ferencnek csaknem kész márvány szobra s az Arany Jánosé, mely ditro-szárhegyi finom márványból készül. (A Hon, 10. évf., 1872. 140. sz., jún. 12.)

Izsó műtermében (részlet)

...Ily és ezekhez hasonló gondolatokat költött fel bennem Izsó műterme, kit a napokban meglátogattam. Egy jókora teremben, egyik pályatársával – gondolom Marsalkóval – dolgozik együtt. Amaz temérdek ornamentikái mintázatával a falakat lepte el, Izsó a középet népesítette meg. Egész kis társaság van ott már együtt. A gyönyörű Egressy-szobornak, Zrínyi Ilonának, a költőnek egy-egy mintája; II-ik Rákóczi Ferencnek csaknem kész márvány-szobra s a derék szobrász legújabb művei: Eötvös és két Petőfi mellszobor agyagmintái, s egy hazai márvánvból félig készen álló Arany-mellszobor. Ezekhez járul egy állványon néhány minta még régibb műveikről s azok a klasszikus agyag miniatűr szobrocskák, melyekről a lapok egy izben már emlékeztek, s melyek mint a leggenialisabb magyar genreképek porban heverő gyöngyei várják ott a feltámasztó jóakaratot. Mindaz, mit e legutóbbi látogatásom alkalmával Izsónál láttam, újból is megerősít azon régi meggyőződésemben, hogy tipikus magyar szobrok teremtésére – még eddig ugyan inkább csak mellszobrokról ítéltetek – még eddig ő és mindeknek fölött ő van hivatva. Sőt ma még ennél többet is merek kockáztatni, midőn határozottan kimon-

dom, hogy jellemzőbb és jellegzőbb kifejezésű arcokat, melyek egyszersmind a művészet ihletét is magukon hordják, közép Európa egyetlen gyűjteményében sem láttam. Izsó az arc fölfogásában realista és idealista egy személyben. Hogy mily tökélyre vitte a legutolsó arcizom hű és lágy utánzását, erre nézve csak a már ismert Egressy-szoborra hivatkozom. Nincs abban nem hogy vonás, de egy parányi mélyedés vagy emelkedés, mely minden mértékében Egressyé ne lett volna, és mégis, mily fölemelkedett szellem néz felénk e homlokban, e szemekben, e fejtartásban! Itt ő határozottan el tudja találni azt a határt, melyig az emberien fenséges haladhat, a nélkül, hogy a görög szobrok egész és félisteneinek földönfelüli körébe vágjon. Különösen meglepő Izsó legújabb szobrainál az izmok lágyasága, igazsága és nemessége. Az ő vésője alatt a márvány elveszti keménységét, hidegségét; sehol, egyetlen pont sem mutatja, hogy művész és természet küzdelemben állanak egymással; a márvány épen azon alakban születettnek mutatkozik. Különösen meglepő a két Petőfi-mellszobor mintája. Egyik szebb, igazabb, fennköltebb, mint a másik, és mégis teljesen különböző kifejezés. Egyik a költő Petőfit, talán épen a cypruslombok költőjét állítja elénk ábrándos szemekkel, átszellemült kifejezéssel, melynek a földhöz kevés köze van, még talán azt az egyet is fenn a magasban keresi; a másik a „Talpra magyar!” költője, arcán melegség, szemeiben tűz, lelkesedés. B. Eötvös mellszobra is hű; vonásai nemesek, lágyak; de itt a művész cosmopolitább, művét nem kötötte egyetlen alapeszme kifejezéséhez; azt hisszük, az állambölcs Eötvöst kívánta előállítani, bár a melancholiára hajló költő fájdalmas mosolyából is látható valami. Különben Eötvöst nem oly csekély föladat a szobrásznak visszaadni. Ennek főleg két oka van. Egyik, hogy feje testéhez mérve aránytalanul nagy volt, mintha a természet ez által is jelezni akarta volna azt az aránytalanságot, mely e kitűnő férfiú szelleme és anyaga között létezett. Ez Izsót arra vezette, hogy a mellszobor vállainak kisebb méreteivel közelítse meg a valót; szóval, nézetünk szerint, egy kissé túlvitt realismusra, melyen azonban még most könnyen lehet – és kell is segíteni, – annyival inkább, mivel a fejhez arányitva kis mellel kiállított mellszobor, miután súlypontja a középpontonál fölebb esik, a könnyen földülés, vagy esékenység aggodalmát költi föl a szemlélőben s a szobortól épen fő sajátosságát, a nyugalom és szilárdság kinyomatát tagadja meg. Talán innen származott, hogy Izsót féltik némelyek attól, hogy egész, monumentális szobor kivitelében nem lesz oly szerencsés, mint a mellszobrokban. Mi azt hisszük, hogy ez aggály merőben alaptalan, és csakis Izsó ellenlábasaítól került ki. A Rákóczi-féle mellszobor imposans lesz. Itt egyetlen hibát találunk – s ez nem Izsóé, – hogy az arcképek, melyek ránk maradtak, Rákóczi késő fejedelmi korából valók, túlkövérek, s inkább a fejedelmi méltóság, mint a szabadság hőisének megtestesítői. Különös, hogy a női arcok Izsó – különben lágy – ecsetének kevésbé sikerülnek. Zrínyi Ilonája, bár fenmaradt képeihez hű, de rokonszenvre nem gerjeszt. Itt is a fejedelelnő van inkább előtérbe vonva, mint a sokat szenvedett nő, anya és honleány. E büszke, fejedelmi arc Zrínyi Ilona szemben elleneivel; a fájdalomnak egy vonása közelebb hozta volna őt hozzánk, barátaihoz. Arany szobrát Izsó a hazai márványok egyik legszebbjéből, a ditró-szárhegyi márványból vette munkába. E márványnak szélein kissé nagyobb áttetszősége van a carrarainál, melynél szemerei semmivel sem durvábbak. De színezetében a testszínnek olyszerű finom lebellete van, minőt némelyfehér thea-rózsánál látunk. Csak a teljes feldolgozás után fogunk majd ítélni, ha előnyére válik-e e színezet, vagy hátrányára. Rákóczi, úgy tudjuk, a nemzeti múzeum számára készül; Eötvös talán szintén ide, vagy az akadémiába; Arany talán a művész magán szenvedélyének, vagy rokonszenvének eredménye: mindezeknél azonban fontosabb a Petőfi-szobor, mely Izsónak, úgy emlékezünk, második monumentális szobra lesz, s mely, hisszük, fényesen fogja megcáfolni azokat, kik ma kétségtelenül első szobrászunkat monumentális szobrok alkotására képtelennek hirsztelték. Csak legyen egy teljesen elfogulatlan és valóban ahhoz értő bíráló-bizottság, mely a minta fölött igaz és találó ítéletet mondjon!

P. Szathmáry Károly

(Figyelő, 2. évf., 1872. 24. sz., jún. 16., 281-282. old.)

– Izsó Miklós két Petőfi-mellszobor-mintát készített, mind a kettő igen szép. Egyik az ábrándok, másik a lelkesedés költőjét ábrázolja. E jeles szobrász műtermében jelenleg más érdekes művek is láthatók, többi közt Egressy Gábor, Zrínyi Ilona, b. Eötvös szobor mintái, II. Rákóczi Ferencnek csaknem kész márvány szobra s az Arany Jánosné, mely ditró-szárhegyi finom márványból készül. (FL 9. évf., 1872. 138. sz., jún. 19., 601. old.)

– *Izsó Miklós* két Petőfi-mellszobor-mintát készített, mind a kettő igen szép. Egyik az ábrándok, másik a lelkesedés költőjét ábrázolja. E jeles szobrász műtermében jelenleg más érdekes művek is

láthatók, többi közt Egressy Gábor, Zrínyi Ilona, b. Eötvös szobormintái, II. Rákóczi Ferencnek csaknem kész márványszobra s az Arany Jánosé, mely ditró-szárhegyi, finom márványból készül. (VU 19. évf., 1872. 27. sz., júl. 7., 337. old.)

A Petőfi-szoborügy állása. A bizottság, mely ez ügyet vezeti, tegnapelőtt ülést tartott, az első magyar biztosító társulat dunaparti palotájában, több író, művész sat. részvétele mellett. Reményi Ede, mint elnök, felolvasó az előterjesztést ama szűkebb bizottság működéséről, melyet tavaly azzal bíztak meg, hogy a szobor helye iránt lépéseket tegyen s a mű készíttetése végett valamelyik hazai művésszel megbízásba bocsátkozzék. Mint tudva van, a helyet az építendő népszínház előtti térre állapíták meg, mibe a közmunkatanács is beléegyezett, a szobor és talap készítésére nézve pedig Izsó Miklóst kérték föl, hogy készítsen tervvázlatot s negyvenezer forintig terjedhető költségvetést. Izsó azóta főgondját csakugyan a Petőfi-szobor eredeti és művészileg kifogástalan előállíthatására fordítja, készített is már több alakot, még azonban egyikben sem állapodott meg, s időközben a kormány is megrendelvé nála Petőfi márvány-mellsobrát a múzeum számára, a költőről több igen sikerült fejtanúlmányt csinált. Tervvázlata azonban még nem készült el, s így a szobor mikori felállítását elhatározni ma még nem lehet. Midőn tavaly azt vélték, hogy ez 1873-ban, a költő születésének félszázados évfordulóján megtörténhetik, feledték a közbejövő világtárlatot, mely a művészeket s ezek segédeiről annyira elfoglalja, hogy Izsó minden utánjárás mellett sem birt kapni Bécsből oly segédeket, kik mellette a másodnemű munkákat teljesíthetnék, s így elvállalt munkáinak még úgyszólván mesteremberi részeit is maga kénytelen végezni. A késelem azonban ezúttal nem baj, miután a népszínház, melylyel a szobornak öszhangban keilend állnia, szintén nem készülhet el rövid időn; s addig is a szobortőke – a közönség minden különösb terhelése nélkül – folyvást jelentékenyen gyarapszik saját kamataiból. A mit a jövő évben el lehetne érni, az a szobor alapkövének ünnepélyes letétele volna, s e végett egy szűkebb bizottság választása. A tegnapelőtti ülésen jelen volt tagok azonban, az alapköletételt szintén korainak vélték, mert előbb ismerni kell pontosan az építendő színház stíljét, alakját, arányait, s csak aztán lehet majd hozzá illő talapot helyezni íe. Reményi Ede ez alkalommal előadá azt is, hogy a hírlapokban ellene fölmerült ellenszenves megtámadások miatt elhatározá a szoborügyi elnökségről lemondani, óhajtvá, hogy helyét buzgóbb és szerencsésb elnök foglalja el. De a bizottság nem fogadá el lemondását. A támadások, – mint a tagok kifejték – régiségek eladása miatt történvén, ez nem áll semmi összefüggésben a szoborüggyel, melynek Reményi kezdeményezője volt s tizenkét év óta a legbuzgóbb támogatója. A támadások iránta különben sem rendíték meg a bizottsági tagok bizalmát. Sőt úgy vélik, hogy teljességgel nem volna jó: példát adni a közügyektől való visszavonulásra hírlapi támadások miatt, melyeknek minden közpályán forgó egyén koronkint ki van téve; s ha ezek miatt valamennyien elvonulnának a közügyektől, végre senki se maradna a munka terén. Mindezt Reményi belátván, megmaradt az elnöki széken, Ígérve, hogy igyekezni fog a szoborügy minél sikerteljesebb befejezését előmozdítani. Léway Henrik, mint pénztárnok, a szobortőke állását terjesztő elő. Szeptember elsején a begyűlt összeg 28,394 ft 97 kr-ra ment. Ez azonban azóta is jelentékenyen gyarapodott, mert a tőke ma már nem takarékpénztárban van, hanem 26,000 ftért 30,000 ftnyi vasúti elsőbbségi kötvényeket vettek, melyek sokkal gyümölcsözőbbek a takarékpénztári kamatnál s egyszersmind éppen olyan biztosak. A kötvényeket Léway H. mind a „Pannónia” viszonbiztosító társaságnál tette le. A bizottság meleg köszönetét szavazott ama hazafias buzgalmaért, melyet e szoborügyben is tanúsít. (Megjegyzendő, miszerint a nemzeti színház nyugdíjintézete szintén neki köszönheti azt, hogy újabb időben jelentékenyen többet fordíthat segélyzésre, miután tőkét a Léway Henrik terve és utasításai szerint helyezte el.) (FL, 9. évf., 1872. 275. sz., nov. 30., 1199. old.)

1873

A Petőfi-szobor terve, Izsótól

Első cikkünkben csak megemlítettük Petőfinek Izsó műtermében készülöben levő álló szobrát; itt a szobor tervvázlatát külön is be akarjuk mutatni egy pár szóval.

Lehetetlen, hogy mindenkit meg ne lepjen a szobor nemes egyszerűsége, plasztikai szabatosága és kifejező volta: mindhárom igény összhangban léte, miket a szoborműtől kívánunk.

Izsó fölfogása egyike a legszerencsésebbeknek; a költőt, nemcsak mint lyrikust, hanem mint a nemzeti ébredés és a forradalom költőjét fogta föl, s egy korszakos mozzanatban, márczius 15-kén, Petőfi életének e magaslatán, kívánta föltüntetni. Azért az erőteljes, felhívó mozzanat, a szónokilag magasra emelt jobb kéz, mintha éppen most harsogna ajkairól a „Talpra magyar”; baljában az iratkeres – jelül annak, hogy nem a kard, hanem a betű volt Petőfi fegyvere s költeményei azok a „rongyom,” de diadalmas vitézek, melyeket maga is megénekel egyik szép dalában; ezekkel szolgálja a szabadság ügyét és segít széttörni az ígát a nép nyakán, a bilincset a nemzet lábain: im a szobor lába alatt a széttört iga és békó hevernek s ő rájuk teszi lábát, mint Mihály angyal a sárkányra.

S ez erőteljes, lelkes, mozdulatos alakban mily egyszerűség, a legkisebb erőltettség nélkül. A test alsó része, a magyar csizmákba szorult láb, biztos, fesztelen állásával, a papírt tartó balkéz megfeszített, szoros, de természetes tartásával, a testre dobott köpeny, mely a mellett hogy Petőfinél némileg történeti – így szokta akkoriban viselni – különösen művészi szempontból, mint összhangzatosb, lendületesb formákat engedő a testre szorult ruházatnál, mindez a mily keresetlen, oly nemes és szabatos, s azonfelül a szobornak kellő tömörséget kölcsönöz a mindazáltal a test alakját is kitünteti. A büszkén emelt s kissé hátra vetett fej, nyílt ajkaival, beszélő kifejezésével, s a gyönyörű hajlatu kéz mutatják a forró, tettdús életet, mit a szoborba lehelt a művész, a néző minden figyelmét az alak e felső részeire vonván.

Az arcra Izsó alapos arczképtanulmányokat tett. Személyesen is ismerte Petőfit, a forradalomban mint figyelő gyermekifju utazott egy ideig vele, s élénk emlékekben őrizte meg benyomásait; összeszedte s egybe hasonlította a költőnek összes fenmaradt arczképeit időszakonként; s végre elhunytfiáról még életében mintát vett, mi az arcz és kaponya-csontok megállapításában több szolgálatot tett neki, mint az arcz-hasonlatban. Ez alapokon több igen sikerült fejtanulmányt csinált, s a nemzeti múzeum számára oly művészi mellszobrot teremtett, mely úgy a hasonlat, mint a kifejezés tekintetében minden igényeknek teljesen megfelel.

A mellkép mintájának elkészítése után Izsó több vázlatot készített az álló szoborról, s azok közt a legutóbbit csak e napokban fejezte be. A műértők egyhangú véleménye szerint ez a legsikerültebb valamennyi között s ebben fog kétségkívül a szoborbizottság is megállapodni; ez a melyet itt, először mi, mutatunk be a közönségnek.

Az álló-szobor, melyet itt csaknem szemben látnak olvasóink, mindenfelől tekintve egyaránt szabatos és művészien szép alakokat mutat; s ez előnnyel fog birni a debreczeni Csokonay-szobor fölött; ok van hinni, hogy egészben véve még annál is sikerültebb – s így a legszebb magyar szobor lesz.

A szobor eddigi történetét olvasóink ismerik. Reményi Ede, művészi körútjaiban, néhány évvel ezelőtt pendítette meg az eszmét, számos hangversenye jövedelmét áldozta reá, a mellett a gyűjtés más oldalon is folyt – s hiszszük – foly még s így az országban senkitől nem volt s nincs elzárva az alkalom legnépszerűbb költőnek e szép és méltó emlékéhez járulni. A begyűlt összegek takarékpénztárba vannak – gyümölcsözőleg elhelyezve.

Közökhajtás s a bizottság célja is az volt, hogy a szobor a költő születésének 50-edik évfordulójára készüljön el. De egyfelől, az adakozásoknak az utóbbi években lassabban gyűlése s cseppenként mégis szaporodása nem engedett biztos számítást tenni a szobor költségeire s mérveire; másfelől Pest jelen fejlődési állapota, a sugárutak, népszínház stb., még készülöben levő tervei – nehezítették a megállapodást a szobor leendő elhelyezésére nézve. De örülhetünk, hogy most már a szükséges összeg nagyobb része együtt van, s – mindenek fölött, hogy oly műmintával birunk már Izsó tervvázlatában, mely egy nagy költő s egy nagy korszak méltó megörökítője leend minden bizonynyal.

—á—r— [Szász Károly]

(VU 20. évf., 1873. 1. sz., jan. 5., 4. old.)

– Izsó Miklós ősz-utcai műtermében egy igen szép medaillon-szobor-kép látható: az oly fiatalon elhunyt Mányik Ernesztina énekesnőé. Sajátlag e mű a vámos-mikolai síremlék számára készült, de miután attól lehet tartani, hogy ott rongálásoknak lenne kitéve, most az illetők azon vannak, hogy a múzeumban helyeztessék el. Ez alkalommal lehetlen ki nem fejeznünk a fölötti sajnálatunkat, hogy e kitűnő tehetségű magyar szobrász még csak egy kis szobormű által sincs képviselve a világtárlat magyar műcsarnokában. Ennek oka, hogy nem ért rá. Vajha legalább Zrinyi Ilona pompás mellszobor-mintáját vihette és állíthatta volna ki, aláírva: ez az a szobor, mely nagyon szép ugyan, de a közoktatási tárca bölcs bírálói nem tárták elfogadhatónak. (FL 10. évf., 1873. 135. sz., jún. 14., 587. old.)

(VU 20. évf., 1873. 1. sz., jan. 5., 9. old.

Izsó Miklóshoz
midőn Petőfit mintázta.

Sírt loptad-e meg, vagy az eget inkább?
Honnan, oh honnan hívtad vissza őt,
Hogy lelke mint a lánggá olvadt Phönix,
A földi porból újra testet ölt?!

Vésűd? – nem vésűd: lelked hívtá vissza,
Szent ihlet éjén mennybe törve fel,
És ittasulva Géniusznak ajkán,
Mint harmatártól a virágkehely!

Nem! – őt magát: a Génuszt hozád le,
A nagy költőnek vázát adva rá! . . .
Nézzétek mint tör ég felé merészen,
Békót, bilincset zúzva láb alá!*)

A honszabadság Génusza ő, ki
A zárt tojásból, hol jövőnk aludt –
Szárnyalva tör fel, s küzdő nemzetének
Fűz lángdalával bajnok-koszorút.

Egy nép tettvágya égve büszke arczán,
S egy nép szivétől forrva kebele, –
Igy állítád őt, a dicsőt elénkbe:
Korában őtet, és korát vele!

Magyar vagy Izsó! magyar minden ízed,
Vésűd magyar föld méhe terméi;
Az ihlet-mézzel „Hon” nemtője kent fel:
Hogy így teremted nagyjait elé!

Hozd, oh hozd vissza sírból avagy égből,
Megküzdve érttök, mint egy bösz Titán, –
Költőt, tudóst, művészt, hőst fegyverével,
Hozd, oh hozd vissza mind egymásután!

Hadd lelkesítsen szépre, jóra, nagyra
Emlékek, – a mint lelkők gyujta rég!
Nem, oh nem oly rég! . , jaj, ha tán feledte
A fris nyomukban járó nemzedék!

Hadd lelkesítsen! – És ha lelkesülni
A korcs utóhad gyáva volna már:
A szégyen pírja költse tette őket –
Vagy verje porba a szégyen halál!

Illyés Bálint³

*) L. a „V. U.” 1873. 1-ső számában a Petőfi-szobor mintáját Izsótól. – I. B.

(VU 20. évf., 1873. 3. sz., jan. 19., 26. old.)

– (*Izsó Miklós*) igen szép féldomborművü arczképet készített, a Mátyik Ernesztináét. A korán elhunyt kitűnő énekesnő siremlékét fogja ékesíteni a vámos-mikolai temetőben. (VU 20. évf., 1873. 24. sz., jún. 15., 289. old.)

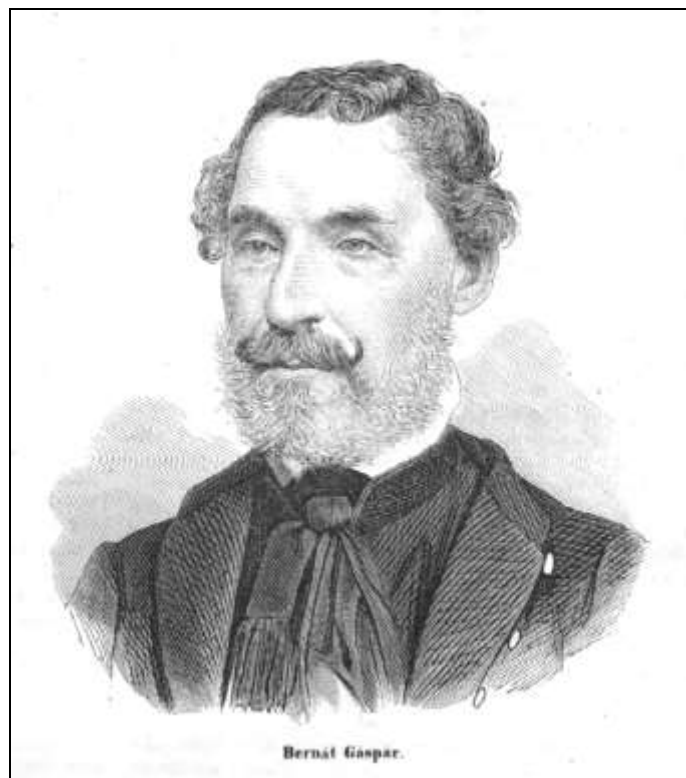
– II. Rákóczy Ferencz mellszobrát Izsó Miklós kitűnő vésűje a múlt héten bevégezte s tegnap adta át a muzeum igazgatójának. A mellszobor most már a muzeum képtár szobrászati művei közt lesz látható. „Hatodik darabja ez – írja a „P. N.” ama történeti mellszobroknak, melyeket a magyar dicscsarnok (Valhalla) számára készíttetni megboldogult b. Eötvös miniszter kezdeményezze. Mária Terézia, Mátyás király és Pázmán Péter Engel által készíttetek; Zrinyi a költő, Pyrker László, II. Rákóczy Ferencz pedig Izsó által, kinek műtermében ugyancsak állami költségen b. Eötvös, Petőfi és Szalay már mintázott mellszobrai is nemsokára kidolgozás alá kerülnek; ugyancsak Izsónál rendeltetett meg Verbőczy és Zrinyi Ilona képmása is. Cultusminiszterünk e buzgósága fölött méltán örvendhet a nemzet. II. Rákóczy Ferencz buste-je a Mátyik Ernesztinnek szintén Izsó által (Reményi Ede megbízásából) készített gyönyörű márvány domborművé alá van helyezve. Czélszerűbb volna azonban a fönt

³ Illyés Bálint (1835-1910): református lelkész, író, országgyűlési képviselő.

elősorolt történeti egyéniségek szobrait már most is egymás mellé helyezni.” (A Hon, 11. évf., 1873. 208. sz., szept. 11.)

Balra: A fenti vers szerzője, Illyés Bálint. (Krenner Viktor rajza.) – Jobbra: Fáy András mellszobra Izsótól. (VU 210. évf., 1873. 22. sz., jún. 1., 261. old.)

Bernát Gáspár (Gazsi), akiről mellszobrot mintázott Izsó Miklós. A szobor jelenleg ismeretlen helyen van. (VU 20. évf., 1873. 2. sz., jan. 12., 17. old.)

– **A nemzeti muzeum** közelébb ismét egy becses szoborművel gazdagodott. Izsó Miklós tegnapelőtt adta át a muzeum igazgatóságának II. Rákóczi Ferenc carrarai márványból készített mellszobrát, melyet a kormány rendelt meg nála állami költségen. Ez már hatodik darabja ama történelmi mellszobroknak, melyeket a magyar dicscsarnok (Valhalla) számára, a megboldogult b. Eötvös József kezdeményezésére készítettek. Mária Terézia, Mátyás király és Pázmán Péter szobrát Engel készíté, míg Zrínyi a költő, Pyrker László és II. Rákóczi Ferenc, Izsó művei, kinek műtermében, ugyancsak állami költségen, közelébb b. Eötvös, Petőfi és Szalay már mintázott mellszobrai is nemsokára kidolgozás alá kerülnek. Mint mondják, Verbőczy és Zrínyi Ilona mellszobrai szintén Izsónál rendelték meg. II. Rákóczy Ferenc mellszobra a múzeumban, Manyik Ernestinának ugyancsak Izsó által készített dombormivű arcképe alá van elhelyezve. (FL 10. évf., 1873. 209. sz., szept. 12., 909. old.)

– [Izsó Miklós] ismét egy kiváló művel szaporítá a nemzeti muzeum kincseit. Közelébb végzé be ugyanis és adá át a nevezett országos intézet igazgatóságának a kormány által államköltségen nála megrendelt II. Rákóczy Ferencz karrarai márvány-mellszobrát. Hatodik darabja ez ama történelmi mellszobroknak, melyeket a magyar dics-csarnok (Valhalla) számára készíttetni néhai b. Eötvös miniszter kezdeményező. Mária Terézia, Mátyás király és Pázmán Péter Engel által készíttetek; Zrínyi a költő, Pyrker László és II. Rákóczy Ferencz pedig Izsó által, kinek műtermében ugyancsak állami költségen b. Eötvös, Petőfi és Szalay már mintázott mellszobrai is nemsokára kidolgozás alá kerülnek; ugyancsak Izsónál rendeltetett meg Verbőczy és Zrínyi Ilona képmása is. II. Rákóczy Ferencz busteja a Manyik Ernesztinnek szintén Izsó által (Reményi Ede megbízásából) készített gyönyörű domborművé alá van helyezve. (N 15. évf., 1873. 38. sz., szept. 21., 456. old.)

– Izsó Miklós a Petőfi-szoborterv vázlatát befejezte s azt műtermében jövő vasárnap nov. 16-án fogja a szoborügyi bizottságnak s a lapirodalom képviselőinek bemutatni. A szobor mintázását, melyhez külön nagy atelier lesz építendő, Izsó jövő tavasszal kezdi meg, a teljes bevérgzés, öntés és felállítás azonban még legalább két évet fog igénybe venni, mely idő alatt remélhető, hogy a szobortőke is eléri a kívánt magasságot 55-60,000 frtot, részint kamatozás, részint új adakozások által, melyek Lévy Henrik bizottsági pénztárnok úrhoz intézendők Budapestre, a magyar általános biztosító társulat palotájába. Ajánljuk is úgy a fővárosi, mint a vidéki lelkes honleányok és honfiak figyelmébe, hogy a közelgő bái és hangverseny idényben e nemes célról megemlékezzenek; mert szégyen volna, hogy míg Németország Göthe és Schillernek már tuczat számra emelt drága, nyilvános emlékszobrokat, mi csak egyet se bírjunk állítani Petőfihez méltó. (A Hon, 11. évf., 1873. 260. sz., nov. 12.)

– A Petőfi-szobor tervvázlatát Izsó Miklós befejezte s vasárnap fogja bemutatni a szoborügyi bizottságnak s a sajtó képviselőinek. A szobor mintázását, melyhez külön nagy atelier lesz építendő, Izsó a jövő tavasszal kezdi meg; a teljes bevérgzés, öntés és felállítás azonban még legalább két évet fognak igénybe venni, mely idő alatt, remélhetőleg, a szobor-tőke is eléri a kívánt magasságot: ötvenhatvanezer frtot, részint kamatozás, részint Lévy Henrik bizottsági pénztárnokhoz intézendő új adakozások után. Ajánljuk is a fővárosi és vidéki irodalombarátok figyelmébe, hogy a közelgő bái és hangverseny-idényben e nemes célról se feledkezzenek meg, mert szégyen volna, hogy míg Németország már tucatszámra emelt drága, nyilvános emlékszobrokat két legnagyobb költője: Göthe és Schillernek, addig mi egyet se bírjunk állítani Petőfihez méltót. (FL 10. évf., 1873. 261. sz., nov. 13., 1135. old.)

– A Petőfi-szobor vázlatát Izsó Miklós műtermében tegnap szemlélte meg a bizottság, melynek ugyan több tagja az akadémiai olvasó körnek ugyanakkor tartott alakuló közgyűlése miatt nem jelenhetett meg, de a kik jelen voltak, élükön az elnök Reményi Ede és alelnök Tóth Kálmán, továbbá több művész, mint Orlay Petrics Soma, külön. Than Mór, teljes meglegedésüket fejezték ki Izsó vázlata fölött. Petőfi sajátos büszke magatartásával, félig köpenybe burkolva s baljában iratcsomagot tartva ábrázoltaik, s miután jobb kezét, melyre a köpeny szép redőzete es k, mellére hajtja, a szobor világosan ez eszmét fejezi ki: „Tied vagyok, tied hazám: e szív, e lélek!” A bizottság némely mellékes észrevétel mán a vázlatot egészen elfogadta, s Izsótól függ most a nagyban való mintázásnál teljesen megfelelni azon igények és várakozásnak, hogy az ország lánglelkű költőjét méltóan állítsa a világ elé. Maga a bronzból öntendő szobor ékes márvány állványon fog nyugodni, az állvány magassága 22 s a szoboré 12¹/₂ lábra van tervezve. (A Hon, 11. évf., 1873. 264. sz., nov. 16.)

– A Petőfi szobor-bizottság tagjai meghívták az Izsó Miklós műtermébe (ősz-utca, 10 sz. a.) a szobor tervvázlatának megtekintése és bírálata végett. (FL 10. évf. 1873. 264. sz., nov. 16., 1148. old.)

– (Petőfi szobráról.) Izsó már elkészítette Petőfi szobrának tervezetét, s e napokban bemutatja a szobor-bizottságnak. Ae öntéshez való mintázat készítéséhez a tavasszal fog, s erre külön műterem szükséges. Körülbelől még két évre van szükség, hogy a mű az öntődeből is kikerüljön. Van tehát még idő, hogy a közönség igazán kitüntesse az érdeket, melylyel kedvencz költője iránt viseltetik. A szobor körülbelől 55-60,000 frtba kerülend, s ez összeg még nincs teljesen együtt. (VU 20. évf., 1873. 46. sz., nov. 16., 554. old.)

– Izsó Miklós vasárnap délben bemutatta Petőfi másfél lábnyi szobormintáját talapra állítva. Néhány bizottsági tag és hírlapírók tekinték meg. A szobor a hazafiság költőjét ábrázolja, a mint e költeményét szavalja: »Tied vagyok, tied hazám!« Lelkesültség és nyugodtság párosulnak mind a magatartásban, mind az arcon. Szemeivel fölfelé tekint, jobbát szívére teszi melegen, s hátrtartott baljában papírtekercs látható. Az állás természetes és plasztikailag szép. Az öltözék magyar s az atilla fölött egy bő köpeny, egyik vállán alább hullva, oldalt és hátul szép redőket képez. Arca e kis mintában száraznak, nyaka kissé hosszúnak látszik. A hegyes állszakál, melyet élete legutolsó szakáig viselt, látható a szobron. Orlay, a költő barátja, élethűnek is találta ez arcot. A talapzat – mint egy rajz mutatá – egyszerű és szép lesz, közepén a költő neve koszorúba foglalva. E talap 22, a szobor pedig tizenharmadfél láb magas lesz. Van Izsónak egy másik mintája is, mely a »Talpra magyar« költőjét ábrázolja, amannál élénkebb, de egyszersmind keresettebb mozgással s általán véve kevésbbé sikerültén. Az első mintában, melyen legfőlebb kis módosításokat kell tenni, megnyughatik a bizottság. (FL 10. évf., 1873. 265. sz., nov. 18., 1153. old.)

Ghyczy Kálmán mellszobra. Izsótól. (VU 20. évf., 1873. 47. sz., nov. 23., [558.] old.)

Petőfi szobrának tervezete Izsótól.

Egy monumentális szobortól sok mindenfélét kíván a műigény. Kívánj i, hogy tetszetős legyen, kívánja, hogy minden oldalról formabeli szépségekkel birjon, hogy az arcz hű legyen, de kívánja főképen, hogy a jellegzetes kifejezés se hiányozzék, azaz: hogy még a teljesen idegen is fölismerje rö-

tön: ez katona, ez valami államférfihez költő, vagy színész. Szóval nemcsak egy szép kő vagy éreztarabot kívánunk, hanem főképen azt, hogy művészi ihlet készítette legyen, még pedig úgy, hogy a ki-nek emlékére állították, annak emlékét akképen ébressze föl bennünk, hogy rögtön föltaláljuk benne a mi ismerős foglmaink láthatóvá tett indokait.

Minden magyar olvasó ismeri Petőfit, s bár nem tud magának határozott foglmat alakítani oly emlék-szoborról, mely méltó legyen a költő ismert tulajdonaihoz, e foglomnak már meg kell alakulni, ha látja a szobrot Vagy azt mondjuk rá: igen, ez Petőfi; vagy pedig azt: nem így képzeltem. Ez a véle-mény megállapítása a szobrász föladata.

Izsóra nem kis föladat várt, midőn megbízták, hogy Petőfi szobrához tervet készítsen, noha Izsónak meg van az a sajátságos adománya, hogy rendkívüli érzékkel bír a magyar karakter iránt, mint ezt több ízben kitüntette, s a mire Petőfi ábrázolásánál okvetlen szüksége van a szobrásznak. De Petőfi működése oly kulmináló eseményekhez van kötve, hogy azok többfélesége nagyon megnehezíti a fölfogást egy talpalatnyi ábrázolási alkalomra. Mint költőt a nemzetiesség, a népiesség ép úgy jellemzi, mint a hazaszeretet, mely annyiszor zengett lantján. Ámde forradalmi dalnok is volt, ki az emberiség leg-nagyszerűbb jogainak kivívására, a szabadságra buzdította nemzetét és csatariadókat harsogott. Részt vett maga is a véres küzdelmekben, kardot kötött s elveszett a csaták véres gomolyában.

Egy emberi élet működésére mindig nagy meghatározásokat foglal magában az esemény, mely az élet tevékenységét kioltja, és sokszor ez lesz irányadó, akár a keresztyénség martyrjainál, akár az aradi vértanuknál, akár a csatákban elhullt hősnél. Petőfinél is kulminál halála, melyet még költeményei mellett is tudnunk kell, hogy egyéniségét teljesen ismerhessük, ő nemcsak nemzeti költő, telve haza-szeretettel, nemcsak forradalmi dalnok, hanem a szabadságharcz katonája is s a csatatér nemes áldozata.

Igy fogta őt föl Izsó is, midőn szobrához az első tervezeteket készítette, azt, melyet lapunk is bemu-tatott, s mely a költőt lázas hévben ábrázolja, szilaj mozdulatban fölemelt karral, mintegy a tömegek előtt állva, s oly indulatban föltüntetve, mintha az egész tömeget magával akarná ragadni, hangoztatva előttük: „Talpra magyar!” A szabadságharcz költője lebegett előtte, mely forrongásra buzdít, mely lantján csatákat, nemzeti és emberi jogokat hirdet.

A szobrász műtermében igen sok vázlat mutatja, mennyi előkészületet tett, hogy így állithassa elő Petőfit. Magasra fölemelt jobbkar, az egész test heves és indulatteljes mozdulata: mind rajta van e vázlatokon. Balja egy félig kigöngyölt irattekercset tart, s nyúlánk alakjának a köpeny ád hullámzatos körvonalokat. Lábai előtt láncz és tört iga.

Ez a minta így fölfogva a költőt, annak legkulminálóbb jellegét tünteti föl; s így volt szánva a Her-mina-térre, a népszínház elé. Időközben azonban elhatározták, hogy a Hermina-térre az operaházat emelik, s a hol a népszínház lesz, oda nem fér el a szobor. A Dunaparton jelöltek tehát számára helyet. Itt Petőfi alakja a Duna felől messziről látható lesz, s arcza a Gellért-hegyen alól elterülő nagy síkság felé tekint. A szobrász ekkor úgy tapasztalta, hogy épen a legtágasabb szemléleti pontról, a Duna felől, a szobor arczát és fejét elfedi a magasra fölemelt jobbkez, s ezért új tervet készített.

Még mindig a forradalmi dalnok lebegett előtt s újra oly alakban vázolta, melyre ráillett a hires költemény: „Talpra magyar!”

De most már a jobb kart egészen leeresztette, s az szilaj mozdulattal hull félig alá. Ez is szavaló mozdulat, de nem oly patheticus, nem is oly kifejező, noha amannál is szükség lett volna kevésbbé merev mozdulatot gyökeresíteni. Különben e vázlat sok tekintetben hasonlít az elsőhöz, kivéve, hogy a test egész állását a jobb kar mozdulata folytán másként kellett elhelyezni. Ugy látszik, hogy a művészt nem elégitette ki e vázlat, s most harmadikat készített, s egyszersmind fölhagyott az eszmével, hogy a forradalmi költőt állítsa elő. Inkább a hazafias költőt kezdte tanulmányozni, s a fölfogás motivumát Petőfi azon költeményében kereste: „Tied vagyok, tied hazám, – E sziv, e lélek!”

Petőfi szobrának e tervezete szónokló állásban mutatja az alakot. Szikár arcza a magasba tekint, jobbát keblére teszi, s aláfelé mozduló, kissé előre tárt baljában irattekercset tart. Egész teste előre nyomuló, s bal lába lépő mozdulatot tesz. Nyakába panyókásan köpeny van vetve, melyet a balkéz felig elhárít a test elől, úgy hogy annak alakja kiválik a hátsó redősátorból; jobbjá pedig, a mint keblé-re teszi, a másik oldalról előre vonja a köpenyt, melynek csücske szép lehulló redőzeteket alkot.

Pathosz, hév és nemes nyugalom van e tervezetben, és van hatása is, miről meggyőződhetett min-denki, ki látta a művész műtermében. A minta mindössze alig egy láb magas, s ekkép a részletek, az arcz még csak nagyjából vannak föltüntetve. Az egyetemes benyomás elősegítésére bronzal is be van vonva, s talapzatra állítva.

Mult vasárnap mutatta be Izsó a szoborbizottság tagjainak s a hírlapok képviselőinek, kik megtekinték mind a három tervezetet. Izsó az utóbb említettben állapodott meg, s azt a bizottság tagjai is tetszéssel szemlélték, némely mellékes megjegyzéseket téve.

Megvalljuk azonban, hogy nekünk jobban tetszett a legelső fölfogás, mely Petőfit oly hévteljesen igyekezett bemutatni, s őt egy nagy időszak alakjává tette, oly időszak alakjává, melylyel az ő emléke egybeforrt, s melyre lehetetlen meg nem emlékeznünk, ha Petőfi nevét halljuk.

Izsó sok szépiészeti érzékkel, plasztikával és kifejezéssel készítette el harmadik tervezetét is, s díszes emléke az egy költőnek, előtűnteti Petőfit is erős karakterrel, de első fölfogása költőibb volt, s az egyénítés jobban öszhangzatban állt azon drámai befejezéssel, mely a költő életének véget vetett a harcmezőn.

A szobor alakja 13 lábnyi magas lesz, talapzata pedig (melyet Izsó rajzban mutatott be) 22 lábnyi. Ez utóbbi egyszerűnek, de izléssel van tervezve, s elől koszorúba jön a költő neve.

A teljes nagyságú szobor mintázásához a tavasszal kezd Izsó, s körülbelül két évre van még szükség, hogy az ércöntő gyárból is kikerülhessen. Addig a közönségnek is lehet alkalma, hogy ez 55–60,000 frtba kerülő szoborra ujabban is adakozzék, miután a szükséges összeg még nincs együtt.

A művész már régóta készített tanulmányfőket Petőfi meglevő arczképei után, sőt a költő fiának arczárói is vett viaszlenyomatot, mikor koporsóban feküdt. Egy szép tanulmányfő máikészen is van, s arról márvány mellszobrot rendelt meg a közoktatásügyi miniszter a muzeum számára. (VU 20. évf., 1873. 47. sz., nov. 23., 563-564. old.)

– Szegeden eddig 3000 forint gyűlt össze Dugonics szobrára, melyet a főreáliskola előtt fognak fölállítani; a szoborbizottság a szobor elkészítése végett Izsó Miklóssal teszi magát érintkezésbe. (FL 10. évf., 1873. 280. sz., dec. 5., 1218. old.)

1874

– Izsó Miklós már egészen elkészíté b. Eötvös mellszobrát a vegytani intézet számára. (FL 11. évf., 1874. 4. sz., jan. 6., 20. old.)

– Szegeden a bñjtben nagy hangversenyt rendeznek a Dugonits szobrára, melyre már 2969 írt 50 kr. van együtt; a várostól is kérnak e célra ezer forintot; a szobrot Izsó Miklós fogja készíteni, ki a hely megtekintése végett e hó végén Szegedre utazik. (FL 11. évf., 1874. 13. sz., jan. 17., 58. old.)

– Izsó Miklós jelenleg szárhegyi márványból Arany János mellszobrát készíti. (FL 11. évf., 1874. 27. sz., febr. 4., 120. old.)

– Izsó Miklóst és nejét mély gyász érte, febr. 3-án veszték el halál által egyetlen fiukat: Miklóst 2 1/2 éves korában. Barátaik őszinte részvéte vigasztalja a megsomorodott szülõket! (A Hon, 12. évf., 1874. 28. sz., febr. 4.)

– Izsó Miklós szobrászunkat igen súlyos csapás érte: egyetlen kis fia (a harmadfél éves Miklós) kedden elhunyt. (FL 11. évf., 1874. 28. sz., febr. 5., 124. old.)

– A kormány megbízta Izsó Miklóst, hogy Szalay László márvány mellszobrát készítse el a muzeum számára. (FL 11. évf. 1874. 29. sz., febr. 6., 127-128. old.)

– Izsó Miklós jelenleg Arany János mellszobrát vési márványból, még pedig hazai tiszta fehér szárhegyi márványból, a miből eddig soha senki sem faragott még, s Gyergyóban csak meszet égetnek belõle, noha hivatva volna versenyre kelni a híres carrarai márvánnyal. Ugyancsak Izsó a Szalay László mellszobrát is készíti a muzeum számára. (VU 21. évf., 1874. 6. sz., febr. 8., 91. old.)

– A Dugonics-szobor ügyében Izsó Miklós Szegeden idõz. (FL 11. évf., 1874. 63. sz., márc. 18., 276. old.)

– A Szegeden felállítandó Dugonics-szobor bizottmánya múlt vasárnap értekezett Izsó Miklóssal, kit a szobor kivitelével szándékozik megbízni. Izsó a reáliskola épület előtti tért jelölte ki a szobor helyéül, mely parkká lesz átalakítandó. A szobor 12 ezer frtba kerülne. (A debreczeni Csokonai szobor, melyhez hasonló lenne 17,000 frtba került.) A »Sz. H.« buzditja a bizottmányt, hogy fogjon most már erélyesen a gyűjtéshez, mert eddig csak 4 ezer és néhány száz forint van együtt és az is 14 év alatt gyűlt. (A Hon, 12. évf., 1874. 65. sz., márc. 19.)

– A szegedi Dugonics-szobor, melynek mintázását alkalmasint Izsó Miklósról bízzák, tizenkétezer forintba kerül; ez összegből azonban még csak négyezer és néhány száz forint van együtt. (FL 11. évf., 1874. 65. sz., márc. 20., 284. old.)

– A Dugonics-szoborbizottmány Szegeden vasárnap délután értekezett Izsó Miklós hazai szobrászunkkal a szobor ügyében, Izsó már előzőleg figyelmesen megvizsgálta Szeged téreit s oda nyilatkozott, hogy a szobornak alkalmas helyet csupán egyet talált, ugyanazt, melyet e célra a bizottmány már kijelölt, tudniillik a reáliskolai épület buzatéri homlokzata előtti térséget, mely parkká lesz idomítandó; de ezt is csak úgy monda alkalmasnak, ha a buzapiacz ott megszűnik s a mostani szemét és rondaság helyén fasorok fognak diszteni. A szoborra nézve oda nyilatkozott, hogy az, a mint ő tervezi, mintegy 12,000 frtba kerülne. (BK 8. évf., 1874. 66. sz., márc. 21., 530. old.)

– A szegedi Dugonics-szobor bizottsága e napokban értekezett Izsó Miklóssal, kire a művet bízzák. Izsó előleges számítása szerint e mű (mely a debreczeni Csokonay-szoborhoz hasonló lesz) 12,000 frtba kerülend. Eddig azonban csak négyezer forint gyűlt még össze. Most tehát a fődolgozó, hogy erélyesen megragadjanak minden alkalmat a kellő összeg egybegyűjtésére. (VU 21. évf., 1874. 12. sz., márc. 22. 189.)

– A Petőfi-szobor bizottsága f. hó 16 d. u. 3¹/₂ órákor Izsó Miklós műtermében ősz utcza 10. sz. ülést tart. Tárgya: Az életnagyságu szobor minta bírálati megsemlélése. (A Hon, 12. évf., 1874. 86. sz., ápr. 15.)

– Izsó Miklós ősz-utcai műtermében a Petőfi-szobor bizottsága ma d. u. negyed fél órákor ülést tart. Tárgya: az életnagyságu szoborminta bírálati megsemlélése lesz. (FL 11. évf., 1874. 86. sz., ápr. 16., 377. old.)

– A Petőfi-szoborbizottság tegnap délután megtekinté Izsó Miklós műtermében az agyagból mintázott szobrot, mely a fölállítandó ércalak fele magasságában készült. A bizottság tagjai teljes megedéssel fogadták el e művet, mely a lelkesedés költőjét oly szépen ábrázolja, s megbízták a szobrászt, hogy most már a teljes nagyságu minta készítéséhez fogjon. E célra azonban műtermet kell építeni s Reményi Ede és Tavaszi Endre kérték föl, hogy a városnál lépéseket tegyenek egy üres telek átengedése végett, hová néhány évre a mintázó terem épülne. Izsó Miklóst pedig föl hívták, hogy negyven-ezer forintig terjedhető részletes költségvetését mielőbb nyújtsa be. Ha a munka kedvezőleg haladhat, akkor három év alatt a Dunaparton fog állani a Petőfi-szobor. (FL 11. évf., 1874. 87. sz., ápr. 17., 381. old.)

– A Petőfi szobor bizottság ma délután értekezletet tartott Izsó őszutczai műtermében. A teremben ki volt állítva az ismert Izsó-féle Petőfi szobor. A mintát minden jelen volt – összesen vagy 10-en – dicsérték, kifogás csak annyi volt, hogy a haja tán egy kissé nagyon is nagy, meg a melle talán túlságosan is domború« stb. A kritikusokat Izsó avval nyugtatta meg, hogy a nagy minta készítésénél recensioikat mindenestre figyelembe fogja venni. A bizottság Izsó azon kérdésére, hogy vájjon ez jóváhagyja-e a művet, s megbízza-e a másik, tulajdonképeni minta e készítésével, egyhangúlag igennel válaszolt s egyszersmind elhatározta, hogy a bizottság tegyen lépéseket a városnál az iránt, hogy adassék Izsónak, ha csak ideiglenesen is, egy telek, a hol ez egy nagyobb, felülről világítható, műtermet építtethessen, a nagy szoborminta elkészítésére, miután a mostani műteremben semmi esetre sem lehet elkészíteni. Ezután még fölkeri a bizottság Izsót, hogy minél előbb terjesszen be egy költségtervezetet, hogy, miután a szobor felállítására szükséges összeg úgy sincs még mind együtt – tudja magát a bizottság a további gyűjtések miként és mily mérvben való eszközlésénél mihez tartani. (A Hon, 12. évf., 1874. 88. sz., ápr. 17.)

– A mintarajztanodában a tanév bevégeztével érdekes kiállítást rendeztek a tanítványok műveiből. Természetes, hogy ezek nem valami nevezetes műdarabok, de igen elfogadható bizonyítványai az intézet jórahaladásának, s a tanítványok szorgalmának. Rajztanárokat képeznek itt, s az oktatás nem szolgai másolatok útján történik, hanem önálló gondolkodással párosulva, mert a tanítványok szobrok vagy egyéb minden oldalról szemlélhető szabad minták után rajzolnak, önállólag határozva meg a nagyságot. Az intézet, melynek élén Keleti Gusztáv áll, ki jól ismeri a külföld hasonló tanodáinak legkiválóbbjait, tanári erőiben is szerencsés. A festészetben és rajzban Székely Bertalan és Greguss János; az étkiményi építészetben és műipari rajzokban Schulek és Rauscher; az agyagmintázatban Izsó Miklós, a fametszésben pedig Morelli Gusztáv a tanárok. Négy teremben vannak kiállítva a tárgyak, s ezek közt látni csinosan festett arc képeket, sőt önálló kompozíciókat is. Az intézetnek sok a tanítványa, még nők és leányok is. (VU 21. évf., 1874. 31. sz., aug. 2., 492. old.)

Petőfi mellszobra Izsótól a nemzeti muzeumban.
(VU 21. évf., 1874. 30. sz., júl. 26., 465. old., Pollák S.)

– A Petőfi-szobor bizottsága tegnap tartott ülésén, melyben Tóth Kálmán elnöke alatt Szász Károly, Thán Mór, Vadnay Károly, Tavaszy Endre, Lendvay Márton, Kubinyi Lajos bizottsági tagok, Reményi Károly bejegyző s Izsó Miklós, a szobrász, vettek részt, alapos megvitatás után a szobor nagy-mintájának készítése tárgyában hozott végleges határozatot. Izsó ugyanis a szükséges ateliert már fölépítette s így a további munkát fogantatba veendő. (A Hon, 12. évf., 1874. 220. sz., szept. 26.)

– A Petőfi-szobor bizottság által elfogadott Izsó féle Petőfi-szobor – Izsó által teljes nagyságban levonva – Fekete Bernát könyv- és műkereskedésében van kiállítva, és ugyanott meg is szerezhető. Ára 50 frt. (A Hon, 12. évf., 1874. 280. sz., dec. 5.)

– Izsó Miklós a Fekete Bernát könyvkereskedésében saját gipszöntésében kiállítja Petőfi mellszobrát, melyet a bizottság a szoborhoz elfogadott; egy ily szobor ára ötven forint. (FL 11. évf., 1874. 280. sz., dec. 6., 1220. old.)

– A Dugonics-szobor tervezetét Izsó Miklós szobrász a napokban küldé le Szegedre a költségvetéssel és egy gipsz mellszobor-mintázattal együtt. A mellszobor sikerült alakításban állítja elő Dugo-

nicsot életének korábbi éveiből. Izsó az alak poszturájának agyagból készült tervezetéről is küldött öthat fényképet. A szobor maga bronzból, a talpazat márványból készíttetnék s utóbbi 11 láb magasra van tervezve. A szobor létesítése – a leszállítás és fölállítási költségeit is ide számítva – 12000 forintot igényel, mely összegből 8 ezer forint a szoborra s 2 ezer a talpazatra esik. Izsó a művet rövid idő alatt elkészíthetőnek mondja, úgy, hogy 1876-ban az országos kiállítás és dalárünnep alkalmával – a Dugonics-szobor leleplezése is megtartathatnék. (A Hon, 12. évf., 1874. 298. sz., dec. 30.)

– Izsó Miklós elküldte Szegedre a Dugonics-szobor tervét, a 12,000 forintba menő költségvetéssel. (FL 11. évf., 1874. 298. sz., dec. 31., 1304. old.)

1875

– A Dugonics-szobor tervezetét Izsó Miklós közelebb küldé le Szegedre, a költségvetéssel együtt. A szobor maga bronzból, a talpazat márványból készíttetnék, s utóbbi 11 láb magasságúra van tervezve. A szobor létesítése 12,000 forint költséget igényel. Izsó a művet rövid idő alatt elkészíthetőnek mondja, úgy, hogy a szobor leleplezése megtörténhetnék az 1876-diki szegedi országos dalárünnep és kiállítás alkalmával. (VU 22. évf., 1875. 1. sz., jan. 3., 12. old.)

– Izsó Miklós, mint halljuk, tüdőlobban súlyos beteg. (FL 12. évf., 1875. 61. sz., márc. 16., 266. old.)

– Izsó Miklós és dr. Rózsay József betegsége, mint örömmel halljuk, jobbra fordult. (FL 12. évf., 1875. 67. sz., márc. 23., 293. old.)

– Izsó Miklós, a jeles szobrász, mint halljuk, aggasztóan megbetegedett. Dr. Kétly⁴ és dr. Korányi⁵ gyógyítják a művészt, s remélhető, hogy a tüdőlob veszélyessége dacára sem fogja hosszasan megfosztani a szobrászt munkásságától. Szegedről ép küldöttség jelent meg Budapesten, hogy Izsóval a Dugonics-szobor iránt értekezzenek, hanem a kór aggasztó volta miatt az értekezlet ezúttal elmaradt. (Budapesti Közlöny, 9. évf., 1875. 62. sz., márc. 17., 1719. old.)

– Izsó Miklós, mint fájdalommal értesülünk, még folyvást veszélyesen beteg. A javulásról szárnyaló híreknek nem volt alapja. Több mint öt hete fekszik a legnagyobb mérvű tüdő- és mellhártyagyulladásban, mely egészen elfogyasztá az egykor oly herkulesi erejű embert. (A Hon, 13. évf., 1875. 78. sz., ápr. 7.)

– Izsó Miklós, mint a »Hon« írja, még folyvást veszélyesen beteg. A javulásáról szárnyaló híreknek nem volt semmi alapja. Több mint öt hete fekszik már a legnagyobb mérvű tüdő- és mellhártyagyulladásban, mely egészen elfogyasztá az egykor herculesi erejű embert. (FL 12. évf., 1875. 79. sz., ápr. 8., 349. old.)

– Izsó Miklós, mint örömmel hallottuk, túl van a veszélyen. Orvosa attól tartott, hogy tüdőlobjának veszélyes következménye lesz; most azonban már konstatálták, hogy tüdeje nincs megtámadva, s baja lépbaj, mely ellen fürdőt kell majdan használnia. Nagyon súlyosítja baját az a töprengés is, hogy a Petőfi-szobrot nem készítheti el. Most már e töprengésre sincs ok. (FL 12. évf., 1875. 101. sz., máj. 4., 453. old.)

– Izsó Miklós derék szobrászunk már üdülni kezd aggasztó betegségéből, melynek tartama alatt egyre a fölött töpremkedett, hogy nem készítheti el a Petőfi-szobrot. Izsó még e hóban fürdőre utazik, s

⁴ Dr. Kétly Károly (1839-1927) orvos, belgyógyász, egyetemi tanár, 1897-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.

⁵ Dr. Korányi Frigyes (1827-1913): belgyógyász, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.

visszajövele után remélhetőleg ismét hozzá kezdhet már a munkához. (VU 22. évf., 1875. 19. sz., máj. 9., 300. old.)

Izsó Miklós

Izsó Miklós nincs többé! Ma 28-kán reggel 6 órakor 5 napi haldoklás s negyedfélhavi súlyos betegség után tüdővészben elhalt.

Szükséges-e veszteségünket magyaráztatni? Nem csak a legnagyobb s legismertebb, de csaknem egyedüli nagy szobrászunk veszett el Izsóban. Az ipar, tudomány s politika képviselői meglehetősen számmal vannak képviselve hazánkban, az öregek helyét csaknem mindenütt új s erőteljes ifjak pótolhatják: művészi világunk csekély, nagyon csekély számú képviselőt tud felmutatni, kikben teljesen bizhatnánk, kiket örömmel vallhatnánk magunkénak s ezek egy része is, egy Zichy, egy Munkácsy s a többiek csak névleg tartoznak hozzánk: Izsó volt az, kit teljesen s minden tekintetben a magunkénak mondhattunk, kit e büszkeséggel mutathattunk, kinek még oly hosszú időig terjedőnek gondolt munkásságából a magyar művészet számára annyi remek művet reménylettünk.

Fájdalom! csak volt. Az atletikai termetű, a Matbusalemek korát elérhetőnek hitt férfiú már 45. vés korában meghalt. Két teljes évet küzdött a bensejében lakó halállal, negyedfél hónapig tartotta fenn – másoknál alig egy pár hétre lehetne számítani – nagy számú tisztelőiben s a magyar haza minden művelt tagjában azon csalékony reményt, hogy mégis csak a miénk marad: de végre az erőteljes test is megtört s eltávozott. Szelleme nyomai, a megkövesült gondolatokat, a melegen érző szív s magas röptű phantasia örök küzdelemben létrejött termékei, közel száz terv s minta, itt maradtak reánk: de hol van a kéz, mely e terveket az Izsó agyában élt eszmék szerint megvalósítani, mely a félig életet nyert kőbe valódi szellemi szikrát önteni képes volna? Fájdalom! nincs s nem lehet sehol. Izsó kora halála kipótolhatlan veszteség, neje s családja kinos főJdalma a nemzet könnyeivel egyesül. Sok alkalommal emelkedett szó az ő teremtményei ellen is, elmondották, hogy a művészeti szabályokat nem mindig tartja meg, elmondották, hogy az antik műveket nem eléggé tanulmányozta: tudományosan képzett irigy mesteremberek szava volt ez. Hiányai daczára felismerte a nagy közönség, hogy ő művész, hogy ő csaknem az egyedüli magyar szobrász, ki egyúttal költő is s ezen országos elismerés évről-évre emelkedve nagy nevet s hallhatatlanságot biztosított számára.

Sajnos azonban, hogy az elismerés csak szavakban nyilvánult s a nagyok s hatalmasak kevésbé érezték azt, mint a szegény középosztály. Izsó sorsa lángesze daczára egyenlő volt a többi magyar művészek sorsával. Külföldön hatalmas ur, milliomokkal rendelkező s fejedelmek által dicsőített művész lett volna: magyar akart maradni s itt tűrnie, szenvednie kellett. Izsó 1830-ban született Borsodmegye D. Horváti nevű kis helységében. A sárospataki kollégiumban tanuló ifjúnak már művészi neve volt, de e pályáját a szabadságharcz félbeszakítá. Nemcsak művész, de hazafi volt. Közönséges honvédként ott harczolt ő egy vadászalj sorai között a hadjárat több nevezetes csatájában, sebeket hozott magával, s mint annyi más, hosszú időn át bujdosni kényszerült a gyászos világosi napok után. E bujdosása közben jutott el Ferenczyhez, a magyar szobrászat derék atyjához, kitől nyerte az első tudományos útmutatásokat is a szobrászat terén. 1856-ban, a megkedvelt mester halála után, Pestre jött csaknem fillér nélkül s itt egy álló esztendeig napi bérért dolgozott egy közönséges kőfaragó műhelyben.

1858. óta kezdődött meg művészi pályája. Ekkor néhány barátja áldozatkészsége folytán sikerült Bécsbe mennie, hol Gassar jó hírű műhelyében majd negyedfél esztendeig sikerrel működött, miről többek között Széchényi Istvánnak márványból faragott két mellszobra is tanúságot tesz. A tehetséges ifjút a Bécsben tanuló magyar technikms ifjúság által ösztögyűjtött összeg még arra is képesíté, hogy egy évet Münchenben, az újkori Athénben tölthessen. De ezzel a gyámolításoknak csaknem teljesen vége szakadt.

Pedig Izsó már ekkor valódi művész volt, kit az egész országnak érdekében lett volna melegen s határozottan felkarolni. Ezen korból való a »Busuló juhász«, ama gyönyörű márványszobor, mely mai napig is egyik gyöngyét képezi nemzeti múzeumunknak, ama szobor, melyben a művész a népies tárgynak plastikai megalakítását oly meleg költői kedéllyel, oly valódi magyar zamattal oldotta meg, hogy e szobor nem csak Izsó életében, de a magyar szobrászat történelmében is folyvást korszakot fog alkotni s hogy e szoborban a nagy közönség osztatlanul s habozás nélkül, a magyar nemzeti szobrászat első maradandó jelét üdvözölte. Ezen sikerrel elfoglalt új téren Izsó még egy pár kitűnő szoborral lepte meg a közönséget, minők a »Fonóházi jelenet« s a »Részeg pór«. Azonban a kivívott siker nem szol-

gálhatott ösztönül arra, hogy a művész tovább is megmaradjon ez irányban. Nem akadt megrendelő. A Szécbényi-szoboremlék bizottság, melynek pályázatára művészi becsű mintát dolgozott ki, másra bízta annak elkészítését, a művésznak, hogy a mindennapi élet szükségleteivel úgy a hogy megküzdhesen, mesteremberré kellett lennie s többé kevésbé kedvetlenül csak mellszobrokkal kellett foglalkoznia. Egyedüli nagyobb műve, mivel e korban megbízott, a Csokonai-emlékszobor volt, mely szobrot valóban művészi gonddal s lelkesedéssel készített el.

Izsó különben még ily körülmények között sem lehetett mesterember. Megyeri Károly, Fáy András, Egressy Gábor s Pákh Albert márvány mellszobrai valódi művészi becsűek s még többé-kevésbé sikerült mellszobraira is jobban gyönyörködünk, mint a minőket más hazai művészeknek tartott szobrázok készítették.

Csaknem két évtizeden át tartott ez így. A legnagyobb s legnépszerűbb magyar szobrásznak éveken át ideje volt pihenni s a hazai művészet elhanyagolt helyzete felett gondolkodni. Megrendelések nem jöttek. Az erőteljes ifjú, a ritka tehetség a közönség részvétlensége miatt pihent – s éhezett. S nem ő maga szenvedett egyedül. Neje, Simonyi Antal festő leánya, s két (azóta elhalt) gyermeke felett is kellett aggódnia. Napról-napra súlyosbodott a teher vállalai felett, adósságok halmozták el s rossz perceiben kétségbeesés szállta meg.

Pár év óta azonban megszálni látszott a végzet a sokat szenvedőt. A Petőfy emlékbizottság őt tisztelte meg e nagy munka elkészítésével, a lelkes szegediek felhívták őt, hogy városuk nevezetes fiának, Dugonicsnak emléksobrot készítsen, a kormány ösztöndíjt adott számára s az országos minta rajztanodában tanári állomással kínálta meg. Derengeni kezdett. Adósságai kevesedtek, egy évvel előbb a rózsautczában telket is vásárolt s ott önálló atelier felállítását tervelte... De közbe jött a halál. Két évvel ezelőtt egy külföldi útban a hózivatarok miatt több napot kellett a szabadban tölteni, Bodenbach-tól Dresdáig nagy küzdelmek között hatolt előre s ezen útban meghűlvén, magával hozta a halál csiráját. Oly életerős, oly tevékeny ember volt, hogy halálára gondolnunk alig lehetett. Midőn a szebb jövő derengeni kezd, midőn annyi nagyszerű terv s remény megvalósítására biztosabb talaj ígérkezik: lehetetlen megbarátkoznunk azon gondolattal, hogy ez mindcsak csalódás. Hetek óta halljuk a bírt, hogy nehéz beteg, de ki hitte volna el, hogy e hír igaz s hogy reménylenünk egyáltalán lehetetlen? Az ország legjelesebb orvosai élénk tevékenységgel sürgöttek ágya körül, hogy a drága életet megmenthessék, neje ezen páratlan nő; ki már két szeretett kisedet temetett el, negyedfél hónapon át nem feküdt le soha s őrangyalként állott a nagy beteg ágya körül, derék házi orvosuk, Dr. Kétyl Károly, éjjel-nappal megjelent s habár régóta maga nem bízott többé, nem szűnt meg biztatni a beteget s családját s gondos kegyelettel felkérte a lapokat is, hogy az ő kedvéért beszéljenek a drága beteg javulásáról.

Ma reggel, midőn e hír eljutott a közönség közé, általános megdöbbenés lőn reá a felelet. Izsó, a genialis művész, meghalt! Egy férfiúval, egy nagy szellemmel van több, kiért gyászolnunk kell, egy nagy ürrel több, melynek betöltése méltó aggodalmat költhet fel mindenkiben. Még ma, midőn e gyászhiert csaknem kételkedve fogadjuk, még ma alig érezzük e nagy csapást, pár nap múlva, midőn alkalmunk lehet a nagy szellem hátrahagyott tervei felett nyugodtan körül tekintenünk, pár nap múlva valószínűleg nagyobb, sokkal nagyobb mérvben fog az lesújtani. Egy nagy magyar szobrászt adott végzetünk, egy hatalmas géniét s ime! most, midőn annak élete s munkás keze a legszükségesebb, midőn hozzácsatolt reményeink a legbiztosabbnak látszanak, ma merev lett a művészi kéz s megszűnt gondolkodni a hatalmas teremtmény ész! Miért nem élt még csak két-bárom éven át? Midőn megengedett volna már örvendenie, midőn annyi szenvedés után dicsfény s boldogság ragyogta volna körül, miért sujtotta őt a végzet ennyire? Miért büntette a végzet ezen szegény hazát?

Izsó megtette mindazt, mit a lelkes hazafinak, mit a valódi művésznak megtennie kellett. Bünhődött, de nem magáért, hanem a nemzetért; bünhődött azért, mert nem vándorolt ki művész társaival külföldre, hanem bízott a magyar nemzet életképességében. A magyar társadalom, a magyar nagy urak részvétlensége ölte meg őt, ezt kell kárhoznunk, hogy nagy műveit be nem fejezhette.

De miért bánkódjunk a visszahozhatatlan veszteség felett hasztalanul? Miért soroljuk fel a keserű vádak, midőn még tennünk is lehet? Izsó meghalt, de nagyszámú mintái s tervei még itt vannak közöttünk. Ha nem menthettük meg őt, mentsük meg ezen emlékeket, melyek úgy is jogosan csak a nemzet kincsei lehetnek. A Petőfi-emlék nagy részt készen van, a Dugonics emlék munkában s annyi más terv s minta található nála. Az özvegy szomorú anyagi viszonyai között kényszerítve leend ezen műtörténelmileg oly becses emlékeket elárvereztetni. Ne engedjük ezt! A kis Dánia Thorwaldsen műveiből, Berlin Rauch szobraiból s hátra hagyott dolgozataiból külön nemzeti múzeumokat állítottak fel, nekünk eddig s – ne adja az ég! – de előreláthatólag sok ideig csak egy Izsónk van, az ő műveinek

s legyenek azok bár mily kis töredékek, a nemzeti emlékek gyűjteményében, a nemzeti muzeumban van helye. Gyűjtsünk adakozásokat s mentsük meg ezen emlékeket. Ez leend az egyedüli mód, mely némileg s legalább egy kis mérvben enyhíteni azon országos veszteséget, mely minket Izsó halála folytán oly korán s oly megdöbbentőleg ért.

György A[ladár]

(A Hon, 13. évf., 1875. 119. sz., máj. 28.)

– Az Izsó Miklós halálát jelentő gyászlap így szól: Izsó Józsefné, [!] szül. Szerdahelyi saját és testvérei Szerdahelyi Mór, úgy sógoruk Izsó Kálmán, valamint az összes rokonok nevében szomorodott szívvel jelenti forrón szeretett férje, illetőleg testvér és sógoruk, Izsó Miklós szobrász, az orsz.mintarajztanoda rendes tanára, úgy mint volt 1848. honvédhadnagy urnak f. év május 28-án, élte 44. évében, boldog házasságának 5. évében hosszas szenvedés után történt gyászos kimúltát. A boldogultnak hült tetemei május 29-én délutáni 6 órakor, a ref. hitvallás szerint beszenteltetnek és a közsirkertben öröknugalomra tétetnek. Budapest, május 28-án. Áldás és béke hamvaira! Lakás: Király-utca 93. szám alatt. (A Hon, 13. évf., 1875. 120. sz., máj. 29.)

Izsó Miklós.

(Szül. 1830-ban, † május 28-án.)

(K.) Nem szükséges e nevet gyászkeretbe foglalnunk; az a halotti kereszt, melyet neve után s a tegnap elé húztunk, eléggé kifejezi a hazai művészet veszteségét s mindnyájunk gyászát.

Az egyetlen igazi magyar szobrász tegnap reggel hat órakor meghalt tüdővészben, miután negyedfél hónapot szenvedt s öt napig haldokolt.

A szobrászat terén ő olyan tehetség volt, mely nálunk sokkal előhaladottabb nemzeteknél is jelentős számot tett volna. Művész isten kegyelméből és a maga fáradságából. Mert a polcot, melyre feljutott, erős küzdelmek és nélkülözések közt foglalta el. E kitűnő tehetség élete folyvást a mellőzés kecserei közt folyt mindaddig, míg a nemzet visszaadtván magának, kormánya a hazai művészetek emelését is feladatai közé sorozta. Ekkor ő a b. Eötvös által felállított mintarajztanoda szobrászati és mintázási tanszékét foglalta el s a kormány évenként mellszobrokat rendelt meg nála a muzeum részére. Ekkor a szobor- bizottságok figyelme is feléje fordult. Ő készítette Csokonai debreceni szép szobrát s rája bízták a pesti Petőfi- és szegedi Dugonics-szobrokat is, melyeket – fájdalom, – nem készíthet többé el!

A mig e csak rövid ideig tartott jobb idő rája nézve bekövetkezett: nélkülözés és bizonytalanság közt folytak napjai, s néha odáig volt, hogy a borban keresett vigaszt. Csoda, hogy művészszé fejlett annyi hányattatás és mesteremberi munka kényszere után. Borsod egy kis hegyi falvában: Disznós-Horvátiban született 1830-ban, nemes, de szegény szülőktől, kik keveset tehettek értté. Mindamellet eljutott a sárospataki főiskolába, hol hivatása mindjárt kitűnt. Rajzolni tanulván, csakhamar faragni kezdett s tollkással olyan csinos faragványokat s puha kőből emléktárgyakat csinált, melyek mindenkit megleptek. E lapok szerkesztője édes anyjának, (ki igen szereti az irodalmat és művészeteket,) birtokában van ez időből egy levélnyomó: fehér márványból faragott kéz, melyen már látszik, hogy abból, a ki azt minden tanulmány nélkül faragta, okvetlenül jeles művész lesz.

A fiatal Izsóban fel is támadt a vágy: szobrászszá lenni s elment a rimaszombati magányába visszavonult Ferenczy Istvánhoz, hogy mellette dolgozzék s ott is dolgozott hat évig, 1850-től 1856-ig. Ferenczy jövőt jószolt buzgó és tehetséges tanítványának, ki aztán első mestere elhunytával Pestre jött, a hol kénytelen volt – kőfaragó műhelybe állni. Kezét, melybe finom véső illetett volna, durva kalapács törte föl s erejét, mely műtárgyak alkotására lett volna hivatva, közönséges szakmáymunkára kellett vesztegetnie. Ez időben ismerte őt meg Balogh Zoltán fiatal író, ki akkor festéssel foglalkozott. Rögtön bemutatta Sárosy Gyulának, kinek lakásán (a régi Luby-ház földszintjén) akkor mindig sok író volt együtt. Jártak oda művészek, művésznők és műbarátok s gyakran hangzott a zeneszó a száműzetésből hazakerült költő lakásán. Noha akkor igen szűk volt az írói kereset, Sárosy és barátai mégis összeadtak annyit, mennyivel Izsó Bécsbe juthatott. Nagyon szerényen, de boldogan élt ott negyedfél évig, boldogan, mert Gassner és Meixner műtermeiben képezhette magát. Ez időben készítette el Széchenyi István két mellszobrát, melyeknek egyike a család, másika a muzeum birtokában van. A magyar technikus ifjak, megismervén tehetségét, pénzt adtak össze Bécsben oly célból, hogy a müncheni műakademiába mehessen, Widtman plasztikai tanár vezetése alá. Ott készíté azt a művét, mely-

lyel először tűnt föl: »A búsuló juhász«-t, melyhez nemcsak nagy reménység volt kötve, hanem egy sajnos pör emléke is. Budapest egyik legderekabb polgára: a szépizlésű Gschwindt J. rendelte meg nála a szobrot, kertje számára. Megrendelte műszeretből s azzal a nemes céllal, hogy a fiatal művész szűk anyagi viszonyain segítsen. Izsó sokkal többet érő szobrot csinált, mint az az összeg volt, melyben megegyeztek. Ő nem csupán pénzért, hanem a hírért dolgozott s a milyen szerény és igénytelen volt teljes életében, sohasem jutott volna eszébe munkájáért többet követelni, mint a mennyiért előre oda ígérte. De a végzet szele útjába vetett egy külföldről haza került ügyvédet, ki mindenképp egy reklámpörre szomjazott. Ez rábeszélte a fiatal művészt, hogy ne adja oda művét a kikötött pénzért. Fájdalom, a sajtó is beleavatkozott ez ügybe s nyomást kívánt gyakorolni az igazságszolgáltatásra. Gschwindt nem a szoborért, hanem jogáért vette föl e pört, s midőn azt megnyerte, a szobrot oda ajándékozta a nemzeti muzeumnak, melynek ma is egyik igen becses darabját képezi. Tehát a legnemesebben fejezte be azt az ügyet, melynek forrása is nemescélú megbízás volt. Ez a dolog leverte a művészt, mivel jogértő emberektől hallá, hogy nem volt igazsága; sőt később azt is megérte, hogy az a magát rövid időn lejárt ügyvéd, ki őt a pörre sarkalta, mennyire méltatlan volt ő hozzá és arra, hogy nevét az övéhez kösse. Nevezetesen, hónapokig nyilvánosan vitatott pör volt ez akkor, az egyetlen, mi Izsó működésére némi árnyat vetett. Nem kapott sokáig megrendelést, noha a szobrászatban egy önálló és eredeti genret egészen új tehetséggel képviselt.

A népiesség friss szépségei iránt oly élénk érzéket tanúsított, mint a költészetben Petőfi. »Fonóházi jelenete,« mely a műtárlatban volt kiállítva, »A mosolygó parasztleány« mellszobra, melyet a nemzeti kaszinóban állítottak ki, nem találtak vevőre. Nagyurak, gazdagok nem pártolták a művészt, kit addig csak szegény írók és tanulók ifjak segítettek. Később a nemzeti színház tagjaitól kapott megbízást Megyeri mellszobrára, mely az új színházi foyer egyik művészi díszé leendő. Aztán az akadémiai palotára mintázták Révay alakját s a pápai ref. iskola számára készíté el Márton István híres tanár nagy mell-szobrát. De sokszor nem volt mit dolgoznia, s ilyenkor mellszobrokat készített gipszbe öntés végett: Arany, Egressy, Tóth József, Petőfi, sat. mellszobrai; vagy eredeti népies alakokat, muzsikáló cigányokat, részeg korteseket mintáztak kicsiben, melyeket azonban senki sem rendelt meg nála, hogy márványban dolgozhassa ki. gyakran el is csüggedt, s elment Bécsbe, Münchenbe munkát keresni, de megint csak visszatért. Pályázott a Széchenyi-szoborra is, de bár mintáját több jeles művész eredetibbnek találta az Engelené, a szobor kivitelét nem rája bízták.

Az alkotmány visszanyerése után – mint említettük – állást és több oly munkát kapott, mely becs-vágyát kielégíthette, de – fájdalom! – a sors ekkor sem szűnt meg őt keseríteni. Megnősülvén családi életét rendkívül megszorította egyetlen fiának tavaly történt halála. Ez nagyon leverte. Ehhez járóit, hogy midőn a maga pénzéből kitartó munkával már meglehetősen rendbe hozta, másokért, a kikért jót állott, kellett pénzzavarokba esnie. Családi szomorúsága és nehéz gondjai e különben erőteljes, érdekes arcú és alakú férfit igen megtörték; s a betegségnek, melybe esett, bizonyára nem csupán testi oka volt.

Mondják, hogy két év előtt meghalt, midőn kemény hózivatarok közt Bodenbachból Drezdába utazott, s akkor kapta volna a betegség első csiráját, mely teljesen kifejlődvén, e kiváló szellemű férfi életét kioltotta.

Akármi legyen az ok: elvesztése ránk nézve igen szomorú, mivel nincs, a ki nyomába lépne.

A Petőfi-emlék nagy részben készen van, s azt már bevégezheti más is; de ki fog nekünk jó ideig ehhez hasonló magyar szobrokat alkotni!

Vajha a közrészvét, mely nem sietett őt támogatni akkor, midőn erre a legnagyobb szüksége lett volna, fölkeresné most a gyász hajlokát, hogy legalább hátra hagyott dolgozatait, mintáit, töredékeit mentse meg a nemzeti muzeum számára! (FL 12. évf., 1875. 120. sz., máj. 29., 544-545. old.)

† Gyászhir. Izsó Miklós kitűnő szobrászunk tegnap, 28-án reggel meghalt negyvenöt éves korában Született 1830-ban Horvátiban, (Borsodm.) Tanult S.-Patakon, hol már jeleit mutatta művészi talentumának. Tanuló pályáját a forradalom szakasztotta félbe. 1848–49-ben egy vadászzászlóaljban szolgált mint közlegény, több csatában részt vett. Szerencsére kapott sebei nem voltak életveszélyesek. Azután a bujdosás nyomorai következtek. Rimaszombatban megvonult, Ferenczy szobrászunk tanítványává szegődött. Ez 1856-ban kimúlván, Izsó Pestre jött, hogy a művészet terén föllevenítse a korábban inséggel küzdő, de nagy tehetségű magyar írók képét. Bécsben, Münchenben folytatta művészi tanulmányait. Előbbi helyen készítette gr. Széchenyi márvány szobrát. Nevezetesebb művei ezen kívül: »Búsuló juhász«, »Fonóházi jelenet«, »Részeg pór«, Csokonai emlékszobra, Megyeri, Fáy, Eg-

ressy, Pákh mellszobrai. Most volt munkában nála a Petőfi-émlékbizottság megbízásából Petőfi szobra, s Szeged város megbízásából Dugonicsé. A közelebbi pár év alatt a mintarajztanodnában tanított, s a kormány részéről ösztöndíjakban részesült. – A férfi kor delén, mikor viszonyai jobbra fordultak tehetsége nyugodtabb viszonyok közt emelkedhetett volna, ragadta ki a halál azon kevés valódi művészeink sorából őt, kiket bírunk, a kit valóban eredeti magyar művésznek nevezhattunk. Gyászoló özvegyet hagyott maga után, s vele a közönség részvéte kíséri sírja széléhez a jelest. (BK, 9. évf., 1875. 120. sz., máj. 29., 3518. old.)

– Izsó hátrahagyott műveinek és emlékeinek a nemzeti muzeum számára megvásárlása végett Ács Károly lapunk szerkesztőségénél 5 fírtot tett le. Az összeget, a netán még begyülemelő pénzekkel együtt Pulszky Ferencz múzeumi igazgatónak fogjuk átadni, ki, nem kételkedünk felette, hogy örömmel fogja megragadni az alkalmat, hogy a nemzet áldozatkészségét a nagybecsű műkincsek megszerzésére felhívja. (A Hon, 13. évf., 1875. 120. sz., máj. 29.)

– Izsó Miklós, kitűnő szobrászunk, kinek „Busuló juhász”-a a nemzeti muzeumban, Csokonay szobra Debreczenben, s összes kész és tervezett művei mind a magyar művészet emelkedésére mutatnak és szolgáltak, f. hó 28-án elhunyt Budapesten, 45 éves korában. A makacs tüdőbaj, melylyel hosszabb idő óta küzdött, s mely a Petőfi-szobor nagy mintájának teljes befejezésében is meggátolta, végre is erőt vett Izsó hatalmas szervezetén, s az élte delén állott művész kezéből épen akkor esett ki a véső, midőn kiváló tehetségei érvényesítésére már tágabb tér kínálkozott, s a nemzet mindegyre többet várt alkotásaitól. Olvasóink több művének rajzát is ismerik lapunkból is, s bizonyára velünk együtt érzik a veszteséget, mely e kiválólag magyar felfogású szobrász elhunytában érte hazai művészetünket. (VU 22. évf., 1875. 22. sz., máj. 30., 349. old.)

– Izsó Miklós, kinek koporsóját tegnap délután özvegyének, barátainak és tisztelőinek legmélyebb bánata mellett kísérték ki a kerepesuti temetőbe, a testi és lelki erő oly mértékével birt, hogy ki hitte volna csak még e tél végén is ily korai halálát. Ez izmos termetű férfi alakja hosszú életkort ígért. De nem kímélte erejét. Mikor Debreczenben a Csokonai szobrot (e legsikerültebb nyilvános magyar szobrot) mintázta, a kész minta egyszer csak inogni kezdett állványán, melyet az ily munkához nem értő debreceni munkások rosszul készítettek el; a művész ijedten vette észre, hogy annyi hónap nehéz munkája egyszerre semmivé válik, s azonnal oda ugrott s vállát az állvány alá dugva a roppant nehéz terhet mindaddig fentartá, míg azt a munkások meg nem erősítették, így menté meg a művet, de olyan erőfeszítéssel, hogy némelyek hite szerint, ekkor ásta volna alá egészségét. Ő igen önérzetes, de egyszersmind szerénymódorú férfi volt. Egyszer meglapátván, panaszra ment a vizsgáló bíróhoz, a ki – úgy látszik – híréből sem ismerte, mert midőn nevét, életkorát s foglalkozását kérdezte s azt hallá tőle, hogy »szobrász«, kicsinylőleg kérdezte : »Szobrász?« – »Az – felelé Izsó, – ha önnek nincs ellene kifogása.« – »Mai nap – folytatá a bíró, – minden borbély fodrász s minden szabó ruhaművész; talán ön is kőfaragó ?« – »A mennyiben követ faragok, – viszonzá Izsó, – kőfaragó is vagyok, s mint ilyen, dolgoztam is egy évig napszámért, s ha ön nem tudná, hogy mint írjuk le a szobrászt, akkor kérem csak írjon be kőfaragónak!« S úgy is írták be a jegyzőkönyvbe Magyarország leggeniálisabb szobrászát. Ő tudta legjobban, mily szomorú volt itt szobrásznak lenni. Műterme eleintén egy kocsiszín volt. A gyászlapból, melyet özvegye (Szerdahelyi-lány, Simonyi fényképész fogadott lánya) adott ki, tudtuk meg, hogy a szabadságharcban mint honvédtiszt szolgált; mint halljuk: egy vadászcsapatnál. Ő maga nem emlegette ezt. Megtette kötelességét a nehéz időben, s aztán a művészet lett egész becsvágya. Leginkább genre-szobrokat szeretett volna készíteni, de nem volt megrendelője; de hogy a történeti szobrászatban is mily jeles volt: arra elég példa a nemzeti muzeumban maga az egy Rákóczi Ferenc mellszobra is. De mit alkothatott volna még ő ezután, ha élve marad! Temetése, mint már említettük, tegnap ment véghez. Délután hat órakor a halottas háznál (király-utca 93-dik szám) nagy és díszes közönség gyűlt egybe. A honvédmenedékház rokkantjai, és a mintarajztanoda ifjúsága testületileg jelent meg, a lelkész gyászbeszéde után pedig az írók és művészek társasága nevében Újházi tett a koszorúkkal és virágokkal borított koporsóra babérkoszorút. A gyászoló fiatal özvegy mély fájdalommal nagy meghatottságot költött a közönségben, mely a feledhetlen művész koporsóját egész a sírig kísérte. (FL 12. évf., 1875. 121. sz., máj. 30., 549. old.)

– Izsó Miklós temetése ma délután 6 órakor igen egyszerűen folyt le. Egyedül a ref. segédlelkész tartott e nagy halott felett úgy a háznál, mint a sírnál beszédeket s e beszédek semminemű emelkedett-

séget nem tanúsítottak. A gyászkiéséretben igen nagy tömeg vett részt – mintegy ezren – a festők s szobrászok teljes számmal, azonkívül azonban igen kevés nevezetes férfiú u. m. Henszlmann, Szigligeti stb. A mintarajztanoda s rajztanárképezde tanári kara s mindkétmű növendékei teljes számmal jelentek meg s egy-egy koszorút tettek a koporsóra. Az írók s művészek társasága szintén testületileg jelent meg s e testület nevében Ujházy Ede pár szó kíséretében egy babérkoszorút tett le a koporsóra. A nagy kíséret zászlóval s fáklyákkal a halott lakásától, mely a lövölde szomszédságában volt, a királyutczán s kerepesi uton végig vonult s a temetőbe is igen sokan mentek ki. Ott láttuk többek közt Madarászt, Engelt, Henszlmann, Morellit, Lotzot stb. Átalánosan feltűnt azonban, hogy sem a minisztérium, melynek közvetlen vezetése alatt áll a mintarajztanoda, hol Izsó működött, sem az akadémia s Kisfaludy-társaság, sem a város nem volt képviselve. Különben, kik ezen végtisztességtételen jelen voltak, annak egyszerűsége dacára is meghatottan tértek vissza, átérezvén, hogy a kikisért halottban a haza egy reménye veszett el. Béke hamvaira! (A Hon, 13. évf., 1875. 121. sz., máj. 30.)

– Izsó Miklós rendes orvosa, ki megmentésére mindent elkövetett, dr. Kétli Károly (Szigligeti veje) volt. (FL 12. évf., 1875. 121. sz., máj. 30., 550. old.)

– A Dugonics-szobor-bizottság egy küldöttje jött fel Szegedről a múlt hét végén Izsó Miklós özvegyéhez, kijelentve előtte, hogy a bizottság – hacsak lehet – e szobrot az elhunyt művész műtermében és az ő elfogadott tervvázlata szerint óhajtja elkészíttetni. A Petőfi-szoborbizottságnak is intézkednie kellene mielőbb, a miben nem szolgálhat akadályul az sem, hogy a bizottság elnöke: Reményi Ede külföldön időz. Az ügy oly fontos, hogy azzal gyorsan kell tisztába jönni. (FL 12. évf. 1875. 122. sz., jún. 1., 555. old.)

– Izsó Miklós temetésén a főváros színe-java megjelent, s nagy sokaság lepte el a király-utczát és a ház udvarát, honnan a kitűnő szobrász földi maradványait a sarkertbe kísérték. Török Pál segéde jeles beszédet mondott a koporsónál, mely egészen el volt boritva babérkoszorúkkal. A honvédmennyház tagjai teljes számmal álltak körül a ravatalt. A lelkész megható beszéde után Újházy Ede lépett elő, s az írói és művészi kör nevében szép babérkoszorút tett a »halhatatlan művész« koporsójára. A gyászkocsi a királyutczán és az országúton végig haladva, a kerepesi útra kanyarodott, s a nemzeti színház előtt vonult ki a temetőbe. Nagy sokaság kísérte a koporsót egészen a sirig; a levertség és a gyász általános volt. (BK 9. évf., 1875. 122. sz., jún. 1., 3575. old.)

– **Izsó műtermében.** A jeles szobrász műtermében, mely a lövölde mögött fekszik, még minden érintetlenül úgy áll, ahogy a művész azt elrendezte s mindörökké elhagyta. A tetőzet üveglapjáról beáradó világosság félig kész művekre, kézi mintákra, s több tanulmánydolgozatra hinti le sugarát. Az első teremben láthatók: Dugonics András gipszöntvényű mellszobra két példányban, ugyancsak Dugonics egész alakú szobrai kis mintázatokban, Zrínyi Ilona gipsz-mellszobra, melyet Izsó a múzeum számára készített, de melyet a kormány szakértői nem fogadtak el, Zrínyi Miklós, a költő (melynek márványkidolgozása a nemzeti muzeumban látható), Egressy Gábor gyönyörűen sikerült mellszobrának gipszmásolata, továbbá Petőfi mintaszobra, mely azonban nincs teljesen bevégezve. Van a szobrok közt egy olyan is, melyet Izsó sohasem többszörözött; a Bernáth Gazsi mellszobra szatyrfülekkel, nemesen, szépen kivive. A »fonóházi jelenet,« Izsó e gyönyörű genre-szobra, több kézi mintázatban látható. Különösen érdekes köztük egy agyagmintázat, mely után Izsó e jelenetet márványba akarta kidolgozni. A másik szobában több apró kézi minta látható, melyek, mint ilyenek, különösen a mintarajztanodának tehetnének szolgálatot. Van olyan is, mely egészen be van fejezve. Ilyen: a »részeg kortes,« a »házaló zsidó,« »Patikáros Ferkó« és az Izsó által »cigány Laokoon«-nak nevezett csoportozat. E kis kézi mintázatok közt látható Izsó első »Petőfi«-je is, a mint jobb karját ég felé emelve a »Talpra magyar«-t szavalja; továbbá a »mulató juhász« több kézi mintázata, egy »ételt vivő paraszt-asszony« s a »szegény anya« című kedves kis szobor, melyet a művész Nyilas Samu⁶ következő pár sora után készített (saját kéziratában van a szobor mellé téve egy kis darab papíron):

Bízó hitnek, váró reménynek
Csüggedt szívében ad helyet,

⁶ Nyilas Samu (1830-1874): református lelkész, versei a korabeli lapokban olvashatók.

Aztán fölébredt gyermekének
Nyújt tápláló anyatejet
És földerül, felejt, hogy szegény,
Tekintetét nyugtatva gyermekén.

Legérdekesebb azonban e kisebb kézi mintázatok és tanulmánydolgozatok közt egy teljesen bevégzett, szép mellszobor, melyre Izsó szerfelett büszke volt. Ez az Arany János mellszobra magyarországi (szárhegyi) márványból készítve. Méltó lenne, hogy e szép márványszobrot az akadémia szerezné meg magának, mint a jelenleg élő legnagyobb magyar költő s egyúttal akadémiai főtitkár mellszobrát. (FL 1875. 123. sz., jún. 2., 559.)

Koszorúm
Izsó Miklós koporsójára
(1875. május 28.)

A földi bajnak, gondnak vége lön,
Pihensz már a halottas ágyon,
Reád borúlt az örök-álom,
Tespédés ül a tett-erőn !

Dermedni kezd kezem, velőm,
Midőn szemed lehunyva látom;
Tudom, hogy csak *voltál* barátom,
Vak éj borong e szemfedőn !

Takard el, óh nap, fényes képed,
Vonj fellegekből fátyolt rája,
Hazám!, te is öltözzél gyászba :

Megdermedett egy nagy művészed,
Szoborrá vált *Izsó* maga,
Téllé válik május hava!

Halász Dezső

(FL 12. évf., 1875. 125. sz., jún. 4., 565. old.)

– A DUGONICS-SZOBROT Izsó mintázata szerint Huszár szép tehetségű szobrász fogja elkészíteni, ugyanaz, ki az országos Eötvös-szobor elkészítésével is megbízott. Ő a még hátralévő munkálattal Izsó emléke iránti tiszteletből és az özvegy sorsa iránti tekintetből ingyen ajánlkozott teljesíteni. A szobornak jövő év július végéig kell elkészülnie és a szoborbizottság a kikötve volt tiszteletdíjat a művész özvegyének hiány nélkül lefizeti. (BK 9. évf., 1875. 126. sz., jún. 5., 3747. old.)

IZSÓ MIKLÓS
1830–1875

A múlt szombaton, május 29-én, esti hat órakor nagy gyászkiséret vonult végig a király-utczán, országúton és kerepesi uton, s kísért egy koporsót, melyben a leggenialisabb, akár azt mond-hatnók az egyetlen igazán magyar szobrász nyugodott. A koporsó bezárta előtt, írja egy szemtanú tudósító, még láttuk, utoljára, Izsó Miklós sokat mondó nemes vonásait, melyeket a halál is megkimélt s a hosszas szenvedés sem torzíthatott el; homloka tiszta és derült volt, bár jéghideg, mint szobraié. A nagy alkotó, vagy tán a nagy romboló: a halál, egy húzással elsimította róla a fájdalmakat, melyeket a szenvedés, a folytonos küzdelemben átélt, a hazának és művészetnek szentelt harmincz év alatt rávésett volt. S midőn a koporsó bezárult és levitték azt a gyászos udvarra, a szabadság egykori harcosának jelvényei és

a babérkoszorúk sokasága elrejté előttünk a koporsót, jelképezve, hogy a dicsőség eltakarja a halált, s diadalt ül rajta.

De a részvét, mely e koporsót az elhunynak művész- és tanártársaival, tanítványaival s a tisztelők és barátok nagy sokaságával véteté körül: nem vigasztal-hatott meg minket a veszteség nagy fáj-dalma fölött; s a hosszú utczákon egyórai menetben végig húzódó lassú gyászkiséret, mely a fővárosnak megmutatá, mit vesztett el az ország, csak elevenebbé tette a fájdalom sajgó érzetét, mely minden szívben dobogó visszhangot adott az özvegy jajgatására, ki – mint az ótestamentumbeli özvegy, be-venni nem tudva, nem is akarva a vigasztalást, – szívszakadva hallatá panasz-szavát: „Izsó Miklós, egyetlen dicsőségem, egyetlen büszkeségem! ne hagyj el! Árva vagyok, árva!”

Nem az özvegynek, a szobor-művészet gényűsének a jaj szava ez. Mert e koporsó felett bátran kimond-hatjuk: a magyar nemzeti szobrászat első és eddig egyetlen képviselője meghalt.

Feltűnő jelenség, hogy míg a művészet egyéb ágaiban, a költészetben, a zenében, a képzőművészetben, nemcsak európai hírű, de azt valóban meg is érdemlő s a század legjelesebbjeivel egyenlő rangú mű-vészeink vannak: a szobrászatban, a képzőművészet e csúcspontján soká nem bírtunk egyetlen, csak valamire való tehetséget is felmutatni. S hogy a ki volt is és a mit tett is, az csak a külföldi mesterek és remekeik utánzása volt, s a nemzeti szellem nem birt nyilvánulni a kőben, holott a szóban, a húrokon és a vásznon oly hatalmasan nyilatkozott. Az első és sok ideig az egyetlen magyar szobrász, Ferenczy, még a technika első nehézségeinek legyőzéseig sem birta vinni művészetét s utódai között ha volt egy-két ügyes faragó, sőt művész is a kivitelben de teremtvő szellem nem akadt, s magyar, nemzeti művész, a gondolatban és a formákban, még kevesebbé. Izsó Miklósnak volt e téren az első dicsősége fen-tartva: s miután a művészetnek ez anyagilag legkevésbé jutalmazó, a legtöbb nehézséggel küzdő, s a legmagasabbat legritkábban elérni képes ágában, a részvétlenség, közöny és bizalmatlanság zsibbasztó akadályait végre legyőzheté, midőn művészi egyéniségét kifejtve, annak végre az elismerést s talán a jutalmazó támogatást is megszerezheté: a tökély és hírnév templomának épen a küszöbén kelle össze-omlania, s megmeredt ujjai közül kiejtenie teremtvő vésőjét!

Ki fogja azt, az ő műszerét, fölvenni a porból, s alkotni műveket, melyeknek homlokán a legmaga-sabb művészet és a nemzeti szellem csókja együtt égjen?...

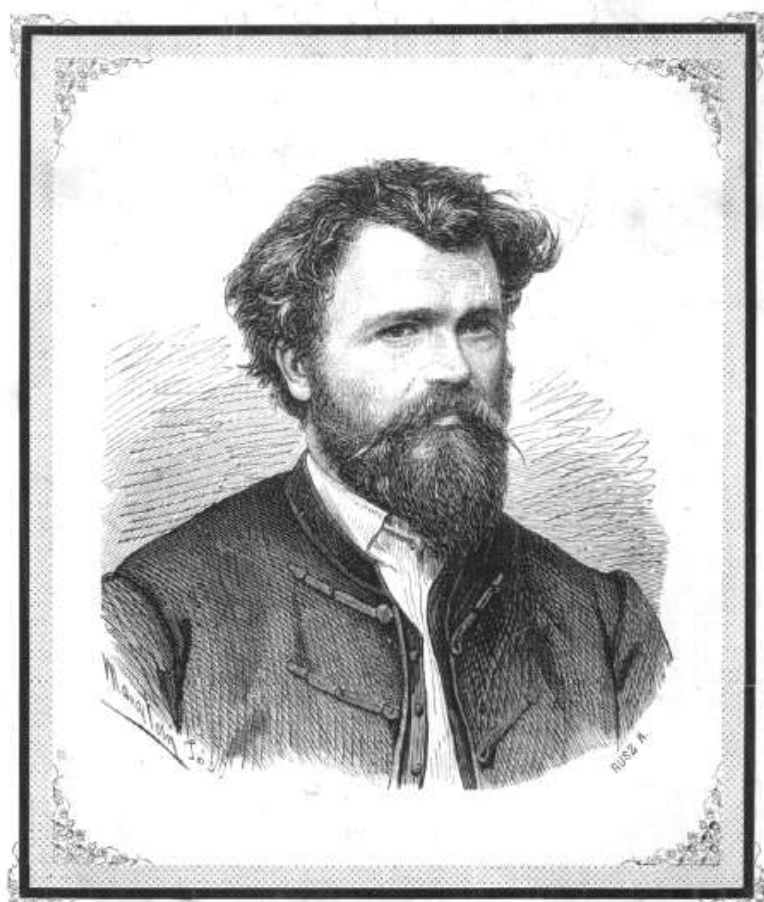
Izsó arczképét s életrajzát lapunk nem oly rég (1868-diki 45-dik számában) közölte, hogy sem minden részlet ismétlésétől felmentve ne érezhetnők magunkat. 1830-ban született Borsodmegye D.-Horváti nevű helységében. A forradalomig a sárospataki ref. iskolában tanult s művészi ösztöne korán kitört belőle. De csak miután végigszolgált a forradalmat, s mint honvédtiszt a besoroztatás elől me-nekülni és bujdosni kényszerült, jutott eszébe gyermekkori hajlamát komolyan követni s Rimaszom-batba tért be, hol Ferenczy, a szobrász, munkanélkül, meghíúsult kísérleteibe kifáradtan, magányban és feledésben tengett. De annyi tanítás, a mennyit Ferenczy nyújtott, elég volt Izsónak, hogy a kőfara-gás kézi mesteriségébe s művészetének első elemeibe bevezetessék általa. A művész első, nagy nehéz-sége, a művészet technikai részének elsajátítása; s Izsó e nehézségen elég korán és sikerrel esett át, hogv bizton haladhasson a művészetben tovább. S midőn 1856-ban Ferenczy meghalván, az ifjú adept Pestre költözött, s (szobrászi megbízatásokról részére még szó sem lehetvén) első rangú legényül dol-goztatott egy kőfaragó-műhelyben. A csupán külső, technikai munka és ügyesség nem vált kárára.

De hogy művész lehessen, tágabb mező, szélesebb látkör kellett neki. Néhány barátja áldozatkész segélyével összetehetett annyit, hogy legalább Bécsig, a Gasser szobrász-műhelyébe eljuthasson. Ne-gyedfél évig dolgozott itt, s részt vett munkáiban. Többi közt Széchenyinek két márvány mellszobra, egyik az akadémiaé, másik a családé, az ő vésője alól került ki.

De még mind ez nem volt alkotás, pedig az ügyes mesterembertől az alkotó erő választja el a mű-vészt. S Izsó arra érzett képességet magában, arra hajtotta belső hivatása. Münchenbe, az újkor Athe-nae-jébe kíváncszott; s e vágyát a bécsi technikus magyar ifjúság lelkes pártolása mellett sikerült elérnie. Egy évet töltött Münchenben s ott alkotta meg első, eredeti művét: a „Busuló juhászt”-t, mely ma muzeumunk tulajdona.

E mű nemcsak Izsó szobrászi működésének, hanem a magyar nemzeti szobrászatnak is kiinduló pontja. Tösgyökeres magyar, a pusztá csiszolatlan eredeti fia, kiben a nemzeti szellem hamisítatlan őszerejében nyilatkozott: természetes”, hogy e jellemét művészetére is rányomta. Bár juhászában még a realizmus őszinteségét, a műizlés idealizmusának követelményei miatt egész bátorsággal érvényesíteni nem meri, s juhászán némi szalonias csín és finomság is tapad: de már következő, fájdalom, csak váz-latilag kivitt alkotásai, a „Fonóházi jelenet”, „Részeg pór” s még néhány alig odavetett genre-alak, oly igaz és hamisítatlan realizmust egyesítenek a művészeti technika követelményeivel, a minőt csak egy Petőfi és Arany költői alkotásaiban találunk.

Legsikerültebb alkotásai közé tartozik, bár még csak kis alakban vive ki, a „Haldokló honvéd,” – melyet, valamint több említett szoborművét, rajzban is közöltünk annak idejében, – s mely, a nehéz küzdelem után elesett hős elvérzését, bukásában is magasztos diadalát, valódi költői felfogással s teljes világossággal érzéki ti, s a mellett minden ízében magyar és nemzeti.

(VU 22. évf., 1875. 23. sz., jún. 6., [353.] old. Marastoni József rajza.)

Ez igazi magyarosság, e félreismerhetetlen nemzeti szellem lüktet mellszobraiban is, melyek közül Zrinyi a költőt, Pákhót, Megyerit, Egressy Gábort, Aranyt, Eötvöst, Fáy Andrást elég neveznünk. E téren első nagyobb ambícióját s első csalódását egyszersmind: a Széchenyi álló szobrára hirdetett nagy pályázat szülte. A pályaművek közt az ő mintája volt, hiányai daczára is, a legkitűnőbb, eredetiségre, eszmére, erőre. De a pályabírák a technikában még az akkori Izsónál talán ügyesebb és képzetesebb, de legkevésbé magyar s nemzeti szobrászt: Engelt bízták meg. Izsó komoran vonult magába s elkedvetlenedése, a kenyér és a művészi ösztön kielégítésének egyaránt hiánya által korbácsolva, egy végzetes szenvedély karjaiba hajtotta volna, ha szerencséire a debreczeni emlékkert-társaság éppen jókor nem bizza meg Csokonay szobrának elkészítésével. A csikóbőrös kulacs költőjének szobra, – ez éppen egy igazi magyar szobrásznak, egy Izsónak való feladat volt: s mikép felelt ő meg annak, általánosan el van ismerve s annak idejében mi is részletesen és kellőleg méltányoltuk.

Ha Eötvös-szoborterve kevésbé kielégítő, a mi természetes, mert tárgya általános, hogy úgy mondjuk világpolgáris inkább, mint tisztán magyaros, annál nagyobb művészi sikernek mondható Petőfi-szobormiutája, mely a szoborbizottság egyenes megbízásából készülve már csak-nem teljesen készen maradt hátra Izsó műtermében. Teljesen megbízható arckép hiányában, a létezők s a költő ismerőseinek emlékei egybevetésével Izsónak magának kelle úgy szólnán megteremteti azt az arcot és egész alakot, mely ép annyira megfeleljen az igazságnak, mint Petőfiről való képzetünknek. E mű, mely kétségkívül legnagyobb, legszebb alkotása, annyira lelkéhez forrott, hogy még halálos ágyán s annak be nem fejezhetése volt, egyetlen gondja, mardosó fájdalma.

Az egykor óriás erejű férfit, ki a Csokonay-szobor nagy mintáját egyszer, midőn az ügyetlen csomagolók miatt ledülni készült, vállán birta fentartani, egy nagy betegség menthetetlenül megtörte. Hülés következtében tüdőlobot kapott; erős természete hónapokon át küzdött a tüdővészszé fejlődő kórral – s végre is megtört alatta.

Élete utolsó időszakában a családi élet örömét s fájdalmát is megkóstolta. Egyetlen gyermekét a halál ragadta el. Halálos ágyánál virasztani csak neje és barátai maradtak. Az egykor szilaj s fékezni magát sem tudó természet a szeretet karjai közt szeliddé vált, s a gyöngédség példánya volt az igába önként hajlott öserő. Igazán élni, magának s alkotó erejének most kezdetetett volna, s meg kelle halnia.

Hadd jelölje sirját egy művészileg gondolt, de csak félig kifaragott szobor: jelképezve félbe maradt művészi pályáját s a pótolhatatlan hiányt, melyet időelőtti elvesztése okozott!

-á - r - [Szász Károly]

(VU 22. évf., 1875. 23. sz., jún. 6., [353]-354. old.)

– Izsó hátrahagyott művei. A jeles szobrász műtermében, mely a lövölde mögött fekszik, még minden érintetlenül úgy áll, a hogy a művész azt elrendezte s mindörökre elhagyta. A tetőzet üveglapjáról beáradó világosság félig kész művekre, mintákra, s több tanulmánydolgozatra hinti el sugarát. Az első teremben láthatók: Dugonics András gipszöntvényű mellszobra két példányban, ugyancsak Dugonics egész alakú szobrai kis mintázatokban, Zrínyi Ilona gipszmellszobra, melyet Izsó a muzeum számára készített, de melyet a kormány szakértői nem fogadtak el, Zrínyi Miklós, a költő (melynek márványkidolgozása a nemzeti muzeumban látható), Egressy Gábor gyönyörűen sikerült mellszobrának gipszmásolata, továbbá Petőfi mintaszobra, mely azonban nincs teljesen bevégezve. A „fonóházi jelenet”, Izsó e gyönyörű genre-szobra, több mintázatban látható. Különösen érdekes köztük egy agyagmintázat, mely után Izsó e jelenetet márványba akarta kidolgozni. A másik szobában több apró minta látható. Van olyan is, mely egészen be van fejezve. Ilyen: a „részeg kortes,” a „házaló zsidó”, „Patikáros Ferkó” és az Izsó által „czigány Laokoon”-nak nevezett csoportozat. E kis mintázatok közt látható Izsó első „Petőfi”-je is, a mint jobb karját ég felé emelve a „Talpra magyar”-t szavalja; továbbá a „mulató juhász” több mintázata, egy „ételt vivő parasztasszony” s a „szegény anya” című kedves kis szobor, melyet a művész Nyilas Samu következő pár sora után készített (saját kéziratában van a szobor mellé téve egy kis darab papíron):

Bizó hitnek, váró reménynek
Csüggedt szívében ad helyet,
Aztán fölébredt gyermekének
Nyújt tápláló anyatejet
És földerül, felejt, hogy szegény,
Tekintetét nyugtatva gyermekén.

E kisebb mintázatok és tanulmánydolgozatok közt van egy teljesen bevégzett, szép mellszobor, melyre Izsó szerfelett büszke volt. Ez az Arany János mellszobra, magyarországi (szárhegyi) márványból készítve. Méltó lenne – mondja a „Főv. Lapok”, melyből e sorokat átvettük, – hogy e szép márványszobrot az akadémia szerezné meg magának, mint a jelenleg élő legnagyobb magyar költő s egyúttal akadémiai főtitkár mellszobrát. – A Dugonics-szobrot Izsó mintázata szerint Huszár tehetséges fiatal szobrász fogja elkészíteni, ugyanaz, ki az Eötvös-szobor elkészítésével is megbízott. Ő a még hátralevő munkálatot Izsó emléke iránti tiszteletből és az özvegy sorsa iránti tekintetből ingyen ajánlkozott teljesíteni. (VU 22. évf., 1875. 23. sz., jún. 6., 363. old.)

IZSÓ MIKLÓS

[1830 -1875]

A magyar művészetnek egyik legjelentékenyebbike, a legjelesebb magyar szobrász, Izsó Miklós elhalt. Élete delében, csaknem akkor, midőn sorsa már jobbra fordulva a benne vetett remények megvalósulni látszottak, midőn egyszerre három nagyobb szabású művei volt elfoglalva, ragadta el tőlünk a halál.

Izsó 1330-ban született, S.-Patakon tanult, részt vett a szabadságharcban s ennek lefolyása után a Rimaszombatban működő Ferenczyhez ment a szobrászat tanulására. Mestere halála után egy évig a

magyar fővárosban működött közönséges kőfaragóknál, mint kőműves, később Bécsbe s Münchenbe jutott ki, honnan 1864-ben tért vissza Budapestre. Már ekkor nagy feltűnést okozott „busuló juhász”-ával, melyet jelenleg is a nemzeti muzeum egyik gyöngyének tartanak, azonban részint impraktikus gondolkozásmódja, részint a nagy közönségnek a szobrászat iránti csekély fogékonysága következtében egész a legutóbbi időkig a mindennapi élettel kellett küzdenie s egyes, tagadhatlanul nagybecsű mellszobrokon kívül nagyobb szabású művet csak egyetkészíthetett el: a debreceni Csokonai-szobrot. Újabban a Petőfi-szobor elkészítését bízták rá, a kormány a „fonó leány” című genreszobrának példányát rendelte meg s a szegediek Dugonits emlékszobrának elkészítésére kérték föl. Mindezen munkákat azonban csak megkezdenie lehetett s habár mintájuk egyrészt készen áll, befejezésük más kézre vár.

Az elhunyt művész működése főképp a magyar nemzeti jellegű genreszobrászat megalapításában áll. Nagyon jól ismert dolog ugyan, hogy több jeles műíró s maguk a művészek is vagy határozottan megtagadják a genre jogosultságát a szobrászatban, vagy legalább kevés becset tulajdonítanak neki: azonban mi a többség nézetét fogadjuk el, mely az antikot s genreszerűt nem helyezi ellentétbe, hanem a művészet egyrangú két ágának tekinti. Miként nem vitatkozhatunk a felett józanon: Shakspeare volt-e nagyobb vagy Rafael? – ép oly meddő lenne a vita s igaztalan ítéletünk, ha az egyik művészeti ágat a másikkal összehasonlítani törekednénk. Az antik szellemben készített szobrok a nyílt terekért, a nagy közönségért készültek s valódi megeremtőjük az agorákban s a közöserő élő görög nép volt; a genreszobrászat a házakba vonul, nem annyira lelkesít, mint inkább feltüzel, melegebb érzelmekre hevít. A genreszobrászat képviseli a magasztos ellenében a humort s e humornak van s mindenkor lesz jogosultsága. Egyáltalában nem a létező merev utánzása az; a művész, ha csakugyan az, nem fog soha szolgailag másolni, hanem eszméket s az általános kifejezést teszi főképp tanulmánytárgyává.

Izsó is ezen valódi művészekhez tartozott. Két nagyobb műve a „busuló juhász” s a „fonó leány” minden izőkben kimutatják, hogy nem a külső, hanem a szellemi realitást fejezik ki. Mindkettő a magyar nép életéből van véve, telve humorról (e szó elvontabb értelmében) s életerővel. Mindkét mű teljesen realistikus, azonban a következetesen egybefűzött részletek, a teljes indokolás s az általános benyomás kiemelése folytán idealistikus is. Egy-egy történetet beszél el mindenik s ezen történetek a személyekhez látszanak kötve s mégis ezen személyek egy-egy fajnak őstypusai s mi mindannyian ismerőseket találunk ezen alakokban, melyek a kőből is oly élettellejesen tekintenek felénk.

Nem egyszer vádolták Izsót naturalismussal. Elmondották, hogy az Eötvös-szoborhoz beadott mintáját éppen Eötvös igénytelen testalkatának hű másolata tette kevésbé tetszővé, hogy a különben oly annyira megnyerő Csokonai-szoborhatását a genreszerű elemek fölvétele némileg rontja, hogy a Petőfi-szobor dolmányának kiemelése az egész szobor hatásának árt, hogy a Zrínyi Miklós-féle szoborban a régi arckép külsőségeinek hű visszaadása egészen lerontja azon képzetet, hogy itt egy nagy hős s egy nagy költő áll előttünk, stb. Kétségtelen, hogy e megjegyzésekben, habár részben tévesek is, sok igaz van. Izsó, mint tősgyökeres magyar, mint puritan jellemű s gondolkozásmódu egyén, nem tudott a külsőségektől mindenkor annyira megszabadulni, mint óhajtott volna, különösen nem oly esetekben, midőn maga a tárgy kevésbé felelt meg gondolkozásmódjának: azonban, hogy ő ezen naturalistikus irányt teljesen legyőzni is képes volt; elég legyen az általánosan ismert Egressy-mellszoborra utalnunk, melyben az egyes vonások hűsége mellett a jellemző s kifejezőteljes alap oly jótékonyan domborodik ki.

Leginkább meglátszik Izsó különben kétségbevonhatlan önállósága s művészi teremtő ereje azon genrealakokon, melyeknek tárgyát elhunyt művésznők a magyar népeletről vette. Hagyatékában egész sereg agyagminta van, melyeknek compositiója a legnagyobb művészekre emlékeztet. Táncoló férfiak és nők, részeg emberek, handlé zsidók, cigánybanda, cigánykerekét vető gyermek, kolduló nő gyermekeivel, ételt kihordó nő, napszámosok, stb. képezik a műalkotások tárgyát. Egytől-egyig a nemzeti élet jellemző alakjai. De kivitelök is teljesen nemzeti. Azon édeskés finomság, mely Canova s különösen a franciák kora óta rendkívül el lett terjedve még minálunk is, mely különösen az arcvonások lágy-ságában, a fej kacér tartásában s az ujjak keresett elhelyezésében mutatkozik, egyáltalán nem található fel Izsó műveiben, melyek ezen iránynyal ellentétben egészen naturalistikusnak látszanak s itt-ott még a triviálshoz hajló megörökítésétől sem irtóznak. De ép oly távol van ezen irány a komoly, nyugodt antik szabályokban megkövetelt higgadságtól is.

Izsó dramatikai életet s mindenekfelett a magyar életet rajzolja nem ritkán photographiai pontossággal, azonban mindenkor teljesen jellemző pillanatokban, melyek ellesése s megörökítése csak valódi művésznak adatott. Az életvidám alai ok s a mozgó test kiváló előszeretete azonban Izsót soha

sem vezeti túlzásra, úgy látszik, kiváló előszeretettel viseltetett a bozontos haj s a feltűnő, lengő felöltönyök iránt, azonban ezen mellékrészletek is nagy gonddal vannak kiválogatva, hogy a kifejezni szándékolt főalakkal mindenkor benső Összefüggésben maradjanak.

Izsó tehát főképp magyar művésznek tekinthető. S ezen tekintetben mindenesetre az első s egyetlen. Ferenczy még alig nevezhető szobrásznak, úgy szintén kortársai, a Kuglerek, Vayak, Dunaiszkyak s a többi tehetségesebbnek nevezhető szobrászaink: Engel, Huszár, Aradi sokkal inkább állanak a külföldi tanulmányok benyomása alatt, semhogy őket Izsóval e tekintetben is össze lehetne hasonlítani. Izsó testestől-lelkestől magyar ember volt. Mint egyén ismeretes volt alföldi nyíltszívűségéről, nyerseségéről, magyar gondatlanságáról, sőt külső magaviseletéről is: művei ugyanezen jellegeket viselik magukon. Munkácsy nem oly magyar, mint ő, habár ezen festőnk is nagyrészt ezen specialis jellegének köszönheti hírnevét.

Munkácsyban több az általános emberi, mely mindenkire egyformán hat; Izsó agyagmintái között több van olyan, melyet nem magyar egyén méltányolni alig képes, de másrészt alig van egy is, melyben a magyar szellemet visszatükrözve nem látnék.

A művészetnek mindenkor kell átlagos jellegének lenni s ezen jelleg nélkül az maradandó becsűnek nem tekinthető. Ha Izsó alakjai csak magyarok volnának: bármily nagy örömeinkre válnék is azok létezése, azokat művészeti szempontból nagyra becsülnünk mégis lehetetlen volna. Szerencsére azonban, a belbecsét, az általános szép visszatükrözését e művek közül egyikben sem lehet félreismerni. S ha Murillo spanyol koldusgyermekai, spanyol Madonnái, Rembrandt hollandi zsidói s annyi más számot tehetnek mindenkor a művészettörténelemben, mi is büszkén sorolhatjuk oda a mi Izsónkat, ki új s ismeretlen világot nyitott meg, kinek nevét a művészettörténetem mindenkor tisztelettel fogja említeni s ki után valószínűleg egy új iskola keletkezik. Mi álmodtunk a népről, álmodtunk Petőfi dalai, Arany leírásai után. Izsó megtestesítette s e megtestesített alakok már most el nem veszhetnek többé. Van valami stilszerű e genreben, bármily ellenmondásnak látszik is ez; van egy új ösvény, melyet örömdetesnek kell tartanunk, s melynek éppen ezért örömmel jósoljuk meg a jövőt. Ha a magyar nép életképes: művészetének is önállónak kell lenni s ezen önállóságot Izsó működése kezdette meg. Reméljük, hogy a legelső valódi magyar művésznek, a mi legnagyobb halhatatlan szobrászunknak követői is lesznek!

GYÖRGY ALADÁR

(Figyelő, 5. évf., 1875. 23. sz., jún. 6., 267-268. old.)

Izsó Miklós és Réthy Mihály

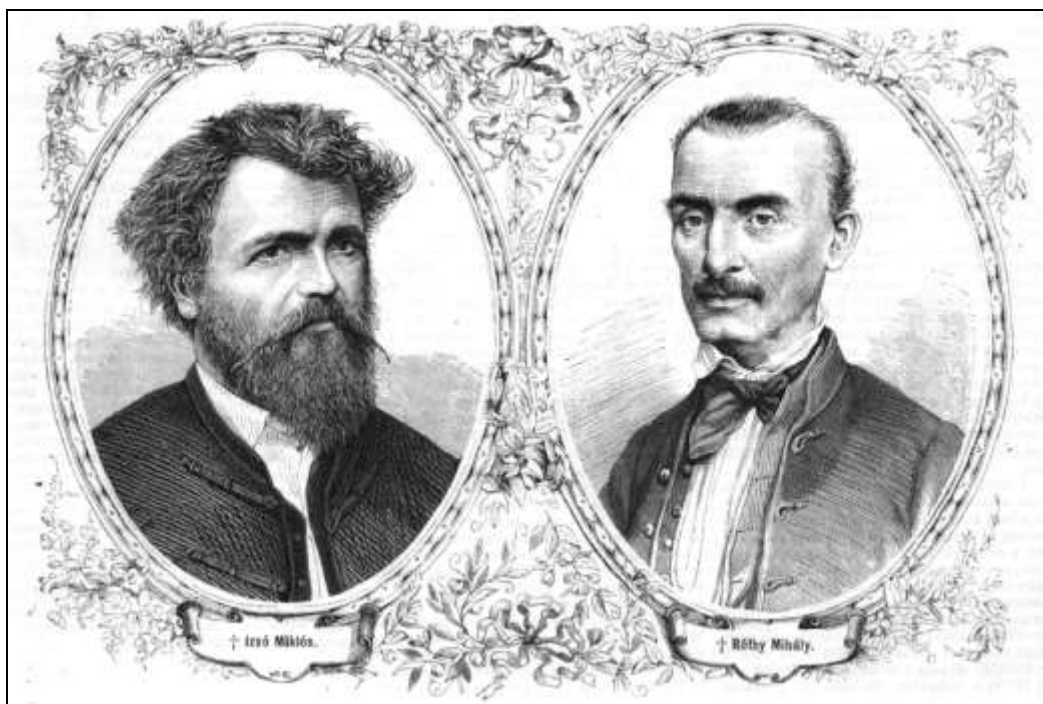
(Részlet)

Oly nagy veszteséget szenvedett a magyar művészet két nap alatt, hogy tiz esztendőre elég lett volna. Két nap alatt vesztette el Izsó Miklóst a kitűnő szobrászt és Réthy Mihályt a kitűnő színészt. Mindkettőnek speciális jellege: a magyarosság volt. Izsó »Busuló juhász«-ban, »Részeg paraszt«-jában, »Fonóházi jelenetei«-ben; Réthy a színpadon: öreg csikósával, vén bakancsosával, Borbócsával, Kánya korcsmárosával és több más alakjával oly genret teremtett meg, melyhez hasonlót nem egyhamar fogunk látni. Mindenik a maga nemében páratlan volt.

Hazai szobrászatunk leggeniálisabb képviselőjét kísértük ki a temetőbe, mely annyi jelesünktől és oly váratlanul fosztott meg. Nagy a veszteség, szinte pótolhatatlan. Annyi képesség, oly ragyogó tehetség s annyi tősgyökeres magyarosság nem volt s egyhamar nem is lesz egy szobrászunkban, mint volt Izsó Miklósban. Tőből metszett magyar művész volt, ki nyomorgott a hazában, küzdött, szenvedett, tűrte éveken át legnagyobb részvétlenséget s mégis megmaradt magyarnak. Ha külföldre megy, úgy ragyogott volna tehetsége, mint egy Zichy, Munkácsi és nem kevesebb vagyont is szerezhetett volna s Izsó még sem fordult el hazájától. Megrendelői hiányában dolgozott, mint mesterember, és várta a jövőt. Mikor derengeni kezdett a jobblét, a halál elsodorta.

Az athleta termetű, izmos férfi, ki egy élet viharaival látszott megküzdhetni, sorvasztó betegség következtében pusztult el rövid négy hónap alatt. Szelleme nyomai, a megkövesült gondolatok, a melegen érző szív s magasröptű fantázia örök küzdelemben létrejött termékei, közel száz terv és minta, itt maradtak ránk. De hol van a kéz, mely e terveket az Izsó agyában élt eszmék szerint megvalósítani, mely a félig életet nyert köbe valódi szellemi szikrát önteni képes? – Izsó kora halála kipótolhatatlan veszteség, neje és családja kínos fájdalma a nemzet könnyeivel egyesül. Voltak árnyoldalai is, hanem

a fény mellett elenyésztek. Nem tanulmányozta az antik műveket eléggé, mondák kik tanulmányt sokat, de tehetséget annál kevesebbet mutathattak fel maguk mellett az ő nagy talentuma ellenében. A közönség előtt senki nem vitathatta el Izsó művészetét. Sajnos, hogy az elismerés csak szavakban volt meg s az anyagi elismerés csak akkor érkezett, mikor a halál is megérkezett vele.

(MoNv 12. évf., 1875. 23. sz., jún. 6., [273.] old.)

Izsó 1830-ban született Borsodmegye D. Horváti nevű kis helységében. A sárospataki kollégiumban tanult és aztán egész fiatalon honvédek állott be. Közöséges honvédként ott harcolt egy vadász-zászlóalj sorai közt s a hadjárat több nevezetes csatájából sebeket hozott magával. A világosi gyásnapok után – mint honvéd tiszt – ő is elbujdosott. E bujdosás közben jutott Ferenczyhez, a magyar szobrászat megteremtőjéhez, kitől az első tudományos útmutatásokat nyerte a szobrászat terén. 1856-ban, a mester halála után Pestre jött – majdnem fillér nélkül, s itt egy egész évig bérért dolgozott egy közöséges kőfaragó-műhelyben.

1858-ban kezdődött művészi pályája. Ekkor néhány barátja áldozatkészsége Bécsbe juttatá, hol Gassar jó hírű műhelyiségében negyedfél esztendeig sikerrel működött. A tehetséges fiatal szobrászt a Bécsben tanuló magyar technikus ifjúság arra is képesíté, hogy egy évet Münchenben töltsön. De ezzel véget is értek a gyámolítások. Pedig Izsó már ekkor művész volt. – Ekkor készíté a »Busuló juhász <-t, ama gyönyörű márványszobrot, mely mai napig is kiváló gyöngye nemzeti múzeumunknak. Ez a szobor az, melybe a művész a népies tárgyaknak plastikai megalakítását oly meleg költői kedéllyel, oly valódi magyar zamattal oldotta meg, hogy e szobor nem csak Izsó életében, de a magyar szobrászat történelmében is folyvást korszakot fog alkotni. Ezen sikerrel elfoglalt új téren a művész még pár szoborral lepte meg a közönséget, minők a »Fonóházi jelenet,« »Részeg paraszt.« Azonban a kivívott siker nem szolgált ösztönül, hogy e téren továbbra is megmaradjon. Nem akadt megrendelő. A Széchenyi-szobor emlékbizottság, melynek pályázatára becses mintát dolgozott ki, Engelre bízta a szobor elkészítését. Ekkor, hogy megélhessen, mellszobrokat faragott s ezekben is tudott exczellálni. Egyedül nagyobb műve ez időben a »Csokonai emlékszobor« volt, melyet művészi gonddal s lelkesedéssel készített el.

A tehetséges szobrász, kinek ereje, képessége munka után vágyott, hónapokig, évekig pihent s e pihenésben közel volt a kétségbeeséshez. Ha ez állapotában mámorban keresett feledést, ki vehetné tőle rossz néven? Korcsmákban mélyen elmerülve ült gyakran órákat boros pohara mellett, s úgy szórította a törekeny üveget, mintha e rongy cseréppel össze akarná törni hiába várakozó egész életét. Szigorú körülményei közt még meg is nősült, hogy legyen vigasztalója s ezt Simonyi Antal fényké-

pész derék leányában, Szerdahelyi kisasszonyban meg is találta. Legalább megszabadult a gondolatoktól, melyek öngyilkosságra vezették volna.

Izsó Miklós műveiből. I. Csokonay (!) V. Mihály szobra. (MoNv, 12. évf., 1875. 23. sz., jún. 6., 278. old.) - Izsó Miklós műveiből. II. A szerelmes juhász. (MoNv 12. évf., 1875. 23. sz., jún. 6., 279. old.)

Utóbbi években – mintha a végzet megszámni látszott volna a meddő küzdelmet – Izsónak jobbra kezdett fordulni a dolga. A Petőfi-bizottság őt tisztelte meg a nagy munka elkészítésével, a szegediek megbízták a Dugonics-szoborral, az országos minta rajztanodánál a kormány rendes tanárrá nevezte ki és ösztöndíjat is adott számára. A jólét hajnala első derengése látszott. Egy évvel ezelőtt a rózsautczában telket is vásárolt és önálló atelier felállítását tervelte. És most kellett a fonálnak elszakadnia. Két évvel ezelőtt egy külföldi útban a hóviharok miatt több napot töltött a szabadban, Bodenbachtól Drezdáig nagy küzdelmek közt hatolt előre s ez útban meghűlvén, magával hozta a halálnak magvát, mely fölemészté. Hallottunk nagy betegségéről, de a haláltól nem féltettük. Az óriás megküzd a nagy betegségekkel; most, hogy sírja mellett állunk, tépelődve kérdezzük: ki léphet nyomába? – A viszhang sem ad feleletet. – A közönség körében a halál hír úgy hatott, mintha az egésznek kedves rokona, ismerőse is hunyt volna el a jeles művészen. Mindnyájunknak édes ismerőse is volt ő. Nagyon nagy a veszteségünk. Az ipar, tudomány s politika képviselői meglehetősen számmal vannak hazánkban, az öregek helyét újak pótolhatják: művészi világunk csekély, nagyon csekély számú tehetséget tud felmutatni, kikben teljesen bizhatnánk, kiket örömmel vallhatnánk magunkénak, amint vallottuk Izsót, kit sem a közöny, sem a részvétlenség, sem a dologtalanság s a mesteremberi munka el nem riaszthatott. Sokszor elkeseredett, de keserű sohsem volt; bántódott, hogy a jelen oly tövises, hanem remélte, hogy a tövis mellett a rózsza sem marad el. Bizott mindig a tehetségek diadalában. Utóbbi időben kedve – mely azelőtt egészen elhagyta – vissza-visszatért, szőtt terveket a jövőre. Ha felépül, hogy fog ismét dolgozni. Minden megsemmisült: az ő élete és a mindnyájunk reménye. Ki fejezi be a Petőfi-szobrot, mely a költőhöz s a tervelőhöz méltó lenne? Ki készíti el Dugonics szobrát és a többi mintáknak ki ad életet? – Pár hó előtt Kugler szobrász féltette Izsó életét, s rövid pár hó előtt mindkét szobrászunk a föld porában nyugszik: sajnált és sajnálkozó.

Izsó diszes temetésénél, az ezerek soraiban alig volt olyan, kinek szemébe könny ne lopódzott volna. Mindenki érzé drága veszteségünket! ...

Sz. F.

(MoNv 12. évf., 1875. 23. sz., jún. 6., [273]-274. old.)

– [Türr István.] A bizottmány, mely elhalt művészünk Izsó Miklós hátrahagyott műveinek a nemzet számára leendő megszerzése végett alakulóban van, Türr István altábornagyot nyerte meg elnökül. A bizottmánynak, mely – mint értesülünk – 24 tagból fog állni, néhány művész tagja e célból szerdán délelőtt kereste meg a minden nemes, hazafias és nagy cél iránt buzgó altábornagy urat, ki a benne helyezett bizalmat megköszönve s az elnökséget elfogadva, az előleges teendők iránt azonnal értekezletet tartott. (D-N 1. évf., 1875. 14. sz., jún. 6., 111. old.)

A fővárosból

– Isó Miklósról –
(Visszaemlékezés)

– június 3.

Szegény Miklós! Haragban váltunk el egymástól.

Csak hogy nem én haragudtam meg őt, hanem ő haragudott meg én rám. Nagy későre tudtam meg, hogy voltaképpen miért.

Pedig egykor nagy barátságban voltunk egymással. Azon időben sem őt nem ismerték, sem engem nem ismert senki. S olyan boldogok voltunk! Egyrészt a fiatalság tette, másrészt az a remény, hogy jön idő, amikor majd fog ismerni minket a világ.

Ah, a remény mindig édesebb a teljesülésnél!

Mert amikor, érdemmel-é vagy anélkül, névre kap az ember: vége az incognito kellemes titkának. Aki veled szembe jő, az mind denuncziáns és oldalba böki egymást, hogy: »nini, ez az!« A száz barátságos üdvözlő sorából nem ismersz kettőt. Exponálva vagy s nincs a fővárosnak egy félreeső köze, az országban egy félreeső falu, ahol ne tudnák: mi a mesterséged. Van aki ennek örül; de te boldogtalan vagy bele – vagy legalább nagyon zseniroz.

Azon időbe esik a mi barátságunk virágos kora, amidőn egy-egy honvédiselt ember, nehogy a kriegsgericht elé kerüljön, a – landesgerichtbe menekült auscultánsnak, a börtön elől a boncsterembe, a nehéz baka-munka elől a sublimior mathesis logarithmus-bátyái mögé, Bach elől Bach alá s a lóvakaró elől a képfaragó vésőjéhez.

Magam, a kompánia Benjamina, nagyon rösteltem, hogy nekem nem volt dicső multam; hogy az ember, ha még úgy szereti is hazáját: tizenkét évvel bizony csak hitvány kölyök, ámbátor Isaszegnél már emberszámba ment harcza és halála a tizenhárom és tizennégy éves diáknak. Elfojtott lelkesedéssel, hősies borzongással hallgattam tehát, a harczkivívott fiúk miket beszélgettek egymás között a »zöld csikó«-ban s néha úgy neki tüzelődtem, hogy azt hittem, én is ott voltam Budavár ostrománál.

Egy viharos téli este a mi kis ivónkba bozontos fiú lépett, kinek inge-gallérja petőfiesen szélesre volt kihajtva az átilla fölé. Előtte való este már megbarátkozott legtöbbünkkel; akik nem ismertük, most ismerkedtünk meg vele, ami azt jelentette akkor, hogy »barátság a sírig«.

A fiúk csak úgy hitták, hogy »150«; aminek az volt a hübnere, hogy egyik professora, ki nevét először látta a katalógusban, e három betűt: »ISO«, hirtelen százötvennek találta olvasni. De amúgy is ráillett e szám, mert akármelyikünknel legalábbis 150-szer különb legény volt, úgy tehetségre, mint testi erőre; mert amikor első üdvözlőtül megszorította kezemet: a »zöld csikó« a szívárvány minden színében kezdett szikrázni előttem.

Rendesen sarok-ülése volt. Keveset szólt, csak néha-néha ütött nagyokat rettenetes kezével a kemény diófa-asztalra, (egyszer le is törte) – s aztán sörényét hatalmas ujjaival megboronálva, hátra vetette fejét s könytől vagy haragtól csillogó szemét fölemelte a szoba födelére s szinte úgy éreztem, mintha égő tekintetével keresztül perzselné a bokréttákkal ékesen kipingált plafondot, hogy szeme vilámain egyenesen föllövelje az isten elé, kérve az osztó igazságot.

A haza sorsa marta szívét ilyenkor s a maga baja fölött is kétségbe esett. Biztattuk, hogy minden jól lesz még. Csak ő faragja meg a maga jövődjét, aztán majd megcsinálja a haza föltámadásának eszményi szobrát is.

– Síremlék lesz az! – mondá fogát csikoritva. Aztán nagy öklére eresztette boglyas fejét s kövér könyvet hullatott torzonborz bajszába, szakállába. Csak néha pillantott fői, hogy kínosan fölszisz-szenjen s könnyekkel föleresztett borát egy hajtásra hörpintse magába. Ez ép oly szilaj, mint naiv kitöréseink hol megindultunk magunk is, hol nevettünk; de óvatosan, mert Miklós ilyenkor »hozzánk vágta volna azt a csárdát!«

Egy este azzal a kedves újsággal lepett meg bennünket, hogy ott hagyta a sírkőfaragó műhelyé s Hans Gassernél, a híres szobrásznál nyert almalmazást. Hogy méltón megünnepeljük az öröndetes eseményt, elmentünk vele a »kék angyal«-ba, hol a győri cigányok húzták. A bor és a rég hallott hazai zene – e jelenetek színhelye Bécs volt – lelke vulkánját a hőfokig forralá s szenvedélyességének lávák kitörése több volt annál, mint a mennyit akkor a bécsi policzia nehéz emésztésű begye megbirt s melynek főleg a magyar fiatalság feküdt meg érzékeny gyomrát. Egyikünket székestől kapott föl Miklós és magasra emelte, úgy hogy hirtelen fölmagasztalt pajtásunk beleütközött a luszterba s kárt szenvedett mindakettő: a Laczi búbja is, meg a csillár is. Egy magyar főur közbenjárása lesimitotta a társaság fölhaborodását, s rábírta a rendőröket – annyian voltak ott egyszerre, mintha egy lőporos özszeesküvés elfojtására készültek volna – hogy ériék be távozásunkkal. Némi titkosan fölhozott argumentumok sikeres alkalmazása után nagylelkűen rá is állottak, s szálankint egy-egy policzáj szíves kalauzolása mellett, kötött marche-route-tal tértünk lakásunkra.

Isót egyszer hetekig nem láttuk, s mikor a glaci-n találkoztam vele, ki akart kerülni. Számon kértem tőle magaviseletét. Ha baja van velem, mondja ki a szemembe, s ne bujkáljon előttem. Ha én vagyok a hibás, megkövetem; ha ő a hibás, ő kövessen meg.

De Miklós szemérmeskedett, váltogatta a lábát, mosolygott s pirult.

Ahá!

– Hát ez ok arra, Miklós, hogy elhagyjad a kompániát ? Hát nem mindegyikünknek van?

Aztán csak megsúgta, hogy attól félt: megtréfáljuk érte; mert bátor nagyon szerelmes bele – de nem tud vele beszélni. Nem ért az, csak taliánul.

– Hol fogtad? (Bocsánat! – ez volt a műszó.)

– Az apja velem dolgozott »egy küön«. De már nem nagyon bírta a munkát, s a hetekben meg is halt. Én takarítottam el, mert nagyon szegény volt és...

– És az árvának pártját fogtad. Derék gyerek vagy érte. Aztán Miklós ... szeret-é?

Miklós erre hátra szegte a fejét, mint erősebb affectusban szokta volt tenni, fölneézett az égre, de szelíden, és azt mondá, hogy »nagyon!«

– Hát te szereted-é, Miklós? Erre még jobban derékba vágta üstökét, a két karját magasra emelte s a fogát szíva azt vallá, hogy »kimondhatatlanul!«

– Már azt meghiszem, hogy kimondhatatlanul! De végre is, hogyan beszélsz vele?

– Magyarul.

– Hát ő veled?

– Taliánul.

– S megértitek egymást?

– De meg ám!

Hiszen igaz. A szerelem kevés szóval él.

Aztán a nagy pugiállásából kiszedett néhány papirost.

Olasz nyelven irt szerelmes levelek voltak, tele szenvedélylyel, hálával, hóborttal, elmésséggel és rettenetes helyesírási hibákkal.

– Tudod-é, mi van bennök? – kérdém.

– Az, hogy szeret.

– De ha nem érted!

– Kiolvasom én azt belőlük. De azért nem bánnám, ha lefordítanád nekem magyarra.

Megtettem s Miklós, míg olvastam, minduntalan hátra lódította a fejét, s fölsírt az egekhöz.

Ermenegilda valóban szép leány volt. Nem barna, hanem szőke hajú, bogár szemű karcsú gyermek. Igazi velencei »bellezza«.

Mikor a kis szobába léptünk, Miklós elejibe csörtetett a lánynak, a kezét hevesen megszorította. Ermenegilda nevetve tűrte a vas újjak csavarát. Aztán a vállához nyomta a lány fejét, meg visszalökte s a földhöz vágva magát, a ruhája szegélyét csokolá, majd ölbe ragadta, s mint medve egy őzikével, körülugrált vele a szobában, hogy otromba lépéseitől csak úgy rengett a ház. Végre, hogy elbocsátotta, a keskeny pamlagra dőlt, fogát csikorítva fölneézett a plafondra, nagyot ütött az asztalra, aztán ráborulva ökleire, sirt. El nem viselhetett nyugd az ekkora boldogságot. S aztán, hogy alább hagyott a roham, engem nyalábolt föl, s bemutatott a lánynak ezen emlékezetes szókkal (mintha most is hallanám):

– Mius amice!

Gilda, a latin fajnak rászármazott finom világravalóságával kecsesen meghajította magát, s mosolyogva, mintegy mentegető magyarázással mondá:

– Così fa sempre; mindig így tesz.

Mire a nyári szünidők után fölkerültem, sok megváltozott, Ermenegildát elvitték Trevisóba, hova a rokonság reklamáta, s erre nézve azon alkalommal éltek, midőn Miklós egy felsőausztriai úri parkba szánt szobrok mintázatával néhány napig távol volt Bécestől. Azt sem tudta eleinte, hova tűnt el a lány. Gazdasszonya beszéli, hogy akkor nap majd fölvette a házat. Dirib-darabra vagdalt mindent, a tükröt kihajigálta az udvarra, a kis kanapét fölhasogatta, az öregmadámot majd megfojtotta, aztán a tett kárt megtérítve (s azonkívül egy éjét a pricsen töltve), elhatározta, hogy ami régi szándéka, azt most végrehajtja: megy Münchenbe, de mindjárt! Ami kis együletünk a szükséges költséget kiteremtette számára – mindig baja volt az »apró pénzzel« – s eresztettük Münchenné.

A búcsút nagy torral ültük meg. A Gilda veszteségét nehezen heverte ki. Egy szigorú katonás levél visszakövetelte tőle a lány leveleit, ki, amint a szigorú hangon irt postából megértette, immárom neje egy cs. k. vadászkapitánynak.

– Miklós, búfelejtésül eszünk erre, s iszunk jövődre! Van még Gilda elég a világon. S ha nem Gilda, hát akkor Tini, Gizi, Mari vagy akármi más leányzó. Neve nem válogatja.

Miklós ez este sokat nézett a plafondra, csikorította a fogát, puhította az asztalt, s rá-ráborult ökleire. Vigasztaltuk, bátorítottuk. S hogy lelkesedésünknek erősebb tápja legyen a bubánatnál, meg annál a rossz bornál, melyet fogyasztottunk: nagy jó kedvében egyikünk a pavlacsenen kalimpáló sovány, kopasz művészt letolta, s természetes, fűrtös magát helyezte a zongora elé, melyen több tűzzel, mint művészettel nem játszott egyebet, csak a – Rákóczyt.

Még olyan feltűnést nem okozott művész Bécsben, mint barátunk, ki ez idő szerint a pilzeni sörök lefejtésével sikeresen foglalkozik falusi magányában, s közbe egy-egy szép költeményt ír, s maga csinál rá zenét s füst igen becses képeket. Ámde a bécsi rendőrség, melynél úgy is rovásunk volt már, nem vette ezt figyelembe, sem azt nem gondolta meg, hogy a kis társaság közül az egyikből nagy hírnű szobrász lesz, a másikkól tudós, a harmadikkól tanár, a negyedikkől hármasszerkesztő, az ötödikkől pénztintézetek hatalmas oszlopa, s így tovább – hanem szépen egy virágbokrétaiba kötött bennünket, s vitt a komiszárius ele, aki dühösen és álmosan egyuttal, fűtta szemünk közé az ismeretes civilizátori anathemát: »Ihr Czigoszsen, Hajdukken, Kanaszsen und Togaszsen!« – és becsukatott valamennyünket egy szűk, setét lukba, hova – mert minden pénzt elszedtek tőlünk – csak nagy nehezen bírtunk szerezni egy kis világot. Az éj kellemes társalgásban folyt le, s aki jobb kedvét lelte a vadászatban, abban is volt módja. Zoltán becsempészett vörös krétával arczképünket örökíté meg a börtön nyirkos falán, míg Isó primitív módon gyúrt sárból a dühös komiszáriust mintázta ki, mindnyájunk nagy mulatságára, de különösen a porkolábéra, ki ajándékba kérte el tőle, lelke üdvösségére fogadván, hogy nem él vissza vele. (Nem is tette.)

Ezen emlékezetes éj után éveken át nem láttam Isót. De neve mindinkább szárnyra kapott, s profécziánk közel volt a teljesezéshez. Végre találkoztunk. Amint megpillantott, hátra vágta a fejét, s két likat nézett az égbe. Aztán elvitt újvilág-utczai »fazekas-műhelyébe,« mint mondá. Épen akkor mintázta Pákh Albert mellszobrát. Hálával és lelkesedéssel gyúrta az agyagot. Hiszen a Pákh lapjából kelt szárnyra az ő neve, s nekem is kedves elégtételemre szolgál, hogy – tudtommal legalább – én voltam, aki Isó Miklóstra, mint ritka tehetségre, első hívtam föl akkor a hazai közönség figyelmét.

A kedves idők emlékeül karrárai márványból kitűnő mását faragta ki nekem azon finom kéznek, mely hivatva van „mennyei rózsát hinteni a földi létbe”. Ma is legszebb dísze polczomnak.

És ismét szétváltak útjaink.

Fékezhetetlen indulatossága lehetetlenné tette a vele való hosszabb érintkezést. Hozzája legközelebb álló művész-társai, kik minden módon igyekeztek megnyesni e szilaj őserőt, letettek a szándékról. Sok igaz és még több képzelt bántódás megmetyelvezte amúgy is haragos vérét; huszárosán emlékezett meg minden menyebéli, földönjáró és földalatti hatalmasságokról, s barátjait és ismerőseit tette felelőssé, amért nem ott áll, ahol állnia tehetségéhez képest joga van.

Az utolsó időkben több ízben vettem igen furcsa leveleket, melyek »Paprika Jancsi« névvel voltak aláírva. Az ákom-bákom betűk arányban álltak a tartalommal. El voltam én azokban nevezve mindennek ezen a világon, csak becsületes embernek nem. Végre rájöttem, ki az a csimbókos levelező. A Miklós volt. Egy könyvkereskedésben elem állt, a mellét kifeszíté, fogát szítta, a fejét hátra szegte, s bikaverő karjait fejem fölé emelve, bömbölve mondá: »Én vagyok ám az a Paprika Jancsi, te – »nímet!«

Miklós t. i. a szélsőbal tulipiros színeit vallotta. Hinc furor scythicus.

Midőn nősülése hírét vettem, őszintén megörültem. A házasság emollit mores, nec sinit esse feros. A feleség puha keze jobban meg tudja fékezni még a legszilajabb embert is, mint harmincz káplár. Hallottam is, hogy megjuhászodott, s hogy Hercules Omphale lábainál fon. A sűrűbben érkező megrendelések megcsappant munkakedvének is új lendítést adtak, s így jólesett a gondolat, hogy a bolond fiú a helyes kerékvágásba döczczent bele végre, melyen biztosabban fog célzt érni, mint sziklamorzsoló, egetverő világdühével.

A télen láttam utoljára. A városház terén állított meg. Ismét hátra vágta a fejét, ismét csikorgatta a fogát, s míg ökleit magasra emelte, hogy lesújtsa: szeme megnedvesült: »Kár érted – te k..ya!« S elrohant.

Ezek voltak az utolsó szavak, melyeket szeretettel vágott a fejemhez. Mert a szeretet szava hangzott felém e kifakadásából is. Ezt jól éreztem.

Mikor már eltemették, akkor mentem ki a sírjához. Szinte egyedül voltam vele a halottak országában. Aztán a friss hánnyatú homokba beszéltem bele, melyet oly hamarosan kapartak fölője. Megkérleltem.

– Ne haragudj, Miklós!

Aztán – mért ne vallanám be? – bíz én ráborultam arra a száraz fej fára, s megsirattam magát, megsirattam keserves múltját, és megsirattam jövőjének derékon ketté tört oszlopát.

Porzó
[Ágai Adolf]

(MoNv., 12. évf., 1875. 23. sz., jún. 6., 280-281. old.)

– (IZSÓ ÉLETÉBŐL.) Teljes hitelű forrásból közölhetjük az elhunyt művész életéből a következőket: Ismert dolog, hogy Izsó a magyar fővárosból az 50-es évek második felében Bécsbe költözött. Anyagi eszközök hiányában tanulmányokra nem gondolhatott, és minden igyekezetét a munkaszerzésre fordította. Több szobrászhoz fordult, hogy mint szobrászi segéd, munkás, márványfaragó – puncteur – alkalmaztassák. Sok keresés után egy szobrász, (ezen visszaemlékezés közlőjének emlékezete szerint) Meixner vagy Pilz megígérte, hogy ad neki nemsokára munkát. Biztatások között elmúlt pár hét s Izsó még mindig nem léphetett be a szobrászhoz. Ezalatt a Pestről hozott néhány forint végleg elfogyott, és Izsó már két nap óta nem evett egy harapásnyi eledelt sem. Este felé lakására ment és a legsötétebb gondolatokba merülve elhatározta, hogy a mint elhomályosodik, kimegy valamely elhagyott térre és ki végzi magát. Kétségbeesésbe merülve ösztönszerűleg egy könyvet vett kezébe s gépszerűleg forgatta a lapokat. A lapok között megtalálta azt, amire legnagyobb szüksége volt. A lapok közt bankjegyet talált, egy kétforintosot. Izsó élete meg volt mentve. Izsó jó idő múlva tudta meg, hogy a kétforintost pesti lakásadója egyszer Izsó asztalán látta heverni, s hogy el ne vesszen, a könyvbe rejtette. A könyv ezen asszony tulajdona volt, s Izsó kölcsönként vitte magával Bécsbe. Mint I. ez esetet elbeszélte, azonnal elköltött éhsége enyhítésére 1 1/2 frtot. Másnap elment a szobrászhoz, és azonnal munkába állhatott. Megemlítjük, hogy Gasserhez csak később került, miután előbb más szobrászoknál dolgozott. Érdekesnek tartjuk feljegyezni azt, hogy Izsó nevét élteinek mintegy 29-30-ik évéig Isónak írta; és csak akkor tájban, mikor a bécsi magyar tanulók Münchenbe küldték, kezdte nevét Izsónak írni, még pedig Szily Kálmán jelenlegi műegyetemi tanár biztatására, a ki azt hitte, hogy ha Izsó híres szobrász talál lenni, a németek majd ráfogják, hogy Isó nem magyar, hanem inkább olasz, vagy pláne – német.

(MoNv 12. évf., 1875. 23. sz., jún. 6., 283. old.)

– A Petőfi-szobor-bizottság tegnap délután ülést tartott Tóth Kálmán alelnöknél. Előterjesztetett, hogy a szobor kisebb mintája elkészülvén, a nagyot ezután nem lesz nehéz előállítani öntés alá. Léway Henrik pénztárnoki jelentése szerint: a szoboralap (az Izsónak utalványozott tízezer forint kifizetése után is) harmincezer forint névértékű északkeleti vasúti elsőbbségi kötvényből áll, melyet csak 3056 frt 34 kr adósság terhel. Ekkép az alap állása legkevésbé sem gátolja a szobor kivitelét. Keleti Károly elnökle alatt Than Mór, Madarász Viktor, Greguss Ágost és Reményi Antal ügyvéd urakból álló szűkebb bizottságot bíztak meg azzal, hogy a nagy minta elkészíttetése és öntés alá adása iránt értekezzenek s tegyenek mielőbb jelentést arról, hogy a kivitelre nézve mit vélnek legjobbnak. A szobor nagy mintája alkalmasint az Izsó által épített műteremben fog elkészülni. (FL 12. évf., 1875. 128. sz., jún. 8., 581. old.)

– Izsó hátrahagyott szoborműveit összeírta és megbecsülte az e célra alakult bizottság. Negyvenhét nagyobb darabot találtak, többnyire befejezve. Arany János bevégzett márvány mellsobrát ezerhat-száz forintba becsülték. Ez eredeti minták közt vannak Egressy Gábor, Tóth József, Zrínyi Miklós és Ilona, Verböczi, Rákóczi Ferenc, Petőfi, Eötvös, Széchényi s Bernát Gazsi szobrai, „A búsuló juhász” és „Fonó leány” első mintái. A terv az, hogy a hátrahagyott műveket ősszel kiállítják, s azokat, melyek a múzeumban vagy mintarajztanodában fölöslegesek volnának, kisorsolják. (Figyelő, 5. évf., 1875. 24. sz., jún. 13., 288. old.)

– Izsó tetemeit a vigasztalhatatlan özvegy a temető díszesebb helyére tette át s most Réthy sirja mellett vannak porai elhelyezve. (FL 12. évf., 1875. 138. sz., jún. 19., 628. old.)

(A PETŐFI-SZOBOR) bizottságának közelébb tartott ülésében Tóth Kálmán alelnök az ügy mai állásáról hosszabb jelentést tett, melyből a bizottság megnyugvást merített aziránt, hogy a nemzet lánglelkű költőjének emlékszobra, Izsó Miklós eléggé nem fájlalható elhunyt daczára, biztosítva van. Ugyanis Izsónak a szoborra fordított több mint három évi tanulmányai, mellsobrai s az elfogadott, életnagyságu mintája nyomán most már a további kivitelre, beletudva műértők által jelzett csekély változtatásokat is, bármely gondos szobrász képesítve van; az eszme meg lévén teremtve, csak a nagy minta technikai keresztülvitelére lesz szükség. E végből a nagy bizottság egy öttagú szűkebb bizottságot választott, melynek tagjai Kelety Gusztáv az állami mintarajztanoda igazgatójának elnöke alatt Greguss Ágost, Than Mór, Madarász Viktor, Reményi A utal jogtanácsos és a jegyzőből állanak. E kisebb bizottság feladata lesz általában mindenre nézve, mi az ügy művészi és technikai sikeresítéséhez tartozik, javaslatokat elő terjeszteni s a nagybizottság jóváhagyásának föntartása mellett az illetőkkel szerződéseket kötni. Végül a szoborügyi bizottság, örömmel értesült t. pénztárnoka, Lévay Henrik ur jelentéséből a szobor tőkealapjának gyümölcsöző állapotáról; a negyedévenkénti s így legalább f. évi ápril 1-én megtörtént pénztári kimutatás szerint van jelenleg az Izsó Miklósnak munkadíj fejében már eddig előlegezett 10,000 frton kívül még 30,000 frt névértékű m. é. k. vasúti elsőbbségi részvény, melyet csupán 3056 frt 34 kr. terhel. A szobor tőkealapja bankári kezelését, saját biztossága végett is, a t. bizottsági pénztárnok ura »Pannonia« viszontbiztosító társulatra hízta, mely társulat a kezelést hazafias szíveségből teljesíti. (MoNv 12. évf., 1875. 25. sz., jún. 20., 308. old.)

– Az Izsó-bizottság jul. 27-én tartott ülése, miután a Pulszky Ferenc elnöke alatt kiküldött albizottság munkáját be nem fejezhette, érdemleges tárgyalást nem tartott. A bizottság tagjaivá az írói s művészi kör Bartók Lajos, Endrődi Sándor, Nagy Miklós, Odry Lehel, Szana Tamás és Ujházy Ede tagjait küldte ki. Ezenkívül Benczúr Gyula, Udvardy Gyula s gr. Waldstein János is tagokká választottak. Madarász Viktor a bizottság pénztárnokává választott. Egy német szobrász ajánlata Izsó mellsobrának elkészítésére s „A busuló juhász” szobrának kiegészítésére nem vétethetett tekintetbe. A bizottság legközelebbi ülése szeptemberben leend, midőn a tagok már nagyobb számmal jelenhetnek meg. (VU 22. évf. 1875. 31. sz., aug. 1., 492. old.)

Az országos mintarajztanoda kiállítása [részlet]

... A harmadik teremben az »antiqueok« termébe jutunk. E terem közepén üde virág koszorúval környezve, Eötvös mellszobra, áll a korán elhunyt genialis Izsó műve. A lánglelkű művész szintén tanára volt az intézetnek, s valószínűleg hosszas betegsége és halála oka annak, hogy a szobrászati ág képviselve nincs a kiállításon egyébbel, mint a jeles művész egyik sikerült művével, mely az intézetet életbe léptető feledhetlen államférfi arcvonásait örökíti meg. (A Hon, 13. évf., 1875. 179. sz., aug. 7.)

– Kisasszony napján több körben megemlékeztek arról, hogy ez a nap volt Izsó születésnapja. Negyvennégy éves lett volna e napon, ha megérheti. Bernát Gazsi, kiről a művész olyan élethű mellsobrot készített, hogy a humorista azt mondta rá: »oly tökéletes, hogy prolongálhatja váltóimat«, valahányszor egy finom új művet látott a szobrásztól, mindig azt mondta rá: »Miklós!, nem hiába, hogy kisasszonynak születettél.« Születése napján virágok voltak sírján. Hiszen rá is illik, amit b. Eötvös mondott Szalaira: »midőn nehéz küzdelme után sírjába szállt, egy nemzetet hagyott adósául.« (FL 12. évf., 1875. 206. sz., szept. 10., 628. old.)

– Izsó Miklós hátrahagyott műveinek kiállítása körül élénken buzog a rendező bizottság. E bizottság elhatározta, hogy a hagyatékban talált Pákh Albertféle kis mellszobort újraönteti, ama reményben, hogy ebből is több példány fog elkelni s így ezáltal mind az Izsó-féle hagyaték, mind a »Vasárnapi Ujság« volt szerkesztője tisztelőinek jó szolgálatot tesz. Az Izsó által készített nagyobb szobrok a kiállításban részint minták, részint fényképek által lesznek képviselve. A kiállítás teljessége végett bizonyára Pulszky Ferenc is át fogja engedni a múzeumban őrzött Izsó-féle műveket. Lapunkban e kiállítást egy kitűnő műíró fogja ismertetni. (FL 12. évf., 1875. 259. sz., nov. 12., 1157. old.)

Izsó Miklós „busuló juhásza”

A magyar nemzetet soha sem dicsérték a művészet pártolásáért. Vakok, mondhatnék lelketlenek voltunk nagy művészeink iránt. A Munkácsyak, Zichyek külföldre vándoroltak s ide haza Ferenczy s Izsó nyomorgott. Ezer s ezer magyar család körében láthatjuk Kaulbach kepeit, a »siró gyermeket« s más külföldi műveket, de hány műveit magyar család van, mely dicsekedhetnék azzal, hogy nemzete művészeti büszkeségeinek másolatát bírja? Szégyennel kell bevallanunk, hogy vajmi kevesen. A főváros műárusainak kirakataiban ott láthatjuk a legújabb francia termékeket, magyar műveket hasztalan keresnénk náluk.

Nem vagyunk többé műveletlen ázsiai nép. Éreznünk kell, mert elég műveltségünk van hozzá, hogy nemzeti művészetünk emelése életképességünk egyik mérvadója. A tudat kötelességet ad. Ne legyen magyar e hazában, ki műveltnek merje magát nevezni a nélkül, hogy a hazai művészetet ne pártolná, mert szavát tettei hazudtolják meg. A közvéleménynek kell fellépnie, hogy a kötelességérzetet felköltse. Nem védhetjük magunkat, hogy szegények vagyunk. Az önkényesen hozott fillérekből gyűlnek össze az ezrek s azon pénznek egy része, melyet külföldi művészetre fordítunk, hasznosabban fordítható a hazai pártolására. Nem védhetjük magunkat azzal sem, hogy nekünk nincs művészetünk. Festőink európai hírnevet szereztek, Izsónk bármely újabbkori szobrászsza méltán versenyezhetik.

Itt van az alkalom reá, hogy műizlésünket tettel is kimutassuk. Az Izsó-bizottság kimondotta, hogy a »busuló juhász« főszöveget az eredeti után ugyanazon nagyságban áruba bocsátja. S ki ne ismerne ezen szobrot? A nemzeti muzeum képtárának folyosóján egy csoport középszerű, sőt néhány valóban silány mű közé dugva is magára vonja az úgy a nagy közönség mint a szakértők figyelmét. Művész nem szólalt meg még költőibb nyelven s egy magyar ember sem testesítette meg oly hűn a nemzeti jelleget, mint a gyönyörű szobor. Mi méltán nevezhetjük ezen művet a legszebb magyar szobornak s a művészet történelem Írója méltán tarthatja azt az újabb genre szobrászat egyik legkitűnőbb termékének.

A görög nép eszményi alakokkal népesítette be nyilvános tereit s maaánlakhelyeit, hogy ezen alakok szemlélete folytán öntudatlanul tanuljon meg lelkesülni s eszméért élni s élete, emlékei évszázadok múlva is bámulat tárgyai. A görög nép nem volt nagyobb, nem volt gazdagabb, mint a magyar. S ha mi nevelni akarjuk a magyar népet, ha lelkesedést akarunk önteni a jelen korba, mely Mammont imádni tanult, mi volna alkalmasabb, mint az ily szobrok elterjesztése s népszerűvé tétele? A filozófia megtaníthatja a szépnak fogalmát, a hittan belénk verheti a lelkesedés fogalmát: »a busuló juhász« s más hasonló művek megerősítik azt. A magyar nemzet szívéhez szól ezen alak s a szív nemesége az értelem tisztulását idézi elő.

Itt van az alkalom. Ne legyen a pusztában elhangzó kiáltó szó, mely e műnek megszerzésére hívott fel. Egy-egy példány ára csak 10 ft. Minden vagyonosabb polgár, minden olvasó egyesület s társulat könnyen kiadhatja ezen összeget, s ha nem kárpótolná is a tudat, hogy a magyar nemzet egyik legnagyobb művésze nyomorban hagyott özvegyének hozza az áldozatot s ez által oly tettet követ el, melyet megtenni nemzeti kötelesség, kárpótolja a mű szépsége, mely magával ragadandja azt, ki érezni tud s érezni megtanítja, ki még nem tudta, mi a szép.

Gyűjtsenek az országban mindenütt aláírásokat. Ne legyen egyetlen kaszinó s testület sem, hol egy lelkes egyén ne találkozna, ki ezen ügyet felkarolja. A magyar nemzetnek meg kell mutatnia, hogy tudja méltányolni a művészetet s kinőtt azon kiskorú felfogásból, hogy a művészet csak a nagy urak luxusául szolgál.

György Aladár.

(A Hon, 13. évf., 1875. 260. sz., nov. 13.)

– Izsó Miklós hátrahagyott műveinek kiállítása körül élénken buzog a rendező bizottság, mely többek között elhatározta, hogy újraönteti lapunk feledhetlen volt szerkesztőjének, Pákh Albertnek azon

kis mellszobrát is, mely Izsó hagyatékában fennmaradt. A bizottság reméli, hogy e szoborból több példány fog elkelni, a mivel úgy az Izsó-féle hagyatékban, mint Pákh Albert tisztelőinek – lapunk előfizetői és olvasói között is bizonyára sokan vannak – jó szolgálatot teend. A kiállításon, melyre Pulszky Ferencz bizonyára át fogja engedni a muzeumban őrzött Izsó-féle műveket, a nagyobb szobrok részint minták, részint fényképek által lesznek képviselve. (VU 22. évf., 1875. 46. sz., nov. 14., 731. old.)

– Izsó Miklós összes műveinek kiállítása december hó első napjaiban leend a képzőművészeti társulat helyiségében. Ugyanezen időtájban fog elkészülni a »Busuló juhász« öntvénye is, melynek előállítása Huszár Adolf felügyelete alatt leend. Az Izsó bizottmány magára vállalta ezen öntvények vidékre szálltatását is a megrendelő költségére, s ezen esetben a csomagolási költség körülbelől 2-3 forintot teend. Egy-egy szobor ára 10 frt leend. Azok, kik vidéken aláírásokat akarnak gyűjteni, hiteles aláírási iverkért Madarász Victor bizottsági pénztárnokhoz (városligeti fasor 24. sz.) vagy Telepy Károlyhoz (akadémiapalota) fordulhatnak. (A Hon, 15. évf., 1875. 271. sz., nov. 16.)

– Izsó »Busuló juhász«-ának főszöntvényeiből eddig hatvan példányt rendeltek meg. (FL 12. évf. 1875. 276. sz., dec. 2., 1236. old.)

– (Az Izsó-bizottság) közelebbi ülése Türr István elnöklete alatt intézkedéseket tett Izsó „busuló juhász”-a öntvényeinek szétküldése s Izsó műveinek kiállítása tárgyában. A busuló juhászra eddig mintegy 70 aláíró jelentkezett s az egyes példányok védjeggyel ellátva már a napokban átvehetők. A példányok elszállítása a vevő költségén történik Izsó rózsautcai műterméből. A vidéki megrendelők a tetemes, mintegy 4-5 frt menő pakolási költség miatt célszerűen intézkednek, ha az elküldést több példányra nézve együttesen eszközlik. A kiállítás még karácsony előtt megnyílik a képzőművészeti társulat helyiségében. (D-N 1. évf., 1875. 41. sz., dec. 12., 329. old.)

– Az Izsó Miklós műveinek kiállítása megnyílt az akadémia palotájában s látható d. e. 9-től d. u. 4-ig, 50 kr. belépti díj mellett. A művész hagyatékában, a muzeumban és magánosak birtokában levő művek nagyobbára együtt vannak: így a busuló juhász, fonóházi jelenet, magyar Laokon, népzene-szek, kortesek kis mintái, a Csokonai-, Eötvös-, Dugonics-, Széchenyi és Petőfi-szobrok mintái, számos mellszobor, (a költő Zrínyi, Verbőczy, Rákóczi Ferenc, Zrínyi Ilona, Pyrker érsek, Szalay László, Arany János, Ghyczy Kálmán, Egressy Gábor, Tóth József, Megyeri, Pákh Albert mellképei) fősz-öntvényben vagy márványban, terracotta vázlatok, sat. E műtárgyak közt ismét élénken sajog fel a fájdalom e genialis művész korai elvesztése fölött. A képzőművészeti társulat karácsonyi kiállításában nemcsak Izsó művei láthatók, hanem számos festvény is bel- és külföldi művészekről. (FL 12. évf. 1875. 290. sz., dec. 19., 1308. old.)

– Izsó Miklós szoborműveiből nyolcvanhárom látható most a képzőművészeti tárlatban. E művek értékéről egy jeles műírónk Ígért a »Főv. Lapok« számára tárcát. így mi most csak ama benyomásról akarunk néhány szót mondani el, melyet ránk a középteremben levő művek gyűjteménye tett. Ez a benyomás túlnyomólag szomorú. Egy nagy tehetség küzdelmes és bevégtetlen életének tükrét látjuk e terem csoportozataiban. Csak egy monumentális szobor (a Csokonaié,) egy pár mellkép és két életkép (a »Busuló juhász« és »Fonóházi jelenet«) az, a mit ő bronzban, márványban kidolgozva adhatott át a nemzetnek, mely csak igen kevésbé tudta felhasználni az ő kitűnő tehetségét. A többi agyagban, gipszben, terra cotta apró vázlatban maradt ránk, – mintegy szemrehányásul. Azok a genialis apró vázlatok, melyek a részeg kortest, a cigány Laokoont, ételvívó pórnot, Patikárus Ferkót, házaló zsidót, haldokló honvédet, táncoló és részeg alakokat ábrázolják, kezdetleges vázlatuk dacára is mily genialisak, mily tösgyökeres magyar termékek. Jöhet idő, midőn lesz megint egy-két jeles szobrászunk; de ki tudja mikor lesz olyan, kiben az igaz művészi és igaz magyar szellem oly nagy mértékben párosuljon, mint e korán elhunyt szobrászban. Műveinek kiállítása nagy mértékben érezteti velünk, hogy mennyit veszítettünk és mennyit szalasztottunk el Izsóban. Művei közepett 1 látjuk most az ő mellszobrát is Huszár Adolftól, kie tárlaton Eötvös nagy tanulmányfejét is kiállította. A festmények közt a hazai képirás nincs kellőleg képviselve, noha érdekesekeket látunk: Than Mór »Deák Ferenc arcképé»-t, az öreg Markó három tájképét, Böhm Pál életképét (két cigány-gyermek,) Ligetitől két tájfestvényt Capri szigetéről s Keleti Gusztáv hangulati élj es »Hegyi forrás«-át, stb. Az idegen festők csoportosan je-

lentkeztek s látjuk köztük Canont is (Sámson és Delila) s a müncheni Adam Ferencet (sétalovaglás előtt.) A tárlatot méltó megnézni. (FL 12. évf., 1875. 291. sz., dec. 21., 1315-1316. old.

Izsó műveinek kiállítása

Korunk civilizációjának egyik szerény ibolyája az a kegyeletes szokás, hogy a kiválóbb művészek halála után, azok hátrahagyott műveit, lehetőleg teljes számban összegyűjtve, kiállítják.

A mig elkészül a sírkő, mely a kidőlt mester nyughelyét jelölje az utókornak, addig az élő barátok köre, mely az ő távoztával megritkult, végig jártatva szemét a kialudt tevékenység nyomain, mélyen leikébe vési emlékezetét.

Ott, e szép szokás szülőföldjén, hol a művészeti termelés százszorta gazdagabb, s annál fogva a művészi siker s a művészek sorsa iránti érdeklődés is tágabb körökbe rezeg át: az ily végkiállítás a mily tanulságos, ép oly megható szokott lenni. Tanulságos nemcsak a kezdő művészekre nézve, de megható azok szemében is, kik a memento mori-féle eszmekörben visszariadnivalót nem találnak. Tanulságos, mert sok, igen sok reflexióra készíti a gondolkozót, különösen az érdem s a siker kölcsönös mérlegezésére. Hisz ez utóbbi nemcsak a tehetség s a jellemtől, hanem nagy mértékben egyúttal a kor s helyi viszonyok számos mellékkörülményétől függ. S e két fogalom: érdem és siker, tökéletesen mily ritkán fődözi egymást! Megható marad pedig mindig az ily végkiállítás, mert egy egész és befejezett élet munkásságának gyümölcssein végigtekintve, akár buzdítólag, akár csüggesztőleg hasson az kedélyünkre, de felriaszt közönyünkől a gondolat, hogy hosszú a pálya, de törekeny a lét, s hogy maholnap nekünk is számot kell adni a ránk bízott tehetségről a túlélők törvényszéke előtt.

Igaz, ily értelemben véve, a végtisztességnek ez a szép neme egyúttal végítéletté válhatnék, tárgyiasságában kérlelhetetlenné.

De nincs, ki az elköltözött mester első ifjúkori zsöngéjével és utósó, befejezetlenül hátrahagyott művével szemben a szigorú bíró szerepére hivatva és feljogosítva erezné magát.

Az enyészet génusza, ki előtt a legkeserűbb polémia is elnémul, lefordított fáklyával kezében, szintén láthatólag közöttünk jár, s szellemujjait ajkainkra tévén, csak suttogva valljuk : az jó, ez jelebb mű, amaz kevésbbé sikerűit.

Még látni véljük a mester izmos alakját, egésségtől viruló arcát; jól ismert hangja még fülünkben cseng, s egy-egy kiválóbb műve előtt elhaladva, mintha párbeszédet folytatnánk fölötte azzal, a ki megalkotta. Szerényen és melegséggel védi – úgy rémlik – felfogását és intencióit; nem ama világostromló daccal, melyet némely posthumus álbarátja adott szájába.

Szomorú csalódás! O maga nincs többé, de előttünk áll hideg fehér képmása, emlékezetből és fényképek nyomán híven mintázott és sikerűit mellszobra Izsó Miklósnak, melyet elhunyt barátjáról a tanszéken utódja s legtöbb megbízásának örököse és végrehajtója : Huszár Adolf tanár kegyeletből készített.

Ez a mellszobor képezi jelenleg méltó központját az Izsó Miklós hátrahagyott műveinek, melyeket barátjai az orsz. képzőművészeti társulat műcsarnokának kisebb termében állítottak ki.

Oh bár lenne e kiállításnak, kivételesen, sok, sok látogatója; ezt e kiváló hazai művésznak tisztelni-
való emléke, ezt hátrahagyott özvegyének érdeke is kívánja.

Legtöbb mű a művész hagyatékából került a kiállításba. Hozzájárultak még a nemzeti múzeum hat művel, az első hazai takarékpénztár Fáy András mellszobrával s Izsó némely műveinek magánbirtokosai egy-két darabbal.

A kiállítási lajstrom nyolcvanhárom számot mutat ki. E művek sorában képviselve vannak az Izsó által végrehajtott és megkezdett egész alakú szoboremlékek, részint több változatban bemutatott vázlatminták és tanulmányok, mint a Dugonics-emlék, melynek méltó befejezésével Huszár ép jelenleg foglalkozik; részint több oldalról fölvetett fényképi másolatban, mint a Csokonai-szobor. Ez tudtomra egyetlen ércszobra Izsónak, melyet egészen befejeznie sikerűit s mely most Debrecen városának egyik fődiszét képezi.

Az egészalakú szoborminták sorában újra ott látjuk Széchenyi István és Eötvös József mintáit, melyekkel Izsó annak idején sikeretlenül pályázott. Ez a két szoborminta a művész élete kálváriájának két főállomását jelzi. Amannak mellőztetéseért a maga balvégzetét vádolta a művész; úgy hitte, hogy e csapást meg nem érdemelte s lelke sokáig sajgott e vereség emlékére; az Eötvös-minta balsikeréért azonban önmagát vádolta. A szoborbizottságra nem, csupán egy-két kíméletlen bírálat ellen volt panasza.

A Széchenyi-mintának, mint szobortervezetnek, megengedem, több hiánya van. De egy érdemét ma sem lehet megtagadni tőle: azt az érdemét, hogy erőteljesen jellemzi azt az önálló gondolkozású férfias főnemest, kinek büszke szíve önmaga iránt oly szigorú, de a haza iránti szeretetében és fájdalomában a megszakadásig gyöngéd volt.

Az Eötvös-szoborminta ellenben ma is fájdalmas benyomást tesz a szemlélőre. Izsó maga érezte, belátta, hogy a mi szeme előtt lebegett, azt e kísérletében nem érte el, habár az intenció, a felfogás, az, a mi képzeletének belső mintaképe volt, talán érettebb, kiforrottabb volt ebben, mint a másokban. Izsó mint mély gondolkozót kívánta Eötvöst megörökíteni, teljesen nyugodt, plasztikailag hálás attitűdében. Huszár ellenben szónoki mozdulatban előlépve mintázta pályaszobrát. Mindkét felfogás jogosult. A pályadíj azé volt, a kinek jobban sikerült eszméjét, felfogását hivebb és megfelelőbb alakban kifejezni. Ezúttal Huszáré volt a diadal.

Izsónak a Petőfi-szoboremlék elkészítésére nyert megbízás nyújthatott némi vigasztalást. Senki sem kételkedett benne, hogy e nagy feladat sikeres megoldására nálánál hivatottabb szobrászt nem bírnak. Hisz Petőfi volt az ő lelkének is költője, számos versét könyv nélkül tudta, s hogy hozzá méltó legyen az emlékszobor, mely alkotó kezére várt, ez képezte Izsó legnagyobb büszkeségét, egyúttal élete utolsó két évének legfőbb gondját, mely halálos ágyán is élénken foglalkoztatá a felgyógyulás reményében ringó képzeletét. Hogy az óhajtott sikert, mint valódi művész, terjedelmes és lelkiismeretes tanulmányokkal előkészíteni iparkodott, arról tanúságot tesz e kiállítás, mely a költő mellszobrának több változatát s az életnagyságú szobormintán kívül számos kisebb vázlatot tartalmaz. Ily célból, a családi hasonlatosság tanulmányozása végett, élet után mintázta ő Petőfi korán elhunyt fiának, Zoltánnak is mellszobrát, mely a lajstromban 23-dik számmal van megjelölve.

Izsó ez alapos előmunkálatokat a maga részéről még nem tekintő befejezetteknek. Sőt a felfogás tekintében sem értett teljesen egyet a szoborbizottsággal, mely Petőfit úgy kívánta ábrázoltatni, a mint szenvedélyes páthosszal a »Talpra magyart« szavalja. Mindazáltal ily szellemben készült a nagy szoborminta, mely a kiállításnak elsőszámú s legfelöllebb darabja. Izsó ezzel nem volt teljesen megelégedve, s bár sok előnye van a műnek, mégis eltökélte magában, hogy új kísérletet tesz, melylyel a magasra tűzött célt még jobban megközelítse. Ha egyéb nem, már ez az egy körülmény is igazolja a szoborbizottság amaz elhatározását, mely szerint a végrehajtó művésznak (most már Huszár Adolfnak) főadatává tette, hogy a nagy emlék alapjául elfogadott eme szobormintát lehetőleg felhasználva, a benne kifejezett eszmét művészileg tovább fejleszteni iparkodjék. Ritka nehéz feladat, a mennyiben a művész-örökösztől egyszerre önálló tehetségének a cél irányában teljes megfeszítését, más részt teljes önmegtagadását igényli, mert bármi jeles eredménye legyen e közreműködésnek, a közóhaj nyomán a bizottság is kívánja, hogy a Petőfi-emlék sikere, ha lehet dicsősége, elválhatlanul s örök időkre Izsó nevéhez fűzve maradjon.

A Dugonics-emlék kivitele körül e kívánság jogosultsága szembeötlő. A Petőfi-emlék befejezésénél azonban nyílt kérdés, melyet a jövő fog felvilágosítani s utolsó sorban a műtörténelem fog eldönteni.

Az említetteken kívül más emlékszerű szoborművek végrehajtására Izsónak nem nyílt alkalm. S e részben különösen fájlatjuk, hogy nem bírnak tőle tervmintát az országos honvédemlékre, melynek eszméje az utóbbi években többfelől megpendült. Ehhez főképp Izsó lett volna hivatva jellemző alakokkal szolgálni, nem épen azért, mert ő is legbátrabb honvédőink egyike volt; hanem, mert reánk és utódainkra nézve kétszeresen érdekes lett volna e nevezetes történelmi korszaknak oly emlékét bírni, melyet egykorú műszellem és egykorú ízlés alkotott. De a szabadságharc dicsőségéből oly sokfelé jutott az ország különböző vidékeinek, melyek mindegyike különemlék felállítására, legtöbbször eredménytelenül, sőt a mi rosabb, silány eredménynyel törekedett, hogy eme partikulárisztikus érdek miatt az erők összepontosítása egy országos, netalán Budapesten emelendő honvédemlék felállítására mindeddig nem sikerülhetett. Az aradi vértanúk emlékére már szép összeg gyűlt egybe. Ezen is meg fog érezni az Izsó alkotó kezének megdermedése. S ha körültekintünk, hány sírkeresztet tudunk, melyet ércszoborral kellene fölcserélni! Valóban a hazai szobrászra sok szép feladat vár; csak nemzeti gyászszal ne volna kapcsolatos majd mindegyike!

A múltból emlékezetes hazafiak iránti kegyelet különben szépen van képviselve az Izsó műveinek kiállításában; fájdalom azonban, csaknem kizárólag a kormány megbízása folytán készült történelmi mellszobrok alakjában, melyek jelenleg a nemzeti muzeum tulajdonát képezik. A régiebbek közül II. Rákóczi Ferenc, Zrínyi a költő, Zrínyi Ilona, Verbőczy, az újabbak közül legsikerültebbek Szalay László, Egressy Gábor, Pákh Albert stb. mellszobrai. Mi kár, hogy az arcképezésnek plasztikai módja nálunk oly szokatlan még. Rendesen bevárjuk jeleseink halálát s csak azután jut eszünkbe, hogy meg-

örökítésük legméltóbb neme a mellszobor. Ilyenkor azután beérjük a félsikerrel, vagy pedig stíl és élethűség tekintetében lehetetlenséget követelünk a szobrásztól, nem gondolva meg, hogy a fénykép s a halott arcáról vett lenyomat mily gyarló pótléka az élő természetnek.

A mellszobrok csoportozatából, melyek közül némelyik élethű domborítás által a boldogult művész rendkívüli hivatásáról tesz tanúságot, kimagaslik a »Busuló juhász« alakja. Ismerjük mindnyájan ezt a népszerű alakot, prototypját az alföldi juhásznak, a mint botjára támaszkodva, hosszan elmélázva tekint a délibábos láthatárra. Amott meg, külön állványon, a »Fonóházi jelenet« csoportozata élénk körrajzával, szilaj vidámságával hívja magára a szemlélő figyelmét. E két művében a művész alkotó tehetségének új oldala tárul elénk: a népies genreszerű plasztikára való különös hivatás, mely lelke mélyéből, bő, meleg forrásból buzgott fel, néha úttörő őserővel, de mely utat törni, magát sikeresen érvényesíteni még sem volt képes s azért életének tragikumává lett. Valóban azzá! Mert végig tekintve hátrahagyott művei során, újra és újra fölmerül az a meggyőződésünk, hogy boldogult Izsóknál álmaik nem a Huxman és nem a Thorvaldsen babérai nyugtalaníták, s hogy az antik klasszicitásnak az ő teremtményéhez semmi köze nem volt. Küzdve a bajokkal és akadályokkal, melyeket nagy számmal talált útjában, kénytelen volt elfogadni minden megbízást s nagy tehetsége folytán szerencsésen meg is küzdött nagyobb részével, sőt egy-két oly feladatot is sikeresen megoldott, mely valódi hivatásának súlypontján kívül esett. Zűrzavaros műviszonyaink között az ily relatív sikereknek s némely külső, nem épen szerencsés befolyásoknak és sugalmazásoknak engedve, időnkint maga is tévedett tulajdonképeni hivatása iránt, melyre nézve a haza földje még termékeny talajt nem nyújthatott.

Gondoljuk meg csak, hogy »Busuló juhász« épen Münchenben, a propyleumok, a glyptotheka s az aegineták tőszomszédjában készült, hol az antik plasztika kincseinek csarnokában tanulmányait befejezendő volt. Hogy komoly szándéka arra irányult, egyikünk sem kételkedett. De ha csöndes éjjeleken az alkotó műösztön erőt vett rajta s nyugtot nem találva fekhelyén, hideg műhelyében fölkel, s agyagot gyúrt, egyedül a honvágy fájón-édes sugallatára hallgatott, s a mi ilyenkor keze alól kikerült, mindig olyan kis válfaj ü magyar népies szobrocskája volt, egy-egy táncoló paraszt, egy-egy részeg kortes, cigány hegedűs vagy »elesett honvéd« alakja, a mely kiállításunk lajstromában, a terra cotta vázlatok között, mind csillaggal van jelezve, – azaz eladó!

E csillagokból most utólag jósolni nem nehéz. Apró csillámuk, mint a lidérc fénye, bevilágítja a rövid pályát, melyen annyi maradt a bevezetetlen mű, s még több olyan, melynek szomorú rendeltetése volt a vázlat stádiumából soha ki nem bontakozni. Mert a mi ez életteljes, magyarizáló s műbecsű vázlatokból magánbirtokba került, tudtommal mind a művész ajándoka, melylyel barátainak emlékül kedveskedett.

Igaz, a »busuló juhász« a nemzeti muzeum tulajdona, s ez annyira félti eredetijét, hogy e kiállításban is csak főszöveget másolata szerepel; de ne kutassuk, miként jutott ez a mű az országos gyűjteménybe. A »fonóházi jelenet« sorsa pedig ma is kétes. Ki tudja, odajut-e a múzeumba? De reméljük, hogy a kormány jóakarátú belátása eszközölni fogja, hogy e kiváló szépségű mű szilárdabb anyagban őrizze meg a boldogult művésznak, mint a magyar életképies plasztika hivatott, de szerencsétlen kezdeményezőjének emlékét.

Ha Izsó, fájához oly hűn ragaszkodó s a nép érzelmeivel oly melegen rokonszenvező nagy tehetséggel, esetleg francia földön születik, hol kis szerencséjével minden tehetség megtalálja a maga kifejlődésére szükséges föltételeket s azután az erő kifejtés arányában a közelismerés jutalmában is részesül, akkor hihetőleg sorsa is inkább hasonlított volna amaz ünnepelt francia festészhöz. ki a múlt évben végezte be pályafutását piciny szülő falujában, Fontaineblau környékén, hol kezdetben évekig az eke vasát forgatta s száraz galyakat szedett az erdőben, s mikor az ott nyaraló művész-teleppel érintkezve, a génusz szikrája lobbot vetett agyában, és sokévi fáradságos tanulmányok után ünnepelt művészszerűl, akkor is kizárólag szűk földmives környezete apró örömeit és szenvedéseit ecsetelte megfelelő tájképi keretben, arannyal fölmerít vásznain, és soha a kék blouse-t a fekete kabáttal föl nem cserélte és soha egy párisi szalonban sem tanult meg hajlongani.

A társadalmi kultúra oly magas foka, melyen a művész tehetség, saját súlya által, ily módon is utat törhet magának, igaz, csak álmok kép gyanánt lebeg szemünk előtt; de az a tudat, hogy magyar társadalmunk most oly áramlatot követ, mely a divatos köz- gazdasági elmélet vagy panique befolyása mellett e céllal teljesen ellenkező irányba sodor, s melyben a tudomány és művészet nyilvános lenézése olcsó babérokat terem, ez oly tudat, melynek pusztító hatása a nemzet s különösen az ifjúság ideálisabb törekvéseinek lehűtésében kell előbb-utóbb nyilvánulnia.

Nem vészjóslgató ingerből s nem is magam mutatok e fenyegető veszélyre. A sötétség, melyben haladunk, eléggé pozitív jellegű.

Egy darabot belőle alkalmi gyászlobogónak tűztem Izsó sírjára, ki nem a szívtelen kormányznak vagy irigykedő clique-nek, hanem társadalmi fejletlenségünknek volt áldozata, mert művész-lelkének legbensőbb, legbecsesebb magvával nem szolgálhatott hazájának. Annak az értéknek ugyanis, melyet művészbarátunk sajátyszerűen fényes és tősgyökeres nemzeti tehetsége képviselt, Magyarországon még nincs árkelete, s magas kathedrákból tapsok között hirdetik mai nap a művészet és szakértelem devalvációját.

Keleti Gusztáv

(FL 12. évf., 1875. 293. sz., dec. 23., 1324-1325. old.)

– [Az országos magy. képzőművészeti társulat] műcsarnokában (magy. tud. akadémia) a karácsonyi műkiállítás megnyílt. E kiállítás főbb tárgyait Izsó Miklós hagyatékából, a nemzeti múzeumból és magánosok birtokából válogatva kiszemelt művek képezik. Ajánljuk olvasóink figyelmébe. (D-N 1. évf., 1875. 43. sz., dec. 26., 346. old.)

1876

– A Dugonics-szobor megbírálására fölkért bizottság múlt szombaton jött össze korán elhunyt jeles szobrászunk, Izsó Miklós műtermében. Jelen voltak: Horvát Mihály püspök, kit a bírálóbizottság elnökének választott meg, Pulszky Ferencz, az országos képzőművészeti társulat elnöke, és Ráth György, ugyanannak alelnöke; a művészek közül: Keleti, Lotz, Orlay, Madarász Viktor, Than Mór, Székely Bertalan, a szegedi szobor-bizottság tagjaiból pedig: Osztrovszky József, Dáni Nándor, Fiuk Ferencz és Szabados János. A bizottság a szobrot Izsó egyik legsikerültebb alkotásának találta, mely Szeged városának díszére fog szolgálni. Nem kevesebb dicsérettel illeték Huszár Adolf szobrászt a nagy mintázat művészi kiviteléért. Az egész szoborműre nézve csupán három lényegtelen észrevételt tettek, melyek helyrehozatalára Huszár készséggel vállalkozott. Ennek megtörténte után a szobrot a bírálóbizottság kebeléből fölkért és Pulszky Ferencz elnökle alatt Dáni Nándor, Keleti, Than, Madarász és Lotz urakból álló szűkebb bizottság fogja felülvizsgálni, s ha kifogástalannak találja, a szobor haladék nélkül gipszbe öntetik és bronzbaöntés végett Bécsbe szállíttatják. Márczius hó folyamában Huszár Madarász Viktorral a szobor helyének megtekintése és a szükséges előintézkedések megtétele végett Szegedre megy. Májusban a talapzat márványrészei is leszállíttatnak és az építés foganatba vétetik. A szobor hét és fél láb magas, Dugonicsot nem megtörve, élte alkonyán, mint a hogy a fénykép előtűnteti, hanem a férfikor delén ábrázolja és isztriai szürke márványból építendő 11 és fél láb magas talapzaton fog állani. (A Hon, 14. évf., 1876. 17. sz., jan. 22.)

– A Szegeden felállítandó Dugonics-szobor megbírálására a múlt napokban Horváth Mihály, Pulszky Ferencz, Keleti, Lotz, Orlay, Madarász Victor, Székely Bertalan urak, s a szegedi szobor-bizottság tagjai megjelentek az elhunyt jeles művész: Izsó Miklós műtermében. A jelenlevők a szobrot Izsó egyik legsikerültebb alkotásának találták. Nem kevesebb dicsérettel illeték Huszár Adolf szobrászt, a nagy mintázat művészi kiviteléért. Az egész szoborműre csak három lényegtelen észrevételt tettek, melyek helyrehozatalára Huszár készséggel vállalkozott. Pulszky Ferencz elnökle alatt Dáni Nándor, Keleti, Than, Madarász és Lotz urakból álló szűkebb bizottság fogja a mintázatot felülvizsgálni, s ha kifogástalannak találja, a szobor haladék nélkül gipszbe öntetik és bronzbaöntés végett Bécsbe szállíttatják. Márczius hó folyamában Huszár, Madarász Victorral a szobor helyének megtekintése és a szükséges előintézkedések megtétele végett Szegedre megy. Májusban a talapzat márványrészei is leszállíttatnak és az építés foganatba vétetik. A szobor hét és fél láb magas, Dugonicsot a férfikor delén ábrázolja és isztriai szürke márványból építendő 11 és fél láb magas talapzaton fog állani. (A Hon, 14. évf., 1876. 20. sz., jan. 26.)

– A Dugonics-szobor megbírálására fölkért bizottság, melyben többek között Pulszky F., Keleti G., Lötz, Orlay, Madarász Viktor, Than Mór, Székely Bertalan és Horváth Mihály vettek részt, múlt

szombaton összegyűlt néhai Izsó Miklós műtermében. A bizottság a szobrot Izsó egyik legsikerültebb alkotásának találta, mely Szeged városának díszére fog szolgálni. A bizottság elismerésben részesíté Huszár Adolf szobrászt is, a nagy mintázat művészi kiviteléért. Az egész szoborműre nézve csupán három lényegtelen észrevételt tettek, melyek helyrehozatalára Huszár készséggel vállalkozott. Bronzbaöntés végett a szobrot Bécsbe fogják szállítani. Májusban a talapzat márványrész el leszállíttatnak Szegedre és az építés foganatba vétetik. A szobor hét és fél láb magas, Dugonicsot nem megtörve, élte alkonyán, mint a hogy a fénykép előtűnteti, hanem a férfikor delén ábrázolja és isztriai szürke márványból épülő 11 és fél láb magas talapzaton fog állani. (VU 23. évf., 1876. 5. sz., jan. 30., 76. old.)

– Izsó Miklós sírjára tegnap halála évfordulóján tett le egy szép koszorút az Izsó-bizottság. A sir, melyet az özvegy valóban szeretetteljes gonddal ápol, a főbemenethez közel, a két Lendvay, Réthy és Tóth Ede sirhalmi között van. Mindezek közül Lendvaynak van sírköve. Megemlíti ezúttal, hogy egyik napi lapban Reményi Károly megemlékezett Izsó halálának évfordulásáról s ez alkalommal több érdekes levelet közöl b. Eötvös Józseftől s megpendíti azon eszmét, hogy Izsó részletes életrajza s művének ismertetéséről is gondoskodják a bizottság. (A Hon, 14. évf., 1876. 123. sz., máj. 28.)

– Izsó Miklós halálának első évfordulója (május 28) vasárnap volt. Az Izsó-bizottság ez alkalommal koszorút tett sirhalmára. A szobrász hamvait még nem jelöli sírszobor, de emlékezete, mely élénken él, tán ez irányban is fel fogja ébreszteni a közkegyeletet. Ez alkalommal az elhunytak egy jó barátja: Keményi Károly érdekes közleményt adott ki a »Pesti Napló« tárcájában. Közli abban b. Eötvösnek három levelét, melyet a Bécsből Münchenbe ment Izsóhoz írt. Egyikben »tisztelt barátom«-nak, a másikban »kedves barátom«-nak, a harmadikban »kedves Izsó ur«-nak címezi s mindig egyforma melegséggel buzdítja és pénzsegélyt gyűjt neki. Dec. 2-án 1861-ben írt levelében említi, hogy az általa gyűjtött 240 fto, kiegészítve 250 ftra, átadta neki útra indulásakor s igéri, hogy még legalább is annyit gyűjt neki s előlegül a magából küld száz forintot, melyet majd később begyűlő összegből von le; igéri továbbá, hogy munkát szerez neki, sat. Ugyanazon év dec. 14-én már megint 225 fto küld neki, elmondva, hogy b. Sina 300 fto, gr. Nákö 25-öt adtak számára, s ez összegből levonva a száz forint előleget, maradt 225 ft. E levélben is új gyűjtést s jövedelmező munka szerzését ígéri. 1862. ápril 1-én azt a százötven forintot küldi neki, melyet Pozsonyban gr. Desseffy Emil által sikerült gyűjtetnie, s kéri, hogy tudósítsa körülményeiről, kilátásairól, hozzá téve, hogy »való rokonszenv és érdek ösztönözi e kérdésre.« E napvilágra került levelekből tudjuk meg először, hogy a kezdő művész milyen nemes pártfogót birt Eötvösben, ki később az akadémiai palota ékítésénél is szerzett munkát neki, miniszterkorában pedig mellszobrokat vésetett vele s kinevezte tanárnak a mintarajztanodába. A »Busuló juhász«-t látva, Almásky Pál is pártfogója kívánt lenni a művésznek. Ajánlott neki háromezer forintot egy a várakozásnak megfelelő márvány szoborműért, kötelezve magát, hogy 700 fto ad előlegül anyagszerzésre, a munka folyama alatt havonként kétszáz fto, a szobor elkészültével pedig egyszerre fizeti ki a hátralevő összeget. Izsó ekkor fogott második kitűnő munkájához: a »Fonóházi jelenet«-hez, de a melyet nem végezhetett be a megrendelő számára, mert Almásky Pált az akkori kormány politikai gyanúokokból befogatta s évekig távol tartotta a hazától. Az első kétszáz fton kívül nem küldhetett ő többet a művésznek, s a »Fonóházi jelenet« csak évek múlva vésette ki vele Trefort miniszter a muzeum számára. Mindezek érdekesek adatok Izsó életrajzához, mely – mint nálunk anynyi szép feladat – megírójára vár. (FL 13. évf., 1876. 123. sz., máj. 30., 577. old.)

– Izsó Miklós elhunytának május 28-dikán volt évforduló napja. Az Izsó-bizottság, mely a művész szobrainak értékesítése végett alakult, egy szép koszorút helyezett el a sírra. Megemlíti itt, hogy a bizottság által öntetett »busuló juhász« szobrából eddig 175 példány kelt el, miből az özvegy számára mintegy 500 forint tiszta haszon lett. Ily öntvények példányonként 10 ftrjával ezentúl is megrendelhetők a bizottság pénztárnokánál, Madarász Viktornál (városligeti fasor 24 sz.) (VU 23. évf., 1876. 23. sz., jún. 4., 365. old.)

– Izsó Miklós »Busuló Juhász«-ának főszöntvényeiből eddigelé 175 példányt adtak el, mi az özvegynek 500 ftr hasznót hozott. (D-N 2. évf., 1876. 23. sz., jún. 4., 183. old.)

– Izsó Miklós özvegyének a király kétszáz forintnyi évi kegydíjat engedélyezett. Izsó Miklós ugyan – mint a mintarajztanoda tanára – csak négy évig szolgálta az állam közoktatási érdekeit, de ő felsége tekintetbe vette, hogy oly genialis művész volt, kinek elhunytával nem kell szabályszerűleg mérlegelni a szolgálati éveket. (VU 23. évf., 1876. 32. sz., aug. 6., 508. old.)

– A fonóházi jelenetről, Izsó Miklósnak, korán elhunyt szobrászunknak e jeles művéről Szász Gyula fiatal szobrász özv. Izsóné asszony fölkérésére gipszöntvé-nyeket készített, melyekből egyes példányokat Izsó Miklósnénál (királyutca 93. sz.) meg lehet rendelni. (VU 23. évf., 1876. 42. sz., okt. 15., 667. old.)

– [A fonóházi jelenet,] ezen egyetlen nagyszabású magyar idylli szoborcsoportozat, melyet kitűnő szobrászunk Izsó Miklós a kormány megrendelésére készített, s melynek a múlt télen kiállított mintája oly vonzó volt a közönségre, most már teljesen elkészült. Az özvegy fölkérésére Szász Gyula tehetséges ifjú szobrászunk 25 gipszönt-vényt is készített belőle elárusítás végett, azonban valószínű, hogy ezen szám igen csekély lesz. – Megrendelések Izsó Miklósnéhoz (király-utca 93. sz.) intézendők. (D-N 2. évf., 1876. 42. sz., okt. 15., 336. old.)

Szász Gyula szobrászművész (1850-1904).
(Ország-Világ, 1881. 1. sz.)

– Izsó Miklós szobrairól és vázlatos mintázatairól Szász Gyula fiatal szobrász gipsz-öntvényeket készített, melyek Izsó özvegyénél (Buda-pest, királyutca 93. sz.) kaphatók. A művek árát egy bizottság következőleg határozta meg: „Fonóházi jelenet” csoportja 20 frt, „Busuló juhász” 10 frt, „Arató leány”, álló szobor 10 frt, „Dugonics-szobor” kisebb mintában 5 frt, „Széchenyi álló szobor vázlata” 5 frt, „Részeg kortes” 2 frt; továbbá a következő mellszobrok: Dugonics, Petőfi, Zrinyi a költő, Arany János, Pákh Albert, Lisznay Kálmán, Tóth József, Egressy Gábor, b. Eötvös, Ghyczy Kálmán, Verbőczy 0 frt, Megyeri 10 frt, II. Rákóczi Ferencz 15 frt, Zrinyi Ilona 15 frt, Petőfi Zoltán 10 frt, Széchenyi 9 frt, Bernát Gazsi 9 frt. Szalay 10 frt. Van ezenkívül még egy parasztleány szobra, ára 9 frt, s Mátyás Ernő medaillon-képe 5 frt. (VU 24. évf., 1877. 4. sz., jan. 28., 61-62. old.)

– Izsó Miklós »Busuló juhász«-ának egy második márvány példánya szerezhető meg a művész özvegyénél (király-utca, 93. sz.) becsülve harmadfélezer forintba van. (FL 14. évf., 1877. 278. sz., dec. 5., 1330. old.)

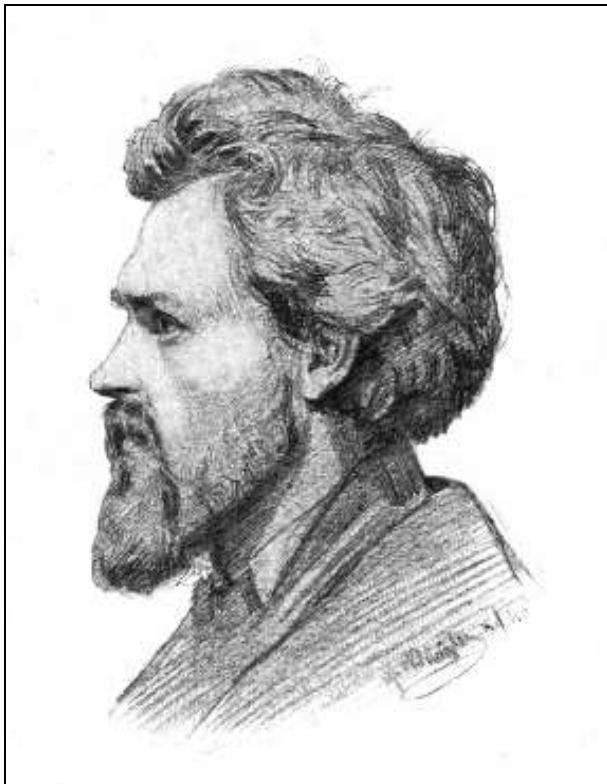
ARCKÉPEK, SZOBROK IZSÓ MIKÓSRÓL

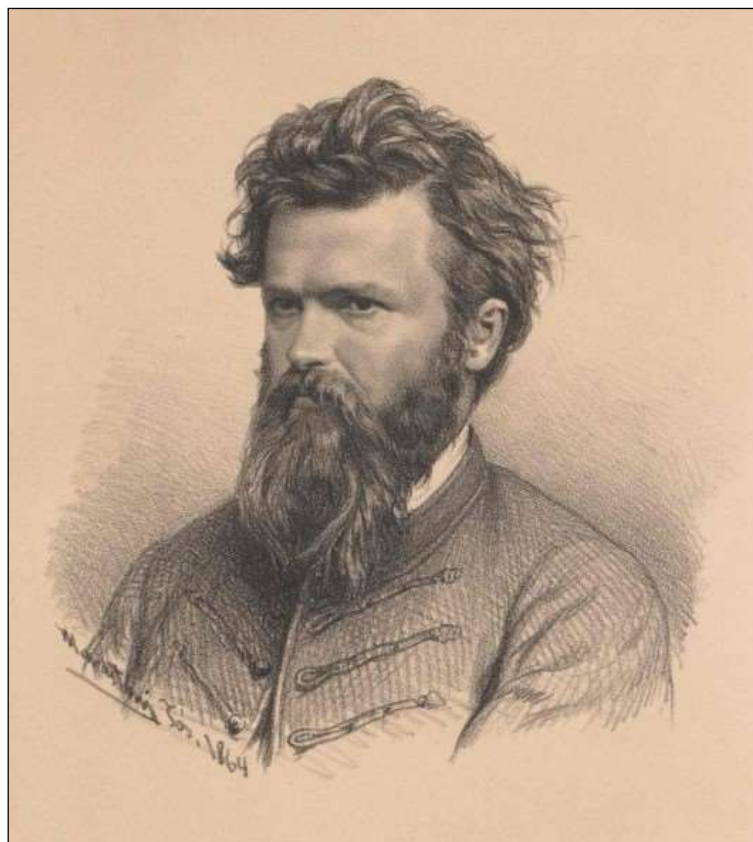
Izsó Miklós első ismert arcképe, 1856. Készítette Balogh Zoltán, Almási Balogh Pál híres orvos fia, Izsó távoli rokona, akit költőként is számon tartanak. (Szana Tamás Izsó-monográfiájából.)

Izsó Münchenben (jobbra). Karikatúra, 1861?, a másik alak Székely Bertalan. (Szana Tamás Izsó-monográfiájából.)

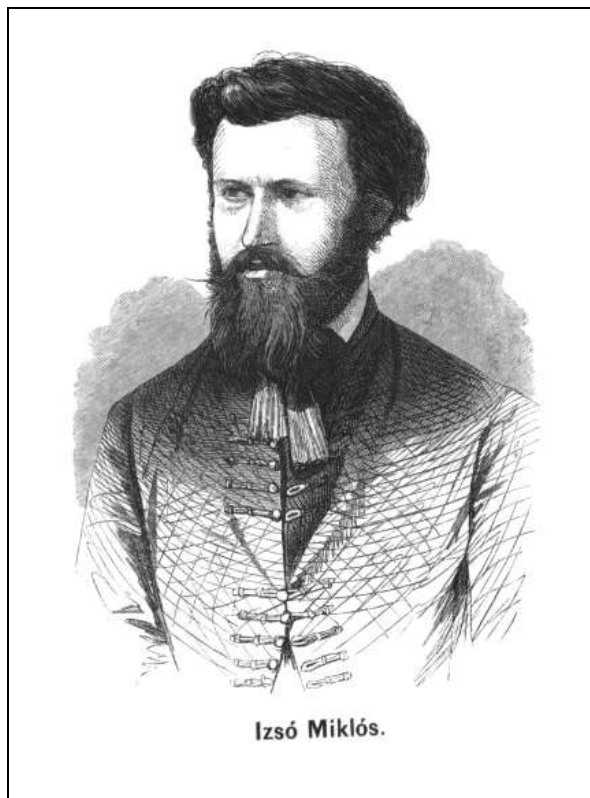
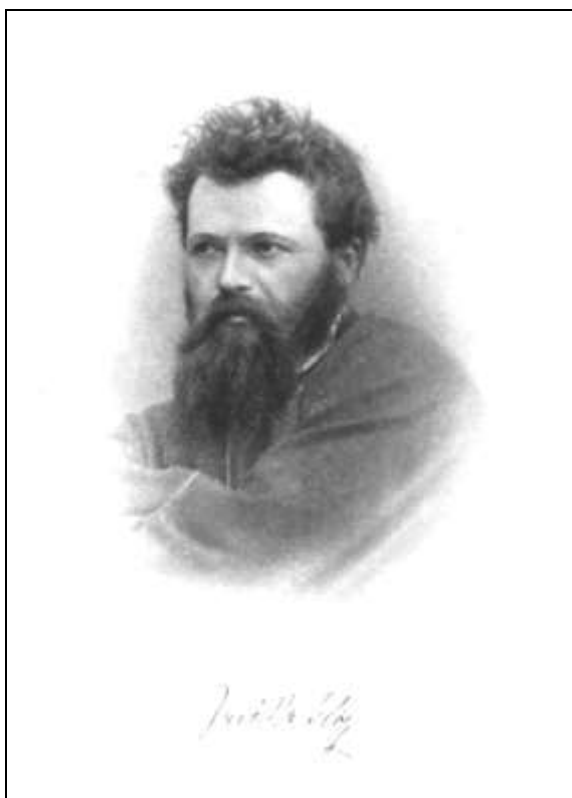
Izsó Miklós 1861-ben, Münchenben. (Szana Tamás Izsó-monográfiájából.) – Izsó Miklós 1863-ban. (Barabás Miklós fényképe a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest-gyűjteményében.)

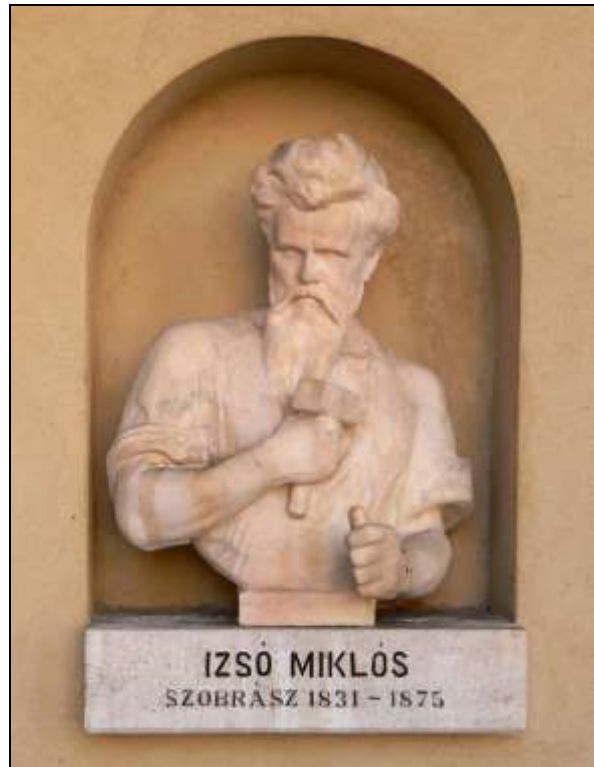
Izsó Miklós. (Marastoni József rajza, 1864.) (Forrás: Österreichische Nationalbibliothek, Porträtsammlung.)

Székely Bertalan: Izsó Miklós (balra). (Forrás: Wikipédia) – Madarász Viktor: Izsó Miklós (1873).
(Forrás: mng.hu)

Izsó Miklós. (Fénykép, 1873 körül. Szana Tamás Izsó-életrajzából.) – Izsó Miklós (Ismeretlen művész rajza, Figyelő, 1876?)

Izso Miklós sírszobra. (Mátrai Lajos, 1892.) – Stróbl Alajos: Izso Miklós. (1930 körül. Szeged, Dóm tér.) (Mindkettő forrása: kozterkep.hu)

Szabó Gábor: Izso Miklós. (1968. A szobor Izsófalván áll.) – Magyar András: Izso Miklós. (Gipsz, 1981. Izsófalván, az Izso Miklós Művelődési Házban őrzik.) (Fotók: Hadobás Sándor)

Erdei Tamás és Váraljai László: Izso Miklós (2005). Edelényben, a volt Izso Miklós Gimnázium előtt áll. (Fotó: Slezsák Zsolt, Városi Könyvtár, Edelény)

Izsó Miklós műveiből
(A szobrok nem időrendben következnek)

Gróf Széchenyi István (1859). (Forrás: mta.hu) – A Széchenyi-szoborpályázatra beadott minta. (Forrás: hung-art.hu)

A szegedi Dugonics-szobor két minta-változata. (Forrás: hung-art.hu).

Petőfi (Balatonkeresztúr). (Forrás: a település honlapja.) – Petőfi. (Rimaszombat, 2004.) (Forrás: Gömörország c. folyóirat.)

Egressy Gábor. – Búsuló juhász. (Mindkettő forrása: mng.hu)

Zrínyi Ilona (gipsz). (Forrás: Gömör Múzeum, Rimaszombat.) – Zrínyi Miklós (gipsz).
(Forrás: mng.hu)

Almási Balogh Pál. (Bronz.) – Pyrker László. (Mindkettő forrása: mng.hu)

Holtrészeg paraszt (terrakotta). – Arany János (bronz). (Mindkettő forrása: mng.hu)

Cigány Laokóon (terrakotta.) (Forrás: mng.hu)

Két darab a Táncoló paraszt-sorozatból. (Forrás: mng.hu)

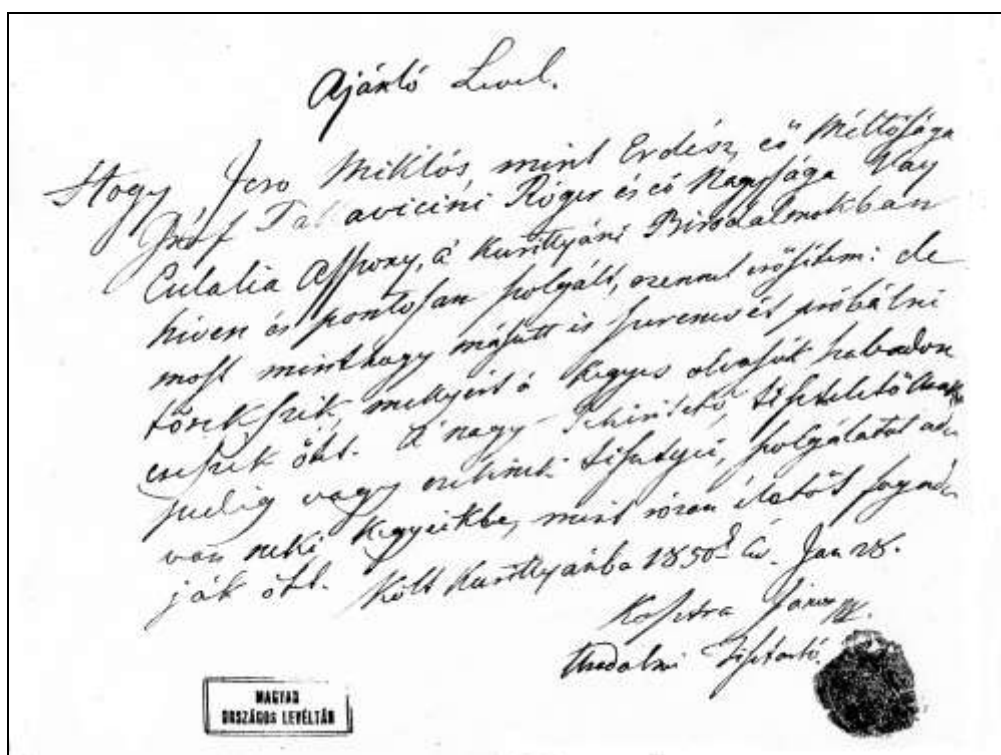
Izsó Miklós életútja és munkássága

Izsó Miklós szobrászművész azzal írta be nevét hazánk művelődéstörténetébe, hogy megteremtette és európai rangra emelte a magyar nemzeti szobrászatot. Ezért méltán emlegethetjük együtt 19. századi kultúránk legnagyobbjaival, *Petőfivel*, *Arannyal*, *Munkácsyval*, *Lisztel* és másokkal, jelentőségében, hatásában semmivel sem marad mögöttük.

1831. szeptember 9-én született *Disznóshorváton*, a mai Izsófalván (a település 1950-ben vette fel nagy szülőttének a nevét). Apja, *Itso József* a képfestőmesterséget tanulta, de foglalkozását nem művelte. A szerény családi gazdaság műveléséből tartotta el családját. Édesanyja *Szathmári Eszter*, egy neves gömöri tanítócsalád sarja.

Izsó Miklós a disznóshorváti református elemi iskolában kezdte meg tanulmányait 6 éves korában, 1837-ben. 1840-ben a sárospataki kollégiumba került. A patinás iskolavárosban töltött évek nyilván döntő hatással voltak fejlődésére, világnézetére, művészi tehetségének, érdeklődésének kibontakozására. Az 1846-47-es tanév végén azonban – valószínűleg nem megfelelő tanulmányi eredményei miatt –, abbahagyta tanulmányait, és gömöri rokonsága segítségével kőfaragó-legénynek állt Rimaszombatban, Jakovetz Antal műhelyében.

1849. február 26-án, 17 évesen a szabadságharc katonájának áll (Sajószentpéteren írta alá a toborzóívet), s mint honvéd hadnagy, halált megvető bátorsággal 19 ütközetet harcol végig. A nagysallói csatában súlyosabban megsebesül. A megtorlás elől a *Bükkben* bujdokol, ott, ahol egymásról nem tudva menti életét több sorsüldözött társa is: *Telepy Károly* festőművész, *Jókai Mór* író, *Tompa Mihály* költő.

Az Izsó Miklós számára Koztra János, a kurtyáni Pallavicini-uradalom tisztartója által kiállított ajánlólevél a szabadságharc bukása utáni időszakból, 1850. január 28. (Forrás: MOL)

1850-ben református kántortanító nagyapja segítségével ismét Rimaszombatba kerül. Kőfaragó-segédnek áll a *Tolna megyéből* származó, sváb nemzetiségű Jakovetz Antal mesterhez. Tehetségét felismeri az utolsó éveiben ott élő *Ferenczy István*, a kor leghíresebb szobrászművésze, aki három évre (1853-56) alkalmi segítőként műhelyébe fogadja. A márványfaragás Itáliában használatos (*Canova* és *Thorvaldsen* mellett *Rómában* elsajátított) technikáját is tőle tanulta meg Izsó, s mesterének segítségével kifaragta *Kazinczy Ferenc* azon mellszobrát, mely a *Magyar Tudományos Akadémiára* került (1856 körül). Ferenczy 1856-ban ajánlólevelet ad Izsó Miklósnak.

1857-ben – még mindig hamis iratokkal – *Pesten* a *Lánchíd* díszítőmunkáit végzi, majd *Bécsbe* érkezik, ahol a legjelesebb szobrászok (*Meixner, Fernkorn, Gasser*) mellett dolgozik. Az egyik bécsi mesterétől, a neves művésztől, *Hans Gassertől* azt a megbízást kapja, hogy *Széchenyi Istvánról* még életében, modell után mintázott portréját carrarai márványba tegye át. A szobrot „a legnagyobb magyar” tragikus halálhírére a bécsi egyetem magyar diákjai újra elkészíttetik *Izsó Miklóssal* 1861-ben. E – még nem teljesen önállónak tartható – alkotással alapozta meg *Izsó* mindmáig töretlen hírnevét.

1859-ben a *Bécsben* tanuló magyar „technikusok” (műszaki egyetemi hallgatók) *Krajcáros Egylet* néven ösztöndíjat alapítanak, hogy az általuk kedvelt és tehetségesnek tartott *Izsó Miklós* beiratkozhasson a müncheni *Művészeti Akadémiára*, ahol *Max von Widmann* növendéke lesz.

1861 nyarat *Magyarországon* tölti. Honvágát életképi szobrokban juttatja kifejezésre (*Furulyázó pásztor, Táncoló*). Rajzvázlatokat készít bugaci pásztorokról, valamint a viseletükbe beöltöztetett *József* öccsét megmintázza, mint *Búsuló juhászt*. (A kegyelet máig megőrizte a modell eredeti ruháját.) Még ebben az évben carrarai márványból kifaragja első főművét, amit *Pesten* nagy sikerrel bemutat, s amellyel 1873-ban a bécsi *Világkiállításon* képviseli *Magyarországot*. *Végyvári Lajos* művészettörténész ezt írja a máig legismertebb magyar szoborról: „A *Búsuló juhász* a magyarság idealizált jellemképe, tartalmában és formavilágában a reformkori magyarság nemzeteszmejét fejezi ki. Az antik művészetben gyökerező motívum maga a gyász szimbóluma, ami a klasszicizmusban formálódott. S fejlődése során egyre konkrétabb értelmet nyert. A motívum a szabadságharc után új értelmet nyert, s alkalmasnak bizonyult, hogy vele a művész a nemzet gyászát fejezte ki.”

1862-ben, az ínséges hazai viszonyokat vállalva *Pesten* telepedik le, és kortársairól, barátairól és tisztelőiről kifejező jellemarcképeket mintáz. (*Váradi Fekete Dezső, Fáy András, Almási Balogh Pál, Egressy Gábor* stb.) – Megrendelést kap rokonától, *Almási Balogh Páltól* a *Fonóházi jelenetre*, amit gipszből el is készít, de a jó rokon politikai okokból történő bebörtönzése miatt nem készült el annak bronz változata. *Almási Balogh Pál*, a jeles természettudós és orvos, s egyben az *Akadémia* szépirodalmi részlegének megalapítója *Izsóval* távoli rokonságban állt, s – amint a *Balogh* család valamennyi tagja – már a nehézkes pályakezdés időszakától pártfogolta a művészt. Az agg hazafit, *Széchenyi* és *Kossuth* egykori háziorvosát – nem sokkal azután, hogy *Izsótól* a *Fonóházi jelenet* márványba faragását megrendelte (1863) – az osztrák hadbíróság börtönbe vetette. Ez a tény igen mélyen érintette a művészt, s tehetetlen fájdalomát a mellszobor mintázásával próbálta oldani. „A szeretetteljes emberi kapcsolat áthatja a portrét. Szinte eszköztelenül születik a jellemrajz, s ez teszi nagyon hitelessé. Minden részlet az egyéniség megragadásának van alárendelve; ezt szolgálja a hermaszerű mellrész is, miközben a humánus ember az erkölcsi fölény hitével tekint sorsának elébe – egy olyan korban, melyben különösen fontos szerepet kapott a példamutató magatartás.” – írja a szoborról *Végyvári Lajos* művészettörténész.

Szily Kálmán (1838-1924). (Forrás: természetvilaga.hu) – Ágai Adolf (1836-1916). (Forrás: pestmegye.hu)

Keleti Gusztáv (1834-1902). (Forrás: Wikipédia) – Max von Widmann (1812-1895) szobrászművész, Izsó Miklós professzora a Münchener Művészeti Akadémián. (Forrás: Wikipédia)

1864-ben a *Magyar Tudományos Akadémia* épülő palotájára elkészíti *Révai Miklós* nyelvtudós egészalakos szobrát, valamint több épületszobrászati feladatnak is eleget tesz. (A jól sikerült *Révai-szobor* a berlini *Akadémiára* is felkerül.) – A *Pápai Református Kollégium* számára *Mándi Márton István* márványportréját alkotja meg.

Folyamatosan mintáz nagy együttérzésről és részvétről árulkodó életképeket a környezetében élő elesett emberek sorsát kifejezve. (*Hordón ülő cigányzenész, Holtrészeg paraszt, Czinka Panna, Háza-ló zsidó, Cigány Laokoon, Ételhordó parasztasszony, Menekülő anya.*) Ehhez minden bizonnyal a *Disznóshorváthoz* tartozó *Ormospusztáról* (ma *Ormosbánya* néven önálló település) beszerezett agya-got használt, amely kiegészítve terrakotta nevű művészi anyagnak tekinthető.

1866-ban sikeres tervet nyújt be a *Széchenyi szoborpályázatra*. Ugyanezen évtől kezdve foglalko-zik a *Csokonai Vitéz Mihályt* megőrkítő emlékművel.

Madarász Viktor. (Forrás: Wikipédia)

Székely Bertalan. (Forrás: Wikipédia.)

1867-ben – a kiegyezés következményeként – útlevéhez jut, és tanulmányútra megy Európába. Állami megbízásra, Eötvös József kultuszminiszter kezdeményezésére a Magyar Nemzeti Múzeumban ma is látható történelmi arcképeket mintáz. (Zrínyi Miklós, II. Rákóczi Ferenc, Zrínyi Ilona, Werbőczy István.)

1869-ben a szabadságharcban elesett bajtársai emlékére elkészíti a *Sebesült zászlótartó* és a *Haldokló Petőfi* című szoborterveit.

1871-ben Debrecen város felkérésére megalkotja egyetlen, még életében felállított emlékművét, *Csokonai Vitéz Mihály* költő egészalakos szobrát (a megbízást még 1866-ban nyerte el). Ebben Izsó elsőnek formálja meg a magyar költő típusát. De a nemzeti jelleg nem csupán a ruhák és a dekoratív motívumok szerencsés alkalmazásának eredménye, hanem elsősorban a tartalomé. Alakjában ott vannak azok a jellemvonások, amelyeket az évszázados elnyomatás és a szabadságért való küzdelem fejlesztett ki a magyarságban, az állandó harckészség, gyakorlati érzék, az élet pillanatnyi örömeinek, hangulatainak fogékony átérzése, a hirtelen nekifeszülő vidámság vagy a tragikus sötétben látásra való hajlam.

Izsó Miklós orvosai: dr. Korányi Frigyes (1828-1913, balra). és dr. Kétly Károly (1839-1927).
(Mindkettő forrása: baratikor.semmelweis.hu)

Az önkényuralom idejében a levert forradalom legelesebb szószólójának, *Petőfinek* emléket állítani csak vágy maradhatott. A kiegyezés után kezdődött a szoborállításra alakult bizottság gyűjtési akciója. Amikor Izsó Miklós 1871-ben megkapta a műre a megbízást, tudta, hogy életének legnagyobb lehetőségéhez jutott. Első szoborterve az úgynevezett *Talpra magyar*. A mozdulat robbanékony-sága, a gesztus ereje pátosz nélküli ünnepélyességgel hordozza a nemzeti szabadságeszmény gondolatát. A feszült izmok és inak egy cél felé, az esküre emelt kéz irányába törnek, s szinte hallani véljük a *Nemzeti dal* lelkesítő szavait.

Izsó Miklós régebben foglalkozott e témával, már akkor is, amikor *Haldokló Petőfi* című munkáját készítette el. A Pest ünnepi terére állítandó szobor érdekében megmintázta a költő fiának, *Zoltánnak* arcképét, s komoly anatómiai tanulmányokat is végzett. Mindez nem győzte meg a szoborbizottságot, holott még műtermet is épített az öntőminta elkészítéséhez. Ez az épület – a legújabb kutatások eredményeként – fellelhető Budapest VII. kerületében, a *Művészeti Akadémiától* nem messze, a *Rózsa utca* 32. sz. alatt. A szobor végül 1882-ben került a *Március 15. térre*, alig emlékeztetve Izsó Miklós szobrászi nagyságára. Az elkészült alkotáson inkább a jó mesterember szelleme érződik, ami *Huszár Adolf* nevéhez köthető.

Izsó háromévi próbaidő után kinevezést kap a *Magyar Képzőművészeti Főiskola* elődjébe, a *Keleti Gusztáv* vezette *Mintarajztanoda* és *Rajztanárképzőbe* mintázást és szobrászatot oktató professzornak.

Megnősül, feleségül veszi *Szerdahelyi Jozsefát*, a neves fényképész, *Simonyi Antal* (1821-1892) nevelt lányát, akitől egy korán (1874. február 3-án, két és fél éves korában) elhunyt fiúgyermek is született.

1873-ban foglalkozik *Eötvös József* köztéri szobrának pályatervével, s ahhoz elkészíti a politikus márványba faragott arcképét. (Jelenleg a *Szegedi Pantheonban* található.) – Megbízást kap *Szeged* városától *Dugonics András* író emlékművére. Több vázlattal elkészül, de a megvalósításra már nem jut ideje.

1875. május 28-án reggel 6 órakor – meghűlés következményeként – hosszabb betegség után ragadja el a halál *Pesten*. Félbemaradt köztéri alkotásait két tanítványa, *Huszár Adolf* és *Mátrai Lajos György* fejezi be.

Izsó Miklós munkásságának utóélete

1875. december 23. – *Izsó Miklós* hagyatéki kiállítása a *Szépművészeti Múzeumban*. Életművének jelentős része köztulajdonba kerül. *Izsó Miklós* főszobrtvényei és az özvegy által készíttetett másolatok (*Izsóbizottság* felirattal) forgalomba kerülnek.

1876. december – A Nemzeti Múzeum államköltségen megvette Izsó Miklós özvegyétől Arany János mellszobrát.

1877. február – Özv. Izsó Miklósné levelet intéz több iskolához, „*hogy boldogult férjétől még mintegy 30 darab szoborműnek van birtokában, melyek az irodalom jeles képviselőit, kitűnő államférfiak s művészeket ábrázolják. Az egyes szobrok ára 2-30 frtig.*”

1877-ben özv. Izsó Miklósné a következő műtárgyakat adományozta a kassai Felső-Magyarországi Múzeumnak: „*Izsó Miklós hagyományából származó ... vázlatok: 2 db Petőfy [!] Sándor. 2 db kisebb, égetett agyagból való vázlat; a részeg kortest ábrázoló kis gipsz-szobor; – Sárossy [helyesen: Sárosi] kis szobra; egy női alak gipszből és 60 db különféle rézmetszet és rajzvázlat.*” – Ugyanebben az évben a kassai múzeum a következő Izsó-szobrokat vásárolta meg az özvegytől (nem az eredeti műveket, hanem afőszobrtvényeket): Arany János, Szalay László, II. Rákóczi Ferenc, Zrínyi Miklós, Lisznyay Kálmán, Zrínyi Ilona mellszobrai; báró Eötvös József „*egész alakban*” (ez az Eötvös-szoborpályázatra beadott szoborterv lehetett), Arató leány, Fonóházi jelenet.

Huszár Adolf (1842-1885) szobrászművész, az Izsó által tervezett budapesti Petőfi- és a szegedi Dugonics-szobor alkotója. (Forrás: Wikipédia.)

1878. – Özv. Izsó Miklósné a kassai Felső-magyarországi Múzeumnak adományozta a következő Izsó-műveket: „Csokonay [!] álarca gipszöntvényben és Maning [helyesen: Mányik] Ernesztin dom-borműve.”

1879. – Huszár Adolf közreműködésével elkészül Szegedre a Dugonics András-bronzszobor. – Madarász Viktor „akadémiai festész Budapesten” a kassai Felső-magyarországi Múzeumnak ajándé-kozta az általa készített, Izsó Miklós szobrászt ábrázoló olajfestményt.

1880. – Özv. Izsó Miklósné a Sárospataki Református Kollégiumnak adományozott néhányat férje művei közül (többek között a *Furulyázó pásztor* című gipsz-szobrocskát).

1882. – Ugyancsak Huszár Adolf öntőmintája nyomán Pestre, a Március 15. térre elkészül a Petőfi Sándor-emlékmű.

1884. november – Újsághír: „Izsó Miklós özvegye férje szobrairól másolatokat készített, s azokat forgalomba hozza.”

1885. december – A Fővárosi Lapokban jelent meg a következő hír: „Izsó Miklós özvegye, mint e lapokban már érintve volt, a jelen karácsonyi ünnepekre is több főszenyomatot készített férje híres mellszobrairól, genreképeiről (busuló juhász, fonóházi jelenet, Egressy, Arany, Petőfi sat.), melyek nagyrésze már ország szerte kedvelt szobadisztés. Egyes darabok és állványok nála megrendelhetők. (Király-utca 101. sz.)”

1886. – Az ebben az évben Marosvásárhelyen megnyitott Székelyföldi Iparmúzeum ideiglenes katalógusában a 307. sz. alatt szerepel, hogy „Özvegy Izsó Miklósné, Budapest” ajándéka „7 gipsz-szobor Izsó művei után”. A katalógus más helyén név szerint szereplenek a következő Izsó-művek, mint a múzeum szoborgyűjteményének darabjai: B. Eötvös József, Zrínyi Ilona, Verbőczy (valamennyi gipszből).

1890. október 26. – Felavatják Mátrai Lajos György közadakozásból alkotott egészalakos Izsó-síremlékét a Kerepesi-temetőben. Ebben az évben Izsó József papírra veti visszaemlékezéseit testvéréről, amely az *Izsó Miklós levelei* című könyvben jelenik meg 1958-ban.

1896. április – A *Budapesti Hírlapban* közölt információ szerint (1896. 105. sz., április 16., 11. old.) „Izsó Miklós szobrász özvegye a nemzeti muzeum képtárának ajándékozta férjének Székely Bertalan által festett arcképét. Mocsáry Sándor képtár őr az özvegy beleegyezésével az arcképet az országos képtárba helyezte el, miután a muzeum képtárban nincs arckép gyűjtemény.”

Szana Tamás (1844-1908, balra) író, újságíró, Izsó első monográfusa. (Forrás: Wikipédia) – Lyka Károly (1869-1965) művészettörténész, Izsó Miklós művészetének méltatója. (Forrás: pestbuda.hu)

Mátrai Lajos György (1850-1906), Izsó Miklós sírszobrának alkotója. (Forrás: Wikipédia)

1897. – *Mátrai Lajos György* öntőmintája nyomán készül és Sopronba kerül *Széchenyi István* köztéri bronzszobra. – Megjelenik *Szana Tamás Izsó Miklós élete és munkái* című könyve, amely a későbbi kutatások alapjául szolgál. (A könyv 1897-es évszámmal már 1896 végén kikerült a nyomdából, amit az bizonyít, hogy a *Fővárosi Lapok* már december 4-én ismertetést közölt róla *Sólyom Ferenc* tollából.)

1900. – Megjelenik *Lyka Károly* tanulmánya *Izsó Miklósról A legmagyarabb szobrász* címmel (*Új Idők*).

1902. július 31. – *Balatonalmádiban* felavatták *Izsó Miklós Petőfi-mellszobrának* bronzba öntött változatát. A szobrot az idők folyamán áttelepítették, majd 1994. március 15-én visszakerült az eredeti helyére.

1904. december 6. – *Budapesten* elhunyt *Izsó Miklós* özvegye, *Szerdahelyi Jozefina*. Rózsa u. 20. sz. alatti házát nevelőapja, *Simonyi Antal* leszármazottai örökölték.

1911. – *Vaszary László* szobrászművész elkészíti *Izsó Miklós* mellszobrát. – Megjelenik *Szmrecsányi Miklós* visszaemlékezése *Izsó Miklós és a bécsi magyar technikusok* címmel a *Művészet* című folyóiratban. – *Szentiványi Lajos* számba veszi *Izsó Miklós* műveit (kézirat a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatóintézetében.)

1925. október – Az *Ernst Múzeum* emlékkiállítást rendez *Izsó Miklós* munkáiból a művész halálának 50. évfordulója alkalmából. Az eseményre kiállítási ismertető jelent meg, melynek bevezető tanulmányát *Lázár Béla* írta.

1931. – *Izsó Miklós* születésének 100. évfordulója alkalmából a sajtóban a művész életét és munkásságát ismertető, méltató írások jelennek meg. A szülőfalu sem feledkezett meg a jubileumról: *Istók László* állami iskolai tanító a *Sárospataki Református Kollégiumtól* adatokat kér az egykor ott tanult *Izsóról*, ünnepséget szervez, és már ekkor javasolja, hogy a falut róla nevezzék el.

1934 körül. – *Izsó Miklósról* készült portrészobrot (*Strobl Alajos* vagy *Vaszary László* műve) helyeznek el a szegedi *Dóm tér Pantheonjában*. A szobor ma is ott látható.

1939 – Megjelenik *Weisz Anna* doktori értekezése *Izsó Miklós élete és művészete* címmel.

1942 – *Lyka Károly Izsó Miklós Táncoló parasztjainak* nyomán megalkotja a *nemzeti romantika* szakkifejezést.

1950 – A szülőfalu, a *Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Disznóshorvát* felveszi az *Izsófalva* nevet. Az erről szóló belügyminisztériumi rendelet 1950. március 11-én került kiadásra. A névváltozás hivatalosan szeptember 1-én lépett életbe.

1953 – *Fülep Lajos* művészettörténész akadémiai székfoglaló-beszédet tart *Izsó Miklós* munkásságáról, amely több szakfolyóiratban is megjelenik.

1954 – Napvilágot lát *Soós Gyula* első tanulmánya *Izsó Miklósról*, amit még számos, a művésszel foglalkozó írása követ.

1954 – Megalakul a *Magyar Nemzeti Galéria*, emblémájául *Izsó Miklós* egyik *Táncoló paraszt-figuráját* választják.

1956 – *Ferenczy István* – *Izsó Miklós* – *Stróbl Alajos* emlékkiállítást rendeznek a *Szépművészeti Múzeumban*.

1958 – Megjelenik *Soós Gyula* szerkesztésében az *Izsó Miklós levelei* című kötet, amelyben helyet kapnak a művész öccse, *Izsó József* visszaemlékezései is.

1963-1965 – Az első törekvések *Izsófalván* a művész emlékházának kialakítására.

1965 – Megjelenik *Soós Gyula* *Izsó* című könyve a *Corvina Kiadó A Művészet Kiskönyvtára* c. sorozatában.

1968. szeptember 5. – *Izsófalván* felállítják *Szabó Gábor* budapesti szobrászművész (szül. 1941) *Izsó Miklósról* alkotott fehér márvány portréját.

1980 – *Soós Gyula* újabb könyvet ír *Izsóról*, de a *Corvina Kiadó* pénzügyi nehézségek miatt végül is nem adja ki a művet. A szerző a kézirat egy példányát átadja *Izsófalva* könyvtárának, ahol ma is tanulmányozható.

1980 – Az *Edelényi Gimnázium* felveszi *Izsó Miklós* nevét. – A *Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács* *Izsó Miklós alkotói díjat* alapít. Első kitüntetettjei: *Mazsaroff Miklós* és *Tóth Imre* festőművészek, valamint *Varga Éva* szobrászművész. A díj emléklakettjének alkotója *Szanyi Péter*.

1980 – *Izsó Miklós emlékkiállítás* nyílik *Rimaszombatban* (Szlovákia), a *Gömöri Múzeum* és kassai múzeumok gyűjteményéből.

1981. szeptember 9-20. – A szülőfaluban rendezvénysorozatot tartanak *Izsó Miklós* születésének 150. évfordulója alkalmából *Izsó Napok* címmel. – Szeptember 9-én *Magyar András* helyi amatőr szobrász átadja a községnek *Izsó Miklós* általa mintázott *Izsó-mellszobrát*, amely ma az *Izsó Miklós Művelődési Házban* látható. – Szeptember 20-án a művész 20. század elején elbontott szülőházának telkén álló épületet emléktáblával jelölik meg.

1981-ben megkezdik az *Izsó Miklós Emlékház* építését, de az alapozás után felsőbb utasításra a munkát leállítják.

1991. július 10. – szeptember 10. – *Izsó Miklós-emlékkiállítás* a rimaszombati *Gömör Múzeumban*. A tárlaton a nevezett intézményben és a kassai *Kelet-Szlovákiai Múzeumban* őrzött *Izsó*-műveket mutatták be, összesen 20 alkotást. Kiállították *Madarász Viktor* festőművész 1873-ban készült, *Kassán* őrzött *Izsó-arcképét* is.

1991. szeptember 6-13. – „*Izsó Napok*” címmel rendezvénysorozatot tartottak a művész szülőhelyén, *Izsófalván*, az egykori *Disznóshorváton*. Ezzel kezdetét vette a községben a legújabb kori, mai napig tartó *Izsó-kultusz*.

1992-től *Izsófalván* minden évben *Izsó Miklós Emlékhetet* rendeznek szeptember 9. és 15. között. (Szeptember 9. a művész születésnapja.)

1993 – A miskolci *Herman Ottó Múzeum* kiadásában megjelenik a művész oeuvre-katalógusa *Izsó Miklós szobrászi életútja* címmel; szerzője *Goda Gertrud*.

1994 – Megjelenik az *Izsó Miklós bibliográfia*, *Hadobás Sándor* munkája; kiadója az *Izsófalvai Izsó Miklós Művelődési Ház*.

1997. április 11. – *Karcagon*, a *Városi Könyvtár* előtti téren felavatják a *Csokonai-díszkutat*, amely nem más, mint *Izsó Miklós* *Debrecenben* őrzött *Csokonai-szobormintájának* bronzba öntött másolata, kőből faragott kút-talapzatra helyezve. A díszkút (a szobor és a kőfaragás is) *Györfi Sándor* Kossuth-díjas karcagi szobrászművész alkotása.

2001. június 12. – *Budapesten*, a *Magyar Nemzeti Galériában* megalakul az *Izsó Miklós Emlékbi-zottság*. Célja a tervezett *Izsófalvai emlékháznak* a művészhez méltó kialakítása és berendezése.

2001. szeptember 15. – Megnyílik *Izsófalván* az *Izsó Miklós Emlékház* állandó kiállítása, melyben helyet kap a településhez kötődő *Lenkey Zoltán* (1936-1983) *Munkácsy-díjas* grafikusművész és az ormosbányai *Magyar András* (1931-2002) fafaragó szobrászművész munkásságát bemutató egység is. – Ugyanekkor leleplezik a község főterén, a művész mellszobra közelében *Izsó Miklós Egressy Gábort* ábrázoló márvány portréjának bronzmásolatát, *Györfi Sándor* karcagi szobrászművész munkáját.

2004. május 29. – *Rimaszombatban (Rimavská Sobota, Szlovákia)*, a város főterén felállítják *Izsó Miklós* ott őrzött, gipszből készült egészalakos *Petőfi-szobrának* bronzmásolatát, amelynek öntészeti munkáit *Győrfi Lajos* magyarországi szobrászművész végezte. A szoboravatáson a szülőfalu képviselő is koszorút helyeztek el a szobor talapzatánál.

2005. szeptember 19-én az edelényi (akkor még) *Izsó Miklós Gimnázium* előkertjében leleplezték *Izsó Miklós* mellszobrát, *Erdei Tamás* és *Váraljai László* szobrászművészek alkotását. A szobor ma is ott áll.

2010. – A 2001-ben megnyitott *Izsó Miklós Emlékház* 2010. májusában a községen átvonuló árvíz következtében súlyos károkat szenvedett, ezért a kiállított anyagot ki kellett menekíteni az épületből, amely azóta is helyreállításra, a kiállítási pedig újrendezésre vár.

2017. március 16. – *Hajdúböszörményben*, a *Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Felnőttképzési Karának* épülete előtt leleplezték *Izsó Miklós Arany-mellszobrának* bronzba öntött változatát. A 200 éve született költőt ábrázoló alkotás a *Magyar Nemzeti Galériában* látható, *Izsó Miklós* által készített *Arany János-szobor* másolata. Az eredeti gipszmintára (mely alapján *Izsó* a márványszobrot faragta) a *Képzőművészeti Egyetem* pincéjében találtak rá, ezt öntötte bronzba kétszer *Lestyán-Goda János* szobrászművész. Az egyik szobor a budapesti, a másik a hajdúböszörményi intézményben talált otthonra – írta az *Egyetemi Élet*, a *Debreceni Egyetem* lapja 2017. márciusi számában.

Izsó Miklós családja Disznóshorváton

Kultúránk 19. századi nagyjainak származásáról, családjáról szinte mindent tudunk – gondoljunk például *Aranyra*, *Petőfire* vagy *Munkácsyra*. Kortártársukról, a jelentőségében hozzájuk mérhető *Izsó Miklósról* ezzel szemben meglepően keveset mondanak e vonatkozásban a nyomtatott források. A művész halála óta eltelt több mint egy és negyed században egyetlen kutató sem vállalkozott arra, hogy amennyire csak lehet, feltárja családi gyökereit. Megelégedtek a köztudatban levő felületes és részben téves információk ismételtetésével. Szerencsére még ma sem késő jóvátenni az elődök mulasztását, mert napjainkig fennmaradtak az e téren legtöbbet ígérő dokumentumok, a disznóshorváti református egyház anyakönyvei. Az 1740-es évektől szinte hiánytalanul meglevő iratokat aprólékosan átnézve olyan, tudomásunk szerint korábban sehol sem említett bejegyzésekre találtunk, amelyek több ponton módosítják, illetve jelentősen bővítik a nagy művész családjával kapcsolatos eddigi ismereteinket. Ezek közül – nagy számuk miatt – csak a legfontosabbakat mutathatjuk be, néhány régen ismert adattal kiegészítve. (A neveket minden esetben az eredeti írásmód szerint adjuk.)

1. 1897 óta köztudott, s néhány életrajz szól is róla, hogy *Izsót* eredetileg *Itso Miklósként* anyakönyvezték. Az *Itso* (ejtsd: *Icsó*) családnév 1758. június 21-én tűnik fel először a disznóshorváti mátrikulában, amikor is *Itso István* házasságot kötött *Vizes Borbálával*. Közvetlen bizonyítékkal ugyan nem rendelkezünk rá, de nagy valószínűséggel a szobrász *dédszüleit* kereshetjük személyükben. Ezt későbbi – alább ismertetendő – adatok is megerősítik. A menyasszony bizonyosan helybeli volt (a család a mai napig a községben él), a vőlegény származási helyét azonban – egyelőre – nem ismerjük. Az ifjú pár az esküvő után valószínűleg a férj lakóhelyére költözött, mert ezután pontosan negyedszázadig nem találkozunk az *Itso* névvel az átnézett iratokban. Szerepel viszont *Itso István Disznóshorvát* 1770. évi urbáriumban! Bizonyos, hogy a család nem itt élt, mert ennek nyoma lenne az anyakönyvekben. Inkább arról lehet szó, hogy kisebb föld-, legelő- vagy szőlőtulajdonnal rendelkeztek itt, és ennek okán került be a családfő az egyik helyi földbirtokos (*Zsóry Zsigmond*) jobbágyságának névsorába.

2. 1783. március 14-én bukkannak fel ismét az *Itsók Disznóshorváton*. Ekkor *István* leányát, *Sárát* keresztelték. A szülők nem sokkal korábban települhettek a faluba: az apa feltehetően az imént említett házaspár fia. A következő évtizedekben *Itso István* és felesége, *Farkas Sára* (*Izsó Miklós* nagyszülei) gyakori szereplői az okmányoknak gyermekeik érkezésekor vagy haláluk esetén, igen sokszor pedig mint keresztszülők. Az utókor figyelmére is érdemes családi esemény *József* fiuk (a művész édesapja) világra jötte volt 1794. június 5-én. Tehát nem bevándorlóként került a községbe, amint azt *Izsó* életrajzírói egyöntetűen állítják, hanem itt született!

3. 1797. május 26-án kelt az a bejegyzés, amely „*Öreg Itso Istvánné mintegy 66 esztendő*” asszony haláláról ad hírt. Leánykori nevét sajnos nem írták be. A megadott életkorból azonban vissza-számolható születési éve: körülbelül 1731. Ezért reális az a feltételezés, hogy a fentebbi *Vizes Borbáláról* van szó, aki a 2. pont alatt szereplő *István* fiáékkal került vissza szülőfalujába – talán családi

örökség révén – az 1780-as évek elején. Férje, *idős Itso István* nyilván már előző, általunk nem ismert lakóhelyükön meghalt, ezért nem találjuk a nevét a disznóshorváti iratokban.

4. *Ifjabb Itso István*, vagyis *Izsó Miklós* nagyapja 1824. január 15-én hunyt el 65 éves korában. Eszerint 1759-ben látta meg a napvilágot, s így lehetett az 1758-ban *Disznóshorváton* egybekelt *Itso István* és *Vizes Borbála* első gyermeke. Ez az adat is alátámasztja azt a feltételezést, hogy az utóbbiak a művész dédszülei.

5. Másfél hónappal apja halála után, 1824. március 1-én a 30 éves *Itso József* a disznóshorváti református templomban házasságot kötött *Szathmári Eszter* 16 éves zsiپی (*Sip, ma Žip, Szlovákia) leánnyal. (*Izsó Miklós* szülei.) Két helybeli nemesember, *Lenkey Ádám* és *Lenkey Illés* volt az esküvői tanú. (A megadott életkorból Izsó édesanyjának születési éve: 1808.) De ekkor valójában már házások voltak, mert a zsiپی református egyház anyakönyve szerint 1824. január 9-én a menyasszony lakóhelyén keltek egybe először, s csak ezt követte a vőlegény falujában megtartott esküvő.

Zsipe református temploma, ahol Izsó Miklós szülei házasságot kötöttek, a nagyapa, Szatmári Mihály pedig kántor volt. (Forrás: ma7.sk, fotó: Görföl Jenő.)

6. *Ifjabb Itso Istvánné Farkas Sára* (a művész nagyanyja) 1826. december 15-én hunyt el. 62 esztendő volt, vagyis 1764-ben született ismeretlen helyen.

7. *Itso József* első gyermeke, *Miklós*, a későbbi szobrászművész csak több mint 7 évvel házasságkötésük után, 1831. szeptember 9-én jött a világra; 13-án keresztelte *Illyés János* prédikátor. A keresztszülők: „*Tekintetes Lenkey Ádám úr és felesége Szerentsi Borbála.*” Az apa jogállása: contribuens, azaz adófizető. A kisfiú születése előtti hetekben kolerajárvány dúlt a községben, amely a halotti anyakönyv tanúsága szerint 54 áldozatot követelt. Az *Itso* családból szerencsére senkit sem ragadott el a kór. – *Izsó Miklós* születésének dátuma természetesen eddig sem volt ismeretlen, de csak meglehetősen későn, 1897-ben derült fény a pontos adatra. Ekkor a *Budapesti Szemlében Szana Tamás Izsó-könyvét* bírálva az – i. m. gy. betűjelet használó szerző (ifj. Mitrovics Gyula sárospataki tanár) *Kőrösi Antal* disznóshorváti ref. néptanítóra hivatkozva közölte az eredeti anyakönyvi bejegyzést. *Szana* ugyanis munkájában 1831. szeptember 28-át, előzőleg pedig a *Pallas Nagy Lexikona* általa írt *Izsó-szócikkében* az 1830. évet (hónap és nap nélkül) jelölte meg a művész születési idejeként.

8. *Itso József* későbbi gyermekei közül *Amália* (szül. 1833. aug. 16.), *Kálmán* (szül. 1838. máj. 30.), *László* (meghalt 1843. júl. 26-án, 3 éves korában) és *Judit* (szül. 1845. aug. 10.) neve olvasható

még az anyakönyvekben. A *Miklós* mellett legismertebb testvéréről, a színésszé lett *Józsefről* helyben nem találtunk semmiféle adatot. Alaposabb utánajárás kellett annak kiderítéséhez, hogy ő *Zsipen*, az anyai nagyszülők hazában látta meg a napvilágot 1835-ben, és 1840-ben a korán elhunyt *László* is itt született. Úgy látszik, *Itso Józsefné* olykor hosszabb ideig tartózkodott távol lakóhelyétől, s ilyenkor nyilván gyermekei is vele voltak.

A román stílus jegyeit magán viselő zsiپی református templom belseje, ahol Izsó Miklós gyermekkorában sokat megfordulhatott a nagyszüleinél töltött idő alatt. (Forrás: ma7.sk, fotó: Görföl Jenő.)

9. Végül az utolsó említésre érdemes beírás: *Icso József* mesterember, *Disznóshorvát*, 110. házsám alatti lakos, vagyis *Izsó Miklós* édesapja 1852. január 7-én, 58 esztendősen korában hirtelen elhunyt, egy falubeli visszaemlékező szerint füstmérgezésben. (Állítólag a határban felszínre bukkanó szénből vitt haza egy zsákkal, és a téli hidegben jól megrakta a tűzhelyet. A rossz kémény miatt azonban az égéstermék egy része visszaáramlott, és a szénmonoxid a családfőt megölte; felesége és *Judit* lánya is eszméletlen állapotba került, de ők szerencsére túléltek a tragédiát.) 9-én temette el *Kerek Sámuel* kántortanító. Ha ez valóban így történt, akkor *Izsó Miklós* apja volt a borsodi szén első ismert áldozata...

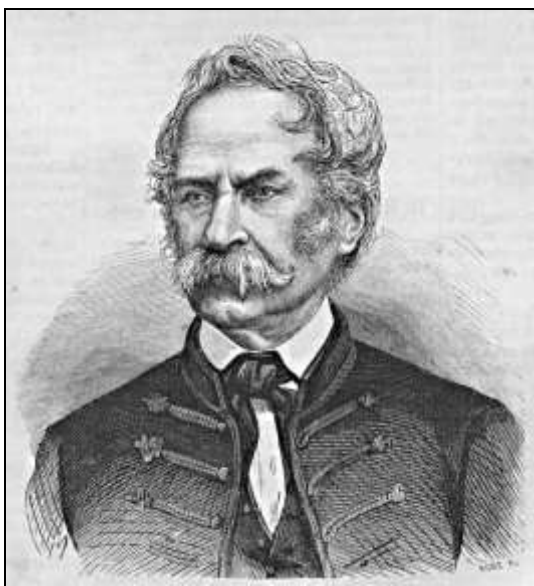
Izsó egyik életrajzírója, *Weisz Anna* szerint a művész édesanyja is 1852-ben hunyt el tüdőbajban. Valóban, de nem *Disznóshorvát*on, hanem *Zsipen*, 1852. március 18-án, tehát alig két hónappal férje halála után. A legkisebb gyerekről, *Juditról* annyit tudunk, hogy az 1900-as évek első évtizedében még élt, nagy szegénységben (*Szmrecsányi Miklós* adata).

Az *Icsó* név még később is előfordul az iratokban a család másik ágának (*Miklós* nagybátyja, *Icsó János* leszármazottai) képviselőjében, legalább 1866-ig.

1758. évi megjelenésétől 1838-ig minden vonatkozásban kizárólag *Itso* vagy *Itsó* alakban írták a vezetéknevet. 1838-ban ugyanazon az anyakönyvi lapon előbb *Itso*, majd *Icsó*; innen kezdve állandósult az utóbbi forma, hol rövid, hol hosszú o-val. Az ettől írásban csak egyetlen betűvel, s a kiejtésben is csak alig észrevehetően különböző *Izsó* (korabeli írásmódja: *Isó*) nevet *Miklós* sárospataki kollégiumi diákként az 1840/41. évi tanévtől kezdte használni. Nyilvánvaló, hogy nem szándékos névváltoztatásról van szó (egy 9 éves gyermeknek erre sem joga, sem lehetősége nincs), hanem az anyakönyvezéskor bemondott családnevet egyszerűen elértették, és *Icsó* helyett az akkoriban kereszt- és vezetéknevként is gyakori *Izsót* írták be, ami azután végigkísérte egész életén. (A szülőföldjén azonban továbbra is *Icso Miklós* maradt, így szerepel ugyanis egy 1850 januárjában, *Kurtyánban* kelt ajánlólevélben. Ez a felvidéki, magyar-szlovák vegyes lakosságú térségből eredeztethető családnév ma is gyakori *Borsod megye* északi részén. Az *Icso* ugyanis a magyar *István* személynév szlovákok által használt beceneve volt.)

Izsó Miklóst élénken foglalkoztatta származása, elsősorban elődei nemességének kérdése. Már mint ismert szobrász, szűkebb hazájában járva két ízben is kereste felmenőinek nyomát az *Abauj-Torna* megyei *Szin* községben, eredmény nélkül. Itt sok *Izsó* nevű familia élt (és él), közöttük nemesek is voltak. A művész édesapja úgy vélte, hogy velük állnak rokonságban, de onnan elkerülve nevük *Itsóra* ferdült, és nemességüket is elvesztették. Az ismertetett adatok fényében azonban ennek nem sok a valószínűsége. Egyébként úgy tűnik, hogy csak rendkívül rövid időre nyúlt vissza a családi emlékezet, mert a jelek szerint *Izsó Miklós* még azt sem tudta, hogy az édesapja *Disznóshorvát*on született, és ő, valamint testvérei már az *Itsók* negyedik nemzedékét képviselték a faluban!

A nagy alkotó származásával és családjával kapcsolatban számos kérdés vár még tisztázásra, nem csak apai, hanem anyai ágon is.

Izsó Miklós híres rokonai, akik életében segítségére voltak: *Almási Balogh Pál* (1794-1867) orvos, polihisztor, *Széchenyi* és *Kossuth* háziorvosa (fent, balra). (Forrás: *Vasárnapi Ujság*, 1867. 39. sz.) – *Almási Balogh Sámuel* (1796-1867) ref. lelkész, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja (fent, jobbra). (Forrás: mta.hu) – *Almási Balogh Zoltán* (Pál fia, 1833-1878) költő, grafikus, *Izsó Miklós* első ismert portréjának készítője (1856). (Forrás: *Magyarország és a Nagyvilág*, 1878. 24. sz.)

T a r t a l o m

Ajánlás	4
Szerkesztői előszó	6
Szöveggyűjtemény.....	7
Arcképek, szobrok Izsó Miklósról	110
Izsó Miklós műveiből	115
Izsó Miklós életútja és munkássága	120
Izsó Miklós munkásságának utóélete	124
Izsó Miklós családja Disznóshorvátton	128